BOLSHEVIKKIEN TOIMINTA SUOMESSA JA VIAPORIN KAPINA

KIRJA
LENINGRAD
PETROSKOI
1931

Toivo Antikainen

BOLSHEVIKKIEN TOIMINTA SUOMESSA JA VIAPORIN KAPINA

Eräitä aikalaisten muistelmia v. 1905 vallankumouksen ajoilta

Julkaistu Suomen Vallankumousliikkeen Tutkijakunnan toimesta

VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA
LENINGRAD 1931 PETROSKOI

Деятельность Большевиков в Финляндии и восстание в Свеаборге.

Printed in USSR

Типография „КИРЬЯПАЯ", Ленинград, Харьковская, 9.

Ленинградский Областлит № 18169 Тир. 3000 экз. Зак. № 889

ESIPUHE

Nyt suomenkieliselle lukijakunnalle tarjottava kirjanen muodostaa yhden numeron siitä muistelma- ja kokoelmateosten sarjasta, jonka julkaisemisen kautta Suomen Vallankumousliikkeen Tutkijakunta on tahtonut koota ja valmistaa ainehistoa Suomen työväenliikkeen historian kirjoittamista varten. Monet vanhan työväenliikkeen probleemit ja tapaukset ovat siksi monimutkaisia ja tärkeitä, mutta tähän mennessä siksi riittämättömästi käsiteltyjä, että niistä vedettävien opetusten selvittäminen proletariaatin vallankumoukselliselle liikkeelle todella hyötyä tuottavalla tavalla vaatii ehdottomasti kollektiivista työtä. Niiden tutkimiseen harrastuksen herättäminen, niin nuoremmissa kuin vanhemmissakin tovereissa, on myös yksi tällaisten julkaisujen tarkoitus. Mutta sangen monista tärkeistä asioista ja tapauksista on vielä toistaiseksi olemassa hyvin vähän ja hataraa ainehistoa. Ennen kaikkea olisi siis saatava mahdollisimman monet Suomen työväenluokan taisteluissa mukana olleet toverit osallistumaan näiden aukkojen täyttämiseen. Yksi tähän mennessä miltei kokonaan konkreettisen materiaalin pohjalla käsittelemätön kysymys on suomalaisten, erityisesti suomalaisten työläisten ja S. Sosdem. Puolueen suhde venäläisten vallankumouksellisten toimintaan Suomessa. On kuitenkin olemassa lukuisa joukko niin entisiä kuin nykyisiäkin tovereita, sekä tällä että tuolla puolen rajaa, joiden tiedetään olleen itsekin mukana tässä toiminnassa. Heidän muistissaan olevat tiedot olisi otettava talteen ennenkuin se on myöhäistä.

Esillä olevan kirjan julkaiseminen on ollut SVT:n julkaisusuunnitelmissa jo pitemmän aikaa, mutta käytännöllisen luokkataistelun tehtävät ovat aina siirtäneet sen ilmestymistä. Siksi ilmestyy kirja nyt tavallaan Viaporin kapinan neljännesvuosisatapäivän muistojulkaisuna, joskin hiukan myöhästyneenä. Sel-

laisena muistojulkaisuna, vaikkapa sisältönsä puolesta puutteellisena ja yksipuolisena — puuttuuhan siitä miltei kokonaan tarkemmat tiedot suomalaisten työläisten osallistumisesta venäläisten vallankumouksellisten toimintaan Suomessa kuin myös Viaporin kapinaan — täyttänee se vaatimattomasti tehtävänsä.

Viaporin kapinan muiston yhteydessä on Suomen proletariaatilla ja suomalaisilla kommunisteilla erityinen syy tehdä tunnetuksi venäläisten vallankumouksellisten verrattain laajaa toimintaa Suomessa. Samalla on meidän yhä uudelleen ja uudelleen korostettava sitä, miten välttämätöntä meidän on tehdä itsellemme ja Suomen proletariaatille selväksi Venäjän vallankumouksen opetukset koko laajuudessaan. Viaporin kapina on koskettanut Suomen työväenliikettä lähemmin kuin monet muut Venäjän vallankumouksen merkkitapaukset. Osallistuihan siihen satoja suomalaisia punakaartilaisia. 85 heistä tuomittiin 2—6 vuoden kuritushuonerangaistuksiin ja jotkut alaikäiset 3 v. vankeusrangaistukseen. Se on siis vuosien 1905 ja 1917 tapahtumain kanssa mitä havainnollisin esimerkki siitä, miten taistelu tsarismia ja kapitalistista järjestelmää vastaan ehdottomasti olisi vaatinut Suomen työväenluokan yhteistoimintaa Venäjän vallankumouksellisen työväen ja talonpoikaiston kanssa. Monta kertaa taistelun pyörre vetämällä veti suomalaista proletariaattia mukaan sen taisteluihin. Tämä asetti myös jo silloin eteemme kysymyksen, mitä velvollisuuksia ja tehtäviä Venäjän vallankumous ja Suomen asema yhtenä tsarismin alaisena maana antoi Suomen proletariaatille ja sen johtavalle puolueelle. Minkätähden tuo yhteistyö oli välttämätön, missä määrässä kummankin maan proletariaatin taistelun kohteet ja vaatimukset olivat yhteiset ja missä suhteessa erilaiset, mikä osuus kullakin oli yhteisessä taistelussa, miten yhteistyö käytännössä järjestetään jne. Sillä väärin olisi myöskin ollut täydellisesti samaistuttaa taistelun ehtoja ja itse taistelua Suomessa ja muualla Venäjän valtakunnassa. Leninin Suomea koskevista kirjoituksista voi jo päätellä, että hän ei ollut suinkaan sillä kannalla. Näihin kysymyksiin emme ole vieläkään vastanneet. Näiden seikkojen selvittäminen tulee siis olemaan yhtenä keskeisimpänä kysymyksenä Suomen vanhan työväenliikkeen probleemeja tutkittaessa.

Tällä hetkellä on Suomen vallankumouksellisella proletariaatilla erityinen syy korostaa Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen Viaporin kapinankin yhteydessä osottamaa epäselvää ja puolinaista vallankumouksen kysymysten ymmärtämistä. Tarkoitamme sitä uutta käännekohtaa, jota Suomen luokkatietoi-

nen työväentaisteluliike parhaillaan elää, ja johon se joutui SKP antautumisen johdosta fasistihyökkäyksen edessä.

Näiden sosialidemokraattisten jätteiden ja perujen joukossa, jotka aiheuttivat SKP:n voimattomuuden ja saamattomuuden fasistien hyökätessä v. 1930 keväällä ja jotka sen kautta paljastuivat, on myöskin kansallinen rajoittuneisuus, joka on kaiken aikaa esiintynyt hyvin huomattavana Suomen vallankumouksellisen työväenliikkeen toiminnassa. Kansallisen rajoittuneisuuden tähden emme osanneet riittävässä määrässä tarkastella ja ymmärtää Suomen kapitalismin vakaantumisen horjumista osottavia ilmiöitä koko kapitalistisessa maailmassa esiintyvien vastaavien ilmiöiden valossa. Niin ollen emme myöskään käsittäneet kyllin selvästi luokkataistelun kärjistymisen kiertämättömyyttä sodanjälkeisen kapitalismin kolmannella kaudella. Samoin ovat naapurimaiden työväen vallankumouksellisen taistelun ja veljespuolueiden toiminnassa saavutetut kokemukset yhä edelleenkin tulleet hyvin huonosti hyväksi käytettyä SKP:n ja Suomen vallankumouksellisen työväenliikkeen toiminnassa. Suomen työväenluokan vallankumouksellista taistelua ei ole osattu läheskään riittävästi yhdistää kansainvälisen proletariaatin vallankumoukselliseen liikkeeseen siten, että sen taistelua olisi hyökkäys hyökkäykseltä ja etappi etapilta kaikin voimin tuettu ja asianmukaisesti valmistauduttu vastaaviin iskuihin omalla rintamalla. Ei ole myöskään riittävällä huolella seurattu kansainvälisen taistelun kehittymistä korkeimpia muotoja kohden. Tästä kansallisesta rajoittuneisuudesta johtui epäilemättä osaksi myöskin Suomen fasistisen kehityksen yksipuolinen arvioiminen SKP:n johtavien elimien taholta.

Kansallisen rajoittuneisuuden muodossa esiintyvien sosialidemokraattisten perujen säilymistä SKP:n ja Suomen vallankumouksellisen työväenliikkeen keskuudessa on kieltämättä edistänyt ja auttanut sekin seikka, että emme ole aikanaan yksityiskohtaisesti ja oikein selvittäneet siinä suhteessa jo sodan edellisessä työväenliikkeessä tekemiämme virheitä. Niinkuin yleensä kaiken marxilaisen historian on siis tämänkin kirjan tarjoama ainehisto tarkoitettu olemaan apuna vapautuaksemme entisyyden virheistä ja paremmin ymmärtääksemme tämän hetken tilanteen vallankumoukselliselle työväenliikkeelle asettamat vaatimukset.

* *
*

Joku aika takaperin Valtion Kustannusliike Kirjan kustannuksella ilmestyneen tov. Eero Haapalaisen kirjan «Suomen työväen ensimmäinen nousu» esipuheessa on jo viitattu siihen, millä tavalla vanhan Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen olisi pitänyt asettaa kysymys vallankumouksellisen taistelun tehtävistä Suomessa ja taistelusta tsarismia vastaan sekä Suomen työväenliikkeen suhteesta Venäjän moniin vallankumouksellisiin puolueisiin ja ryhmiin. Näiden kysymysten marxilaisesti asettaminen olisi epäilemättä merkinnyt myöskin oman maan porvariston oppositionisten ryhmien merkityksen parempaa ymmärtämistä ja niiden asenteen parempaa hyväkseen käyttämistä tsarismin vastaisessa taistelussa. Tässä julkaistavasta tov. Smirnovin ja Bureninin erit. tätä teosta varten kirjoitetuista kirjoituksista käy selville, että venäläiset vallankumoukselliset, niiden mukana myöskin bolshevikit Leninin johdolla ja tieten, osasivat runsaassa määrin käyttää hyväkseen Suomen kansallisen porvariston oppositionisten ryhmien tsarismin vastaista mielialaa. Tov. Smirnov ja Burenin kertovat niiden bolshevikeille suorittamista palveluksista liiankin ylistävässä sävyssä. Tosiasia luonnollisesti on — joka kyllä käy selville tov. Smirnovin kirjoituksestakin —, että suomalaiset aktivistit ym. venäläisiä vallankumouksellisia avustaneet porvarit eivät tehneet sitä suinkaan mistään sympatiasta Venäjän työväenluokan vallankumousliikettä kohtaan. Kaikki ne olivat porvareita, jotka taistelivat työväenluokkaa vastaan ja parhaansa mukaan sortivat ja riistivät suomalaisia työläisiä. Venäläisiä vallankumouksellisia etupäässä auttaneet ja jotkut yksilöt passiivisen vastarinnan miehet tekivät luonnollisesti tämän vain sentähden, että venäl. vallankumouksell. taistelu heikonsi tsarismia, jonka heikontuminen oli myöskin Suomen porvariston etujen mukaista. Miten vähän suomalaisilla aktivisteillakin oli todellista vallankumouksellista päättäväisyyttä ja rohkeutta osottaa se tapa, miten he suhtautuivat Viaporin kapinaan. Ei tiettävästi yksikään mies heidän jo silloin verrattain voimakkaan järjestönsä «Voimaliiton» runsaasta upseeristosta ollut Viaporissa vahvistamassa kapinallisten kipeästi kaipaamaa koulutettua johtoa, puhumattakaan joukkojen mobilisoimisesta kapinan tueksi. Päinvastoin hyökkäsi porvariskaarti juuri kapinaa tukevan työväen punakaartiosaston kimppuun.

Toveri Smirnovin kirjoituksessaan esittämät viittaukset siitä, miten entiset toimeliaimmat porvarilliset aktivistit sitten v. 1918 ja sen jälkeen ovat olleet innokkaimpia työväen pyöveleitä ja Neuvostoliiton vihollisia on vain uusi todistus siitä, miten vas-

tarinnassa ollut porvari muuttuu määrätyllä asteella pahimmaksi vastavallankumoukselliseksi. Se on vain niin kauan «vallankumouksellinen» ja demokraatti kuin se sen luokkaeduille sopii ja niin kauan kuin se kykenee johtamaan liikettä omaksi edukseen. Mutta heti kun työväenluokka vakavasti uhkaa sen riistovoittoja, on sen vallankumouksellisuus tiessään ja se on valmis menemään samaan leiriin pahimpain suomisyöjäin kanssa, joiden kanssa se asiallisesti on jo koko ajankin ollut samalla rintamalla suomalaista työväkeä sortaessaan. Niin juuri ovat suomalaiset aktivistit Svinhufvud, Jalander ym. tehneet.

Tämä porvariston perusluonne on aina muistettava ja varustauduttava sen petoksen varalta. Sentähden olisi Suomen Sosdem. Puolueen tullut välttämättä pyrkiä kansallisen vastarinnan liikkeen etupäähän tehdäkseen sen tehokkaammaksi, estääkseen todella vallankumouksellisten ainesten harhaan johtamisen ja paljastaakseen ajoissa porvariston petollisuuden. Se että aktiiviseen vastarinnan liikkeeseen liittyi niin paljon työläisiä ja maalaisväkeä, osottaa, miten tärkeä se oli. H. Gummeruksen kirjan mukaan kertoo tov. Smirnov kirjoituksessaan ennen v. 1905 aktivistien toimesta perustetun erityisiä työläisten salaisia vallankumouksellisia järjestöjä. Työläiset eivät suinkaan liittyneet näihin järjestöihin sentähden, että he olisivat ajatelleet kansallisesti, vaan vaistomaisesta vallankumouksellisesta taisteluhalusta. Mutta porvarillisten aktivistien alotteesta syntyneinä ja niiden välittömän johdon alaisena (H. Gummerus mainitsee, että nämä työläisten salaiset ryhmät muodostivat heidän järjestönsä ytimen), vaikka ne G:n vakuutuksen mukaan pyrkivätkin säilyttämään eräänlaisen poliittisen itsenäisyyden, muodostui järjestöjen toiminta kuitenkin pääasiassa jotenkin samallaiseksi kuin muidenkin aktivistiryhmien. Ilman todellisen marxilaisen puolueen johtoa eivät ne osanneet sovelluttaa vallankumouksellisia taistelutapoja itse työväenliikkeeseen.

Yhtenä syynä suomalaisen työväenluokan taistelun niin täydelliseen eristäytymiseen Venäjän vallankumouksellisesta työväenliikkeestä oli luonnollisesti Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ymmärtämättömyys vallankumouksellisen taistelun suhteen ja sen suojassa säilynyt suuri kansallinen rajoittuneisuus Suomen työväenliikkeessä. Se ettei venäläisten toverienkaan taholta tänä Suomen työväenluokan kieltämättä ensimäisen vallankumouksellisen nousun aikana täydellä painolla korostettu oikeata vallankumouksellista toiminta- ja taistelutapaa, johtunee osaksi myöskin siitä, että Venäjän Sosialidemokraattisella Työväenpuolueella ei siihen aikaan, v 1905 vallankumouksen edellä

ja välittömästi sen jälkeen, ollut, ei sen bolshevikki-ryhmälläkään, olemassa Suomessa varsinaisia puoluesoluja ja -komiteoita. Puolueen toiminta Suomessa tapahtui pääasiassa sotilasjärjestön ja teknillisen taistelujärjestön puitteissa ja johdolla.

Bolshevikkien Suomen Sotilasjärjestö oli Pietarin järjestön jälkeen järjestön vahvin, niin itse järjestöllisen rakenteensa kuin sotilasjoukkoihin omaamansa vaikutuksenkin puolesta. (K. Rosenblom, «Bolshevikkien sotilasjärjestöt vv. 1905-07, Valt. Yht.-Taloudell. Kustannusliike 1931). Menshevikkien sotilasjärjestö oli aina hyvin heikko. Bolshevikkien Suomen Sotilasjärjestö syntyi 1905 loka-marraskuussa. Viaporin kapinan jälkeen sen toiminta jonkun verran heikkeni, mutta toimi kuitenkin edelleenkin. V. 1906 oli siinä noin 500 jäsentä. Koko sotilasjärjestön yli koko Venäjän ulottuva jäsenmäärä oli samaan aikaan 6450, osastoja 27 paikkakunnalla tai alueella. Suomessa Tampereella pidettiin myös v. 1906 marraskuun 29 ja joulukuun 5 p:n välisenä aikana VSDTP sotilas- ja teknillisten taisteluryhmien ensimmäinen konferenssi, johon mm. osallistuivat toverit E. Jaroslavskij, Dsershinskij, Krasin ym. Kokoukseen olivat lähettäneet edustajansa Woroneshin, Kasanin, Kronstadtin, Kalugan, Libaun, Moskovan, Nishninovgorodin, Pietarin, Rigan, Sevastopolin ja Suomen sotilasjärjestöt ja Moskovan, Pietarin, Saratovin, Uralin ja Suomen teknilliset taisteluryhmät.

Suomessa työskennelleiden teknillisten taisteluryhmien toimintaa selostavat tässä kirjassa toverien Bureninin ja Ignatjevin kirjoitukset. Tähän toimintaan osallistui eri puolilla maata myös Suomen työväenliikkeen henkilöitä, etupäässä rivimiehiä, jotka auttoivat venäläisiä tovereita asunnoiden hankinnassa, kirjallisuuden ja aseiden kuljetuksessa, kokousten järjestämisessä ym. Suomalaisten sosialidemokraattien toimesta perustettiin erityisiä sotilaskahviloita sotilasagitatsionin helpottamiseksi. Eräissä työväen kirjapainoissa (ainakin Kotkassa, Viipurissa ja Helsingissä) painettiin eräinä aikoina venäjänkielistä salaista kirjallisuutta. Kotkan työväentalon vinnillä kerrotaan ainakin kerran pidetyksi joku pienempi useampi päiväinen venäläinen kokous tai kurssit. Toveri Vilmi kertoo muistelmissaan Viaporin kapinasta (Kommunisti v. 1926 N:o 7 siv. 309), että tässä kokoelmassa olevassa kirjoituksessa insinööri Alanteen luota löydetyksi mainittu kirjapaino toimi ensin työmies Hjortin asunnossa, jossa tov. Vilmi mm. oli yhtenä työntekijänä. Punakaartien hajoittamisen jälkeen suomalaisten työläisten keskuuteen muodostuneet salaiset järjestöt hankkivat osin hyvinkin laajassa mitassa aseita, räjähdysaineita ja rahoja venäläisten vallanku-

mouksellisten käytettäväksi. Tästä toiminnasta tietää esim. tov. Ignatjevin kirjoituksessaan mainitsema ja nykyään Neuvostoliiton sosialistisessa teollisuudessa työskentelevä viipurilainen työmies tov. Meriläinen vaimoineen kertoa monia mielenkiintoisia seikkoja. Pääpiirteissään oli tämä toiminta myöskin puoluejohdon tiedossa, joka itsekin usein toimitti Suomessa piileskeleviä venäläisiä pakolaisia karkuun ulkomaille, auttaen heitä yhteyksien saamisessa j.n.e.

Suurin osa tähän toimintaan osallistuneista henkilöistä tekivät sen kuitenkin enemmän toverillisen avunannon kuin todellisen vallankumouksellisen aktiivisen yhteistoiminnan merkeissä. Todettava kuitenkin on, että osa työläisiä suorittivat osakseen langenneet tehtävät todellisella vallankumouksellisella antaumuksella ja innostuksella. Todistuksena siitä, että Venäjän työväen vallankumouksellinen liikehtiminen miltei aina herätti vastakaikua ja myötätuntoa suomalaisten työläisten keskuudessa ovat monet samanaikaiset esiintymiset, kuten 1905 suurlakko, paikallinen yleislakko Viaporin kapinan aikana ja osallistuminen siihen j.n.e. Työläisten vallankumouksellisen mielialan painostuksesta oli puolueen johtokin pakotettu tavallaan seuraamaan näiden liikkeiden kehitystä. Puolueen johdon toimeenpiteestä Moskovan kapinan aikana Helsingissä pidetty suurlakkokysymystä käsitellyt «viimeinen varoitus», tapahtui voimakkaan vallankumouksellisen mielialan vallitessa. Mukana olleiden toverien vakuutuksen mukaan venäläisten vallankumouksellisten auttamiseksi suoritettavista toimenpiteistä neuvoteltiinkin usein puolueen johtavissa piireissä, mutta kertaakaan ei siitä järjestetty varsinaista virallista neuvottelukokousta, jossa olisi poliittisesti määritelty tarkemmin yhteistoiminnan tarkoitus ja Suomen työväenluokan tehtävät siinä. Keväällä ja kesällä 1906 oli sosdem. puolueen johdolla kyllä verrattain laaja yhteys venäläisten vallankumouksellisten kanssa. Pääasiassa tapahtui se juuri tässä kirjassa kerrotun sotilasjärjestön, tov. Smirnovien, Bureninin ja Eero Haapalaisen sekä kapt. Kockin välityksellä. Eero Haapalainen oli erityisesti puoluetoimikunnan nimittämä edustaja näitä tehtäviä varten, ollen myös mukana VSDTP:n Tukholman kongressissa. Kuvaavaa kuitenkin on, ettei hänenkään toimintaansa koskaan puolueen johdon taholta tarkemmin johdettu eikä kontrolloitu.

Miten höllä sosdem puolueen johdon yhteys venäläisten sosialidemokraattien kanssa oli paraimmillaankin, osottaa esim. se, että Suomen puolueen johtoa ei oltu Viaporin kapinan puhkeamisen edellä pidetty jatkuvasti tapahtumain kehityksen

tasalla, joko se sitten tapahtui sen omasta laiminlyönnistä — tarpeellisen itsealotteisuuden puutteesta — tai joistakin muista syistä. Sen tietämättä julisti myös kapt. Kock kapinan puhjetessa suurlakon. Saatuaan sen julistamisesta tiedon myöntyi puoluetoimikunta, kuten tunnettua, Helsinkiä käsittävään yleislakkoon, mutta ei suostunut julistamaan koko maata käsittävää suurlakkoa.

Esillä olevassa kirjassa julkaistussa, joitakin päiviä ennen kapinan puhkeamista kirjoitetussa Leninin ehdotuksessa VSDTP:n Pietarin komitean päätökseksi todetaan myös se muissakin kirjoituksissa osotettu seikka, että Viaporin kapina syttyi linnoituksen päällystön provokatoorisen esiintymisen seurauksena liian aikaiseen. Pian Valtakunnan Duuman hajoittamisen jälkeen ja ent. Duuman jäsenten antaman tunnetun «Viipurin julistuksen» sekä erityisen vallankumouksellisten puolueiden yhteisesti «armeijalle ja laivastolle» osottaman julistuksen johdosta joutui koko Suomessa oleva sotaväki kuohuntatilaan, sen joukossa myöskin Viaporin linnoitusväki. Lenin tahtoi estää sen, että valmisteilla olevasta Viaporin kapinasta muodostuisi vain ennen aikainen leimahdus, sillä samaan aikaan valmisteltiin myöskin Kronstadtin ja Itämeren laivaston esiintymistä. Kuten Lenin oli pelännyt, puhkesi sittenkin kapina liian aikaisin: Viaporin kapina alkoi 30 p. heinäk., Kronstadtissa puhkesi se vasta yöllä elok. 3 päivää vasten, jolloin oli jo myöhäistä. Sillä Viaporin kapina oli kukistettu jo elok. 2 p:nä aamulla. Tällaisissa oloissa olisi Suomen sosdem puolueen johdolta vaadittu mitä suurinta kylmäverisyyttä ja vallankumouksellista tarkkanäköisyyttä osatakseen määrätä oikean menettelytavan, välttääkseen toiselta puolen opportunistisen pakoilun ja toiselta puolen edesvastuuttoman seikkailupolitiikan vaaran. Lenin-dokumentti viittaa siihen, että sen jälkeen kuin kapinan ennen aikaista puhkeamista ei kerran voitu estää, olisi sen tukemiseksi ollut ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin. Mutta sillä ei ole vielä ratkaistu, millä tunnuksilla ja millä tavalla Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen johdon olisi pitänyt mobilisoida siihen laajat kansanjoukot ja miten olisi sitten vedetty joukot takaisin, kun kapina laivaston petoksen tähden osottautui häviöön tuomituksi. Pietarin komitean päätöksessäkään ei mainita, missä määrässä komitea odotti Viaporilaisten ja muiden kapinaan valmistautuvien sotaväen osastojen tukemista Suomen työläisten ja Suomen Sosialidemokraattisen puolueen taholta. Mahdollisesti on siitä annettu ohjeet suullisesti, konspiratiivisista syistä. Tilanteen monimut-

kaisuudesta ja vaikeudesta huolimatta olisi Suomen Sosialidemokraattinen Puolue ja sen johto kyenneet ratkaisemaan niiden edessä olevat tehtävät proletariaatin luokkataistelun todellisia etuja vastaavasti, jos sen marxilainen sivistys ja vallankumouksellinen koulutus olisi ollut sen asemaa ja silloista tilannetta vastaavalla tasolla. Missään tapauksessa ei se olisi tyytynyt pelkkään Helsingin rauhalliseen yleislakkoon, vaan olisi kyennyt myös tehokkaammalla tavalla tukemaan kapinaa.

Kuvaavaa Suomen työväenluokan silloisille mielialoille on Viaporin kapinasta ja punakaarteista käyty keskustelu Oulun puoluekokouksessa v. 1906 elokuussa. Monet puheenvuorot ilmaisevat selvästi Suomen työväen ja maalaisväen keskuudessa silloin olleen voimakasta vallankumouksellista kuohuntaa. Joukossa on joku verrattain tietoinenkin puhevuoro, jos kohta tällä vasemmistollakaan ei ollut selvää linjaa. Se seikka, että nämä vallankumouksellisen sivustan edustajat yhtyivät vastalauseetta valiokunnan mietintöön punakaartien hajoittamisesta, vahvistaa tiedon siitä, että näennäisestä hajoituspäätöksestä huolimatta, punakaartit oli tarkoitus säilyttää rajoitetummassa muodossa salaisina. Jo puoluekokouksen aikana pidettiin sen johdosta erityinen salainen kokous. Vasemmiston yhtyminen viralliseen hajoituspäätökseen tarkoitti siis ilmeisesti julkisen toiminnan säilyttämisen suojelemista. Puolueen johdon opportunistisuudesta taaskin johtui, ettei se koskaan ryhtynyt johtamaan ja järjestämään tämän salaisen kokouksen päätöksen toteuttamista, luomalla siihen tarvittavan maanalaisen aparaatin j.n.e. Ilman puolueen johtoa syntyneistä salaisista järjestöistä joutuivat sentähden useat pian harhateille, joskin niistä monet suorittivatkin Venäjän vallankumouksellisille ansiokkaita palveluksia.

Nyt käsillä olevan kirjan esittämiin tosiasioihin tutustuminen täytyy siis jokaisessa ehdottomasti herättää sellaisen vaikutuksen, että Suomen työväenliike on vuosina 1905—06 ja monta kertaa myöhemminkin ollut hyvin lähellä suuria vallankumouksellisia tapahtumia, mutta ei ole kyennyt tarttumaan niihin kiinni ja tekemään siinä velvollisuuttansa. Mutta tämä vaikutus ei saa jäädä pelkkään sen toteamiseen. Sen pitää johtaa sellaiseen toimintaan, että sellaista ei enää tapahtuisi, vaan että Suomen proletariaatti tulevaisuudessa olisi aikanaan taistelupaikalla. Suomi oli kysymyksessä olevana aikana tärkeä tukikohta tsarismin vastaisessa taistelussa, mutta nyt se on kansainvälisen imperialismin yksi tärkeimmistä tukikohdista sen taistelussa työläisten ja talonpoikain ainoata todellista isänmaata, sosialistista Neuvostoliittoa vastaan. Että niin on, on se Suomen vanhan

työväenliikkeen, nimenomaan työväenluokan johtavan puolueen vika. Päinvastaisessa tapauksessa olisi Suomi nyt jo sosialismia rakentava maa. Mutta Suomen vallankumouksellisen proletariaatin on muutettava tällä kertaa kansainvälisen kapitalismin aseellisen hyökkäyksen tukikohtana oleva maansa sosialistisen Neuvostoliiton puolustuksen etuvarustukseksi kokoomalla kaikki voimansa taisteluun imperialistista rosvosotaa vastaan ja proletariaatin diktatuurin puolesta.

J. Lehtosaari.

V. SMIRNOV

SUOMI 1905 VALLANKUMOUKSEN PUNAISENA SELKÄPUOLENA

I.

Lokakuussa v. 1930 oli 25-vuotis-merkkipäivä niin meidän kuin Suomenkin proletariaatin vallankumouksellisen taistelun historiassa. 30 (17) p. lokak. 1905, «Lokakuun 17 p:än manifestin» julkaisemispäivänä, suomalaiset työläiset julistivat Venäjällä alkaneen vallankumouksen tukemiseksi yleisen poliittisen lakon, joka vietiin menestyksellisesti läpi yli koko Suomen. Tämä rauhallinen vallankumous Suomessa antoi, kuten tunnettua, tälle maalle pariksi vuodeksi «vapauden». Samalla se oli Venäjän vallankumouksellisten tapahtumain välitön heijastus.

Yllämainitun kaksinkertaisen vuosijuhlan yhteydessä omistamme muistelmamme vallankumouksellisesta työstä Suomessa tälle historialliselle ajankohdalle sanan laajimmassa merkityksessä, nim. vv. 1900 ja 1908 väliselle ajalle. Toiselta puolelta oli Suomi v. 1905—1906 tsaarin hallitusta vastaan käytävän avonaisen vallankumoustaistelun areenana. Viaporin kapinan päivinä suomalaiset työläiset punakaartinsa kautta ilmoittivat mitä selvimmällä tavalla myötätuntonsa itsevaltiutta vastaan nousseille venäläisille sotajoukoille. Toiselta puolelta Suomi oli useiden vuosien aikana Venäjän vallankumouksellisen liikkeen tärkeänä punaisen selkäpuolen osana. Suomen merkitystä tässä ominaisuudessa ei ole riittävästi valaistu historiallisessa kirjallisuudessa.*)

*) kts. V. N. Smirnov: "Vallankumouksellinen toiminta Suomessa 1900—1904. "Proletarskaja Revolutsia" N:o 1 (48) v. 1926.

V. SMIRNOV

SUOMI 1905 VALLANKUMOUKSEN PUNAISENA SELKÄPUOLENA

I.

Lokakuussa v. 1930 oli 25-vuotis-merkkipäivä niin meidän kuin Suomenkin proletariaatin vallankumouksellisen taistelun historiassa. 30 (17) p. lokak. 1905, «Lokakuun 17 p:än manifestin» julkaisemispäivänä, suomalaiset työläiset julistivat Venäjällä alkaneen vallankumouksen tukemiseksi yleisen poliittisen lakon, joka vietiin menestyksellisesti läpi yli koko Suomen. Tämä rauhallinen vallankumous Suomessa antoi, kuten tunnettua, tälle maalle pariksi vuodeksi «vapauden». Samalla se oli Venäjän vallankumouksellisten tapahtumain välitön heijastus.

Yllämainitun kaksinkertaisen vuosijuhlan yhteydessä omistamme muistelmamme vallankumouksellisesta työstä Suomessa tälle historialliselle ajankohdalle sanan laajimmassa merkityksessä, nim. vv. 1900 ja 1908 väliselle ajalle. Toiselta puolelta oli Suomi v. 1905—1906 tsaarin hallitusta vastaan käytävän avonaisen vallankumoustaistelun areenana. Viaporin kapinan päivinä suomalaiset työläiset punakaartinsa kautta ilmoittivat mitä selvimmällä tavalla myötätuntonsa itsevaltiutta vastaan nousseille venäläisille sotajoukoille. Toiselta puolelta Suomi oli useiden vuosien aikana Venäjän vallankumouksellisen liikkeen tärkeänä punaisen selkäpuolen osana. Suomen merkitystä tässä ominaisuudessa ei ole riittävästi valaistu historiallisessa kirjallisuudessa.*)

*) kts. V. N. Smirnov: "Vallankumouksellinen toiminta Suomessa 1900—1904. "Proletarskaja Revolutsia" N:o 1 (48) v. 1926.

25—30 vuotta sitten ei Suomessa vielä kenellekään pälkähtänyt päähänkään asettaa tätä maata jonkinlaiseksi europalaisen kulttuurin «vartijaksi» pohjoisessa «aasialaista bolshevismia» ja Venäjän vallankumousta vastaan. Tällaisia «tunnuslauseita» toitottavat nyt suomalaiset patriootit ranskalaisten ja muiden imperialistien usuttamina. Päinvastoin 20 vuosisadan alussa Suomi oli siltana vallankumouksellisen Venäjän ja «kulttuurisen» Europan välillä. Suomen kautta kuljetettiin Venäjälle ulkomailla painettua salaista kirjallisuutta. Samoin Suomen kautta kulki v. 1905—06 «vapauden päivinä» ulkomailta suuri joukko venäläisiä emigrantteja, jotka palasivat Venäjälle vallankumouksellista taistelua varten. Kun Venäjällä palautettiin jyrkkä taantumus, palasivat nämä samat henkilöt suurin joukoin takaisin ulkomaille taaskin Suomen kautta. Piiloitellen siellä santarmien takaa-ajolta viikoittain ja kuukausittain, julkisesti ja salaisesti, viettivät siellä monet aktiiviset Venäjän vallankumouksellisen liikkeen osanottajat: tov. Lenin, Krasin, Vorovskij, Pokrovskij, Ljadov ym. meidän johtajamme ja huomattavimmat toimitsijamme kuin myöskin sadat ja tuhannet vallankumouksellisen taistelun rivimiehet — intelligentit, työläiset, talonpojat, sotilaat, matruusit, — matkustivat Suomen kautta ulkomaille ja aika-ajoittain he asuivat Suomessa suorittaen siellä kirjallisia ym. töitä. Suomessa pidettiin salaisia puoluekonferensseja. Vv. 1905—1907 työskenteli Suomessa Venäjän Sosialidemokraattisen Työväenpuolueen Suomen Sotilasjärjestö. Siellä ostettiin puoluejärjestöillemme aseita, siellä meidän räjähdysainespesialistimme suorittivat «tieteellisiä kokeiluja», siellä painettiin salaisia julistuksiamme ja salaisia sanomalehtiä. Niinpä esim. Leninin «Proletaari» vv. 1906—1907 painettiin salaisesti suomalaisen työväen lehden «Työn» kirjapainossa Viipurissa. Sanalla sanoen, on mahdotonta muutamilla riveillä edes luetellakaan kaikkea sitä mitä puolueemme jäsenet tekivät Suomessa.

Ei ole myöskään aliarvioitava sitä kaikinpuolista apua, jota meille niinä vuosina suomalaiset antoivat. Ilman sikäläistä apua olisi ollut mahdotonta suorittaa huomattavaa osaa siitä salaisesta työstä, joka siellä silloin suoritettiin.

«Tarina on elävä, mutta vaikea uskoa», nämä Gribojedovin kuuluisan komedian sanat tulevat väkistenkin mieleen rinnastettaessa nykyistä valkoista terroria Suomessa, joka on suunnattu kommunisteja ja SSSR:ää vastaan, siihen myötätuntoiseen suhtautumiseen venäläisiä vallankumouksellisia kohtaan, jota neljännesvuosisata sitten osoittivat ei vain silloiset suo-

malaiset toverimme, vaan myöskin Suomen porvariston eri kerrokset. Niinpä esim. silloiset «aktivistit», jotka nyt ovat SSSR:n pahimpia vihollisia, olivat siihen aikaan jossain määrin «mukanakulkijoitamme» taistelussa venäläistä itsevaltiutta vastaan.

II.

Poliittisessa elämässä ovat muodon vaihdokset tavallisesti helposti selitettävissä. Ainakin se aktiivinen kannatus, jota me 25—30 vuotta sitten saimme osaksemme Suomessa on täysin ymmärrettävää, jos muistaa Venäjän tsarismin Suomi-politiikkaa XX vuosisadan alussa. Jo syksystä 1898, jolloin Suomen kenraalikuvernööriksi nimitettiin Bobrikov alkoi suomalaisten perustuslaillisten lähentyminen Venäjän itsevaltiuden kanssa. Käytännössä tämä merkitsi autonomisen Suomen muuttumista yhdeksi oikeudettomaksi Venäjän «rajamaaksi». Hyökkäyksessään Suomea vastaan Nikolai II seurasi isänsä Aleksanteri III jälkiä. Vain «ennenaikainen kuolema» esti jälkimäisen toteuttamasta Suomen orjuuttamista.

Tällainen politiikka ei voinut olla synnyttämättä oppositionia tai vastustusta Suomen kansan huomattavan osan taholta. Aluksi — v. 1899 — «uskollisten alamaisten adresseja», «anomuksia», Suomen kansan suuri lähetystö keisarin luokse, jota tämä häikäilemättömästi ei ottanut vastaan, «kukkaismielenosoituksia» (sadottain uhkeita seppeleitä vastaavine kirjoituksineen) Suomen «hyväntekijän» Aleksanteri II patsaan luona Helsingissä. Myöhemmin — v. 1902—03 — taitavasti ympäri Suomen järjestetty kutsuntalaisten «laillinen» lakko laitonta sotapalvelukseen kutsuntaa vastaan. Vielä myöhemmin — v. 1904—05 — kenraalikuvernööri Bobrikovin, Suomen Senaatin prokuraattori Johnsonin murha ja useita murhayrityksiä kuvernöörejä ja santarmeja vastaan.

Bobrikovin valtakomennon alussa syntyi Suomessa n.s. passiivinen vastarinta, joka oli suunnattu tsarismin laittomuuksia vastaan aluksi vain «laillisella» pohjalla. Tsaarin vainotoimenpiteiden voimistuessa tämä vastarinta siirtyy kuitenkin salaiseksi. Sitä johtaa salainen järjestö n.s. «Kagaali», joka sai mustasotnialaiselta Novoje Vremjalta tämän liikanimen tullen se jopa Suomen historiaankin. Myöhemmin, syksyllä v. 1904, muodostui Suomessa porvarillinen «vallankumouksellinen» puolue tai oikeammin ryhmä, jolla oli juhlallinen nimi «Aktiivisen vastustuksen suomalainen puolue». Siihen kuului pääasiassa intelligent-

tinuorisoa, joka ei ollut tyytyväinen «kagaalin» liian laimeaan taktiikkaan. Aktivistit vuorostaan jäljittelivät Venäjän sosialivallankumouksellisten seikkailutaktiikkaa, joiden kanssa he olivat kiinteässä liitossa. Yksilöterrori oli heidän mielestään yksi aktiivisimmista keinoista taistelussa isänmaan vapauden puolesta. Yleensä he pitivät kaikkia keinoja soveliaina tämän päämäärän saavuttamiseksi ja olettivat, että venäläisiä ja kotimaisia Suomen sortajia vastaan on toimittava pommeilla, revolvereilla ja kivääreillä.

Tämän takia aktivistit suorittivat terroristisia tekoja ja heidän kemistinsä valmistelivat pommeja sekä järjestivät he aseiden kuljetuksen.

Niin «passivistit» kuin «aktivistitkin» tekivät aikoinaan meidän puolueellemme joukon arvaamattomia palveluksia. Tämän takia pysähdymme tarkastelemaan heitä ja sitä apua, jota me heiltä saimme.

Nikolai II törkeä venäläistyttämispolitiikka ei kohdannut vastarintaa läheskään koko Suomen porvariston taholta. Yleensä oppositioniliikkeeseen yhtyivät ruotsalaiset (nykyään Ruotsalainen Kansanpuolue) ja «Nuorsuomalainen Puolue» (nykyään Edistyspuolue). Taantumuksellinen «suomettarelainen» (nykyään Kokoomuspuolue), joka oli suomea (eikä ruotsia) puhuvien suomalaisten tilanherrain, kulakkien, pappien, virkamiehistön osan ja porvariston puolue, piti parempana «pelastaa isänmaa», oikeammin omat etunsa tekemällä myönnytyksiä taikka suoranaisesti avustamalla venäläistyttäjiä. On kiintoisaa panna merkille, että nyt tämän puolueen johtajat, niiden mukana myöskin nykyinen pääministeri Svinhufvud, ovat lapualaisen terroriliikkeen elähdyttäjiä ja kulissientakaisia järjestäjiä.

Puolivuosisataa sitten tämä Svinhufvud, joka siihen aikaan oli kaikkein radikaalisin liberaaleista — nuorsuomalaisista, oli yksi kagaalin johtajista, joka kävi silloin päättävää taistelua nimenomaan juuri «pettureita» — suomettarelaisia vastaan. Vieläkin enemmän: Svinhufvudin ja passiivisen vastarinnan muiden toimihenkilöiden salainen äänenkannattaja leimasi kerran Bobrikovin aikana häpeäpaaluun v. 1918 «isänmaan pelastajan», «valkoisen kenraalin», Mannerheimin. Tämä johtui siitä, että muiden Venäjällä palveluksessa olleiden suomalaisten upseerien joukossa, jotka kieltäytyivät noudattamasta «Kagaalin» direktiivejä ja eroamaan palveluksesta, Nikolai II toimittaman suomalaisten sotajoukkojen lakkauttamisen johdosta, oli myöskin Mannerheim. Nähtävästi on kohtalon ivaa, että 15 vuotta myö-

hemmin, tammikuussa 1918, ei kukaan muu kuin juuri Svinhufvud, joka oli silloin valkoisen Suomen senaatin päämiehenä, nimitti entisen petturin Mannerheimin Suomen valkoisten sotajoukkojen ylipäälliköksi. Kuten näemme, ratkaisevilla hetkillä porvariston luokkaedut tasottavat kaikki poliittiset «erimielisyydet». Passiivisen vastarinnan johtajistoon kuului myöskin Suomen proletariaatin valkopyövelin oma veli pankinjohtaja Mannerheim, joka karkoitettiin muiden «vaarallisten» suomalaisten isänmaallisten joukossa Suomesta v. 1903. Tämä Mannerheim yhdessä vaimonsa, tunnetun laulajattaren kanssa antoi arvokasta apua venäläisille vallankumouksellisille. Palatessaan Sveitsistä Venäjälle marraskuussa 1905 kohtasi Lenin hänet Tukholmassa. Tämän minä olen kuullut itseltään Iljitshiltä, kun hän muutamia päiviä sen jälkeen matkusti Helsingin kautta.

Vielä sellaisetkin vaatimattomat liberaalit kuin passiivisen vastarinnan johtajat olivat santarmien vainotoimenpiteiden johdosta pakoitetut siirtymään maanalaiseen toimintaan. Mm. he järjestivät erinomaisesti salaisen kirjallisuuden kuljetuksen Ruotsista Suomeen ja vähässä määrässä jopa aina Pietariin asti. Tämä oli meille suureksi hyödyksi: oman kirjallisuutensa yhteydessä he alkoivat v. 1902 kuljettaa Ruotsista Suomeen myöskin meidän kirjallisuuttamme — Leninin «Iskraa», aikakauslehteä «Sarja», Leninin, Plehanovin ym. lentokirjasia, Aktiivisen vastarinnan puolueen tulevan johtajan, silloin vielä «Kagaalin» huomattavan toimihenkilön, manallemenneen kirjailijan Konni Zilliacuksen kanssa minä puolueemme Pietarin järjestön määräyksestä solmin Helsingissä v. 1902 muodollisen sopimuksen. Zilliacus, ollen rohkea seikkailija, teki hyvin taitavasti salaisia matkoja erikoisella purjeveneellä Tukholman ja Suomen välillä. Määrätystä maksusta hän kuljetti meille Ruotsista suuren määrän kirjallisuuttamme. Sitten hänen avustajansa lähettivät sitä kokonaisina laatikkoina rautatielähetyksinä osoittamilleni asemille, jotka sijaitsivat lähellä Suomen—Venäjän rajaa. Tov. N. E. Burenin järjesti jo v. 1901 tämän meille arvokkaan «tavaran» kuljetuksen Pietariin rajan yli, joka kulki juuri hänen manalle menneen äitinsä S. I. Bureninan maatilan lävitse. Kirjoituksessaan*) hän sangen elävästi kertoo tästä vaarallisesta työstä. Käyttäen hyväkseen suotuisia seikkoja hän itse kuljetti rajan yli useita laatikoita kerrallaan ja osoitti tämän yhteydessä, se voidaan sanoa suurentelematta, bolshevistisen rohkeuden ja kekseliäisyyden todellisia ihmetöitä. Kehoitamme lukijaa tutustumaan hänen artikkeliinsa.

---

*) Sisältyy tähän kokoelmaan.

Kirjallisuutemme kuljetuksessa Suomesta Venäjälle oli yhteytemme suomalaisten rautatieläisten kanssa Pietarissa ja Valkeasaaren ja Viipurin välisillä asemilla tavattoman suurimerkityksellinen. Tämän tärkeän yhdyssiteen sain alunperin jo v. 1901 Helsingissä «Kagaalin» tunnetulta jäseneltä tohtori Arvid Neoviukselta, joka oli aikaisemmin mainitun salaisen lehden «Fria Ord» toimittaja. Hän antoi minulle silloin suosituksen Pietarissa olevan Suomen aseman kirjanpitäjälle Otto Malmille esitettäväksi, joka vuorostaan muodosti meitä varten palvelustovereidensa keskuudessa todellisen avustajain verkon useilla rautatieasemilla. Vaarallinen lähetys osoitettiin rahtikirjalla saatavaksi ja ystävämme hoitivat sitten lopun näiden laatikoiden kuljetuksessa. Koko aikana joutui kiinni vain yksi laatikko ja siitäkin selviydyttiin ilman vangitsemisia. Muistan kuin eilisen päivän, että tov. Bureninin kehoituksesta liitin erääseen tämän palon johdosta «Iskralle» lähettämääni kirjoitukseen iroonisen huomautuksen, jossa kehoitin santarmeja heidän istuessaan laatikon päällä tutkimaan tarkasti kirjallisuuttamme.

Yllämainittu jo manalle mennyt Neovius, joka oli vaatimaton, sulkeutunut ja ulkonaisesti sangen mitättömän näköinen henkilö, oli mitä vakaumuksellisin idealisti. Minä vielä nytkin mielihyvällä muistelen häntä. Kun Bobrikov oli v. 1903 karkoittanut hänet Suomesta, asui hän v. 1905 loppuun saakka Tukholmassa, jossa hän edelleenkin avusti meitä. Kävin kerran hänen luonaan Tukholmassa, jossa tämä suomalainen idealisti eli niin vaatimattomasti kuin siihen aikaan elivät ulkomailla meidän emigranttimme. Olisi enää vaikeata luetella niitä monipuolisia palveluksia, joita hän ja hänen siskonsa Dagmar 5—6 vuoden aikana osoittivat kauttani puolueellemme. M.m. hän oli meille myöskin «punasena postimestarina», joka lähetti Helsingistä Tukholman kautta «puhtaiden» matkustajain avulla minun kirjeitäni ja muuta ainehistoa «Iskralle». Tällainen kiertotie oli Bobrikovin aikana välttämätön, sillä Suomessa silloin kuten nytkin toimivat tarmokkaasti niinsanotut «mustat kabinetit», joissa avattiin kaikki epäilyttävät kirjeet. Olematta lainkaan rikas henkilö Neovius useita kertoja auttoi tovereitamme kriitillisillä hetkillä omista varoistaan.

Muista «passiivisen vastarinnan» huomattavista edustajista ansaitsee erikoisesti tulla mainituksi lääketieteen tohtori A. Törngren. Hän oli meille Suomesta karkoitetun Neoviuksen sijaisena. Ollen yhteiskunnalliselta asemaltaan suuri maanomistaja ja Helsingin yliopiston dosentti otti hän kuitenkin mitä aktiivisimmin osaa «Kagaalin» maanalaiseen työhön. Samoin

kuin muut suomalaiset perustuslailliset nojautui hän pääasiassa luokkavihollisiimme venäläisiin kadetteihin. P. Struve, joka julkaisi silloin ulkomailla salaista liberaalista lehteä «Osvobosdenie», Miljukov, Hessen ja kump. olivat heidän luonnollisia liittolaisiaan Venäjällä. Hullunkurisena seikkana tulkoon mainituksi, että «passiivisen vastarinnan» aatteellinen johtaja tunnettu suomalainen lakimies senaattori L. Mechelin, jonka Bobrikov myöskin oli karkoittanut Suomesta, laati kadettiemme pyynnöstä v. 1903—04 mitä pienempiä yksityiskohtia myöten «Venäjän valtakunnan» perustuslakiluonnoksen.

Samaan aikaan kaikkein kaukonäköisimmät suomalaiset patriootit pitivät tarkoituksenmukaisena ilmeisesti «kaiken varalta» kannattaa salaisesti myöskin Venäjän vallankumousliikettä. Törngren oli juuri näitä suomalaisia politiikkoja. Aina väliaikaiseen tsaarin politiikan muutokseen asti Suomessa marraskuussa v. 1905 häntä avustaessaan meitä bolshevikkejä kiinnostivat sellaisetkin kysymykset, jotka muiden suomalaisten perustuslaillisten mielestä olivat sangen «laittomia», kuten esimerkiksi aseiden kuljetus, räjähdysaineiden valmistaminen jne. Tällaisista «vakavista» asioista hänen kanssaan neuvotteli Krasin ym. Samoin kuin muut suomalaiset porvarilliset politikot, pitää Törngren muistelmakirjoissaan parempana vaieta niistä todella tärkeistä palveluksista, joita hän yli 20 vuotta sitten antoi ainoalle venäläiselle puolueelle, joka todellisuudessa aina on puolustanut kansojen täyttä itsemääräämisoikeutta. Valtaan tultuaan tämä puolue Leninin persoonassa antoi viipymättä heti v. 1917 Suomelle ilman mitään poikkeuksia täydellisen itsenäisyyden.

Tällainen «vaatimattomuus» on ominaista myöskin entisille suomalaisille aktivisteille, jotka ovat kirjoittaneet muistelmiaan. He nähtävästi myöskin ovat unhoittaneet tärkeimmän, mitä he niinä vuosina tekivät, nimittäin sen kaikkinaisen avustuksen, jota he silloin antoivat venäläisille bolshevikeille. Poikkeuksena on manalle mennyt Zilliacus. Eräässä viimeksi julkaisemassaan kirjasessa hän tunnustaa, että hän avusti myöskin venäläisiä sosialidemokraatteja ja tämän yhteydessä huomauttaa kanssani käydyistä neuvotteluista salaisen kirjallisuuden kuljettamiseksi. Ollen kemiallisen puhtaita kaikenlaisesta sosialismista, vaikka muutamat heistä aloittivatkin poliittisen uransa sosialidemokraatteina, ja ollen verisitein sidotut maansa porvariston luokkaetuihin nämä «vallankumoukselliset» intelligentit olivat kaikesta sielustaan myötämielisiä — ei venäläisille vallankumouksellisille — bolshevikeille, vaan «sosialisti»-seikkai-

lijoille, s.o. es-errille. Yhtenä heidän opettajanaan ja henkisenä paimenenaan oli paljastumiseensa asti es-errä provokaattori Asef. On epäilemätöntä, että hänen petoksensa johdosta päättyi katastroofiin pohjois-Suomen rannikolla syyskuussa v. 1905 mitä suurisuuntaisin aseiden ja ampumatarpeiden kuljetusyritys höyrylaiva «Graftonilla», joka ajoi karille ja jonka sen miehistö räjäytti. Tämän laivueen, johon kuului paitsi mainittua suurta höyrylaivaa myöskin kaksi höyrykoneilla varustettua huvipurtta, järjesti Japanin varoilla (silloin oli käynnissä venäläis-japanilainen sota) Zilliacus yhdessä Asefin kanssa. Yli 15,000 kivääriä, 2,500 englantilaista upseerirevolveria ampumatarpeineen ja kolme tonnia räjähdysaineita muodostivat mainitun laivan lastin, joka oli tarkoitettu etupäässä Venäjälle lähetettäväksi. Onnellisesti purettiin vain pieni osa, joka oli tarkoitettu Suomea varten. Meidän tehtäväämme ei muuten kuulu esittää tämän suomalaisten aktivistien kaikkein mainehikkaimman «urotyön» historiaa. Mainitsemme vain, että pelastetun osan aseista suomalaiset valkokaartilaiset monta vuotta myöhemmin eli v. 1918 käyttivät taistelussaan Suomen proletariaattia vastaan. On kiintoisaa kuitenkin mainita, että aikoinaan osa «Graftonista» saaduista kivääreistä siirtyi tov. Bureninin ponnistelujen tuloksena ei es-errien, vaan venäläisten bolshevikkien käsiin.

On varmaa, että samaisen Asefin ilmiannon johdosta myöhemmin kaksi huomattua suomalaista aktivistia Tiderman ja Stenberg tulivat vangituksi Pietarissa ja toinen lähetetyksi Siperiaan ja toinen Vjatkan lääniin, josta heidän kummankin onnistui paeta. Yhteyden aktivistien kanssa minulle järjesti aikaisemmin mainittu toht. Törngren. Paitsi minua oli heidän kanssaan hyvin paljon tekemisissä tov. Burenin. Ebba Procope, Elin Nylander, manalle mennyt majurin rouva Klingstedt ja kaksi hänen poikaansa ylioppilaat Klingstedtit, asianajaja Johannes Gummerus, runoilija ja dosentti Arvid Mörne, toimittaja Tiderman, ylioppilaat Stenberg ja Hansson y.m. ansaitsevat erikoisen tunnustuksemme. On ilman muuta selvää, että edellä en ole luetellut kaikkia huomattuja aktivisteja, vaan ainoastaan ne, joiden kanssa tulin enemmän tekemisiin asioidemme yhteydessä. Täydentääksemme heidän nimiluetteloaan mainitsemme vielä L. Hohentalin, joka murhasi Suomen senaatin prokuraattorin Johnsonin, V. Nylanderin, joka oli mainitun höyrylaiva «Graftonin» kapteeni, tohtori H. Gummeruksen ja professori G. Castrénin. Vastoin yleisesti tunnustettua mielipidettä aktivistit usein vakuuttivat, että he eivät suinkaan muo-

dostaneet pientä ryhmää, vaan v. 1905 marraskuun suurlakkoon mennessä heillä oli ympäri koko Suomea salaisia ryhmiään, joihin kuului kuhunkin korkeintaan 25 jäsentä. Tosin meidänkin piti käyttää hyväksemme ei ainoastaan Helsingissä, vaan muissakin kaupungeissa aktivistien apua asuntojen hankinnassa. Suomalaiset aktivistit eivät kuitenkaan missään tapauksessa todella muodostaneet joukkopuoluetta, vaan verrattain vähäisen järjestön, joka asetti päämääräkseen Venäjän tsarismin kukistamisen ja, alkuaikoina, Suomen perustuslain laajentamisen ja vähän myöhemmin myöskin Suomen täydellisen itsenäisyyden saavuttamisen.

Meidän, bolshevikkien hyväksi aktivistit tekivät silloin todella kaikkensa, minkä he voivat. Vuodesta 1903 lähtien, s.o. jo ennen heidän puolueensa muodollista muodostamista, he kaikin tavoin avustivat meitä kirjallisuuden ja aseiden kuljetuksessa sekä tovereidemme lähettämisessä ulkomaille. He sijoittivat tovereitamme «puhtaisiin» asuntoihin Helsingissä ja sen ympäristössä. He hankkivat meille erinomaisia saattajia silloin, kun piti saattaa «matkustajiamme» rajalle, he hankkivat meille oikeita ja vääriä passeja jne. Erään huomattavimman aktivistin, prof. G. Castrénin luokse saapui marraskuussa v. 1905 myöhään illalla Ruotsista V. I. Lenin. Toveri Bureninin pyynnöstä aktivistit komensivat silloin Ruotsiin Iljitshiä hakemaan mainitun Castrénin veljen — nuoren maisterin Ole Castrénin. Hän saattoi Iljitshiä veljensä asunnolle saakka Helsinkiin, tietystikin tietämättä, kenen kanssa hän matkusti.

Aktivistit m.m. toimittivat meille hyödyllisen yhteyden myöskin suomalaisen poliisin kanssa Helsingin silloisen poliisimestarin apulaisen kapteeni Jalanderin kautta. Ollen asiantuntija antoi hän meille useita kertoja hyviä neuvoja, kun oli kysymyksessä esim. erikoisen tärkeiden puoluehenkilöiden matkustaminen Suomen kautta ulkomaille ja kun Suomessa asuneita tovereitamme uhkasi vaara. Erään kerran, v. 1907, jolloin meidän edustajamme lähtivät höyrylaivalla Suomesta puoluekokoukseen, hän laski tämän erikoisesti heitä varten vuokratun höyrylaivan liikkeelle ilman tavallista poliisien suorittamaa passien tarkastusta. Niinä vuosina jouduin useita kertoja keskustelemaan Jalanderin kanssa, johonka saattoi täydellisesti luottaa. Hänen myöhempi elämäkertansa on sangen tyypillinen yleensä suomalaisia aktivisteja kuvaavana. Syksyllä v. 1917 hän kohosi «ihmisten ilmoille», tuli määrätyksi Uudenmaanläänin kuvernööriksi, järjesti salaa poliisikoulun ja tuli Svinhufvudin ja Mannerheimin oikeaksi kädeksi. Suomen kansalaissodan aikana

hän pääsi kiipeämään kenraaliksi. Jalander on ollut useita kertoja «itsenäisen» Suomen sotaministerinä. Sanalla sanoen «vallankumouksellisesta» aktivistista hän on muuttunut aktiiviseksi lahtariksi. Erikoisen maininnan ansaitsee hänen nykyinen vaimonsa Aino Achté. Siihen aikaan hän oli kuuluisa suomalainen laulajatar, jolla oli tavattoman suuri menestys Pariisissa. Erään kerran kesällä v. 1903 palatessaan Pariisista Tukholman kautta hän toi Helsinkiin kaksipohjaisessa matkalaukussa myöskin nipun «Iskran» tuoreimpia numeroita, jotka minulle vuorostaan antoi Neovius.

Samoinkuin Jalander, ovat myöskin muut suomalaiset aktivistit täysin paljastaneet vastavallankumouksellisen luonteensa. Maailmansodan aikana heistä tuli Saksan imperialismin aktiivisia agentteja ja vakoilijoita, Saksaa varten järjestetyn suomalaisen jääkäripataljoonan salaisia organisaattoreita. Helmikuun vallankumouksen jälkeen he muuttuivat aktiivisiksi lahtareiksi, proletaarisen vallankumouksen tukahduttajiksi ja Suomen työväenluokan aktiivisiksi pyöveleiksi. «Itsenäisessä» Suomessa he ovat aktiivisia suojeluskuntalaisia ja fasisteja.

Meitä kiinnostavana aikana me bolshevikit saimme tarmokasta tukea Suomessa ei ainoastaan perustuslaillisten ja aktivistien taholta, vaan politiikasta syrjässä olleet näyttelijät, oppineet, ylioppilaat, matkustajakotien emännät ja monet muut avustivat meitä voimiensa mukaan. Esim. tunnetun suomalaisen runoilijan Eino Leinon vaimo syksyllä v. 1906 antoi pyynnöstäni suojan hienossa asunnossaan eräälle Viaporin kapinaan osallistuneelle merisotilas Smirnoville. Eino Leino itse samoinkuin kansallisteatterin näyttelijä I. Lattu, kapellimestari Kajanus koko simfonisen orkesterinsa kanssa, kirjailijatar Maila Talvio, pianotaiteilijatar Sigrid Schnevoigt ja monet muut esiintyivät ilmaiseksi iltamissa ja konserteissakin, jotka oli järjestetty vallankumouksemme ja sen osanottajien hyväksi. Tärkeimpänä erikoistuntijanamme «hyväntekeväisyys»-illanviettojen järjestämisessä oli N. E. Burenin, joka itsekin on huomattava pianisti. Ympäri maailman tunnettu suomalainen taidemaalari Akseli Gallén, joka aikoinaan oli radikaalinen intelligentti ja Gorjkin ystävä, antoi meille tavattoman suurta apua. Kun Gorjki helmikuussa v. 1906 Ameriikkaan matkustaessaan kävi ohimennen Helsingissä, tutustutti hän toveri Bureninin erään ystävänsä, siihen aikaan väkijuomakauppiaan V. I. Sjöbergin kanssa. Hän oli hyvyyden todellinen perikuva ja tämän takia me annoimme hänelle salaisen nimen «Dobrjakov». Sjöbergillä oli Suomessa suuri määrä yhteyksiä. Voidaan varmuudella sanoa, että hän

muodostui monessa suhteessa tärkeimmäksi avustajaksemme. Olen vakuutettu, että yksikään ulkomaalainen maailmassa ei ole suorittanut niin monia palveluksia venäläisille vallankumouksellisille pakolaisille kuin hän.

On vielä mainittava siitä rahallisesta ja luontaisavustuksesta, jota niinä vuosina suomalaiset antoivat venäläisille «vapaustaistelijoille», kuten venäläisiä vallankumouksellisia siihen aikaan, varovaisuuden vuoksi Suomessa nimitettiin. Minun alotteestani Viaporin kapinan jälkeen muodostettiin «avustuskomitea», jonka johdossa oli liberaalinen Venäjän kirjallisuuden prof. Mandelstam. Tämä komitea keräsi niihin aikoihin huomattavan summan, nimittäin yli 16 tuhatta 500 Smk. Olin tämän komitean sihteerinä ja suuren osan näistä varoista me luovutimme Suomen kautta matkustaneille taikka siellä piiloitteleville bolshevikeille, m.m. V. Sd. Työväenpuolueen Suomessa työskentelevän Suomen sotilasjärjestön jäsenille.

Lopuksi pidän tarpeellisena mainita, että apulaisenani vallankumouksellisessa työssä oli niinä vuosina äitivainajani Virginia Karlovna Smirnova, syntyään suomalainen. Rakkaudestaan minua, ainoaa poikaansa kohtaan hän, vanhasta ijästään huolimatta (synt. v. 1839) ei lainkaan säästänyt voimiansa avustaakseen minua kaikin tavoin. M.m. hän oli mitä vieraanvaraisin emäntä, kun asuntomme Helsingissä vähitellen muodostui bolshevikkien keskeiseksi kohtauspaikaksi. Hänet tunsivat hyvin henkilökohtaisesti V. I. Lenin, Krasin, Lunatsharski ja monet muut. Minulle on aivan selvää, että ilman hänen vakinaista avustustaan en minä varmaankaan olisi onnistunut suorittamaan niitä tehtäviä, joilla siihen aikaan oli puolueelle suuri merkitys. Sitä paitsi ilman hänen keskeytymätöntä huolenpitoaan ja myöskin virka-asemaani ja asioiden onnellista kulkua en minä niinä vuosina olisi onnistunut välttämään vangitsemista ja karkoitusta. Kohtaloni oli useinkin, kuten sanotaan, hiuskarvan varassa. Tämä kävi selväksi helmikuun vallankumouksen jälkeen v. 1917, kun selvitettiin santarmilaitoksen arkistoa Helsingissä. Kuten minulle kerrottiin, mainittiin minun nimeäni usein santarmien raporteissa, jotka koskivat venäläisten bolshevikkien asioita. Kohtalon ivaa lienee se, että kotietsintää huoneustossani Helsingissä eivät suorittaneet venäläiset santarmit, vaan suomalaiset «patriootit». Tämä tapahtui keväällä v. 1918 proletaarisen vallankumouksen kukistumisen jälkeen, mutta silloin minä olin jo Pietarissa.

III.

Mitenkä suhtautuivat vallankumoukselliseen työskentelyyn Suomessa silloiset toverimme sosialidemokraatit? Tässä on mainittava, että Suomen työväen puolue muodostettiin v. 1899 Turun edustajakokouksessa. V. 1903 Forssan kokouksessa se muodostui sosialidemokraattiseksi puolueeksi. Se oli julkinen puolue ja siihen aikaan sen huomio oli melkein kokonaan kiintynyt taisteluun paikallista porvaristoa vastaan sellaisista alkeellisista oikeuksista kuin yleinen äänioikeus. Entisessä säätyeduskunnassa ei suomalaisilla työläisillä ollut ainoatakaan edustajaa. Venäjän tsarismi, tekeytyen Suomessa kansan ystäväksi, suuntasi venäläistyttämispolitiikkansa pääasiassa suomalaisen porvariston kansallista taistelua vastaan, eikä sekaantunut proletariaatin ja sikäläisten riistäjien väliseen luokkataisteluun. On ilman muuta selvää, että itse tapahtumain logiikka johdatti suomalaiset työläiset vallankumoustaisteluun tsarismia vastaan. Tästä me puhumme hiukan myöhemmin, mutta nyt tarkastamme, missä ilmeni 1900-luvun alkuvuosina suomalaisten sosialidemokraattien meille antama apu.

Kesällä 1899, tultuani erotetuksi Pietarin yliopistosta ylioppilasliikkeeseen osallistumisen takia (v. 1900 minut jälleen otettiin yliopistoon), asuin Helsingissä. Tutustuin silloin sattumalta virkaerossa olevaan kapteeni J. J. Kockiin, joka myöhemmin oli Suomen ensimäisen punaisen kaartin päällikkö. Hänen kauttaan minä vuotta myöhemmin tutustuin kahteen suomalaiseen sosialidemokraattiseen sanomalehden toimittajaan. Siihen aikaan pääasiallisempana tehtävänäni oli järjestää Sveitsissä painetun salaisen kirjallisuutemme kuljetus Suomen läpi. Yleensä työskentely Suomessa oli minulle kaikkein sopivinta. Olin puolittain suomalainen, lapsuudesta lähtien elin pitkiä aikoja Suomessa, olin päättänyt venäläisen lyseon Helsingissä, taisin ruotsinkielen, jota huomattava osa Suomen väestöstä puhuu. Tämän takia minulla oli enemmänkin kuin muilla venäläisillä sosialidemokraateilla menestymisen mahdollisuuksia Suomessa työskentelyä varten. Ensimäisestä vallankumouksellisesta retkestäni tuli kuitenkin pannukakku. Kesällä 1900 matkustin Helsingissä ilmestyneen sosdem lehden «Työmiehen» toimittajan A. B. Mäkelän*) kanssa Turun saaristoon. Hän oli syntyisin eräältä suurelta saarelta tästä saaristosta, jossa asuu pääasiassa kalastajia ja merimiehiä ja oli vakuutettu, että ei ole vaikeata järjestää kirjallisuuden kuljetusta kalastaja-aluksilla Ruotsista Suomeen. Hänen ei kuitenkaan onnistunut löytää so-

*) Katso A. B. Mäkelän muistelmaa tässä kirjassa.

pivia henkilöitä tähän tarkoitukseen. Tämän retken yhteydessä sattui hyvin hauskoja seikkoja, joita kuvailemaan en kuitenkaan tässä voi pysähtyä. Ainoa todellinen hyöty tuttavuudestani Mäkelän kanssa oli ehkä vain onnistunut salanimi «Paulson», jonka hän keksi minulle tätä matkaa varten. Hän sanoi, että tämä sukunimi on kansainvälinen ja että sen omistaja voi tilanteesta riippuen esiintyä venäläisenä, suomalaisena, ruotsalaisena, saksalaisena ja yleensä minkämaalaisena tahansa. Paulson tuli siitä lähtien salaiseksi puoluenimekseni.

Vuoden kuluttua ensimäisten epäonnistuneiden kokeilujen jälkeen, s.o. v. 1905 onnistuin järjestämään, taikka oikeammin palauttamaan kirjallisuuden kuljetuksen Ruotsista Suomeen laajoissa mittasuhteissa. Tämä kuljetus järjestettiin yksinomaan sosialidemokraattien avustuksella.

Tätä ennen kuitenkin suoritettiin keväällä 1901 kolme tai neljä niinsanottua käsityöläismäistä kirjallisuuden kuljetusyritystä Tukholmasta Helsinkiin. Pari kolme yritystä kuljettaa kirjallisuutta vähässä määrässä (noin puudan verran) yksityisten matkustajain avulla höyrylaivoissa sujui onnellisesti. Kolmannella kerralla sen sijaan «matkustajan» taitamattomuuden taikka pelkuruuden takia tapahtui palo. Kirjallisuus takavarikoitiin ja poliisi pidätti hänet väliaikaisesti. Päästäkseen itse vapaaksi hän mainitsi tuntemani toimittajan nimen, jolta hän oli saanut tehtäväksi matkustaa kirjallisuuden hakuun Tukholmaan. Toimittajan huoneustossa pidettiin kotitarkastus, joka onneksi oli tulokseton ja koko juttu päättyi meille loppujen lopuksi siihen, että menetimme vähäisen määrän kirjallisuutta. Minulle henkilökohtaisesti tämä juttu maksoi vielä sata markkaa, sillä suulas «matkustaja» piti lähettää Helsingistä maaseudulle.

Pian kuljetus sai meille mitä edullisimman käänteen. Yllämainitun toimittajan*) välityksellä pääsin Helsingissä yhteyteen sivistyneen ruotsalaisen metallimiehen Aksel Veidelin kanssa. Jo 1890-luvun lopulla oli hänet lähettänyt Suomeen itse Ruotsin sosdem puolueen johtaja Hj. Branting harjoittamaan propagandaa Suomessa asuvien ruotsalaisten työläisten keskuudessa tai oikeammin järjestämään ruotsalaista työväenliikettä Suomessa ja järjestämään salaisen venäläisen sosdem kirjallisuuden kuljetusta. Tämän kirjallisuuden kuljetuksen hän oli todella järjestänyt «Rabotshaja Myislin» toimihenkilöiden kehotuksesta. Venäläinen ylioppilas, mutta syntyään norjalainen Harder matkusti Tukholmaan neuvottelemaan tämän kysy-

*) Hänen nimeään en toistaiseksi mainitse.

myksen johdosta Brantingin ja muiden ruotsalaisten sosdemien kanssa. Mutta tämä kuljetus pian lakkasi ja kaikki yhteydet Suomessa katkesivat Pietarissa suoritettujen vangitsemisten johdosta. Harder esim. joutui Pietari Paavalin linnaan. V. 1901 Veidel järjesti pyynnöstäni puolueen Pietarin komitean varoilla uudestaan jo hajalleen joutumassa olleen kuljetuskoneiston. Johtaakseen koko tätä monimutkaista työtä hän muutti Maarianhaminaan (Ahvenanmaalle), jossa hän järjestömme kustannuksella avasi pienen viilariverstaan. Tämä oli välttämätöntä ammatti- ja vapaaehtoisten vakoilijain huomion poiskääntämiseksi.

Ruotsalaisten sosialidemokraattien välityksellä kuljetettiin kirjallisuutemme Tukholmasta kivihiilen alla eräässä suomalaisessa matkustajalaivassa Turkuun. Siellä se pantiin isoihin laatikoihin ja lähetettiin rautateitse Venäjän ja Suomen rajaa lähellä oleville asemille. Veidel oli järjestänyt kokonaisen järjestön luotettavista henkilöistä, kuten höyrylaivojen lämmittäjistä, Turussa olevista sosialidemokraattisista työläisistä ja työläisnaisista, joista mitä aktiivisinta osuutta esitti kirjallisuuden kuljetuksessa tov. Rinne. Tämän työn ylikontrollina Turussa oli silloinen kahvilanomistaja Tainio-vainaja, joka v. 1918 luokkasodan jälkeen oli Suomen sosdem puolueen puoluesihteerinä. Siihen aikaan asuin Pietarissa ja olin salaisessa kirjeenvaihdossa Veidelin kanssa ruotsinkielellä. Matkustin usein näissä asioissa Helsinkiin, Turkuun ja kerran myöskin Maarianhaminaan. On vielä mainittava eräästä aktiivisesta avustajastamme kirjallisuuden kuljetuksessa — sosdem työläisestä Parikasta, joka työskenteli Suomen asemalla Pietarissa. Hänellä vuorostaan oli paljon tuttavia suomalaisten rautatieläisten, kuten esimerkiksi lämmittäjien ja veturinkuljettajien keskuudessa. Tällä tavalla alkuaikoina kirjallisuutemme kuljetettiin Helsingistä Pietariin vähissä erin myöskin kivihiilen seassa vetureissa. Pietarissa Parikka kuljetti sen luokseen korissa mukamas viilarikaluina. Häneltä toverimme kuljettivat kirjallisuuden luokseen luotettaviin varastopaikkoihin. Samana vuonna — 1901 — kirjallisuuden kuljetuksen Suomesta Pietariin järjesti suuressa mittakaavassa, kuten jo olen maininnut toveri Burenin.

Täten suomalaiset ja ruotsalaiset sosialidemokraatit v. 1901—02 antoivat tavattoman suurta apua Venäjän työväenliikkeelle järjestämällä vallankumouksellisen kirjallisuuden kuljetuksen Suomen kautta Venäjälle. Olimme kuitenkin v. 1902 lopulla pakoitetut käyttämään hyväksemme «Kagaalin» kuljetuskoneistoa, K. Zilliacuksen persoonassa, josta jo aikaisemmin

mainittiin. Syynä tähän päätökseen olivat seuraavat seikat: Veidel kuljetti ei ainoastaan meidän, vaan myöskin monien muiden järjestöjen, kuten es-errien, juutalaisen «Bundin», Puolan sosdem puolueen ym. kirjallisuutta. Tämän johdosta meille Pietariin joutui myöskin vierasta kirjallisuutta. Sitä paitsi Veidelin kuljetusjärjestö tuli meille liian kalliiksi ja työskenteli epätasaisesti, toisinaan myöhästyen huomattavasti. Zilliacukselle me sen sijaan maksoimme tuodusta kirjallisuudesta painon mukaan. Hän oli sitäpaitsi järjestänyt tämän asian täsmällisemmin ja meille ei tuotu vierasta kirjallisuutta omamme asemasta.

Yksityiset suomalaiset sosialidemokraatit suorittivat meille joukon muitakin arvokkaita palveluksia. Esimerkiksi Helsingissä v. 1901—02 painettiin muutamia lentolehtisiä ja julistuksia. Muutamat niistä painettiin, jopa sosdem sanomalehden suuressa kirjapainossa. Tämä osoittautui kuitenkin pian vaaralliseksi Silloin piti ryhtyä käyttämään primitiivisempiä painamiskeinoja. Painatus suoritettiin Harderin ym. jälkeen Helsinkiin jääneellä mitä vanhanaikaisimmalla käsipainokoneella. Minä henkilökohtaisestikin tein painatustyötä tällä koneella. Mutta suurimman osan työstä suoritti sosdem sanomalehden toimittaja, joka samalla oli myöskin kirjapainotyöläinen. Tämä työ sai aikaan kovan kolinan ja oli raskasta, aiheuttaen ankaran kivun vyötärössä. Mielenkiintoisinta oli kuitenkin se, että me työskentelimme muutamia päiviä kaikessa rauhassa Erikinkadulla sijaitsevan Helsingin työväentalon osaston huoneustossa, vaikka pihan toisella puolella oli poliisikonttori. Korehtuurinlukijan tehtäviä suoritti usein aikaisemmin mainittu J. J. Kock, sillä hän taisi erinomaisesti venäjänkieltä. Hän suoritti jatkuvasti meille kaikenlaisia muitakin palveluksia. M.m. olin useita kertoja hänen luonaan puolueasioissa Helsinkiin tekemieni matkojen aikana. Hänen asunnossaan tapahtui usein keskustelumme suomalaisten sosdemien kanssa.

V. 1905 marraskuun suurlakon jälkeen lisääntyi huomattavasti avustajiamme suomalaisten sosdemien keskuudessa. Silloin muodostui sosdem ylioppilasliitto. Tämän uuden järjestön eräät jäsenet tulivat pian korvaamattomiksi «saattajiksi», kun piti saattaa tovereitamme Hankoniemeen taikka Turkuun, josta he matkustivat höyrylaivoilla ulkomaille. Tästä opiskelevasta nuorisosta ansaitsee tulla mainituksi ylioppilas neiti Anttila, joka nykyään on Suomen sosialifasistisen puolueen johtajan V. Tannerin vaimo. Siihen aikaan hän antoi suurta apua pakolaisil-

lemme, jotka olivat pakoitetut väliaikaisesti asumaan Helsingissä.

Puoluetoverimme pysähtyivät usein Helsingissä asumaan huomattavien suomalaisten sosdemien luokse. Esimerkiksi eduskunnan jäsenen V. Vuolijoen, Suomen nykyisen Berlinin lähettilään, luokse sijoitettiin huhtikuussa 1907 asumaan muutamia edustajia, jotka olivat matkalla puolueemme edustajakokoukseen. Toveri Nuorteva-vainajan luo, joka siihen aikaan oli nuori maisteri, minä myöskin usein sijoitin tovereita. Karjalan ASNT Kansankomissaarien neuvoston nykyisen puheenjohtajan, tov. E. Gyllingin luo sijoitin huhtikuussa 1908 viikon ajaksi L. B. Krasinin, joka oli silloin pakoitettu pakenemaan ulkomaille. Minun asuntoni oli niihin aikoihin muodostunut liian epäluotettavaksi. Vaikka toveri Krasin olikin äskettäin vapautettu Viipurin vankilasta, uhkasi häntä kuitenkin venäläisten santarmien taholta kiertämätön vangitseminen.

Tässä on paikallaan mainita, että helmikuusta v. 1903 lähtien minä asuin vakinaisesti Helsingissä, ollen venäjänkielen lehtorina Helsingin yliopistossa ja yliopiston venäläisen kirjaston kirjastonhoitajan apulaisena. Useiden vuosien aikana Liisankatu 19 sijaitseva asuntoni oli bolshevikkien keskustukikohta Helsingissä. Luonani asui usein päiväkaupalla useita huomattavampia ja myöskin joukko puolueen rivitoimitsijoita. Muutamat heistä saapuivat luokseni pakomatkallaan suoraan vankilasta tai karkoitusalueelta. Tähän viimeksimainittuun ryhmään kuului myöskin ensimäisen Pietarin työväen edustajain neuvoston puheenjohtaja Hrustalev-Nosar ja hänen seuraajansa hänen vangitsemisensa jälkeen, Trotski. Paettuaan Siperiasta he molemmat, kuulumatta bolshevistiseen ryhmään, saivat pietarilaiselta järjestöltämme osoitteeni ja tunnussanani. Minä järjestin molemmille pääsyn ulkomaille.

V. 1905—07 pysähtyi luonani useita kertoja Helsinkiin tekemillään matkoilla V. I. Lenin. Asunnossani tapahtui usein hänen kohtauksiaan ja neuvottelujaan puoluetovereiden kanssa. Siellä m.m. tapahtui helmikuussa 1906 Iljitshin keskustelu M. Gorjkin ja hänen vaimonsa M. F. Andrejevan kanssa. V. 1906 alussa tapahtui luonani Suomen sosdem puolueen silloisen puoluesihteerin Y. Sirolan ensimäinen kohtaus Iljitshin kanssa. Minun kirjoituspöytäni ääressä Iljitsh v. 1906 kirjoitti kirjasen: «Kadettien voitto ja työväenpuolueen tehtävät». Iljitshin pyynnöstä minä vein useita hänen käsikirjoituksiaan puhtaaksikirjoitettavaksi Suomen Senaattiin, jossa häntä varten työskente-

livät, siitä tietystikään mitään tietämättä, venäjänkielen kääntäjien osaston konekirjoittajattaret.

Yliopiston venäläinen kirjasto, jossa olin kirjastonhoitajan apulaisena, oli myöskin kohtauspaikkamme. Mutta se joutui vielä suuremmassa määrässä kuin minun asuntoni santarmietsiväin valvonnan alaiseksi. Vieläpä tämän kirjaston lukusalissa istui toisinaan tuntikausia venäläisiä urkkijoita. Yksi kaikkein ahkerimmista tällaisista kirjastoissa kävijöistä oli santarmietsivä von Plato. Tämän takia minä otin kirjat, «vaarallisimpia» tovereitamme ja ennenkaikkea V. I. Leniniä varten tavallisesti omalle nimelleni ja toin niitä suuressa määrässä asuntooni, josta ne sitten lähetettiin määräpaikkoihinsa.

Suomalaiset sosialidemokraatit antoivat meille kaikinpuolista apua eri paikoissa Suomea. Turussa esimerkiksi meillä oli erinomainen avustaja Valter Borg-vainaja, joka yhteiskunnalliselta asemaltaan oli kauppias, mutta katsantokannaltaan kommunisti. Hänellä oli läheisiä suhteita höyrylaivayhtiöiden kanssa, mikä oli erikoisen tärkeätä tovereidemme usein matkustaessa Turun kautta ulkomaille. Hän järjesti erinomaisesti jouluk. 1907 Leninin salaisen matkan Tukholmaan, kun hän oli pakoitettu toisen kerran pakenemaan ulkomaille. Viipurissa antoi meille arvokasta apua suomalainen sosialidemokraatti, vaikkakin syntyään venäläinen Vera Ostroumova, joka työskenteli sosdem sanomalehdessä «Työ». V. 1910 onnistuin järjestämään pohjois-Suomen kautta matkan Ruotsiin hänen sisarelleen M. Ostroumovalle, joka myöskin oli määrätty vangittavaksi työskentelystään venäläisten bolshevikkien kanssa.

IV.

Jo v. 1905 tammikuun 9 p:n tapahtumat nostivat kysymyksen proletariaatin valmistamisesta aseelliseen kapinaan. Aseiden ostaminen ulkomailta, pommien valmistaminen jne. muodostuivat työläisten aseistamisen välttämättömiksi ehdoiksi. Bolshevikkien koko vallankumouksellisen teknillisen toiminnan johdossa oli kuten tunnettua L. B. Krasin. Yhtenä hänen lähimmistä avustajistaan oli tov. Burenin, KK:n yhteydessä toimineen teknillisen taisteluryhmän ensimäinen järjestäjä. Aseiden ostamisen ja niiden kuljetuksen alalla toimivat v. 1905—06 Suomessa voimaperäisesti toverit Burenin ja A. M. Ignatjev («Grigorij Ivanovitsh»).

Räjähdysaineiden alalla Helsingissä ja sen ympäristössä toimivat pääasiassa toverit Groshan, «Tshrot» (Bogomolov)

ym. Suomalaisista nämä molemmat kysymykset kiinnostivat erikoisesti aktivisteja. He antoivat tavattoman suuren merkityksen pommeille, joita he pitivät henkilökohtaisen terrorin voimakkaina välineinä. Tämän takia he kävivät teknillisiä neuvotteluja meidän tämän alan erikoistuntijain kanssa.

V:n 1905 lopulla alkoi luokseni saapua ulkomailta palaavia tovereita, jotka olivat käärineet paitansa alle pommien räjähdyttämiseen tarvittavaa sytytyslankaa. Tällaisia esineitä ei voitu säilyttää huoneustossani, joka oli usein urkkijain valvonnan alaisena. Toiselta puolelta saapui luokseni Pietarista joka päivä mitä erilaisinta väkeä. Tämän takia piti olla äärimäisen varovainen. Onnistuin löytämään sangen sopivan paikan räjähdysaineiden säilyttämistä varten erään suomalaisen sosdemin verstaassa, ollen tämä sosdem ammatiltaan huonekalupuuseppä.

Neuvottelut suomalaisen rautatieläisaktivistin Nikolaisen kanssa revolverien ostamisen johdosta olivat vähällä päättyä minulle ikävästi. Tämä Nikolainen vangittiin joulukuussa v. 1905 Pietarissa ja häneltä tavattiin postikortti, johon oli kirjoitettu osoitteeni. Juttu päättyi kuitenkin siihen, että v. 1908, jolloin Suomessa alkoi jo musta taantumus, jouduin kuulusteltavaksi. Onneksi minua ei kuulustelleet venäläiset santarmit, vaan Helsingin etsivän poliisin päällikkö. Sitäpaitsi poliisimestarin apulainen aktivisti Jalander oli minua tästä etukäteen varoittanut. Jos santarmit olisivat hoitaneet tätä asiaa, olisin minä epäilemättä muuttunut «todistajasta» syytetyksi. Niin ainakin olivat asetetut kuulusteluani varten Pietarissa kysymykset. Jo kauan sitä ennen, v. 1906, minun kirjelmäni, aivan fantastinen «todistus» Nikolaisen hyväksi johti hänen vapauttamiseen ja vankilasta poispääsyyn. V. 1908, jolloin minua kuulusteltiin, ei häntä enää pitkään aikaan oltu tavattu Suomessa.

V.

Ylläkuvatussa venäläisten sosialidemokraattien — bolshevikkien salaisessa toiminnassa eivät laajat suomalaiset työläisjoukot tietystikään voineet olla mukana. Avustajinamme olivat yksityiset sosdemit. Venäläisten poliittisten pakolaisten aineelliseen avustamiseen Suomessa sen sijaan osallistuivat kokonaiset työläisjärjestöt. Sosialidemokraattiset järjestöt panivat tässä tarkoituksessa toimeen keräyksiä ja musikaalisia iltamia. Työläisten iltamissa nautti suurta suosiota toverimme, viulutaiteilija Sörmus. Monien suomalaisten työläisten luona asui pakolaisiamme, jotka piiloittelivat tsarismilta Suomessa. Yleensä vuo-

den 1905 vallankumous lähensi suuressa määrässä toisiinsa Suomen ja Venäjän työväenluokkaa. Jo v. 1905 suurlakon julistaminen aiheutui Suomen proletariaatin myötätunnosta työläistemme taistelua kohtaan. Edelleen tämän lakon aikana marraskuussa 1905 muodostunut punainen kaarti osoitti useita kertoja myötätuntoaan vallankumoukselliselle proletariaatillemme. Erittäin kuvaava oli tässä suhteessa esim. helmikuussa 1906 Gorjkin kunniaksi Helsingissä järjestetty mahtava mielenosoitus. Tästä on sanottava muutama sana. Kuten tunnettua, olisi Gorjki silloin joutunut Venäjällä vankilaan. Hän matkusti Suomeen ja Länsi-Europan kautta Amerikaan, järjestääkseen siellä suuressa mitassa rahankeräyksen vallankumouksemme hyväksi. Että hänen suunnitelmansa eivät onnistuneet, niin siihen oli syynä «moraalillaan» kerskuva Amerikan porvaristo.

Gorjki, hänen vaimonsa M. F. Andrejeva ja kirjailija Skitajetsh olivat kutsutut esiintymään Suomen punaisen kaartin hyväksi järjestettyyn iltamaan. Muistan kuin eilisen päivän tuon sunnuntain illan. Samana iltana suomalaiset ylioppilaat lippuineen tervehtivät Gorjkia lauluillaan sen hotellin edessä, jossa hän asui. Sillä aikaa punakaartilaiset järjestivät kunniakujan kadun molemmille puolille aina vapaaehtoisen palokunnan talolle saakka, jossa iltama pidettiin. Kun Gorjki ja hänen vaimonsa istuivat ajurin rekeen, riisuivat punakaartilaiset hevosen aisoista ja vetivät itse vallankumouksellista kirjailijaamme innostuneiden hurraa huutojen kaikuessa. Iltamassa Gorjki luki sosialistisen kertomuksensa «Toveri». Proletaarisen yleisön vallankumouksellisella mielialalla ei ollut rajoja. Syvästi järkytettynä Gorjki piti lyhyen puheen. Hän alleviivasi, että hän on vain sotilas Venäjän suuressa vallankumouksellisessa armeijassa. Muutamia päiviä ennen tätä tov. Burenin järjesti Kansallisteatterissa loistavan iltajuhlan, jossa Gorjki myöskin esiintyi. Tämä ilta tuotti puolueellemme huomattavia tuloja. Täällä Gorjkia tervehtivät myrskyisin suosionosoituksin suomalaiset intelligentit. Yleensä Gorjki oli Suomessa tavattoman suuressa kunniassa ja hän puolestaan oli erittäin kiinnostettu tämän maan poliittisesta ja kulttuurisesta elämästä. Käydessään silloin Helsingissä antoi Gorjki tehtäväkseni laatia kokoelman Suomen työväenliikkeestä tämän sanan laajassa merkityksessä. Koko ainehisto, jonka muodostivat tov. Sirolan, Gyllingin ym. erikoisesti tätä kokoelmaa varten laaditut kirjoitukset, jotka olivat jo täysin painokunnossa, takavarikoitiin tov. I. P. Goldenberg-vainajan luona Pietarissa toimitetussa kotitarkastuksessa.

Yleensä v. 1906 Helsingissä toimeenpantiin useita mahtavia mielenosoituksia ja joukkokokouksia, joihin suomalaiset ja venäläiset työläiset osallistuivat. Toisinaan näissä tilaisuuksissa pidettiin venäjäksi mitä vallankumouksellisimpia puheita Aleksanteri II patsaan juurella. Monilukuiset venäläiset santarmit ja urkkijat, tuntien itsensä aivan voimattomiksi Suomen proletariaatin mahdin edessä, hämääntyivät ja olivat aivan toimettomina. Tilanteen todellisina herroina olivat silloin suomalaiset punakaartilaiset, jotka yleensä olivat ilman aseita. V. 1905 suurlakon aikana Suomessa ja varsinkin Helsingissä pystytettiin ensikerta Suomen historiassa viikon ajaksi, jollei proletariaatin diktatuuri, niin ainakin jotakin sen tapaista. Muuten kolmetoista vuotta myöhemminkin kansalaissodan aikana toimeenpantu proletariaatin diktatuuri oli liian heikko ja sangen epätäydellinen. V. 1906 eivät suomalaiset työläiset ilmeisestikään vielä tunteneet täysin omaa voimaansa ja heidän johtajansa olivat täydellisesti demokraattisten harhojen vallassa. He pyrkivät «vallan valtaamiseen» yleisen äänioikeuden ja yksikamarisen kansanedustuksen kautta. Suomen vallankumouksen yhtenä tärkeimpänä tuhoutumisen syynä v. 1918 oli Suomen proletariaatin sosdem johtajien tämäntapainen «demokraattinen» sokeus.

Tämä ilmeni selvästi useissa seikoissa. Työläisjoukot, toistamme, olivat mielialaltaan hyvin vallankumouksellisia ja punainen kaarti kasvoi nopeasti. Elokuussa 1906, jolloin Suomen Senaatti sen hajoitti, kuului kaartiin vähintään 25 tuhatta jäsentä. Puolueen johto sen sijaan ei ryhtynyt kiireellisiin toimenpiteisiin kaartin aseistamiseksi eikä valmistanut Suomen proletariaattia aseelliseen kapinaan — tietenkin vallankumoustapahtumien kehityksen yhteydessä Venäjällä. Yhteys VSDTP:een kanssa ei kehittynyt ystävällisiä naapuruussuhteita pitemmälle eikä johtanut organisatooriseen kanssakäyntiin. Suomen sosdem. puolueen edustaja otti osaa Tukholmassa pidettyyn VSDTP:n edustajakokoukseen v. 1906 vain vieraan ominaisuudessa, esiintyen hän bolshevikkien linjan puolesta, mutta puolue ei ottanut mitään kantaa bolshevikkeja ja menshevikkejä koskevaan kysymykseen nähden. Suomen sosdem. puolueessa ei ollut bolshevistista fraktionia. Sen vasemmistosuunta ei myöskään saanut määrättyä organisatoorista muotoa.

Kun Suomen Senaatti Viaporin kapinan kukistumisen jälkeen, johon otti osaa muutamia satoja suomalaisia punakaartilaisia, hajoitti punakaartin, ei Suomen sosdem. puolue täyttänyt vallankumoukselliselle puolueelle kuuluvaa velvollisuutta,

eikä ryhtynyt tarpeenvaatimiin toimenpiteisiin punakaartin toiminnan jatkamiseksi salaisena. Totta kyllä muutamia yritteitä tässä suhteessa tehtiin Oulun puoluekokouksen yhteydessä (elokuussa v. 1906), mutta eivät ne johtaneet mihinkään tuloksiin. Suomen puolue ei myöskään järjestänyt salaista vallankumouksellista järjestöä, joka silloin oli välttämätön. Jos proletariaatin vallankumouksellinen mieliala jollakin tavalla heijastui puolueessa, niin rajoittui se vain määrättyyn radikalismiin, mikä ei voinut estää legalismin ja opportunismin taudin tarttumista puolueeseen, joka ilmeni selvästi v. 1917—18.

Neljännesvuosisata sitten Suomen proletariaatti osoitti voimakkainta myötätuntoaan Venäjän proletariaatin vallankumoustaistelua kohtaan punaisen kaartinsa kautta Viaporin kapinan aikana kesällä 1906 (30 p:stä heinäkuuta 2 p:ään elokuuta). Punaisen kaartin päällikkö Kock julisti sillä kertaa epäonnistuneen suurlakon. Vaatimattomasti sanoen ei Suomen sosdem puoluetoimikunta tukenut tätä suurlakkoa. Estääkseen tsaarille uskollisten joukkojen kuljetuksen Venäjältä Viaporin kapinan kukistamista varten punainen kaarti sen sijaan rikkoi rautatietä, räjäytti rautatiesiltoja ym. Noin sata punakaartilaista joutui vangiksi itse linnoituksessa. Suomalainen oikeus tuomitsi heidät «valtiopetoksesta» pitkiksi ajoiksi kuritushuoneeseen. Mainitun kapinan aikana Suomessa ensi kertaa vuodatettiin vallankumouksellisten työläisten verta. Työläisesikaupungeissa käytyyn laukaustenvaihtoon ottivat osaa myöskin työläisiksi puetut venäläiset merisotilaat. Taisteluissa kaatui 2 työläistä ja 7 lahtarikaartilaista. Aiheen tähän veriseen yhteentörmäykseen antoivat lahtarit, jotka ase kädessä yrittivät palauttaa punakaartilaisten pysähdyttämän raitiotieliikenteen. Näinollen jo v. 1906 me näemme pienen esikuvan Suomen tulevasta kansalaissodasta.

Kuten ylläesitetyistä tosiseikoista ilmenee, halusivat suomalaiset työläiset jo v. 1905—06 käydä vallankumoukselliseen taisteluun Venäjän tsarismia ja kotimaista porvaristoa vastaan. Yleensä vallankumouksellinen mieliala kohosi voimakkaasti suomalaisten työläisten keskuudessa vallankumousliikkeen kehittyessä Venäjällä. Jo tavallisen työläismielenosoituksen aikana Helsingissä 5 päivä kesäk. 1904, kun työläiset kuuntelivat erästä puhujaa, heidän keskuuteen heitettiin osuvasti selvästi vallankumouksellisia painettuja lentolehtisiä, joiden kärki oli suunnattu tsarismia vastaan. Tämä «ylimääräinen» ohjelmanumero suoritettiin perustuslaillisen «kagaalin» avustuksella. Samana kesänä 1904, entisen aktivisti H. Gummeruksen sanojen mukaan

(v. 1925 ilmestyneessä suomalaisille aktivisteille omistetussa hänen kirjassaan), Suomessa järjestettiin työläisten keskuuteen salainen vallankumouksellinen järjestö. Samassa lähteessä mainitaan, että tähän järjestöön v. 1905 marraskuun lakon aikana kuului noin 5.000 jäsentä, jotka olivat jakaantuneet 50 ryhmään. Ollen riippumaton sosdem puolueesta, se oli kiinteässä yhteydessä aktivistien kanssa, ja oli nähtävästi heidän vaikutuksensa alainen. Tällaiseen johtopäätökseen joudutaan jo siitä tosiseikasta, että Viipurin santarmipäällikköä Kramarenkoa vastaan työläisen Kalle Procopen suorittama murhayritys oli Gummeruksen sanojen mukaan tehty yllämainitun työläisjärjestön päätöksen mukaan. Se oli siis luonteeltaan aktivistien «puolueen» tai heidän opettajainsa, venäläisten es-erräin puolueen tapainen. Kuten minusta näyttää, oli tämä järjestö joka tapauksessa myöskin siihen aikaan sosdem puolueeseen kuuluneiden salaliittolaisten maanalainen ryhmä, eikä suinkaan vallankumouksellinen joukkopuolue, eikä sillä ollut mitään yhteistä bolshevismin kanssa. Ei Suomen sosdem puolue, eikä varsinkaan sen johtajisto olleet bolshevistisia. Tämä ilmeni minun mielestäni m.m. myöskin siinä, että sen KK protesteerasi punaisen kaartin päällikön Kockin julistamaa yleislakkoa vastaan Viaporin kapinan aktiivista puolustamista varten ja yleensä puolueen johtajat suhtautuivat kielteisesti ensimäiseen punaiseen kaartiin. Työläisten aseistamista he eivät hyväksyneet. Pian Viaporin kapinan kukistamisen jälkeen elokuussa 1906 Oulussa kokoontunut Suomen sosdem puolueen edustajakokous muistaakseni myöskin asettui punaista kaartia vastaan. Ikävä kyllä minulla ei ole tätä kokousta koskevaa ainehistoa ja tämän takia olen pakoitettu turvautumaan muistiini, enkä voi esittää vastaavaa päätöslauselmaa. Punaisen kaartin johto ei ollut huomattavien puoluetoimitsijain, vaan entisen upseerin Kockin käsissä, joka oli vallankumouksellinen, mutta ei marxilainen vaan katsomuksiltaan aatteellinen anarkisti. Eräät muut punaisen kaartin johtajat, kuten silloin sain jo kuulla, eivät olleet työläisten luottamuksen arvoiset. Se seikka, että punainen kaarti kasvoi nopeasti — siihen kuului elokuussa 1906, jolloin Suomen Senaatti sen hajoitti, vähintäin 25,000 miestä — on mitä selvin todistus siitä, että laajat työläisjoukot olivat mielialaltaan paljon vallankumouksellisempia kuin heidän viralliset johtajansa, jotka olivat parlamenttarismin ja laillisen ammattiliikkeen kannattajia.

Syyt bolshevistisen ryhmän puuttumiseen Suomen sosdem puolueesta tov. Sirola selittää erinomaisesti jälkilausunnossaan M. Maiselin kirjaan: «Sivuja Suomen proletariaatin vallanku-

mouksellisesta historiasta», kustannusliike «Priboi», v. 1928. Jo 25 vuotta sitten voitiin ymmärtää, että tärkeimpänä syynä bolshevistisen puolueen puuttumiseen Suomessa voimakkaan vallankumouksellisen virtauksen esiintymisestä huolimatta työväenluokan keskuudessa oli Venäjän hallituksen verrattain «lempeä» suhtautuminen Suomen työväenliikkeeseen. Tsarismi, joka säälimättä kuristi työväenliikettä Venäjällä, salli julkisen työväenpuolueen, työväenkirjallisuuden j.n.e. olemassaolon Suomessa. On ilman muuta selvää, että nämä «vapaudet» olivat hyvin rajoitettuja. Taantumusvuosina työläislehtien toimittajat istuivat tuhkatiheään linnassa «majesteettirikoksista». Suomen työväenliikkeen johtajat pitivät siihen aikaan liian suuressa arvossa julkista toimintaa, joka antoi sosdem puolueelle mahdollisuuden v. 1907 lähtien saavuttaa m.m. «loistavia voittoja» eduskuntavaaleissa, ollen sosdem ryhmä eduskunnassa kaikkein voimakkain. Tämän julkisen toiminnan ansiosta oli työväen yhdistyksillä Suomessa erinomaisia työväentaloja, hyviä kirjastoja y.m.

VSDTP bolshevistisen ja menshevistisen ryhmän väliseen taisteluun nähden Suomen työväenpuolueen johto oli niinsanoaksemme eräänlaisella puolueettomuuskannalla. Yleensäkään suomalaiset sosialidemokraatit eivät kiinnittäneet huomiota bolshevismia ja menshevismiä koskeviin kysymyksiin Venäjällä ja olivat epäilemättä yleensä heikosti tietoisia tällä alalla. Yllämainittu «puolueettomuus» ilmeni vieläpä helmikuun vallankumouksen jälkeen esimerkiksi siinä, että Suomen sosdem puolueen edustajakokouksessa kesäkuussa v. 1917 oli vieraina sekä bolshevikkien että menshevikkien edustajia. Meidän KK:mme puolesta esiintyi toveri A. M. Kollontay kehoittaen Suomen sosdem puoluetta eroamaan II Internationalesta ja liittymään Zimmerwald-vasemmistoon. Yleensä toveri Kollontay v. 1917—18 esiintyi useita kertoja monituhatlukuisissa joukkokokouksissa Helsingissä erinomaisella menestyksellä. Hänen puheensa olivat tavallisesti suunnatut menshevikkejä ja es-erriä vastaan, jotka hän murskasi kaikissa kysymyksissä. Hänellä oli tavattoman suuri merkitys sotilas- ja matruusijoukkojemme bolshevisoimisessa Suomessa.

Voimakkaan, lujan, bolshevistisen puolueen puuttumisella Suomesta oli mitä kohtalokkaimmat seuraukset Suomen proletariaatille. Samoinkuin Pariisin Kommuunin aikana v. 1871, niin myöskin Suomessa v. 1918 tämä seikka osoittautui yhdeksi tärkeimmäksi proletaarisen vallankumouksen tappion syyksi. Bolshevistisen puolueen puuttuminen Suomessa ei kuitenkaan

estänyt, kuten olemme havainneet, yksityisiä suomalaisia sos-dem toimihenkilöitä ja työläisiä suorittamasta venäläisille bolshevikeille heidän taistelussaan suurta määrää mitä arvokkaimpia vallankumouksellisia palveluksia. Venäjän itsevaltiuden sorto yhdisti vississä määrässä Suomessa, heidän ehkä sitä itse tietämättäänkään, joksikin ajaksi luokkaviholliset — porvarilliset perustuslailliset, niiden joukossa myöskin aktivistit, ja tietoiset vallankumoukselliset työläiset Venäjän vallankumouksellisen taistelun tukemisen yhteydessä. Neljännesvuosisataa sitten kummatkin olivat avustajinamme Suomessa vallankumouksen tiellä.

A. B. MÄKELÄ

ETAPPITEITÄ ETSIMÄSSÄ

(A. B. Mäkelän kirjeestä tov. Y. Sirolalle.)

Muistan kyllä sen Smirnoff-Paulsonin jutun.

Kapteeni Kock, jonka tunsin, ja jonka kanssa olimme hyvät toverit jo Viipurin Sanomissa ollessani ja sittemmin Helsingissä, ennenkuin (sattumalta ja siitä edeltäpäin tietämättä) jouduin tekemisiin ja sittemmin naimisiin hänen vaimonsa sisaren kanssa, oli alituisessa yhteydessä venäläisten «vallankumouksellisten» kanssa. Enimmäkseen ne kait olivat vapaamielisempiä porvareita, sellaisia kuin Protopopoff, joka melkein asui Kockilla, mutta saattoi olla jyrkempiäkin joukossa. Smirnoff oli Kockilta saanut tietää, että olin syntyisin Ruotsin puolelle johtavan saaristoreitin varrelta ja tunsin kaikenlaisia mahdollisuuksia sillä suunnalla. Olin näet Turun kokouksen jälkeen 1899, jossa puolue perustettiin, viimeksi — pitkästä aikaa — käynyt muijalleni näyttämässä kotiseutujani ja siellä eläviä sukulaisiani, setiä, enoja, tätejä, serkkuja j.n.e. Tällä matkalla panin merkille, ettei Turusta lähteviä saaristoaluksia ollenkaan pidetty silmällä poliisin tai santarmien taholta, ei Turusta lähtiessä eikä missään muualla. Kukaan ei kysynyt mitään, vasta matkan varrella ostettiin piletit, jolloin ei tarvinnut ilmoittaa muuta kuin mihin aikoi jäädä. Kotisaarestani, Kustavista, purjehdittiin omilla jahdeilla ja kaljaaseilla Tukholmassa melko säännöllisesti, kulettaen kalkkia, halkoja, perunoita, silakoita ja vaikka mitä, yhtä vapaasti kuin Turkuunkin. Ikimuistoisista ajoista oli täällä myös harjoitettu salakuljetusta, johon lukemattomat kariset sivuväylät olivat erinomaiset: «tullisnuukarin» ahdistaessa pujahdettiin vain semmoiseen salmeen, mihin tullialus ei uskaltanut seurata, ja oltiin turvassa. «Luntreijausta» pidettiin niin saaristolaisten luonnollisiin oikeuksiin kuuluvana, että ainakin entisinä aikoina ei tullilaivoihin ollut ruokatarpeita saatavissa mistään taloista: kellään ei ollut mitään myytäväksi. Näistä olin jutellut Kockille.

Smirnoff oli kait suoranaisessa yhteydessä «pahempain» vallankumouksellisten kanssa kuin Kock. Hän kertoi olevan kyseessä kolmen tärkeän venäläisen vallankumouksellisen pelastaminen Suomen ja Ruotsin kautta turvaan. Ne olivat silloin jossain Pietarin vankilassa, mutta heidät piti piakkoin vietämän Siperiaan. Ennen sille matkalle lähtöä hän sanoi olevan tapana antaa vangeille joitakin tunteja (vai päiväkin, en muista enää) aikaa hyvästellä omaisiaan tai järjestellä asioitaan, ja silloin heillä oli tilaisuus livahtaa. Pakomatkan sanoi olevan järjestetyn Riihimäelle asti, josta hänen asiansa oli saattaa pakolaiset eteenpäin.

Samalla oli myös neuvottelua kielletyn kirjallisuuden tuonnista Ruotsin ja Suomen kautta Venäjälle. Läntinen raja Saksaa ja Itävaltaa vastaan kuului olevan niin tarkoin vartioitu, että sieltä kautta oli melkein mahdoton saada kirjallisuutta kulkemaan. Ne, jotka henkensä kaupalla sitä uskalsivat yrittää, vaativat niin korkeita maksuja, etteivät varat riittäneet. Mielellään maksaisivat 3 markkaa kilolta Tukholmasta Helsinkiin, jos sille välille voitaisiin kuljetus järjestää. Sitä (kirjallisuuden tuontia) luullakseni oli jo jotakin minulle tuntematonta tietä hommannut Reino Drockila, joka silloin oli «Arbetaren»-lehden toimittajana. Hän oli Työmiehen faktorina ollessaan pyhänseutuna siellä salaa painanutkin jotain salaisia julkaisuja, joista johtokunta (minä mukana) antoi hänelle varotuksen, ettei saa omin päinsä panna kirjapainoa vaaralle alttiiksi. «Arbetarenin» toimistossa näin lattiasta kattoon ulottuvat pinot laatikoita, jotka olivat Venäjälle menossa. Sieltä santarmi olisi löytänyt luullakseni vallankumouskirjallisuuden päävaraston, mutta ihme kyllä, siellä ei tietääkseni mitään kotitarkastusta pidetty. Ne olivat hienolle silkkipaperille painettuja, enimmäkseen lyhyitä julistuksen näköisiä; sisällöstä en yrittänytkään ottaa selvää, kun olivat venäjänkielisiä. Drockila kai ne pakkasi uudestaan ja lähetti pikatavarana Terijoelle, josta Lempis-Antti (nyt sokeana Alaskassa), joka silloin oli siellä asemapoliisina, ja Jaakko Rämö (nyt tupakkakauppiaana Vancouverissa, ennen tämän kirjeen loppua karannut sieltä) junamiesten kanssa yhteisymmärryksessä ne sijoittivat junaan. Loppumatkalla lienee ollut monet keinot. Eräs sillä välillä veturinkuljettajana ollut tuttavani kertoi hänellä olleen veturin tenderin vesisäiliössä vedenpitävän peltilaatikon, joka aina oli täynnä kirjallisuutta. Pietariin tullessa junamiehet sen sisällön veivät eväskoreissaan tiettyyn paikkaan. Puheli hän myös kirjallisuudella vuoratuista «toriakoista» tässä yhteydessä, mut-

ta yleensä kiinnitin vähän huomiota niihin asioihin, jotka eivät minulle kuuluneet. Minä osallistuin sen verran, että värväsin kolme reipasta serkkupoikaani, jotka olivat laivamiehinä Tukholman ja Pietarin välillä kulkevissa laivoissa, yrittämään tuoda kirjallisuutta Helsinkiin. Tavatessani heitä Helsingin rannassa sanoivat he olleen mahdotonta saada laatikoitaan maihin, kun santarmit vahtivat niin tarkasti. Mutta Pietarista palatessa olivat onnistuneet hyvin, sillä sieltäpäin santarmit eivät tietenkään osanneet odottaa vallankumouskirjallisuutta. Tämä veteli jonkun aikaa, mutta sitten johtava mies sairastui, ja niin jäi homma sikseen. Silloin minä ajattelin, että sillä hinnalla varmaan saisi saaristolaislaivureita tuomaan tuota kiellettyä tavaraa vaikka kaljaasintäydet Helsinkiin, jonne he kuitenkin silloin tällöin kuljettivat silakka- tai «ruovonpää»-lasteja (viimemainittuja käytti köyhempi väestö matrassien täytteinä).

Nämä kaksi asiaa meillä oli lähteä saaristoon Smirnoffin kanssa. Suunnitelmani oli, että S. ottaa pakolaiset huostaansa junassa Riihimäellä, saattaa heidät opastamaani tietä Kustaviin, josta luotettava laivuri vie heidät Tukholmaan. Kustaviin tultua neuvottelimme parin enoni kanssa, jotka heti olivat valmiit molempiin yrityksiin. Mutta yksityiskohtia harkitessamme he sanoivat, että tässä täytyy olla mukana eräs kapteeni, jota minä en tuntenut. Kehuivat, ettei siltä mieheltä neuvot lopu. «Mutta voiko siihen luottaa?» kysyin. Enoni katsahtivat toisiinsa naurahtaen, ja toinen virkkoi: «Ei se mies ole elämässään luvallista tavaraa seilannut.» Kuvaava todistus saaristolaislaivurin luotettavaisuudesta. Hän sitte avustikin meitä neuvoillaan. Päätettiin, että toinen enoistani, jolla oli uusi nopeakulkuinen kaljaasi, alkaa heti ostelemaan halkolastia Tukholmaan vietäväksi. Ne pakolaiset, kaksi miestä ja yksi nainen (mitään muuta en niistä tullut tietämään, enkä halunnutkaan) puetaan työläisiksi ja näön vuoksi miehet avustavat halkojen purkamisessa; nainen on kokkina. Sopivassa tilaisuudessa livahtavat kaupungille ja jäävät sille tielleen. Enolle maksetaan halkolastin hinta palkakseen. Mutta mahdollisesti he joutuvat joitakin päiviä odottamaan sopivaa tuulta, ja outojen henkilöitten ilmestyminen paikkakunnalle voisi herättää huomiota, josta urkkijat saisivat vainua. Nyt sattui minulla olemaan lapsuuden toveri, joka oli suorittanut kapteenin tutkinnon, mutta syystä tai toisesta jättänyt merielämän, jäänyt New Yorkissa maihin ja nainut siellä saksalaisen vaimon. Sovin hänen kanssaan, että vieraat saavat asua hänen luonaan (eleli nyt maanviljelijänä kotitalossaan) ja ruvetaan levittämään hu-

hua, että vaimon sukulaisia Saksasta on menossa kuuluisan ihmelääkärin Westerlundin parannettaviksi Enköpingiin, (jossa niinä aikoina kulki paljon väkeä Suomestakin), ja mennessään poikkesivat sukulaistaan tervehtimään. Tämä sopi hyvin senkin tähden, että vankilassa olleet luultavasti olivat kalpeat ja sairaan näköiset. Näin oli se asia mielestäni järjestetty niin hyvin ja varmasti kuin yleensä voidaan. Voi olla, etteivät vangit päässeetkään Pietarista karkaamaan tai menivät jotakin toista tietä. Minä tältä matkalta palattuani menin suoraan Viipurin puoluekokoukseen 1901 ja sitte syksyllä Ameriikkaan, joten en tullut tietämään, käytettiinkö opastamaani tietä vai ei. Siinä oli vaikeutena, josta Smirnoffia huomautin, se, että hän, vaikka muistaakseni oli Porvoosta syntyisin, puhui ruotsia (suomea hän ei ainakaan silloin osannut) niin karkealla ärrällä, että jokainen ruotsinkielinen hänet kohta tunsi venäläiseksi, ja kehoitin häntä minunkin kanssani junassa ja yleensä sivullisten kuullen puhumaan saksaa, jota minäkin siihen aikaan jonkun verran solkkasin.

Siihen kirjallisuuden kuljetusjuttuun kipparit myös kiinnostuivat. Mutta laatikot eivät siihen tarkotukseen kelpaa, niitä epäillään heti, selitti se neuvokas ja luotettava mies. He olivat Ruotsista tullessaan useinkin tuoneet mukanaan muutamia säkkejä piparuuttia, jota kovasti viljeltiin Enköpingin ympäristöllä. Paperi oli jokseenkin saman painoinen kuin piparuutti. Siis kirjallisuus piparuuttisäkkeihin, ja kun tullialus Ahvenanmerellä tulee kysymään, mitä on lastina, heitetään sinne oikea piparuuttisäkki tarkastettavaksi, niin päästään rauhaan, sillä piparuutilla ei ainakaan silloin ollut tullia. Piparuuttisäkeissä tuli kirjallisuutta Helsinkiin huomattava määrä jo ennen minun maasta poistumistani. Kuinka kauan sitä lienee jatkunut, en tiedä. Drockila tästä asiasta parhaiten tietäisi, jos hän olisi elossa, mutta muistelen jostain lehdestä lukeneeni hänenkin kuolleen.

Sointula, 15. 3. 31.

N. E. BURENIN

MUISTELMIA SUOMEN VALLANKUMOUKSELLISESTA MENNEISYYDESTÄ

Neljännesvuosisadan kuluttua on vaikea systemaattisesti palauttaa muistiin kaikkia toimintaan liittyviä seikkoja, mutta organisationin yleinen luonne ja monet vaiheet ovat säilyneet muistissa riittävän elävinä.

Kuuluen Venäjän Sosdem Työväenpuolueeseen työskentelin teknillisen järjestelytyön alalla yhdessä kokoamani toveriryhmän kanssa ja vaikka puolue siihen aikaan ei vielä jakautunut fraktsioihin, oli työskentelyllämme puhtaasti bolshevistinen luonne.

Perustyönä, jonka kautta tulin laajaan yhteyteen Suomen kanssa, oli:

1. Ruotsin ja Suomen kautta Sveitsistä ja Saksasta lähetettävän salaisen kirjallisuuden kuljetuksen järjestäminen;

2. Vallankumouksellisen tukikohdan järjestäminen Suomeen erilaisia vallankumouksellisia tarkoitusperiä varten, kuten esim.:

a. avunanto poliittisille pakolaisille, jotka pakenivat Venäjältä ja palasivat sinne kaikennäköisten, toisinaan mitä uskomattomimpien tekosyiden perusteella vierailla nimillä, riippuen passeista, joita onnistuttiin saamaan,

b. edustajakokousten ja konferenssien järjestäminen,

c. erikoisen merkityksellisten poliittisten toimihenkilöiden kohtausten järjestäminen niiden kanssa, jotka asuivat ulkomailla, eivätkä jostakin syystä voineet mennä Venäjälle j.n.e.

V:n 1905 piti kaiken tämän lisäksi suorittaa kokeita räjähdysaineilla tunnettujen kemistiemme ja professoriemme ohjauksen alaisena.

I.

Salaisen kirjallisuuden kuljetuksen järjestäminen Suomen kautta

1900 luvun alussa olimme pakoitetut etsimään uusia teitä ulkomailla, pääasiassa Sveitsissä painetun salaisen kirjallisuuden saamiseksi, sillä länsiraja kävi epäluotettavaksi. Tsaarin ohrana seurasi tarkasti salakuljettajia ja tiheämmäksi käyneet «palot» asettivat uhanalaiseksi siihen aikaan niin arvokkaan kirjallisuuden saannin, jonka kirjallisuuden tarve alkoi kasvaa vuosi vuodelta yhä voimakkaammaksi.

Läheistä naapuriamme Suomea ei siihen aikaan pidetty ulkomaana. Venäjän hallitus piti sitä täysin omanaan ja teki kaikkensa nujertaakseen suomalaisten itsemääräämispyrkimykset. Pikkuporvarit olivat tottuneet pitämään Suomea huvilaseutuna, hankkivat itselleen omia huviloita ja asuivat niissä ei ainoastaan kesällä vaan myöskin talvella.

Tällaiset seikat olivat sangen edulliset työskentelyllemme.

Raja oli menettänyt merkityksensä ja oli sen olemassaolo melkein muodollinen sitäkin suuremmalla syyllä, kun n.s. rajavartiostot olivat melkoisen pitkien välimatkojen päässä toisistaan, sijaitsivat syrjäseuduilla ja rajavartiosotilaiden moraali oli hyvin patriarkaalinen. Salakuljetus ja salakuljettajia oli tietenkin olemassa, mutta länsirajalla vallinneeseen oli se luultavasti vähäistä.

Henkilökohtaisesti tunsin tarkasti kaksi rajavartiostoa. Toinen Käkisalmen maantiellä n. 65 virstan päässä Pietarista ja toinen Kirjasalon maatilalla, joka sijaitsi Käkisalmen maantielle suuntautuvalla kylätiellä Korkeamäen aseman ja rajan välillä. Kulkien Kirjasalon maatilan läpi, jossa oli venäläinen rajavartiosto, tämä tie kulki rajana olevan Soijoen yli ja suuntautui suomalaiseen rajavartiostoon Lipolan kylässä, jossa myöskin oli postiasema Rautuun menevällä suurella viertotiellä.

Puhuen rajavartiostojen patriarkaalisuudesta tarkoitan sillä

sotilastoiminnassa välttämättömän kurin puutetta ja sotilaiden holtittomuutta.

Käkisalmen maantiellä olevan rajavartioston päällikkönä oli upseeri, ja sotilaat olivat jossain määrin kurinalaiset, mutta Kirjasalossa oli virkamies, joka ei pitänyt minkäänlaista komentoa ja siellä sotilaat suhtautuivat tehtäviinsä leväperäisesti. Rajavartiosto tyypillisine tullipuomeineen, joka oli maalattu musta-, valkea- ja punaisenraitaiseksi, oli äitini S. I. Bureninan maalla, virstan päässä asuinrakennuksesta, mutta 7 virstan päässä todellisesta rajasta Soijoesta.

Tällainen läheinen naapuruus miellytti kovin sotilaita. He viettivät kokonaisia päiviä, varsinkin sunnuntaisin, maatilalla, riiastellen tilanherrattaren kauniita sisäkköjä. Mutta rajavartiosotilaiden sivuharrastukset eivät kuitenkaan aina olleet näin viattomia. He harjoittivat sitäpaitsi ahkerasti kiellettyä metsästystä, varsinkin hirvimetsästystä. Kun yllätin heidät erään kerran ammutun otuksen ääressä, olivat he vähällä tappaa minutkin. Onneksi olin minä ja toverini aseistetut ja tultuaan vakuutetuiksi siitä, poistuivat sotilaat, jättäen meille erinomaisen otuksen, jonka sarvet ovat minulla vieläkin tallella.

On selvää, että virkamies ja hänen perheensä tällaisella syrjäseudulla ollessaan piti suuressa arvossa tilanherrain huomaavaisuutta ja varsinkin talvella, rajan yli kuljettaessa, kutsui luokseen ja kestitsi teellä, hilloilla ja makeilla kotivalmisteisilla juomilla. Lisätäkseen huomaavaisuutta itseään kohtaan ja poistaakseen kaikki epäilykset pälkähti päähäni nimittää eräs tovereista «parooniksi», sitäkin suuremmalla syyllä, kun hänen sukunimensä oli sellaiseksi sangen sopiva. Tämä toveri oli Edvard Edvardinpoika Essen. Tutustuttuaan «paroonin» kanssa tuli virkamies ikäänkuin pitemmäksi mitaltaan, meidät tavatessaan hänen vaimonsa säteili onnesta ja tietenkin toivoi meitä sulhasiksi, tyttö taas ei tiennyt kumman meistä valitsisi Oneginikseen. Tämän perheen valokuvan luovutin vallankumousmuseoon Moskovaan, sillä vaikka he eivät olleetkaan vallankumouksellisia, he ensinnäkin avustivat tietämättään tavattoman suurien salaisen kirjallisuuden määrien kuljettamista ja toiseksi tämä perhe on ulkonäöltään erikoisen tyypillinen ja antaa selvän käsityksen siitä, miten me käytimme tarkoituksiimme kaikkia, jotka sattuivat tiellemme. Tilanteet taas olivat sangen uskallettuja.

Ennenkuin koskettelen erästä mielenkiintoista episodia, joka oli vähällä tuhota koko toimintamme, kerron, miten kuljetus oli silloin järjestetty.

Tärkeintä oli se, että maatilallemme voitiin päästä kahdelta taholta: Venäjän puolelta ja Suomesta. Tavallisesti me matkustimme postihevosilla suoraan Pietarista. Rusovskaja N:o 3 sijaitsevan talomme luo, jossa asun vielä nytkin, saapui postinelivaljakko, joka valjastettiin meidän ajoneuvojemme eteen ja me matkustimme 65 virstaa, vaihtaen hevosia ja ajomiehiä, Parkalan, Vartiomäen, Lempaalan ja Korkeamäen postiasemilla, josta viimeksimainitusta käännyttiin sivuun kylätielle ja saavuttiin maatilallemme. Toista tietä voitiin matkustaa rautateitse, kulkien rajan yli Valkeasaaressa ja edelleen Suomen asemien Terijoen, Raivolan, Uudenkirkon j.n.e. kautta saapuen maatilallemme Suomen puolelta, mutta vaatimattomammin: ei voitu saada vaunuja eikä landoota (kevyet, nelipyöräiset vaunut. — Suom.), vaan piti matkustaa kääseissä. Lipolasta tie kääntyi suurelta viertotieltä ja kulki suomalaisen rajavartioston kautta ja Soijoen yli Kirjasaloon, josta olemme jo puhuneet. Rajan yli kulkiessa oli noudatettava määrättyjä muodollisuuksia. Tullipuomin luona päivystävä sotilas soitti kelloa ja sen kuultuaan saapui tullitarkastaja, tuli ajoneuvojen luo ja kysyi:

«Ken matkustaa?»

«Mitä kuljetatte?»

«Onko salakuljetustavaraa?»

Mikäli muistan, kiellettyä oli kahvin, tupakan, suolan, tulitikkujen y.m. kuljettaminen.

On selvää, että minun tarvitsi vastata vain ensimäiseen kysymykseen, että matkustaa Burenin, kun tullitarkastaja antoi sotilaille käskyn:

«Päästä menemään!» — ja minä pääsin onnellisesti jatkamaan matkaa.

Salaista kirjallisuutta sisältävät laatikot lähetettiin Sveitsistä Tukholmaan, jossa piiloitettiin hiilen sekaan höyrylaivojen hiiliruumaan ja kuljetettiin salakuljetustietä Turkuun ja Helsinkiin. Näissä kaupungeissa kirjallisuus jälleen pakattiin laatikkoihin ja jonkin tavaran muodossa, kuten esimerkiksi: «omenia», «talouskaluja» j.n.e. lähetettiin Viipurin ja Pietarin välisille rautatieasemille. Rahtikirjat lähetettiin joko tutuille asemapäälliköille taikka oikeilla osoitteilla Pietariin. Aluksi minä itse matkustin maatilalta omalla hevosella, mutta pian vedin osalliseksi työhön taloudenhoitajamme Mikko Ollikaisen ja me matkustimme suoraan sille asemalle, jonne tavara oli lähetetty. Rahtikirjan kanssa Pietarista maanteitse matkustaneet toverini saivat laatikot haltuunsa, mutta ennenkuin luo-

vuttivat laatikot minulle taikka Mikolle tuli heidän antaa merkki, että kaikki oli kunnossa. Tällaisen varovaisuuden takia ei meitä koko työskentelymme aikana joutunut kiinni ainoatakaan henkilöä. Erään kerran kuitenkin »parooni» oli joutua pahasti käpälälautaan.

Lähetetty kirjalaatikko särkyi matkalla ja kaikilla asemilla nuuskivat etsivät huomasivat, ettei siinä ollut omenia, kuten oli merkitty, vaan sanomalehtiä ja kirjoja, sitäpaitsi venäjänkielisiä. Onneksi asemapäällikkö oli omia miehiä, ja ilmoitti tov. Essenille »palosta». Tov. Essen oli ihmeteltävän kylmäverinen, hän käsitti heti mitä oli tehtävä.

Esitettyään rahtikirjan hän lähetti tavaran edelleen rajan lähellä olevalle Terijoen asemalle, ja annettuaan minulle merkin »palosta» matkusti seuraavalla junalla jonnekin edemmäksi ja palasi sen jälkeen Pietariin. Kalliin lähetyksen menettämisestä huolimatta, voi luoda käsityksen riemustamme, kun suomalaiset toverimme kertoivat, kuinka etsivät ja santarmit olivat iloissaan, että viimeinkin pahantekijät on saatu kiinni, ei ole epäilystäkään heidän kiinnijoutumisestaan. Laatikko oli kauan aikaa Terijoella ja etsivät odottivat kärsivällisesti sen omistajia.

En tiedä, kauanko tätä peliä kesti!

Erään kerran talvella saatuamme odotettujen laatikkojen lisäksi vielä myöhästyneetkin, piti irroittaa reestä kuskipukki ja istuinpenkit, asettaa laatikot niiden tilalle, peittäen ne matoilla. Tämäkään ei kuitenkaan riittänyt. Yksi laatikko piti jättää näkyviin, eikä sitä onnistuttu millään salaamaan. Istuimelle sijoittautui »parooni», minä olin ajomiehenä. Rajalle saakka matkattiin onnellisesti, mutta tuossa on Venäjän tullivartion tullipuomi. Sotilas soittaa kelloa, tullitarkastaja tulee ulos toisen sotilaan seurassa, jolla on kivääri ja pitkä rautainen tunnustelupuikko, ja, mikä hirveintä, tuntemattomia miehiä!

Siitä huolimatta, että ilmoitin hänelle nimeni, käski tullitarkastaja sotilasta tarkastamaan laatikon. Menetin osaksi mielenmalttini, kohotin ääntäni, olin suutuksissani, yritin komentaa tullitarkastajaa, mutta kaikella tällä olin vähällä pilata koko jutun. Tullitarkastaja ei ollutkaan eilisen teeren poikia ja vastasi minulle jotain, joka muistutti hänen virkavelvollisuuksistaan, mainiten, ettei hän lainkaan tunne minua. Silloin minä muutin taktiikkaa. Pälkähti päähäni menetellä toisella tavalla. Myönsin, että hän on oikeassa, mutta ettei se koske minua, ja pyysin hänen aukaisemaan tullipuomin ajaakseni tullitarkastusmiehen pihaan ja antamaan minulle aseistetun sotilaan vahti-

maan reen luona tavaroitani. Tällainen asioiden käänne pani tullitarkastajan ymmälle, tullipuomi avattiin, me ajoimme pihaan ja menimme virkamiehen luo. Siellä oltiin tietenkin kovin iloisia meidän tulostamme, kestittiin, mutta me istuimme kuin tulisilla hiilillä. Jokainen koputus sai sydämen tykyttämään kiivaammin ja tahtomattakin tuli ajatelleeksi: «No niin, laatikko tarkastetaan, pian avautuu ovi ja me olemme mennyttä miestä.» Kaikki päättyi kuitenkin onnellisesti. Täysin aseistettu sotilas suoritti tunnollisesti velvollisuutensa ja virkamiehen perheen hyvästeleminä istuimme rekeen ja ajoimme edelleen — tullipuomi jäi taaksemme.

Edelläkerrottu seikkailu pakoitti meidät vakavasti miettimään asiaa. Oli olemassa vaara, että jonain kauniina päivänä tavaramme tarkastetaan. Piti miettiä ulospääsyä vaikeasta tilanteesta. Pian tällainen ulospääsy löydettiinkin.

Äitini oli «Keisarinna Marian viraston kasvattikodin» Harpalan piirin valvoja. Siihen aikaan lähetettiin pieniä lapsia kasvattikodista maaseudulle talonpojille, etupäässä Venäjän suomalaisille. Talonemännät ottivat heidät mielellään huostaansa, sillä lasten kasvattamisesta maksettiin. Valvojan tehtäviin kuului tarkastaa missä kunnossa lapset ovat ja miten he opiskelevat. Jokaisessa piirissä oli maaseutukansakoulu, jossa lapset opiskelivat. Äitini toimialueeseen kuuluivat kaikki maatilan ympärillä olevat kylät ja koulu oli 3 virstan päässä siitä maapalstasta, joka sijaitsi Venäjän tullin takana Suomen rajan tällä puolella. Sovin opettajan kanssa, että tulen järjestämään säännöllisesti luentoja ja havainnollistamaan niitä varjokuvilla. Varjokuvalyhty saatiin Saljanoi Gorodskissa olevasta teknillisestä museosta, sitä varten tilattiin suuret laatikot ja saatiin virallinen paperi allekirjoituksineen ja leimoineen Venäjän rajan ylikuljettamista varten, samalla kun paperissa mainittiin, että laatikkoa ei saa avata, sillä lyhty voi avattaessa särkyä.

Lyhty laatikkoineen kuljetettiin maatilalle Käkisalmen maantietä myöten V e n ä j ä n p u o l e l t a ja paperi esitettiin tästä lähtien säännöllisesti tullissa kuljetettaessa salaista kirjallisuutta sisältäviä laatikoita Suomesta.

Sillä aikaa kun Pietarista maatilalle mukamas metsästystä varten saapuneet toverit lajittelivat lentokirjaset ja sanomalehdet, pakattiin lyhty niistä vapautuneisiin laatikkoihin ja lähetettiin takaisin samaa tietä rajan yli kouluun luentojamme varten. Luennoille kutsuttiin tullivirkamies perheineen, tulli-

tarkastajat ja päivystyksestä vapaina olleet sotilaat — ollen kaikki hyvin tyytyväisiä ja mielissään tällaisesta kutsusta.

Sikäli kuin muistan, näin jatkui työskentelymme loppuun saakka, kunnes maatila myytiin.

Päivän kaikkein polttavimman kirjallisuuden, jonka saamista Pietarissa kiirehdittiin, me lähetimme toista tietä. Kuten jo mainittiin, olivat muutamat asemapäälliköt omia miehiä, heidän luokseen saapui Pietarista tuttavia «huvila-asukkaita», t.s. kuljetustamme avustavia ylioppilaita ja naiskurssilaisia, jotka kokoontuivat asemapäälliköiden pieniin asuntoihin «kahville». Erikoisesti muistuvat mieleeni Kuokkalan ja Säiniön asemat. Suomalaiset toverimme ottivat etukäteen laatikot huostaansa ja avasivat ne. Kahvilla suomalaisine leivoksineen oli erinomaisen tehoava vaikutus nuorisoomme — he saapuivat hoikkina, mutta lähtivät huomattavasti lihoneina — käsissä kiellettiin jyrkästi mitään kuljettamasta, paitsi niitä esineitä, joita tavataan ottaa mukaan kekkereihin, pitihän nimittäin takaisin matkustaa Valkeasaaressa sijainneen Venäjän tullin kautta.

Naisilla oli erikoiset taskut alushameissa, käyttivät erittäin taitavasti hyväkseen siihen aikaan pidettyjä korsetteja, piilottaen niiden alle lentokirjasia. Miehet asettivat selkänsä ja rintansa päälle panssarit, ympäröivät jalkansa kirjallisuudella ja vetivät housut niiden päälle. Vartalot muodostuivat mitä eriskummaisimmiksi, mutta venäläiset santarmit eivät olleet erikoisen terävänäköisiä, joten yksikään kuljettajista ei koskaan joutunut kiinni. Johtaessani koko kuljetusta vältin minä luonnollisesti kuljettamasta mitään ylläni, mutta erään kerran, juuri Säiniön asemalla, saapui väkeä liian vähän ja osa kirjallisuudesta jäi kuormaamatta. En periaatteellisista syistä halunnut sitä jättää, sillä minulla oli sääntönä: vierailumme jälkeen ei asuntoihin saa mitään jäädä. Piti itse ottaa kuorma yllensä. Minulla oli juuri äsken valmistettu puku ja onnettomuudeksi liivit oli ommeltu tiukasti ruumiin mukaiseksi. Kun vedin ylleni panssarin, jäivät liivit auki melkein 10 cm. Toverit nauroivat mahdottomasti minun lihoneen vartaloni ja avuttoman ulkomuotoni kustannuksella. Piti löytää ulospääsy. Kauan ajattelematta otin sakset ja leikkasin liivini selkämyksen koko pituudeltaan auki ja nyörittäen sen naruilla kuin korsetin. Takki ja palttoo peittivät luonnottoman lihavuuteni ja minä matkasin onnellisesti rajan yli.

Työskentelyn menestyminen johtui pääasiassa siitä, että meitä auttaneet suomalaiset olivat järjestäneet erinomaisesti informationin. Rautatieasemain konttoreista alkaen oli meillä kaik-

kialla omia miehiä. Tov. Smirnov, joka oli siihen aikaan lehtorina Helsingin yliopistossa, tutustutti minut Otto Malmin kanssa, joka palveli siihen aikaan rautatiekonttorissa Pietarissa. Konspirationitarkoituksessa aloin minä ottaa häneltä suomenkielen tunteja, saapuen säännöllisesti hänen luokseen määrättyinä tunteina. Me nimitimme hänet «Serebrjokoviksi» («Hopeiseksi»), sillä ruotsiksi «malm» merkitsee takkirautaa, joten oli helpompi muistaa metalliaiheinen salanimi. Hän vielä nytkin muistaa, kuinka jonkun erikoisen suuren palveluksen johdosta minä, haluten lausua tunnustukseni hänelle, sanoin: «Kas, tämän johdosta teidät on nimitettävä «Kultaiseksi». Tämä oli hänelle kovin mieleen, ja hän iloitsi lapsen tavoin ylistykseni johdosta. On mahdotonta kuvata kaikkia Otto Malmin meille suorittamia palveluksia. Sanon empimättä, että vain hänen myötävaikutuksellaan voitiin asiat järjestää niin vankalle pohjalle kuin ne olivat alusta alkaen järjestetyt. Riittää, kun palautamme muistiin erään tov. Smirnovin eräässä kirjoituksessaan kertoman seikan. Valtion postilähetysten säkkiin, jonka Malm sinetöi Pietarissa, hän pisti meidän salaista postiamme, salamerkein kirjoitettuja kirjeitämme, käsikirjoituksia y.m. Tämä säkki meni Helsinkiin, jossa sen avasi hänen toverinsa, joka lähetti sen, mitä me tarvitsimme ja päinvastoin. Sama Malm hankki meille yhteyksiä asemapäällikköjen, junailijain, makuuvaununhoitajain, veturinkuljettajain y.m. kanssa.

Erään hänen läheisen toverinsa kanssa työskentelin erittäin mielelläni. Tämä henkilö oli Widell, salanimeltään «Hermansson». Hän oli tavattoman hiljainen ihminen, josta sanotaan, ettei tee kärpäsellekään pahaa, mutta mitä uhkaavimmissa tilanteissa hän säilytti sellaisen rauhallisuuden, että se minua henkilökohtaisestikin suuresti elähdytti. Pidin häntä esimerkkinä siitä, mitenkä on hallittava itseään. Näytti siltä, että hänelle ei ole mikään miellyttävämpää kuin vaarallinen leikki tulella, mutta ulkonäöltään hän oli mitä hiljaisin ja rauhallisin. Erikoisesti tämä ilmeni v:n 1905 jälkeisenä kautena, jolloin kirjallisuuden kuljetuksesta siirryttiin aseiden, kiväärien ja revolverien, sytytyslankojen, pommien, räjähdysnallien y.m. sellaisten kuljettamiseen.

Voidaan varmuudella sanoa, että koko rautatien linja, varsinkin Viipurin ja Valkeasaaren välillä, oli yhteydessä kanssamme: virkailijat, teknillinen henkilökunta, vieläpä suomalaiset tulliviranomaisetkin — kaikki he auttoivat meitä. Ei voida jättää mainitsematta sitä suurta apua, jota antoivat meille suomalaiset poliisit, jotka useita kertoja varoittivat esim. henkilö-

kohtaisesti minua tsaarin ohranan salapoliiseista, osoittaen moniaita heistä minulle. Sanalla sanoen, on vaikea luetella koko sitä vallankumouksellisten avunantojen määrää, joita meille siihen aikaan suomalaiset osoittivat.

Ylläkuvattuun työskentelyyn emme me kuitenkaan voineet rajoittua. Toiselta puolen kaiken aikaa tuntui vastuunalaisten työntekijäin puute, toiselta puolen oli tähän työhön vaikeata ja uskallettua vetää uusia työntekijöitä, sillä piti tutustuttaa heidät niiden suomalaisten kanssa, jotka auttoivat meitä, mutta tätä ei sallinut ankara konspirationi, jota me pidimme yllä. Ei ole unohdettava, että suomalaisilla ei ollut minkäänlaista maanalaisen työn kokemusta, luottivat meihin avosydämisesti, uskoen kaiken sen mitä heille sanottiin. Ollen mitä hienotunteisimpia ihmisiä, eivät he koskaan kyselleet henkilökohtaisesti elämästämme, eivätkä epäilleetkään sitä, että nimemme ovat oikeat ja ihmettelivät tavattomasti kun oli välttämätöntä paljastaa salanimemme. Kuriositeettina voin mainita, että muutamat heistä vielä nytkin ovat vakuutettuja siitä, että minä olin ja olen «Viktor Petrovitsh», taikka yksinkertaisesti «Viktor», niinkuin minua kaikkialla kutsuttiin.

Mitä pitemmälle aika kului, sitä enemmän vallankumouksellinen elämä asetti meille vaatimuksiansa ja pian selvisi, että meillä tulee olla vallankumouksellinen tukikohta Suomessa, omat kohtaus-, yöpymis- ja kirjeiden säilytyspaikat j.n.e. Helsinki oli sopivin paikka tällaiseksi tukikohdaksi.

II.
Vallankumouksellinen toiminta Helsingissä.

Toiminnan alkuunpanijana ja sen sieluna Suomessa oli Helsingin yliopiston entinen lehtori Vladimir Martinovitsh Smirnov.

Jo ennen Suomeen muuttoaan, Pietarin yliopiston oppilaana ollessaan oli tov. Smirnovilla yhteyksiä suomalaisten kanssa ja sai hän salaista kirjallisuutta suomalaisten rautatieläisten välityksellä. Hänen äitinsä, Virginia Karlovna, syntyperältään suomalainen, taitaen erinomaisesti suomen ja ruotsin kieliä, jumaloi poikaansa ja koetti häntä kaikin voimin varjella. Usein hän asetti itsensä uhanalaiseksi, meni itse asuntoon, jonne tuotiin salaista kirjallisuutta, kirjoitti kemiallisella musteella kirjeitä, ettei niistä tunnettaisi pojan käsialaa ja erikoisen taitavasti piiloitti villalankakerään salaisia osoitteita, käärien ne

keskukseen ja aina aivan viattoman näköisenä kutoi jotakin käsityötä, ollen kallisarvoinen kerä lähettyvillään joko ompelulaatikossa tai kierien lattialla. Sanalla sanoen hän kaikin keinoin pyrki ottamaan kannettavakseen osan työstä, pienentäen mahdollisimman suuressa määrässä tämän työn johdosta poikaa uhkaavaa vaaraa.

Pian Liisankatu N:o 19 sijainnut Smirnovin asunto muodostui keskukseksi. Kaikki langat yhtyivät siellä ja saatuaan määrätyn tarkoituksen haaraantuivat kaikille suunnille. Tov. Smirnov käytti laajasti tarkoituksiimme yliopiston venäläistä kirjastoa, jossa hän oli kirjastonhoitajan Andrei Viktorovitsh Igelströmin apulaisena. Viimeksimainittu, vanha vallankumouksellinen, edisti kaikin tavoin toimintaamme ja kirjasto muodostui pian ei ainoastaan kirjeiden osoitepaikaksi, vaan myöskin kohtauspaikaksi. Paikka oli erittäin sopiva, sillä oli vaikeaa seurata koko yleisöä, joka saapui lukusaliin ja sitäkin suuremmalla syyllä, kuka saapui lukemista ja kuka mitäkin tarkoituksia varten. Varoja oli tavattoman vähän. Niitä piti hankkia kaikenlaisin keinoin ja pyrkiä saamaan mahdollisimman paljon ilmaiseksi. Vähitellen alkoivat kehkeytyä yhteytemme, m.m. eräiden huomattavien perustuslaillisten ja nuorten aktivistien kanssa, joita usein auttoivat heidän perheensä. Voin muistaa vain ne, joiden kanssa olin henkilökohtaisessa kosketuksessa, mutta ne eivät käsitä läheskään kaikkia niitä, jotka antoivat meille apuaan, sillä minä aina pyrin jäämään varjoon, konspirationin takia pyrin hankkimaan vain «luotettavia» tuttavia ja neuvottelin tarvitsemaini henkilöiden kanssa toisten henkilöiden välityksellä.

Hyvin pian elämä pakoitti meitä sovelluttamaan työskentelyymme samoja metoodeja kuin käytettiin Venäjällä. Piti keksiä nimet suomalaisille ystävillemme ja nyt menneisyyttä tarkastellessani ei voi pidättäytyä hymystä, kun muistaa kuinka vähän neiti Ebba Procopé oli «Maria Svanovnan», punaisen kaartin päällikkö Kock «Ivan Ivanovitshin» ja perustuslaillinen tohtori Törngren «Pavel Ivanovitshin» kaltainen. Jos meidän kirjeemme joutuivat ohranaan, niin varmuudella voi olla vakuutettu, että venäläiset vallanpitäjät eivät asettaneet epäilyksen alaisiksi mainittuja henkilöitä. Väkisten pistää esiin meitä auttaneiden henkilöiden puoluekannan moninaisuus, mutta tästä johtui myöskin yhteyksiemme voima. Suomalaiset eivät olleet selvillä erimielisyyksistämme. He eivät ainoastaan olleet ymmärtämättä meidän jakautumistamme bolshevikkien ja menshevikkien ryhmiin, mutta eivät tehneet eroa sosialivallankumouk-

sellisten ja sosialidemokraattien välillä. Ei voi olla mainitsematta, että sellaisia toimivia aktivisteja kuin Valter Stenbäckiä, Ebba Procopéta, Tidermannia, rva Klindstedtiä ja hänen poikiansa, neiti Nylanderia, Johannes Gummerusta y.m. innoitti suuresti meidän energiamme, palava intomme ja bolshevistinen suhtautumisemme kaikkiin kysymyksiin, sillä enempää tov. Smirnov kuin minäkään, jotka olimme mitä oikeaoppisimpia bolshevikkeja, emme pitäneet puolinaisista toimenpiteistä, emme pysähtyneet esteiden edessä ja olimme voimakkaita juuri sen takia, ettemme pelänneet antautua vaaranalaisiksi.

Työskentelymme kaavio oli sama kuin Venäjälläkin. Meillä oli useita kohtauspaikkoja, jakautuen ne «yleisiin», s.o. «kaikkia» varten, ja erikoisiin erittäin tärkeitä tovereita varten. On selvää, että sellaisia kuin Lenin, Krasin, Ljadov y.m. me useimmissa tapauksissa kohtasimme laivalaitureilla taikka rautatieasemilla ja kaikenlaisten kiertoteiden kautta saatoimme suoraan tov. Smirnovin asuntoon, jonne he toisinaan jäivät joksikin ajaksi, taikka sitten sijoitimme heidät sellaisiin asuntoihin, jotka teknillistä kieltä käyttäen, olivat «ehdottoman puhtaat». Kirjeitä varten meillä oli olemassa erikoiset osotteet ja pääasiallisesti ne kirjoitettiin kemiallisia välineitä käyttäen, s.o. vaaratonta laatua oleva kirje kirjoitettiin tavallisella musteella, mutta rivien väliin kirjoitettiin toinen teksti värittömällä nesteellä, joka kuivettuaan ei jättänyt jälkiä. Kaikki nimet ja nimitykset kirjoitettiin salamerkein ja minä henkilökohtaisesti käytin erikoista shifferoimistapaa, jonka vain lähimmät toverini ymmärsivät. Vankilaelämässä saamani käytännöllisen kokemuksen nojalla tulin vakuutetuksi sen paikkansapitäväisyydestä. Shifferoimisnopeus oli niin suuri, että kirjoitin sen, mitä minulle puhuttiin, suoraan shifferillä.

On ilman muuta selvää, että kadulla me emme koskaan tervehtineet kumarruksin toisiamme ja jos huomasimme, että meitä seurataan, pyrimme vapautumaan urkkijoista käyttäen hyväksemme läpikulkupihoja. Pietarissa sellaisia pihoja, joista päästään kahdelle kadulle, on hyvin paljon. Me erikoisesti tutkimme niitä, kulkien varovaisuuden vuoksi niiden kautta silloinkin, kun emme olleet ajojahdin alaisina. Helsingissä oli olemassa sellaisia läpikäytäviä, kuten esim. keskuspasaasi, josta on ulospääsy kolmelle kadulle: Aleksanterin, Mikon- ja Esplanadinkadulle. Puistoja me käytimme samaan tarkoitukseen, kuten esim. Kaisaniemen puistoa, joka sijaitsee aseman ja radan lähellä. Jälkien hävittämisessä olivat apuna myöskin sellaiset kaupat, joissa henkilökunta oli tuttua.

Muistuu mieleeni eräs monilukuisista tapauksista, joka luonnehtii suomalaisten ystäviemme kekseliäisyyttä. Joka suhteessa kaikkein onnistunein kohtauspaikkamme oli Valter Sjöbergin omistama väkijuomakauppa. Hänestä on kirjoitettava muutama sana, sillä tämän henkilön nimi on kirjoitettava historian lehdille, mutta siihen palaamme myöhemmin. Hänen palveluksessaan olleet neidit olivat jossain määrin tietoiset meidän asioistamme ja vaikkakaan he eivät osanneet venäjänkieltä, ymmärsivät he erinomaisesti venäläisiä vallankumouksellisiamme ja lähettivät saapuvat täsmällisesti sinne, minne pitikin.

Erään kerran saapui urkkijain takaa-ajamana tov. Groshan, nykyään tunnettu kemian insinööri. Onneksi Sjöberg itse oli kaupassa. He eivät ennättäneet vaihtaa kuin pari sanaa, ennenkuin sisään astui poliisi ja tov. Groshan hädin tuskin ehti piiloittautua verhon taakse, samalla kuin Sjöberg, keskellä kauppaa seisten, saattoi toiselta puolelta nähdä hänet ja toiselta puolelta poliisin. Käyttäen hyväkseen sopivaa tilaisuutta Sjöberg toisella kädellä osoitti Groshanille leukapartaa ja viiksiä ja toisella kädellä myymälän ovea. Vieressä oli parturin liike. Groshan käsitti nopeasti, mitä on tehtävä, livahti osoitetun oven kautta ulos, meni takaoven kautta parturinliikkeeseen, ajatti pois viikset ja leukaparran ja astui rauhallisesti kadulle ulkomuodon ollessa kokonaan muuttunut. Tarkastettuaan kaupan ja tultuaan vakuutetuksi, ettei siellä ketään ole, poliisit lähtivät pois, kadottaen tov. Groshanin jäljet.

Palaten kuvaamaan työskentelymme yleistä luonnetta, on vielä lisättävä, että paitsi kohtauspaikkoja, yöpaikkoja, kirjeenvaihtoa y.m. koskevia kysymyksiä, meillä oli järjestetty hyvin informationi kaikenlaisten kysymysten alalla. Yhteys oli ei ainoastaan poliisilaitoksen, vaan myöskin etsivän poliisin kanssa. Tunsin henkilökohtaisesti muutamia sosdem puolueeseen kuuluvia poliiseja ja kuten muistan, piti minun välttää kulkemista sellaisten katuristeyksien kautta, joissa seisoi tuttu poliisi, sillä he tekivät minulle aina hyvin kohteliaasti kunniaa.

Tämä johtuu siitä, että ollen ammatiltani musiikeri, olin usein Valter Sjöbergin luona ja soitin siellä pianoa. Mainittu poliisi kävi myöskin hänen luonaan ja minä soitin hänelle, kuten muistelen, Beethovenin ja Griegin sonaatteja y.m. Hän sanoi minulle: «Hyvä on», taikka «oikein hyvä», ja lopuksi aina pyysi soittamaan mielivalssiaan.

Tapauksesta, joka sattui muistaakseni Viipurin poliisimesta-

rin kanssa, olen joskus aikaisemmin kirjoittanut.*) Tapasin hänet syvän surun vallassa ainoan lapsensa ruumiskirstun ääressä ja tahdoin poistua, sillä muuta huonetta ei neuvottelua varten ollut, mutta hän ei päästänyt minua menemään ennenkuin oli antanut minulle kaikki tarpeelliset tiedot. Erään ohranaosaston agentin kanssa minulle sattui kerran hyvin epämukava tapaus: hänellä oli Suomessa pieni huvila ja minä pyysin häntä ottamaan väliaikaisesti luokseen erään toverin, minkä hän tekikin. En tiennyt miten kiittää häntä ja koska hän oli Maxim Gorkijn harras ihailija, lahjoitin hänelle äskettäin ilmestyneen, silloin Venäjällä kielletyn kirjan: «Tarpeettoman ihmisen elämä», huomaamatta laisinkaan, että lahjaa antaessani jouduin selittämään, että «tarpeeton ihminen» on juuri hänen ammattitoverinsa.

Esitetyn informationitoiminnan lisäksi on sanottava sananen saattajista. Ilman heitä emme mitenkään voineet tulla toimeen, sillä poikkeuksetta ei yksikään kulkijoista osannut suomen- eikä ruotsinkieltä. Ketkä kaikki suorittivatkaan tätä tehtävää! Ylioppilaat, näyttelijät, rouvat, neidit, rautatievirkailijat, jotka itse eivät useimmiten osanneet venäjänkieltä, kaikki suostuivat mielihyvin auttamaan meitä ja on mahdotonta kertoa koko sitä hullunkuristen tapausten määrää, jotka tapaukset aiheutuivat molemminpuolisesta kielentaitamattomuudesta. Mutta ...ihmeeksi kaikki päättyi onnellisesti.

Kaikkein vaikein asia oli passikysymys. Niiden saantitavat olivat mitä moninaisimmat. Sairaaloista saatiin kuolleiden henkilöiden passeja, joita ei ollut missään registeröity, saatiin passikaavakkeita poliisikonttoreista ja täytettiin ne itse, asettaen tarvittavat leimat poliisin välityksellä, ja lopuksi käytettiin epäilyksestä vapaiden kansalaisten passeja. Nämä kansalaiset luovuttivat niitä mielellään meille auttaakseen venäläisiä vallankumouksellisia. Useimmissa tapauksissa ei Suomessa siihen aikaan passeja kysytty, mutta sattui tapauksia, jotka päättyivät onnellisesti vain tuttavuuksien ansiosta. Sopimattomasta iästä puhumattakaan sattui sellaisia hullunkurisuuksia, että miehillä oli naisten passit! Tässä kysymyksessä meillä oli apuna se laaja myötävaikutus, jota Helsingin entinen poliisimestarin apulainen Jalander meille antoi. Monien ihmisten hengen hän pelasti ja monet ilman hänen apuaan olisivat istuneet pitkän aikaa vankilassa.

---

*) Kts. "1905" —

On sangen vaikeata seikkaperäisesti kuvata koko sitä monipuolista toimintaa, joka siihen aikaan täytti koko elämämme, koota yhteen kaikki eri seikat, sitäkin suuremmalla syyllä, että ankara konspirationi hävitti kaikki työskentelymme jäljet.

Ohjeenamme oli yksi yleinen aate, muokattiin määrätyt periaatteet, joista emme luopuneet, ja oli olemassa sisäinen kuri, jota pitivät yllä ennenkaikkea toiminnan johdossa olleet henkilöt.

Missään näkymättömät, näennäisesti tuntumattomat langat olimme vetäneet kaikkialle ja ne kietoutuivat keriksi, joita organisaattorit pitivät lujasti käsissään. Jos jokin lanka katkesi, ei koko kerä siitä kärsinyt. Koko toiminta-aikana ei meillä ollut vakavia «paloja» ja jos jokin provokationi syrjästä päin kajosi meihin, niin sen aiheuttaman vahingon me järjestyneisyydellämme paralysoimme, eikä se tuntuvasti vaikuttanut meidän työhömme.

Suomalaiset aktivistit toimivat yhdessä sosialivallankumouksellisten puolueen kanssa ja Asefin provokationi iski heihin kuin ukkonen. Muutamat heistä joutuivat henkilökohtaisestikin kärsimään ja v. 1907, «Krestyn» vankilassa kävelytunnilla ollessani, hämmästyin suuresti nähtyäni vanhat ystäväni Valter Stenbäckin ja toimittaja Tidermannin. Me kävelimme ympyrää, jonka lävistäjä oli muutamia syliä, ja meidän välillämme oli pari kolme toisistaan melkoisen välimatkan päässä kulkevaa rikosvankia, joten minkäänlaista keskustelumahdollisuutta ei ollut. Vasta myöhemmin sain tietää heidän vangitsemisensa syyn.

Varoitin aktivisteja useita kertoja pappi Gaponiin nähden, mutta he eivät ottaneet puhettani kuuleviin korviinkaan ja vasta hänen seikkailumainen osallistumisensa höyrylaiva «John Graftonin» juttuun avasi heidän silmänsä.*)

Siihen aikaan rinnakkain kanssamme toimi sotilasjärjestö, joka myöskään ei välttynyt provokationilta. Suuria tappioita sille tuotti provokaattori Tsiruljnikov, jonka omat toverinsa loppujen lopuksi paljastivat ja tuomitsivat kuolemaan, mutta kahdesta murhayrityksestä huolimatta jäi eloon ja matkusti Venäjälle. Me työskentelimme yhdessä sotilasjärjestön kanssa, mutta annoimme sille kaikkinaista apua. Viaporin kapinan aikana oli esikuntahuoneistona tov. Smirnovin asunto Liisankatu 19. Kapinan kukistumisen jälkeen järjesti hän laajan avunannon kapinasta kärsimään joutuneille matruuseille ja sotilaille sekä pelasti heitä joukottain.

---

*) Kts. aikaisemmin mainittua kokoelmaa siv. 283. Asialuettelo.

Tehdäkseni esitykseni havainnollisemmaksi siirryn kuvaamaan muutamia episodeja, jotka jossain määrin kuvastavat työskentelymme laatua ja niitä ehtoja, joiden vallitessa se tapahtui.

1.
METSÄSTÄJIÄ.

Tämä tapahtuma sattui v. 1902—03.

Edellyttäen, että joudun työskentelemään Suomeen ja vielä suuremmassa määrässä tehdäkseni perustelluksi usein tapahtuvat käyntini rautatielle kuuluvassa suuressa talossa Suomen aseman luona, aloin, kuten jo aikaisemmin on mainittu, ottaa suomenkielentunteja rautatien palveluksessa olleelta Otto Malmilta.

Oppitunnilla hän tavallisesti informeerasi minua vallankumousasioittemme tilasta, luovutti kirjeitä, lähetetyn salaisen kirjallisuuden rahtikirjoja, antoi yleisluontoista informationia j.n.e. Hän ilmoitti minulle, että Raivolan asemalle on saapunut muutamia salaista kirjallisuutta sisältäviä laatikoita ja viipymätön vastaanottaminen on suotava.

Jostakin syystä Kirjasalon maatilaa ei voitu käyttää hyväksemme ja asia piti järjestää toisella tavalla.

Oli kevät. Huvilakausi oli alkanut ja päähäni pälkähti näytellä maalle muuttoa ja uuteen asuntoon saapumisen johdosta pitää kekkerit.

Läksin heti etsimään huvilaa ja löysinkin sen Mustaltaojalta, kaukana rautatieasemalta, niin että sinne voitiin saapua kolmelta taholta: Terijoelta, Tyrisevältä ja Raivolasta. Äitini vinttikomerosta löysin vanhoja huonekaluja, muistaakseni suuren sohvan, pöydän, tuoleja ja sisäkkömme avustuksella keräsin kokoon kaikenlaisia astioita, jotka me tavallisesti veimme mukanamme maalle, ostin suuren määrän kaikenlaisia elintarpeita, kokosin «iloisen sakin» järjestössämme työskentelevistä Rosdestvenskin ja Restushevin kurssien naiskurssilaisista, teknologisen metsä- ja lääketieteellisen instituutin oppilaista y.m. Eräs tovereista meni Raivolaan hakemaan laatikoita, toinen työläisen ominaisuudessa vei tavarakuormat ja koko joukkue iloiten ja humuten läksi liikkeelle yhtenä rykelmänä herättäen huolettomuudellaan täyden luottamuksen. Kaikki kävi kommelluksitta. Huonekalut asetettiin paikoilleen, ripustettiin ikkunaverhot. Salaista kirjallisuutta sisältävät laatikot saapuivat onnellisesti perille ja isännät eivät voineet kyllin iloita yleisen riemun johdosta. Väki kuormasi itsensä nokkelasti ja taitavasti ja kaikki lihoivat ja näytti että kaikki käy hyvin. Mutta kun

alettiin purkaa viimeistä laatikkoa, kävi selville, että on mahdotonta viedä kaikkia, puolet laatikosta jää jäljelle ja kuljettajia ei riitä. Tilanne muodostui kriitilliseksi. Laatikkoa ei voitu jättää huvilaan ja asemalle säilytettäväksi jättäminen oli uskallettua. Laatikon kuljettamisen jättäminen jonkun toverin huoleksi oli myöskin mahdotonta, sillä suomenkieltä taitamattomana hän olisi voinut joutua vaikeaan asemaan, joutua epäilyksen alaiseksi. En voinut myöskään esittää jotakin osoitteistamme, sillä yhteytemme olivat meille kovin kalliit. Jäi vain yksi keino: koko kirjajäännös oli pakattava yhteen tuomistamme matkalaukuista ja minun matkustettava itse Viipuriin päin. Näin teinkin.

Saatettuani koko seurueen ja jätettyäni huvilan omistajalle perinnöksi kaiken tuomamme, palasin matkalaukkuineni takaisin Raivolaan ja lähetin sen matkatavarana Galitsinan asemalle, jossa ½ km:n päässä oli pieni postikonttori ja pienessä mökissä asui noin 80 vuoden ikäinen konttorin hoitaja, jonka osoitteella saapui toisinaan meidän lähetyksiämme. Matkalaukku oli mustaa nahkaa, ja kooltaan suunnattoman suuri ja reunat ympäröity keltaisilla pronssinauhoilla.

Heti vaunuun istuuduttuani ilmestyi vastapäätäni oudoksuttava olio, joka alkoi tarkastella minua ja kirjoittaa jotakin muistikirjaansa. Päätin siirtyä toiseen vaunuun, mutta heti istuuduttuani ja katseltuani ympärilleni huomasin hänet vaunun eteisessä tarkastellen minua oven lasin lävitse. Ei ollut epäilystäkään siitä, että minua seurataan, mutta päätin kuitenkin tarkistaa havaintoni. Heti ensimäisellä asemalla astuin ulos junasta ja nousin siihen takaisin vasta kolmannen soiton jälkeen. Hän myöskin astui ulos ja nousi minun jälkeeni junan ollessa jo liikkeellä. Silloin menin vaunusillalle, pidin selälläni ovea kiinni ja aloin «puhdistautua», s.o. aloin hävittää kaikkea ylläni ollutta liikaa. Kun tultiin, muistaakseni, Perkjärvelle, menin minä asemalaiturille ja astelin pakaasivaunulle päin. Kyttä paineli edelläni. Juuri silloin sai eräs kantajista pakaasivaunusta matkalaukun, joka oli yllättävästi minun matkalaukkuni näköinen, ja silloin tapahtui jotain tavatonta. Kyttä vilkasi minuun ja hyökkäsi kantajan jälkeen. Siinä samassa juna vihelsi, minä hyppäsin jo liikkeessä olevaan junaan ja näin, miten matkalaukku «joutui kiikkiin». Kyttä oli jo kerinnyt kutsua santarmin. En nähnyt, miten juttu sitten päättyi, mutta minä olin pelastunut ja matkalaukkuni oli edelleen pakaasivaunussa.

Galitsinan asemalla sain heti matkalaukkuni ja lähetin sen toiselle asemalle tutun asemapäällikön osotteella ja lähdin itse

keventynein sydämin ukon luokse, josta kirjoitin. Miten suuri olikaan hämmästykseni, kun ukko sanoi jo useita päiviä maanneensa hänen osotteellaan saapuneiden eräiden laatikoiden päällä; kun hän oli ollut niistä huolissaan, oli hän peittänyt ne patjalla ja peitteellä, varustaen vuoteensa niiden päälle. Oli jäätävä minun yöksi. Huone oli pienen pieni, ikkunat vielä talvitelkkeissä ja kittauksissa, oli hirveä tuuli ja sade, tiheä metsä ulkona kätki katseelta kaiken, metsä huokaili ja kohisi kuin pauhaava meri, ja tuntui kuin joku olisi pyrkinyt pikku akkunastani sisään, muttei jaksa muuta kuin voimatonna raapia sitä kynsillään. Hermot olivat tiukimmassa vireessä, tuntui siltä kuin olisi joutunut loukkuun, josta ei ole ulospääsyä. Sammutin kynttilän ja yritän nukahtaa, mutta en ehtinyt vielä torkahtaakaan, kun kuulen epämääräisiä ääniä ja ikkunasta pilkahtelee metallin välke. Oveen koputetaan ja karkeat miesäänet vaativat, että päästettäisiin sisään. Tulia sytyttämättä menin eteiseen ja näin oven lasin takaa kiväärimiesten silhuettien piirtyvän pilvistä taivasta vasten.

Kiväärit eivät jättäneet sijaa epäilyksille. Santarmeja! Minua on seurattu ja nyt tullaan vangitsemaan.

Livahdin takaisin huoneeseeni, katselin epätoivoisena pikku ikkunaa, melkeinpä ajattelin pistää laatikkoni tuleen. Vain ajatus, miten vanhuksen käy sai minut luopumaan järjettömästä aikeestani. Oli tyydyttävä kohtaloon ja antauduttava vihollistensa käsiin. Kolkutus kävi tiukemmaksi ja vaativammaksi; nähtävästi alkavat santarmit menettää malttinsa. Isäntä-vanhus heräsi ja yksissä mielin menimme eteiseen päästämään öiset vieraat sisään. Ovi aukeni... tuuli puhalsi sisään ja minut olivat sisään ryntäävät koirat kaataa kumoon. Miehet tulivat sisään: he olivat metsästyspuvuissa ja peloittavat kiväärit osoittautuivat olevan viattomia haulikoita.

Pakolla muistuu mieleeni venäläinen sananlasku: «Kauhulla on suuret silmät».

Seuraavana päivänä matkustin Pietariin ja viikon kuluttua Obuhovin, Putilovin ja muiden tehtaiden työläiset lukivat uusia Iskran numeroita ja kirjavakantisia kirjasia, jotka olivat olleet vähällä traagillisesti tuhoutua.

2.

NATASHA.

Työtoverien joukossa oli nuori nainen, 4—5-vuotisen tytön äiti. Häntä nimitettiin Fedosija Iljinishna Drabkiniksi, tytärtä

taas Liisaksi, mutta hänen todellista nimeään ei kukaan tiennyt. Tavallisesti oli hänen nimenänsä vain «Natasha» ja tyttären nimenä «Liisu».

Natasha oli sangen nuori, erittäin miellyttävä ja sai osakseen yleisen huomion ja erikoisaseman sen vuoksi, että hän aina oli iloinen ja ystävällinen. Oliko hänellä omaa asuntoa tai huonetta, sitä ei kukaan tiennyt, mutta kaikki tiesivät, että aina, kun ilmaantui joku vaarallinen tai vakava tehtävä, Natasha oli valmis lähtemään matkaan. Huomattavaa oli, että hän aina ja kaikkialla esiytyi Liisu mukanansa. Pikkanen pää ja lyhyeksi leikattu tukka, joka hauskasti hulmusi, mustat, suuret silmät sekä — pääasia — samanlainen hymy kuin äidilläkin, vain vieläkin kirkkaampi ja selvempi, tekivät tästä tyttösestä meidän kaikkien lemmikin emmekä me paljoon työhön uppoutuneina huomanneetkaan, kuinka julmia olimme näitä hempeitä tovereita kohtaan. Toimimmeko tietoisesti vaiko vaistomaisesti, sitä en tiedä, mutta pidän viimeksimainittua luultavampana. Voin rohkeasti sanoa, että onnestaan, joka Natashaa aina seurasi, hän varmasti sai kiittää pikku Liisua. Tiesimme, että Natashalla ei ollut mitään omaa, ei myöskään rahoja, mutta jos hänen piti lähteä jonnekin, puettiin hänet vieraisiin vaatteisiin, ostettiin hänelle muotihattuja. Natasha tenhosi kaikki, jotka hänen tielleen sattuivat, varsinkin ne joita pitikin tenhota.

Hän matkusti myöskin Suomeen.

Kerran hänet oli lähetetty Helsinkiin suorittamaan vaarallista tehtävää: tuomaan pommien sytytyslaitteita, joita sekä sytytyslankaa meille tuotiin Parisista. Me olimme sangen varovaisia niiden kuljetuksessa ja käytimme vain kaikkien varmimpia osoitteita. Ilmaisin salaisuutemme Walter Sjöbergille sekä pyysin, että saisin tulla hänen asuntoonsa luovuttamaan vaarallisen käärön eräälle pietarilaiselle toverille. Kovin kummastui Sjöberg, kun toveri olikin komea nuori nainen, jolla lisäksi oli tytär mukana. Kuinka hän hämmästyikään, kun nainen pyysi häntä näyttämään, missä hän voisi vaihtaa pukua?! Hän kutsui Natashan makuuhuoneeseensa ja siellä Natasha alkoi pukea päälleen erikoisia kureliivejä, joina olivat pienet solukot, joissa kussakin, kuten hunaja kennossa, oli pommin sytytyslaite kiedottuna bickfordilaiseen sytytyslankaan. Tämän merkillisen vyön piti hänen itsensä ommella, mutta kangasta ei ollut, ja siksi otimme Walter Sjöbergin hurstin.

Kävi omituisesti! Kun kureliivit olivat valmiit, näimme aivan niiden etupuolella, näkyvällä paikalla, suuret kirjaimet W. S.

— Walter Sjöbergin nimen alkukirjaimet. Pitikin sattua sellainen vahinko! Olihan se suoranainen ilmiantomerkki! Täytyi purkaa liivit ja ommella ne uudelleen.

Natashan muuttaessa pukua kuulimme omituista jyskettä. Vilkaisin kamariin ja näin Liisun, joka istui lattialla, leikkien pudonneella sytytyslaitteella, heitellen sitä ylös ja koettaen saada sen taas kiinni. Muistan, kuinka kauhusta jähmetyin ajatellen mahdollisia seurauksia, mutta Natasha vain nauroi, virkkaen:

— Ei mitään! Me olemme sellaisiin tottuneet.

Emme ehtineet vielä tointua ennalleen, kun ovikello soi. Sjöberg meni avaamaan, mutta palasi pian kovasti kiihoittuneena:

— Poliiseja!! — Pyysin heitä menemään ruokahuoneeseen... suljen eteisen oven... toimita nainen pois asunnosta... tunnethan Trofimovin... laita kaikki kuntoon... menen itse niiden luo...

Kaikki nämä katkonaiset määräykset, jotka hän kuiskaamalla antoi, vaikuttivat minuun kuin sähkövirta... Jokaisesta lauselmasta piti heti muutamassa sekunnissa laatia suunnitelma ja kun minä saavuin juosten puoleksi pukeutuneen Natashan luo, olin jo selvillä, mitä oli tehtävä.

Helppoa sanoa! Viedä puoleksi pukeutunut nainen asunnosta ja piiloittaa jonnekin, antaa hänen pukeutua täydelleen, hävittää kaikki jäljet ja tehdä tämä kaikki muutamassa minuutissa ilman mitään melua.

Sjöbergin maininta johti muistiini, että talon pihanpuolella asui venäläinen työläinen Trofimov, joka työskenteli kirjapainossa ja oli meille myötätuntoinen. Parissa minuutissa selitin Natashalle, miten hänen olisi mentävä, ja hän heittäen päälleen, mitä sattui, sekä siepaten mukaansa, mikä oli tarpeen, hiipi ulos ovesta.

Panin nopeasti kaiken järjestykseen, menin poliisien luo ja tapasin heidät kaikessa rauhassa keskustelemassa Sjöbergin kanssa, joka kestitsi heitä sikaareilla. Minut hän esitti Gorjkin läheisenä ystävänä, Gorjkin, jota kohtaan suomalaiset silloin tunsivat suurta kunnioitusta, puheli, kuten sanotaan «puuta ja heinää» sekä sai heidät niin pyörälle puhutuiksi, että kotitarkastus rajoittui asunnon pikaiseen läpivilkaisuun eikä edes vilkaistu ainoaankaan kaappiin.

Kävi ilmi, että he sittenkin etsivät epäilyttävää naista, josta heille Suojelusosasto oli tietoja antanut. Oliko kyseessä Natasha, sitä emme kuitenkaan onnistuneet selville saamaan.

Sillä välin Natasha löysi Trofimovin, tapasi hänet yksin ja onnellisesti lopetti pukeutumisensa.

Kun olin mennyt hänen luoksensa, päästyäni vakuutetuksi, että kaikki oli kunnossa, oli käytävä ajattelemaan, miten hän voisi matkustaa pois. Käännyin erään suomalaisen maisterin puoleen, joka oli sangen komea nuori mies, sekä ilmoittamatta hänelle, mistä todella oli kysymys, pyysin häntä tekemään minulle sen palveluksen, että saattaisi erästä viehättävää nuorta naista, joka tyttärineen matkusti Pietariin. Pyysin häntä myöskin antamaan naiselle suuren, muhkean vihkon punaisia ruusuja. Maisteri, joka ei epäillyt mitään, suostui mielellään, ja illalla pikajunan lähdön edellä tapahtui seuraavanlainen näytelmä:

Pidin etempää silmällä lähtijöitä, ollen piiloutuneena väkijoukon sekaan, enkä koskaan unhota, kuinka ihastuttavalta näytti nuori pari ja kuinka viehättävä oli ryhmä, joka seisoi vaunun ovella. Vihko teki Natashaan vaikutuksensa, sillä hän ei ollut sellaista odottanut. Hänen silmänsä loistivat, kun hän hyvästeli nuorta maisteria, mutta... Natasha ei huomannut erästä seikkaa! Viereiseen vaunuosastoon astui tunnettu santarmieversti. — Mikä hänet siihen toi? Oliko se kovan onnen sattuma?!

Koko yönä emme nukkuneet, minä ja Sjöberg, ja koko seuraavan päivän olimme kiusaantuneita, kun emme saaneet tietoja. Vihdoin tuli sähkösanoma, että kaikki oli hyvin — että Natasha ja Liisu voivat hyvin.

Kun tapasimme toisemme, kertoi Natasha, kuinka innostuneesti santarmieversti oli liehitellyt häntä: vaunusta poistuessa oli hän huolellisesti tukenut Natashaa sekä auttanut Liisun pois vaunusta aavistamatta, millaisen palveluksen hän teki!

3

STEPAN GOLUB.

Vuoden 1906 alussa pakeni sangen uskomattomissa olosuhteissa Pietarin suojelusosastosta nuori Putilovin tehtaan työläinen, joka oli viety kenraali Ivanovin kuulusteltavaksi.

Hänen nimensä oli Nikolai Nikolajevitsh Glebov ja oli hän tunnettu nimellä «Stepan Golub». Hän oli noin 20-vuotias, mutta nuoruudestaan huolimatta oli hän ollut «Työläisten edustajien neuvoston» toimeenpanevan komitean jäsen Pietarissa v. 1905. Tarkastettaessa tavattiin häneltä suuri summa rahaa, joka kuului toimeenpanevalle komitealle, browning-revolveri sekä sat-

tumalta hänelle joutunut Sosialivallankumouksellisten Taisteluryhmän julistus, jotka kaikki yhdessä antoivat aiheen odottaa ankaraa tuomiota; ellei hirttämistä, niin pakkotyötä.

Kun Stepan Golub oli viety kuulusteltavaksi, sijoitettiin hänet erääseen kuulusteluhuoneen viereiseen huoneeseen ja poliisi, kehottaen häntä odottamaan, meni tekemään ilmoitusta vangitun tuonnista. Lähtiessään hän pani oven lukkoon, mutta jätti avaimen lukkoon. Jostakin syystä Stepan Golub äkkiä sattui muistamaan äskettäin lukemastansa kirjasta Deutshin, jonka neljästi tapahtunutta pakoa kirjassa kuvattiin, ja hän heti päätti, että hänenkin oli paettava.

Akkunassa ei ollut ristikoita. Huone, joka oli toisessa kerroksessa, oli pihan puolella. Tuulettimesta saattoi kyllä ryömiä ulos ja hypätä pihalle, mutta siellä oli ajureita, lorvaili urkkijoita, poliiseja ja santarmeja. Hän vilkaisi ovelle ja huomasi, että sen yläosa oli lasista ja että aivan lukon läheltä oli kappale lasia liimatun pahvin avulla paikalleen kiinnitettynä. Silmänräpäyksessä hän oli ovella, painoi pahvia ja hänen kätensä pääsi vapaasti aukkoon. Arvelematta hän kiersi avainta, avasi oven ja hävisi käytävään. Tien hän muisti. Lukittuaan oven kahdella avaimen kierrolla hän lähti rohkeasti kansliaan, jonka läpi hän oli tullut. Selvästi ymmärtäen, että hänen äkillinen ilmaantumisensa kansliaan kiinnittäisi huomion häneen, päätti hän kuitenkin toimia mistään välittämättä. Huoneeseen tullessaan hän tekeytyi välinpitämättömän näköiseksi, alkoi kuuluvasti viheltää iloista säveltä ja käyttäen hyväkseen syntynyttä hämminkiä, hän rauhallisesti ja kirjojensa yli kumartuneiden virkamiesten estämättä meni heidän ohitsensa ja saapui portaille. Laskeutuen nopeasti niitä pitkin alas aikoi hän poistua pääovesta, mutta ovivahti pysäytti hänet huomauttaen:

«Hyvä herra, te olette unohtanut kalossinne!»

Nämä kalossit olivat viedä hänet turmioon.

Ymmärtäen, ettei sopinut hetkeäkään hukata, hän huitasi kädellään, syöksyi suin päin kadulle ja siitä omien sanojensa mukaan «hyökkäsi» Moikkaa pitkin, kuullen jäljessään huutoja:

«Ottakaa kiinni! Ottakaa kiinni...!»

Ovivahdin huuto toi paikalle talosta paljon väkeä ja nurkan takaa myöskin juoksi häntä vastaan joitakin ihmisiä. Kaksi urkkijaa hyppäsi ajurin rattaille ja hevosen nelistäessä kiiruhtivat takaa-ajamaan. Kun hän huomasi nämä ja arveli, ettei hän voinut hevosilla takaa ajettaessa pelastua, riensi hän jalankulki-

jain siltaa pitkin Moikan poikki ja piiloutui ahtaalle poikkikadulle.

Hän muistaa selvästi, kuinka häntä vastaan tuli lapsia koulusta. Näiden pakkasen punaamat iloiset kasvot, heidän ehtymätön iloisuutensa herätti hänessä sellaisen energian, sellaisen elämänhalun, että hänen voimansa kävivät kaksinkertaisiksi, ja ajatellen: «Elettävä on, oli miten oli...!!» hän kirjaimellisesti lensi edelleen tuntematta maata jalkojensa alla.

Katujen kulmassa oli yksi ainoa pika-ajuri. Stepan Golubilla ei ollut kopeekkaakaan rahaa — vankilassa oli häneltä kaikki otettu pois — mutta se ei hämmentänyt hänen tuumiaan. Ilmoitettuaan ajurille, minne oli ajettava, hän lupasi ajurille kaksi kertaa niin suuren maksun, kuin tämä oli pyytänyt, kun tämä vaan ajaisi nopeasti. Ajuri kiristi ohjaksia ja hevonen meni kiitämällä — takaa-ajajia ei näkynyt. Ne olivat haihtuneet jäljiltä.

Kuin salama olisi iskenyt, hämmästyi tuttava, liberaalinen kirjailija, kun hän myrskynä syöksyi tämän vierashuoneeseen. Kirjailijan luona oli vieraita, oli joku perhejuhla ja arvelematta selitti Stepan Golub:

«Karkasin!!!»

Vieraiden kesken syntyi hälinää, mutta isäntä ei hämmentynyt. Golubia käytiin kohta laittamaan toiseen asuun: tuotiin silmälasit, liimattiin leukaan parta j.n.e.

Ulkoasultaan aivan muuttuneena ja puettuna supinnahkaturkkiin lähetettiin hänet erään rikkaan ja tunnetun professorin luo, joka oli läheinen tuttava suositun taiteilijattaren, Lyydia Borisovna Javorskajan kanssa, joka miehensä mukaan oli ruhtinatar Barjatinskaja. Hän osallistui innostuneena auttamaan Stepan Golubia ja heti seuraavana sunnuntaina järjestettiin metsästysretki Suomeen. Stepan Golub oli puettu metsästyspukuun, hänelle oli annettu pyssy ja loistavassa aristokraattisessa seurassa hän lähti metsästämään.

Kiinnostavaa on, että kutsuvieraiden joukossa oli sotaministerin persoonallinen adjutantti. Tämä oli liberaalinen tilanherra. Häneltä ei salattu, kuka nuori metsästäjä oli, ja hän kovasti kiinnostui tähän. Hänen kanssaan keskustellessaan ei Stepan Golub keksinyt parempaa aihetta, kuin että kysyi häneltä:

«Entä miten te suhtaannutte Venäjän Sosialidemokraattisen Työväen Puolueen ohjelmaan?»

Tähän hän sai kiinnostavan vastauksen, että ohjelma kovasti miellytti adjutanttia, paitsi maakysymystä koskeva osa.

Adjutanttia ei miellyttänyt mahdollisuus joutua menettämään kartanonsa.

Siihen aikaan oleili Helsingissä Maxim Gorjki ja M. F. Andrejeva. Heidän kunniakseen järjestettiin konsertteja, illanviettoja, teatteriesityksiä. Gorjkia ympäröivät Suomen huomatuimmat henkilöt ja melkein alati hän oli yhdessä taiteilija Axel Gallénin kanssa, joka siihen aikaan oli kovasti ihastunut Gorjkiin ja ateljeessaan maalasi tämän muotokuvaa. Tsaarin hallitus ei kuitenkaan torkkunut. Epäilyttäviä henkilöitä seurasi aina ja kaikkialla Gorjkia, valvoen jokaista hänen ottamaansa askelta. Suomalaiset tietysti tiesivät tämän ja haluten varjella Gorjkia ja hänen puolisoaan epämiellyttävyyksiltä järjestivät suojelusjoukon nuorista aktivisteista, vasta muodostuneen «Voima»-liiton jäsenistä.

Mutta palaan Stepan Golubin asiaan.

Miten hänet oli lähetetty minun luokseni Helsinkiin, sitä en muista, mutta muistan, että hän tuli luokseni Gallénin ateljeehen, missä minä oleilin joka päivä. Kuten saattoi odottaa, kiinnostuivat myöskin Gorjki ja Gallén tähän säkenöivään nuorukaiseen, joka oli vielä melkein lapsi, jolla oli kauniit siniset silmät, iloinen, ystävällinen hymyily ja joka suhtautui vaaralliseen asemaansa kuin hauskaan seikkailuun. Gallén kehotti häntä asettumaan asumaan hänen luoksensa, kunnes hänet voitaisiin lähettää länteen. Minä asuin siihen aikaan hotelli «Fenniassa» omalla nimelläni ja varomattomuudesta minä, kun Stepan Golub kysyi, missä asuin, viittasin hotelliin päin, mainitsematta tietysti nimeäni.

Samana iltana suomalaiset taiteilijat kutsuivat Gorjkin teatteriin, missä tapaamisesta me sovimme keskenämme. Olin huolettomana, kun tiesin karkulaisen olevan luotetussa paikassa, läksin asioilleni eikä kulunut tuntiakaan, kun sain tiedon, että Pietarista oli Suojelusosastoon ilmoitettu vangin pako, hänen tuntomerkkinsä, sekä arvelu, että hän olisi paennut Suomeen.

Tilanne kävi mutkalliseksi. Täytyi ryhtyä päättäviin toimiin ja ennen kaikkea toimittaa Stepan Golub kauemmaksi Gorjkin läheisyydestä, jota ahkeraan seurattiin. Riensin Gallénin luo, mutta en tavannut ketään ateljeesta. Täytyi käydä etsimään Galléniä ja Gorjkia teatterista, mutta kun minulla oli paljon tehtäviä, jouduin teatteriin vasta, kun näytelmä oli puolivälissä menollaan. Saavuttuani väliajalla teatteriin kävin etsimään Gorjkin aitiota, mutta kuinka hämmästyinkään, kun johtajan aitiosta, jossa Gorjkin piti olla, tapasin istumassa yksin ja kaikkien näh-

tävänä Stepan Golubin, joka rauhallisena katseli yleisöä suurella nautinnolla imeskellen karamellejä. Yleisö, jota kiinnosti kaikki, mikä koski Gorjkia, kiihkeästi tähysteli kiikareillaan Stepan Golubia, mikä ei ensinkään häntä häirinnyt, vaan vieläpä miellytti häntä. Odotin, kunnes valot sammutettiin, syöksyin aitioon, kiskoin Stepan Golubin aition perälle, puhuin hänelle Pietarista lähetetystä sähkösanomasta ja tahdoin heti viedä hänet pois teatterista, mutta se ei käynyt päinsä; hän protesteerasi, koska häntä halutti katsoa näytelmä loppuun asti.

Gorjki ja M. F. Andrejeva Gallénin perheen kanssa lähtivät näytelmän esityksen puolivälissä toiseen paikkaan, minne nimenomaan, sitä ei Stepan Golub tiennyt. Sovittiin, että minä aamulla tulisin Gallénin ateljeehen, toisin uuden osoitteen, ja otin häneltä lupauksen, että hän olisi kotona ennen kello 12:ta yöllä, sekä läksin hotelliin asuntooni.

Herättyäni aikaiseen aamulla, laskeuduin hotellin ravintolaan ja aivan hölmistyin: keskellä salia, kuten Suomessa on tapana, oli pöytä, katettuna kaikilla mahdollisilla voileipäpöytään kuuluvilla ruuilla ja pöydän ympärillä hääräsi venäläisiä sotilashenkilöitä, meriväen ja santarmiupseereja sekä niiden keskellä Stepan Golub rauhallisena asetteli lautaselleen erilaisia ruokalajeja.

Unhottaen kaiken varovaisuuden vein hänet hänen pöytäänsä ja mitä minä kuulin häneltä!

Näytelmän esitys oli kestänyt kauan, ja kun Stepan Golub palasi Gallénin ateljeehen, huomasi hän ulko-oven jo lukituksi. Joutuen sietämättömään asemaan hän sattui muistamaan, että minä olin viitannut asuvani hotelli Fenniassa ja kauan arvelematta hän lähtikin sinne. Hän tiedusteli ovivahdilta ja sai tietää, että mitään «Viktoria», jolla salanimellä hän minut tunsi, ei hotellissa asunut. Hän kiipesi ylös ja alkoi kävellä käytäviä pitkin tietämättä mitä tehdä. Äkkiä hän sai onnellisen päähänpiston. Hän päätteli, että minä ehdottomasti söisin aamiaisen ravintolassa, joten koko kysymys oli vain siitä, missä voisi yön viettää. Kauan arvelematta hän avasi ensimmäisen eteen sattuneen huoneen oven ja huomasi, että kaikki oli kunnossa, että huonetta ei oltu otettu. Rauhallisena hän kiersi avainta, sangen varovasti, kuten hän sanoi, «jotta ei rutistaisi», otti peiton pois ja kävi makuulle kuin kotonaan.

Hän nukkui erinomaisesti:

«Jätin vain peseytymättä, jotta en olisi liannut pesulaitetta, enkä minä erehtynytkään, sillä tapasinhan teidät!»

Tällä välin Gallénilla kaikki olivat sangen huolissaan. He arvelivat, että heidän yövieraansa oli vangittu ja lähettivät henkilön minua varottamaan.

Ei tarvinne mainita, että täytyi ryhtyä mitä pontevimpiin toimiin Stepan Golubin piilottamiseksi. Alpo Sailo *) otti hänet luoksensa, piilotti hänet, käyttäen häntä kohtaan sellaista komentoa kuin vangittua kohtaan. Myöhemmin hän kertoi minulle, kuinka vaikeata se oli ollut. Riittää maininta, että Stepan Golub kerran isännän ollessa poissa löysi tämän tavarain joukosta Montekristo-kiväärin ja alkoi sillä sellaisen maaliin ammunnan, että pelästytti kaikki naapurit.

Vasta muutamien päivien kuluttua onnistuttiin saamaan tarvittava passi ja saattamaan rajan yli levoton putilovilainen hänen omaksi hyväkseen ja terveydekseen.

4
KONSERTIT.

V. 1906 me suomalaisten avustamina **järjestimme konsertteja** Suomen eri kaupungeissa Venäjän poliittisten pakolaisten hyväksi.

Erikoisen vaikutuksen jättivät jälkeensä Tampereella ja Helsingissä järjestetyt konsertit.

Tampere

Tämän konsertin vetonaulana oli, että siihen osallistui kaksi nuorta taiteilijaa: Lyydia Jakovlevna Lipkovskaja ja Vasili Andrejevitsh Voitenko.

Nykyisin kuuluisan Lipkovskajan tuntee koko maailma ja Voitenko on ansioitunut taiteilija Ukrainassa ja työskentelee valtion oopperassa Harjkovissa. Siihen aikaan Lipkovskaja oli konservatorion oppilas ja meidän hänelle lähettämä kutsu oli hänelle mieleen. Me tarjosimme omasta mielestämme sangen kunniakkaat ja edulliset ehdot: 25 ruplaa konsertista ja matkakulut rautatien II luokan hintojen mukaan. Tämä suuresti ilahduttaa häntä — arvatenkin — jos hän joskus sattuu lukemaan nämä rivit. Voitenkosta ehdottamamme ehdot näyttivät suoranaiselta rikkaudelta — hänellä oli siihen aikaan kaksi tointa: hän oli pikku virkailijana «Velkojen kuoletuskomissiossa» ja iltaisin «Slovon» kirjapainossa.

*) Nuori suomal. kuvanveistäjä, Gallénin ystävä. Antoi huomattavaa apua venäl. vallankumouksellisille.

Tietysti molempia taiteilijoita nimitettiin oopperataiteilijoiksi, sanomalehdet mainitsivat heitä kuuluisuuksiksi, mutta vielä enemmän auttoi heitä heidän ulkonäkönsä: Lipkovskaja oli vähän yli parinkymmenen vuotias, syntyisin Ukrainasta, mutta kuitenkin, mikä on harvinaista, oli hän vaaleaverinen ja hoikka, silmät olivat mustat gasellin silmät ja ääni oli täynnä kevään tuoreutta — hän näytti elämän luomalta sadulta. Voitenko, joka oli yhtä nuori, oli hänen hauska vastakohtansa. Vaikka hän vasta oli alkanut opiskella, lauloi hän niin, kuin oppineet laulajat ainakin. Hänen laulussaan oli tosin taidetta vähän, mutta sitä vastoin lauloi siinä itse elämä. Elettyään lapsuutensa vaikeissa oloissa tämä köyhä talonpoika, joka tunsi itsessään joitakin uusia voimia, riensi kaupunkiin ja kärsien nälkää ja puutetta sai toteutetuksi hartaan unelmansa — hänestä tuli taiteilija. Esiytymislava sokaisi ja tenhosi hänet, hän paloi kuin tulisoihtu, mutta ajatus, että hän ei palanut ainoastaan oman itsensä vuoksi, vaan että hän edisti myöskin vallankumouksen asiaa, puhalsi liekin hänessä loimuamaan vieläkin kovemmin. Jos Lipkovskaja oli satu ja hento haave, niin oli Voitenko intomielisen vallankumouksellisen ruumiillistuma.

Konsertin pääjärjestäjänä oli sosialidemokraattinen työläinen Jalmari Korander. Hän ei ainoastaan järjestänyt konserttia työväentalolla, vaan myöskin saattoi sen laajalti tunnetuksi ja teki siitä juhlatilaisuuden.

Ovelasti oli päästetty liikkeelle huhu, että Voitenko itsekin oli joutunut kärsimään tsaarivallan vainosta, että hän oli niin kalpea ja laiha siksi, että vasta oli päässyt pois vankilasta ja kun hän astui lavalle, ei hän voinut pitkään aikaan alkaa laulaa myrskyisten suosionosoitusten vuoksi, jotka yleisö järjesti hänelle.

Nuorten taiteilijain kunniaksi mainittakoon, että he lauloivat ihastuttavasti. Sali oli väkeä täynnä ja me riemuitsimme menestyksestä.

Muisto tästä konsertista on elävänä säilynyt muistissani, eikä vain siksi, että se oli tavallista onnistuneempi. Minä osallistuin siihen säestäjänä ja siten pääsin osalliseksi yleisestä menestyksestä ja se mieliala minut vaistomaisesti valtasi, mutta oli vielä jotain muutakin, mikä vahvistaa värejä muistelmissani ja mikä koko elämän ajaksi on jättänyt jäljen.

Ohjelman yhtenä päänumeroista oli kuuluisa aaria tiukuineen Delibesin oopperasta «Lackme». Lipkovskaja lauloi sen ihmeteltävän hyvin ja minä kovasti pelkäsin jotenkin pilaavani sen säestykselläni.

Silloin juuri ennen lavalle lähtöäni saapui luokseni Walter Sjöberg ja ilmoitti, että meidän maanalaisella vallankumousrintamallamme eivät kaikki asiat olleet hyvin. Oli piilotettava paennut vallankumouksellinen, jota urkkijat ja poliisi seurasivat. Hän oli paennut teatteriin ja hänet oli heti saatava piiloon.

Nuotit käsissä, kiihoittuneena säestykseni vuoksi siinä ainoassa kappaleessa, jota pelkäsin käydä säestämään, täynnä muita tunteita, joita minussa herätti yhteinen menestyksemme, annoin tuotapikaa ohjeen piiloittaa pakolainen lavan alle ja itseäni muistamatta astuin suosionosoitusten pauhatessa säteilevän Lipkovskajan mukana lavalle. Nuotit tanssivat silmäini edessä. Miten minä säestin, sitä en myöskään muista. Muistan vain, että kun Lipkovskaja sai aarian lauletuksi, kaikui sali myrskyisistä suosionosoituksista.

Kukaan ei osannut ajatella, että yksi niistä, joiden hyväksi tämä konsertti oli järjestetty, istui kuin vainottu peto satimessa, mutta sitten me käytimme hyväksi yleistä mielialan innostumista ja sitä helpompi oli meidän toimittaa huomaamatta pakolainen pois teatterista ja piiloittaa varmaan paikkaan.

Konsertin jälkeen kun hotellissa söimme illallista, tuli taiteilijain mieleen heidän oma Ukrainansa ja he lauloivat ruokapöydässä duettoja unhottaen sekä väsymyksensä että nälkänsä.

Pöydän ympärillä seisoskelivat ravintolan tarjoilijattaret unhottaen tarjoilun, matkustajat tungeskelivat käytävillä eikä myöhäiseen yöhön asti kukaan rohjennut keskeyttää taiteilijain laulua.

Tulot konsertista ylittivät kaikki meidän odotuksemme. Sali oli väkeä täynnä ja paljon rahaa me saimme myymällä pakolaisten hyväksi ohjelmia. Markkoja ja pennejä pudoteltiin auliisti salia kiertävän Voitenkon hattuun.

Helsinki

Helsingissä järjestetyllä konsertilla oli toinen luonne.

Siihen konserttiin osallistuivat todelliset kuuluisuudet ja päävetovoimana oli Maxim Gorjki. Kuten jo mainitsin, saarsivat Gorjkia venäläiset urkkijat ja mahdollisten provokatooristen tekojen ehkäisemiseksi oli Alpo Sailo tovereineen järjestänyt suojelusvartion, joka suojeli myöskin teatteria.

Koko konsertilla oli selvä julistusluonne ja tapahtui se koittavan «vapauden» merkeissä. Kaikki uskoivat sen pian saapuvan. Kaikista meistä venäläisistä, jotka olimme saapuneet Ve-

näjältä, missä jo taas vuoden 1905 jälkeen taantumus nosti päätään, näytti silloin, että me olimme voittajia ja sellaisina suomalaiset meitä tervehtivät sekä veljellisesti puristivat kättämme.

Kajanuksen tahtipuikkoineen konserttia ohjatessa kaikui mahtavana «Marseljeesi», mikä päätti konsertin sen jälkeen, kun oli esiintynyt Maxim Gorjki, jolle yleisö järjesti juhlalliset suosionosoitukset.

Tämän konsertin ohjelma, joka alkuperäisenä nykyään on säilytettävänä Vallankumousmuseossa Moskovassa on hyvänä valaistuksena ja elävänä asiakirjana menneisyydestä, sitä suuremmalla syyllä, kun sen ovat allekirjoittaneet konserttiin osallistuneet sekä myöskin asialle myötätuntoiset henkilöt, jotka yleinen innostus oli vallanut.

Kun minä olin maanalaisen työn vastuunalainen järjestäjä, piti minun varovaisuussyistä käyttää salanimeä ja minä allekirjoitin ohjelman nimellä «Viktor Herman».

5

RUUMISHUONE.

Kuvattavana ajankohtana suomalaisten suhtautuminen meihin oli poikkeuksellisen hyvä. Vaikeata on käsittää, kuinka sellaiset ulkonaisesti kylmät, pidättyväiset ja harkitsevaiset ihmiset saattoivat niin syvällisesti omaksua heille uudet ja oudot tunteet, vieraan psykologian ja siinä määrin unhottaa omat harrastuksensa, usein oman rauhansakin.

Se tapaus, josta nyt on puhe, valaisee sitä selvästi.

Viaporin kapinan jälkeen Helsingin väestö tehokkaasti avusti kärsineitä ja tappiolle joutuneita matruuseja ja sotilaita ja kukapa siihen avunantiin ei olisi osallistunut!

Puhumattakaan sosialidemokraateista ja aktivisteista, oli perustuslaillisten joukossa paljon huomattavia suomalaisia toimitsijoita. Voi sanoa, että suomalaisen yhteiskunnan kaikki etumaiset ainekset olivat meidän puolellamme.

Oli myöskin henkilöitä, jotka eivät kuuluneet mihinkään puolueeseen. Me olemme suuressa kiitollisuuden velassa edellä mainitulle Helsingin entiselle poliisimestarin apulaiselle Jalanderille, joka sittemmin oli Uudenmaan läänin kuvernöörinä ja v. 1921 sotaministerinä. Taiteilijamaailmasta ei tarvitse puhua-

kaan: kaikkien taidealojen edustajat, taidemaalari Gallén, laulajatar Aino Achté, runoilija Eino Leino, niin, enimmät huomatuimmat taiteilijat olivat niiden joukossa, joiden puoleen me käännyimme. Meitä avustivat myöskin porvariston edustajat, joista huomattava sija on Walter Sjöbergillä. Hän antoi meille suurta apua, antoi viinikauppansa puolueemme kohtauspaikaksi. Me tiesimme, ettei hän kieltäisi meiltä mitään. Tyypillisenä luokkansa edustajana hän tietysti ennen kaikkea oli filantrooppi ja altruisti, mutta kun hänellä oli vilkas mielikuvitus ja rakasti romaaneja kaikenlaisine seikkailuineen, antautui hän ihastuneena uuteen toimintaansa, joka ei ainoastaan ollut täynnä vaaroja, vaan myöskin sellaisia yllätyksiä, joita ei tapaa mistään romaaneista. Vallankumouksellisia, joita hän tavalla tai toisella avusti, oli enemmän kuin tuhannen ja kaikilla näillä on hänestä valoisa, eloisa muisto. Oli tapauksia, jolloin hän kohtasi huligaaneja, edesvastuuttomia henkilöitä. Hänen asunnossaan nämä mursivat kaappeja ja piironkeja luullen löytävänsä rahoja, kerran ne ampuivatkin häntä kadulla, mutta hän ymmärsi erinomaisesti näitä ihmisiä, suhtautui hyväsuopaisesti heihin, pääasia oli, että hän pelkäsi vahingoittaa yhteistä asiaa, eikä koskaan pyytänyt poliisin apua, vaan koetti itse selvittää sellaiset tapahtumat. Kerran eräs matruusi oli melkein tappaa hänet, kun hän epäsi rahanannin, mutta Sjöberg osasi kuitenkin jotenkin rauhoittaa hänet ja virkkoi meille, kun kiihdyimme sellaisesta:

«Hän oli sellainen hermostunut!»

Walter Sjöberg ei ollut milloinkaan politiikko, ei kuulunut mihinkään puolueeseen ja sellaisena hän on säilynyt yhä. Hän teki vaarallista työtä asian itsensä vuoksi ja kun häneenkin tarttui v. 1905 syttynyt yleinen palo, oli hän kovasti suutuksissaan siitä, ettei hänen sallittu ihmisten asemasta piiloitella ja säilyttää pommeja, niin oli se vallankumouksellisen hetken vaikuttamaa kiihkoa eikä se kauan hänessä kestänyt.

Tapaus, josta haluan kertoa, karakterisoi hänen poikkeuksellisen suuren henkisen pehmeytensä ja psykologiselta kannalta on varsin kiinnostava todistaen, että hänenlaisensa ihmiset eivät missään olosuhteissa voi taistella heitä vallanneita tunteita vastaan, vaikka koko luokkaharkinta ja luonteensa käytännöllisyys sitä vaatisivat.

Viaporin kapinan jälkeen Sjöbergin pienessä asunnossa piileskeli kymmeniä matruuseja. Hän niitä ruokki, juotti, hankki heille siviilivaatteita ja luotettavat passit sekä lähetti ulkomaille. Eräät eivät halunneet lähteä muualle kuin Venäjälle

ja silloin oli kovasti puuhaa, kun piti hankkia «puhtaat» venäläiset passit.

Välistä oli piileskelijöitä yhtaikaa 12—14 henkeä, jotka nukkuivat, missä sattui, sohvalla, nojatuoleilla, lattialla. On mainittava, että Sjöberg aina oli antikvaaristen esineiden ihailija, että hänen asuntonsa oli kuin museo ja että hänen luoksensa tultiin erikoisesti katselemaan näitä esineitä, joita hän oli koonnut ja joista monet jo silloin oli testamentattu eri museoille. Enimmät hänen uusista asukkaistaan olivat yksinkertaisia venäläisiä maalaisnuorukaisia, jotka oli vallannut yleinen vallankumouksellinen innostus, joilla ei ollut paljon sivistystä ja joita Sjöbergin kalusto kovasti hämmästytti. Esineiden hintoja he tietysti eivät tunteneet ja käsittelivät niitä omalla tavallaan. Asunnosta poistuminen oli ankarasti kielletty ja heidän täytyi kaikkiin tarpeisiinsa nähden mukautua ympäröiviin olosuhteisiin.

Kuten tiedetään, on venäläisen vaikea tulla toimeen ilman saunaa, mutta nyt täytyi tyytyä vannassa peseytymiseen. Vannan uunia lämmitettiin matruusilakeilla ja -puseroilla — eihän niitä enää kuitenkaan tarvittu. Vannan jälkeen oli pantava päälle puhtaat alusvaatteet, mutta niitä ei ollut — oli vain se, mikä oli päällä. Mitä tehdä? Venäläinen on hoksaava — oli järjestettävä vaatteiden pesu. Kerran kun siten Sjöberg saapui kotiinsa, hämmästyi hän, kun oven lasiruudut olivat hikiset, pelästyi, astui nopeasti sisälle ja jäykistyi.

Ilma huoneissa oli täynnä valkoisia höyrypilviä, joita kohosi vannasta, ympäriinsä liikuskeli joitakin haamuja, joita paratiisipukuisina tuskin saattoi ihmisiksi tuntea, ja ruokahuoneessa, vierashuoneessa ja makuuhuoneessa roikkui — kuin vanhanaikaisen fregatin levällään olevat purjeet — mitä erilaisinta liinavaatetta, alkaen matruusipaidoista ja aina n.s. jalkariepuihin asti, joita venäläiset talonpojat käyttävät sukkien asemasta. Nuorat ja nyörit, joilla kaikki tämä roikkui, oli kiinnitetty kattokruunuihin, kuvatauluihin, vanhanaikaisiin vaaseihin ja lautasiin, joita oli seinille ripustettu, ja vaikutus tästä oli sellainen, aivan kuin koko asunto olisi leijaillut jonnekin todellisuuden ulkopuolelle.

Siitä ei kannata puhua, paljonko Sjöbergille tuli maksamaan asunnon korjaus sellaisten vieraiden jälkeen, varsinkin kun hänen kiiltokalustonsa, joka oli silkillä päällystetty, oli vaalea ja seinäpaperit kullanväriset.

Vähitellen kului kuumeinen aika, levottomat asukkaat matkustivat pois. Eräillä heistä oli säilynyt ystävyydentunne Sjö-

bergiä kohtaan eivätkä he tahtoneet erota ystävällisestä isännästä. Sellaisia olivat matruusit Nikita Koshuk ja Prihodko. Molemmat olivat tietoisia vallankumouksellisia, jotka vilkkaalla älyllään ja tulisella temperamentillaan vaikuttivat Sjöbergiin. Tuli heidän lähtönsä aika ja he tahtoivat matkustaa vain Venäjälle. Kaikista vaikeuksista huolimatta Sjöberg kuitenkin hankki heille passit ja he lähtivät kotiseudulleen.

Kului joku aika ja sanomalehtiin ilmestyi kirjoitus, että päävahdissa upseeri oli ampunut matruusin, jonka nimi oli — Koshuk.*)

Sjöberg oli pois suunniltaan! Hän oli ollut vakuutettu, että Nikita Koshuk oli jossakin Kijevissä tai Harjkovissa ja yhtäkkiä hän olikin taas Helsingissä.

Matruusin ruumis oli viety Fabianin kadun sairaalan ruumishuoneeseen. Suomalaiset aktivistit ja Venäjän Sosialidemokraattisen Työväen Puolueen Helsingin osasto valmistelivat juhlallisia hautajaisia ja protestimielenosoitusta tsaarin toimitsijain kuohuttavaa omavaltaisuutta vastaan.

Koko päivän Sjöberg oli poissa suunniltaan. Ajatus siitä, että ammuttu sittenkin saattoi olla hänen venäläinen ystävänsä, ei antanut hänelle rauhaa ja illalla kun hän oli tullut kotiin, poltteli hän sikarin toisensa perään, mutta ei voinut nukahtaa. Lopulta hän ei kestänyt. Hän lähti kotoaan ja suuntasi matkansa ruumishuoneelle. Tultuaan sen lähelle hän näki, että sen ympäri kierteli vahti kivääri olalla. Sisään saattoi mennä vain silloin, kun vahti oli ruumishuoneen toisella puolella. Hän odotteli sopivaa hetkeä ja pujahti ovesta, joka onneksi ei ollut lukossa, ja joutui puolipimeään ruumiiden keskelle, jotka oli hursteilla peitetty. Jokaisen vainajan päänpuolessa oli taulu, jossa oli vainajan nimi. Sytytetyn tulitikun avulla oli helppo löytää Koshuk.

Sjöberg siirsi hurstia, mutta kasvonpiirteistä ei voinut saada selvää, sillä kasvot olivat hyytyneen veren peittämät. Hän kävi etsimään vettä, mutta ei löytänyt. Hän sylkäsi vainajan ohimolle ja sytytellen tikun toisensa jälkeen alkoi sylellä hieroa pois verta.

Koshukilla oli lapsena ollut rokko, mikä oli jättänyt isot arvet. Sjöbergin edessä makaavan nuoren, kauniin nuorukaisen kasvot olivat sileät.

---

*) Katso "Soldatskoje Tshtenije" — Sotilasten ja Matruusien Yleisvenäläisen Liiton Suomen osaston sanomalehti. Sunnuntai 20/V—1907 (Luvaton).

Arvellen, että kuoleman jälkeen rokon arvet saattavat kadota, sattui Sjöberg muistamaan, että Koshukilla oli yli rinnan tatuoituna laivan kuva, alkoi hän tarmokkaasti sylkeä vainajan rinnalle ja hermostuneena sytytti tikun toisensa jälkeen pesten pois verta.

Kummalliseen työhönsä kiihtyneenä ei hän huomannut, että sotilas kiväreineen tuli sisälle hämmästyneenä ruumishuoneeseen ilmestyneestä tuikkivasta valosta. Sotilas kirjaimellisesti mykistyi ja jäykistyi pelästyksestä, kun hän näki miehen kyyristyneenä vainajan yli ja sylkevän tämän tästä vainajan rinnalle sekä huolellisesti hankaavan sitä...

Sillä välin Sjöberg, joka näki, ettei vainajan rinnassa ollut mitään laivankuvaa ja että vainaja ei siis ollut Nikita, ilostui niin kovin, että oli vähällä syöstä nurin hölmistyneen ja pökertyneen sotilaan sekä unohtaen kaiken, myöskin helsinkiläisen kauppiaan arvokkuuden syöksyi ulos ruumishuoneesta ja juoksi kotiinsa.

Kuten oli syytä odottaa, vietiin matruusin ruumis yöllä salaa metsään ja haudattiin sinne, mutta kuitenkin oli seuraavana päivänä mielenosoitus ja kulkue kantaen punaisia lippuja ja seppeleitä kulki kaupungista haudalle. Sjöberg oli mukana joukossa eikä hänen keskittyneestä ulkonäöstään ja kovasti tupruavasta sikaristaan kukaan voinut aavistaa hänen yöllistä seikkailuaan.

Mielenosoitus oli poikkeuksellisen juhlallinen.

Jo edellisenä päivänä oli W. I. Sjöberg kiertänyt kaikki Helsingin kukkakaupat, jotka maksutta lahjoittelivat suuria korillisia kukkasia.

Suomalaiset ja venäläiset toverit kantoivat lukuisia seppeleitä ja kun kulkue kulki Turun kasarmin ohi, olivat kasarmin kaikki ikkunat täynnä sotilaita, jotka osoittivat myötätuntoaan kaatuneelle toverilleen pelkäämättä saavansa siitä ankaran rangaistuksen. Poikkeuksellisen ankara komento oli silloin käytännössä kasarmeissa.

Koko matkan aina haudalle asti laulettiin «Te uhreina kaaduitte taistelussa». Venäjän- ja suomenkielisten puheiden jälkeen luotiin hauta umpeen ja peitettiin se seppeleillä, jotka muodostivat aivan kuin kirjavakukkaisen maton. Kukkien joukossa oli punaisia tulpaaneja, joita oli pistelty suoraan maahan.

Leningrad, 13/IX —1930.

WESA

KAKSI VIIKKOA NIKOLAI LENININ HUONETOVERINA

Muistelma Venäjän vallankumousliikkeen ensimäiseltä nousukaudelta

(«Amerikan suomalaisten työläisten kevätjulkaisussa» 1923 julkaisi muuan silloinen kommunisti, mutta sittemmin luopioksi muuttunut Suomen vanhan sosialidemokraattisen puolueen jäsen, yllä olevalla otsikolla muistelman kohtauksesta Leninin kanssa tämän matkustaessa Suomen läpi. Kirjoituksessa mainittu kirjoittajan huonetoveri on yksi aktiivisimpia Suomen sosialifasistisia johtajia. Kuten kirjoituksesta näkyy, ei kirjoittaja ole joka kohdassa täysin oikein käsittänyt Leninin merkitystä kansainväliselle työväenliikkeelle).

Vuonna 1906 , jolloin minulle sattui onni persoonallisesti tutustua Nikolai Leniniin, jopa olla kaksi viikkoa hänen huonetoverinaankin, tunnettiin Leninin nimi ainoastaan verraten pienessä ja rajoitetussa piirissä. Hän oli tosin jo silloinkin Venäjän sosialidemokraattisen puolueen vasemman siiven (bolshevikkien) tunnustettu johtaja, mutta tuohon vasempaan siipeen kuuluvien sosialistien lukumäärä oli silloin vielä pieni ja maailman sosialistiliikkeessäkin oli Venäjän sosialidemokraattisella puolueella silloin vielä verraten vähäpätöinen merkitys.

Lenin itse, samoin kuin hänen puolueensakin, sai noina aikoina elää «maanalaista» elämää. Poliittisena pakolaisena, milloin milläkin nimellä, täytyi Leninin kuljeksia maasta toiseen väliin onnistuen kuukausimääriä piiloittelemaan omassa kotimaassaan, mutta sitten taas, tsaarin poliisien saatua hänen maassa oleskelustaan vihiä, oli pakotettu lähtemään ulkomaille välttääkseen joutumasta Siperiaan tai tsaarin vankiluoliin.

Ylioppilaiden sosialidemokraattisella yhdistyksellä oli tavanmukainen työkokouksensa Helsingissä eräänä huhtikuun il-

tana vuonna 1906. Olin jo vuoden ajan kuulunut jäsenenä mainittuun yhdistykseen. Useassa yhdistyksemme kokouksessa oli viime aikoina ollut läsnä venäläisiä puoluetovereita, sillä vuoden 1905:n vallankumousliikettä tsaarihallituksen taholta seuranneiden kaikenlaisten kiristys- ja vainotoimenpiteiden takia (muistakaamme vain esim. veriset rankaisuretkikunnat Itämeren maakuntiin!) oli monen venäläisen vallankumouksellisen täytynyt paeta maasta. Useat näistä poliittisista pakolaisista suuntasivat matkansa Suomeen, jossa vuoden 1905:n suurlakon seurauksena vielä silloin oli huomattavasti vapaammat olot kuin itse Venäjällä.

Kokouksemme oli juuri päättynyt emmekä olleet vielä poistuneet kokoushuoneesta, kun luokseni saapui eräs venäjänkieltä taitava yhdistyksemme jäsen, esittäen minulle erään venäläisen puoluetoverin, joka heti ryhtyi tiedustelemaan tietäisinkö sanoa mistä voitaisiin saada pariksi viikoksi rauhallinen ja turvallinen työhuone eräälle Venäjän sosialidemokraattisen puolueen huomatulle johtomiehelle, joka oleskeli salanimellä Suomessa ja halusi valmistua piakkoin Tukholmassa pidettävää Venäjän sosialidemokraattisen puolueen edustajakokousta varten.

Lyhyen keskustelun jälkeen sovin huonetoverini Väinö H:n kanssa (hänkin yhdistyksemme jäsen), että hankimme ylimääräisen telttasängyn huoneeseemme ja että tuo tärkeä puoluemies voi asua kanssamme, koska me toimiemme ja opiskelujemme takia kuitenkin tulisimme olemaan päivisin kotoa poissa ja vieraamme niin ollen saisi tehdä töitään rauhassa.

Seuraavana päivänä saapuikin asuntoomme Vuorimiehenkatu 35:ssa mainitun venäläisen puoluetoverin seurassa lyhyenläntä, tanakka, näöltään noin neljänkymmenen korvissa oleva, yksinkertaisesti puettu, mutta älykkään näköinen mies, joka esitetään minulle ja huonetoverilleni «puoluetoveri Weberin» nimellä. Tiesimme varsin hyvin että Weber oli vain salanimi ja olimme luonnollisesti uteliaita saamaan tietää, mikä oli tämän huomatun puoluemiehen oikea nimi. Siitä emme kuitenkaan päässeet varmuuteen ennenkuin vasta «toveri Weberin» lähdettyä Helsingistä. Silloin selvisi meille, että tämä huomattu venäläinen puoluemies, joka kahden viikon ajan asui luonamme, oli Venäjän sosialidemokraattisen puolueen vasemmistosiiven — bolshevikkien — tunnustettu johtaja **Nikolai Lenin.** Kun Leninin kuvia alkoi ilmestyä meikäläisiinkin julkaisuihin ja lehtiin täällä Amerikassa, bolshevikkien päästyä

Venäjällä valtaan, oli helppo tuntea noista kuvista entinen huonetoverini Vuorimiehenkadun 35:stä.

Kun nyt jälkeenpäin ajattelen sitä vaikutusta minkä Lenin meihin huonetoverinamme ollessaan teki, niin melkeinpä tuntuu häyettävän, kun emme hänessä silloin mitään erinomaisempaa huomanneet. Kuitenkin on vielä nytkin verraten helppo muistista kuvata hänen piirteensä: vaaleaverinen, leveäkasvoinen, hyväntuulisen ja hyväntahtoisen näköinen, keskikokoinen, koko lailla kaljupäinen, tanakanläntä mies, aito isovenäläistä tyyppiä (tähän tyyppiin mielestäni kuuluvat leveät, hyväntahtoiset kasvot, harvat punertavat viikset, mutta muuten runsas parrankasvu, sekä lyhyenlainen, leveähkö nenä),

Jos taas Leninin luonteessa tahtoisin jotakin erikoisen silmiinpistävää kuvata, niin olisi se ennenkaikkea hyväntahtoinen vaatimattomuus ja leikillisyys. Mitään agitaattorimaista, mitään voimakasta persoonallista magnetismia emme tuon kahden viikon yhdessäoleskelun aikana hänessä huomanneet ja koko Leninin käyttäytyminen oli sellaista, että se ei herättänyt mitään erikoisempia tunteita tai ajatuksia siitä, että meillä oli huonetoverinamme «suuri» mies. Päinvastoin, päivän parin perästä jo kohtelimme häntä aivan kuin vertaistamme, tavallista puoluetoveria. Lenin itse meidät ikäänkuin huomaamattamme siihen käyttäytymisellään johti. Hän liikkui kuin kotonaan, teki ahkerasti kirjoitustyötä aamusta iltaan, oli säännöllisyyden ja samalla vaatimattomuuden esikuva, mutta sen ohella häneltä riitti varsinkin iltaisin maata mentäessä ja sängyssä loikoiltaessa aina joitakin leikillisiä, mutta samalla ytimekkäitä juttuja (keskustelumme kävi saksankielellä, jota Lenin käytti sujuvasti). Vielä nytkin muistan elävästi joitakin hänen kaskujaan ja sen hyväntuulisen hymyn, jolla hän niitä meille kertoili.

Yhtä hiljaisesti ja vaatimattomasti kuin tämä ihmeellinen merkkimies oli huonetoveriksemme ilmestynyt, hän myöskin lähti luotamme. Toverillinen kädenpuristus ja jokin leikillinen huomautus ja hän oli mennyt, tekemättä selvää minne— —. Arvasimme kuitenkin, että hänen matkansa vei Tukholmaan, puoluekongressiin, sillä tiesimme sen olevan lähellä. Sen jälkeen emme enään Leniniä nähneet, vaikka tapasimmekin useita kongressista palaavia venäläisiä puoluetovereita parisen viikkoa myöhemmin.

— — —

Olen joutunut viime vuosien kuluessa itsekseni ihmettelemään, mitenkä todella oli mahdollista, että Lenin, joka kohda-

tessa ja seurustellessa teki niin «tavallisen ihmisen» vaikutuksen, saattoi kohota sellaiseksi yleismaailmalliseksi merkkihenkilöksi. Olen kuitenkin mielestäni päässyt varmuuteen siitä, mikä hänen ominaisuutensa ennen kaikkea on tehnyt hänestä sellaisen suurmiehen. Tämä ominaisuus on hänen taipumuksensa ja kykynsä antautua koko tarmollaan ja sielullaan työskentelyyn sen päämäärän eteen, minkä hän on kerran elämäntehtäväkseen valinnut. **Leninin koko elämä on ollut pyhitetty väsymättömään, tinkimättömään työhön työväenluokan, ja luonnollisesti ennen kaikkea, hänen oman maansa työväenluokan, voittoon viemiseksi.** Kun muut osottivat tässä työssä väsymyksen oireita, Lenin ponnisti ja teki työtä sitä kovemmin. Kun muiden luokkataisteluopit pyrkivät aikojen kuluessa hiukan lievenemään, pysyi Lenin tinkimättömän jyrkkänä. Kun toisissa alkoi usko horjua työväenluokan voiton mahdollisuuksiin ilman vapaamielisen porvariston apua, seisoi Lenin horjumattomana kuin vankalle kallioperustalle rakennettu majakka keskellä aaltojen huojua. Nämä ominaisuudet ennen kaikkea tekivät hänestä miljoonaisten työläisjoukkojen suuren johtajan.

Sen kahden viikon ajalla, minkä minulla oli onni saada pitää Leniniä huonetoverinani, saatoin tämän ominaisuuden Leninissä jo selvästi huomata. Hän oli vasemmistososialistien huomatuin teoreetikko Venäjällä. Maanalaisena puolueena täytyi Venäjän sosialidemokraattisen puolueen pitää edustajakokouksensakin vieraassa maassa. Mutta kaikista näistä vastuksista huolimatta Lenin valmistui huolella ja tarkkuudella mahdollisimman hyvin suorittamaan sitä vastuunalaista tehtävää, mikä hänen hartioilleen ryhmänsä johtajana tuossakin edustajakokouksessa lankesi. Ei hän joutanut ajattelemaan huvitteluja eikä kuluttamaan aikaansa turhanpäiväisiin juttuihin, seurusteluun tai muihin sellaisiin pikkutehtäviin, vaan aamusta iltaan hän ahersi, tutki ja kirjoitti, kirjoitti ja tutki ollakseen mahdollisimman perusteellisesti selvillä kokouksessa esille tulevista kysymyksistä.

Tässä koskaan horjumattomassa, täydellisessä antautumisessa sen asian ajamiseen, mille hän oli päättänyt elämänsä pyhittää, oli mielestäni Leninin persoonallisen menestyksen suurin salaisuus. Sen lisäksi tulee sitten vielä hänen suuri vaatimattomuutensa ja epäitsekkyytensä, hänen koristelematon ja toverillinen esiintymisensä sekä hänen hyväntahtoinen leikillisyytensä, jonka takaa kuvastuu syvä inhimillisyys ja ihmiselämän ymmärrys. Nämä ovat mielestäni ne ominaisuudet, jotka ovat tehneet Nikolai Leninistä maailmankuulun suurmiehen.

— — — «Auf wiedersehen» (Näkemiin!) olivat toveri Weber-Leninin viimeiset sanat, hänen tyynesti ja hymyillen puristaessaan kättäni hyvästiksi poistuessaan Vuorimiehenkatu 35:stä, jossa kaksi viikkoa olimme saman katon alla asustaneet. Toteutuneeko tuo toivotus koskaan — se on tietymättömän kohtalon varassa.

J. K. LEHTINEN

«JOHN GRAFTON».

Syyskuun 8 p:nä v. 1930 tuli kuluneeksi 25 vuotta Pohjanlahdella Pietarsaaren edustalla Luodon saaristossa tapahtuneesta aselaiva «John Graftonin» haaksirikosta. Päivän johdosta oli Suomen porvaristo pystyttänyt haaksirikkopaikan läheisen saaren rannalle muistokiven, jonka paljastamisen yhteydessä oli erikoisesti ylistetty aselaiva «John Graftonin» historiallista merkitystä. Varsinkin suomettarelaisen puolueen taholta (nyk. Kokoomuspuolue) suitsutettiin nyt ylistystä Graftonille, siis asialle, jota saman puolueen taholta 25 v. sitten syvästi vihattiin sen taistellessa kaikin keinoin, aina julkisiin ja salaisiin ilmiantoihin asti, kaikkea tsarismia vastaan tarkotettua vastarintaa ja varsinkin aseistautumisyrityksiä vastaan.

On itsestään selvää, että Suomen johtavan porvarillisen puolueen, kokoomuspuolueen taholla tapahtuneen käänteen jälkeen Suomen porvariston puolelta yleensä liioitellaan tuon tapahtuman historiallista merkitystä. Vaikka ei voi kieltää, etteikö Grafton-tapahtumalla ollut sen ajan taisteluissa vissi moraalinen merkitys ei ainoastaan porvariston vaan myöskin työväen keskuudessa, niin sitä ei saa liioitella sen ja myöhemmän ajan luokkataisteluissa. Jos isänmaallinen porvaristo nyt lukee Grafton-jutun «vapaustaistelunsa» rohkeaksi alkusignaaliksi, niin tehdessään näin se yrittää lyödä mynttiä asialla, jolla ei ole edes suomalaiskansallista alkuperää, vaan sen sijaan vahvasti venäläinen leimansa.

Grafton-juttu ei näet ollut alkuperältään suomalais-porvarillinen yritys, joskin se loppuvaiheeltaan tavallaan sellaiseksi muodostuikin, jääden sen perut Suomen porvariston hoidettavaksi. On ensinnäkin muistettava, että johtava osa Suomen porvaristoa oli silloin jyrkästi kaikkea sellaista toimintaa vastaan, joka tarkoitti joukkojen aseistautumista tsarismin kukistamisen tarkoituksessa ja toisekseen sen pienen osan Suomen porvaristoa, nimittäin «aktiivisen vastarinnan puolueen» käytännöllinen osanotto aselaiva Graftonin yrityksessä ei ole ratkaisevaa laa-

tua. Pääasiassa oli Grafton-yritys venäläisten kumouksellisten yhteisyritys. Niiden kanssa oli sen ajan aktiivisen vastarinnan puolueen johtaja Konni Zilliacus hyvässä yhteistyössä. Syventymättä tässä erikoisesti laivan alkuhistoriaan on myönnettävä, että aseiden hankinta- ja kuljetusyrityksen yhtenä pääjärjestäjänä oli Konni Zilliacus, mutta niihin aikoihin hän oli enemmän Venäjän sosialivallankumouksellisten ja Japanin imperialismin toimihenkilö ja asiamies kuin Suomen porvariston edustaja. Venäjän sosialivallankumouksellisen puolueen eräät johtomiehet (Leninillekään ei yritys ollut tuntematon), pappi Gapon, Konni Zilliacus, kuin myöskin tsaarin ohrana suuren provokaattorin Aseffin kautta olivat päätekijöinä aselaiva «John Grafton» yrityksessä. Sen yhtenä rahoittajana oli Japanin Tukholmassa ollut sotilasedustaja ja tiedustelupäällikkö Akashi, jonka tehtävänä oli horjuttaa ja hajoittaa tsaarin Venäjää sisältäkäsin, sen ollessa sodassa Japanin kanssa. Akashi lienee osaltaan uhrannut sosialivallankumouksellisille ja aseiden hankintaan ainakin miljoonan frangia, jotka erilaisin maskeerauskeinoin joutuivat asianomaiselle puolueelle ja sen asiamiehille.

Suomalaisia oli kyllä aseidenkuljetuksessa mukana muitakin kuin Konni Zilliacus ja J. W:n Nylander. Eräitä suomalaisia sosialidemokraatteja myös osallistui aseiden kuljetukseen omin aikomuksin, jotka pohjautuivat luokkanäkökohtiin. Viimemainittujen osallistuminen aseiden kuljetukseen on porvariston taholta arvioitu ehkä liiankin korkeaksi, koskapa joku vapaussotakirjailija on pitänyt onnena sitä, että «John Grafton» haaksirikkoutui. «Vapaussota»-teoksessa näet lausutaan: «Jos aseita olisi ollut maassa (ennen 1905 marraskuun suurlakkoa) enemmän, olisivat ne todennäköisesti joutuneet punaisten käsiin. Oli sentähden ehkä onni, että «John Grafton» kärsi aikanaan haaksirikon.» Porvarillinen historian kirjoittaja liioittelee johtopäätöksissään. Mutta todennäköistä on, että aseista suuri osa olisi epäilemättä joutunut työväen käsiin, jos yritys olisi onnistunut.

Aselaiva Graftonin lasti oli peräsin Sveitsistä, 10,4 mm. kiväärejä ja joku tuhat revolvereja, jotka kauvan sitten oli hylätty armeijan käytöstä. Aseiden ja ampumavarojen sekä räjähdysaineiden hankinta tapahtui useiden välikäsien kautta, eikä yksityiskohdista asian alkuvaiheessa liene täyttä selvyyttä olemassa. Sen sijaan se aika on paremmin tunnettu, jolloin aseet ja ampumavarat olivat joutuneet «John Grafton»-nimiseen laivaan, joka oli lastinsa ottanut Pohjanmerellä. Laiva oli ostettu Englannista ja samaa tarkoitusta varten oli sieltä hankittu

myös kaksi jahtia. Toisen jahdin kohtalosta ei ole lähempää selvyyttä, mutta sen sijaan toisen jahdin, nimittäin «Cecilin» vaiheet ovat kyllä tunnetut. Tähän alukseen oli tarkoitus siirtää Itämerellä «John Graftonin» lasti ja kuljettaa se Suomen rannikolle, sieltä edelleen Pietariin kuljettamista varten.

«Cecilin» kapteenina oli John W:m Nylander ja sen miehistöön kuului m.m. neljä sosialidemokraattien (Matti Turkian) Suomesta lähettämää merimiestä, puoluejäseniä nekin, ja toisia työläisiä oli varustettu aseiden vastaanottamista ja edelleen kuljettamista varten. «Cecilin» uusi miehistö astui laivaan Göteborgissa Ruotsissa, josta aluksen matka suuntautui ensin Köpenhaminaan ja sieltä Wisbyhyn, Gotlandiin. Konni Zilliacus kävi laivalla sen ollessa Köpenhaminassa, antaen ohjeita kapteenille. Wisbystä suuntasi «Cecil» matkansa Suomenlahdelle, jossa sen oli määrä kohdata aselastissa oleva «John Grafton». Sitä ei kuitenkaan tavattu, johtuen siitä, että laivan oli sattuneiden seikkain vuoksi ollut pakko ottaa kurssi Pohjanlahdelle. Kohtaamatta «John Graftonia» päätti «Cecilin» kapteeni ohjata jahdin Viipuriin ja yrittää sieltä hankkia tietoja sekä aselaivasta että sen yhteydessä olevista muista seikoista. Purjehtien Amerikan lipulla saapui «Cecil» Viipurin satamaan. Mutta tuskin se oli ankkuroinut, kun santarmit saapuivat laivalle ja vangitsivat allekirjoittaneen sekä hetken päästä myöskin laivan kapteenin Nylanderin. Noin viikon vankeuden ja kuulustelujen jälkeen vapautuivat molemmat pidätetyt Helsingissä, erään poliisivirkamiehen toimenpiteestä. Tapahtuneiden pidätysten jälkeen purjehti «Cecil» Viipurista Helsinkiin ja jonkun ajan kuluttua sieltä Tukholmaan, jossa se miehistön jättämänä oli joutunut pakkohuutokaupattavaksi joittenkin maksujen takia. Viipurissa tapahtuneet pidätykset olivat «prikanneet» aluksen niin, ettei sen enempää käyttämistä sitä tarkoitusta varten voinut pitää mahdollisena.

Näiden tapahtumain ajan oli aselaiva «John Grafton», jonka päällikkönä oli vindaulainen Jan Straudman, risteillyt Itämerellä ja Pohjanlahdella. Uudelleen saatiin siihen yhteys Pohjanlahden perukalla Kemin kohdalla, jonne J. W:m Nylander oli matkustanut ja jonne myöskin allekirjoittanut uudelleen lähetettiin. Kemin ulkosaariston ulkopuolella tavotettiin alus. Sen nimenä oli «Luna». Aluksen oli määrä purkaa lastinsa eri paikkoihin Pohjanlahden rannikolla. Ensimäinen purkauspaikka oli Kemin ulkosaaristossa, jonne eräälle luodolle laivasta purettiinkin kemiläisiä varten useita satoja kiväärejä ja joukko ampumavaroja sekä räjähdysaineita. Aseet oli kemiläisten määrä

kuljettaa luodolta saman päivän ja seuraavan yön kuluessa, mutta syystä tai toisesta niitä ei pois kuljetettu ja suurin osa niistä joutui «pelastuslaiva» «Nostajan» kapteenin löytäminä loppujen lopuksi santarmien huostaan.

Kemistä jatkoi «John Grafton» matkaansa etelää kohden. Seuraava lastin purkauspaikka piti olla Pietarsaaren ulkosaaristossa ja sitä varten suuntasi «Luna» matkansa saariston suojaan. Mutta syyskuun 8 päivän aamuna ajoikin se karille ja niin lujasti, että sitä oli mahdoton siitä irroittaa ilman pelastuslaivan apua. Hyvin ymmärrettävistä syistä ei laivan kapteeni voinut pelastuslaivaa apuun kutsua ja karille joutuneena yritettiin laivasta pelastaa läheisiin saariin osa lastista. Käytettävissä olevilla laivaveneillä siirrettiin kivääri- ja ammuslaatikoita läheisiin saariin, mutta näillä keinoin lastin purkaminen kävi hitaasti. Alus päätettiin tuhota ja upottaa sen lasti mereen. Osa miehistöä, niiden joukossa allekirjoittanut, lähetettiin maihin laivaveneillä. Toinen osa taas kuljetettiin purjeveneillä Ruotsin puolelle.

Miehistön jätettyä laivan, räjäytettiin se. Aselaivan retki päättyi siihen.

Sen tuomista aseista, joita lienee ollut toistakymmentätuhatta kivääriä ja muutama tuhat revolveria sekä joukko ampumavaroja ja räjähdysaineita, tuli pelastetuksi vain mitätön määrä. Korkeintaan parisen tuhatta asetta saatiin korjattua talteen. Viranomaiset veivät kaiken muun minkä käsiinsä saivat ja osa joutui paikallisille kalastajille ja suurin osa meren saaliiksi. Sellainen käytännöllinen lopputulos oli tuosta paljon puheena olleesta aselaivasta.

*

* *

Arvioitaessa aselaiva «John Graftonin» merkitystä vuoden 1905 tapahtumiin on myönnettävä sille vissi osuus moraalisena tekijänä. Käytännöllisesti katsoen aseiden kuljetus meni suurelta osaltaan hukkaan. Parisen tuhatta asetta korkeintaan joutui käytettäväksi ja suurin osa näistäkin aseista joutui porvaristolle ja työväelle jäi niitä vähemmän, johtuen siitä, että johtavat elimet eivät osanneet ottaa ja jakaa aseita työläisille. Niinpä esim. Tampereen suurlakkokomitea, jolle tuotiin marraskuun suurlakon aikana vaunulasti näitä kivääreitä ja ampumavaroja, kieltäytyi niiden vastaanottamisesta sillä selityksellä, että se taistelee vaan siveellisin keinoin. Tämäkin asemäärä joutui olosuhteiden pakosta porvareille. Sekään ei niitä vielä

silloin (1905) käyttänyt työväkeä vastaan, mutta myöhemmin v. 1918 kumouksessa olivat aseet käytännössä.

Suomessa aselaiva-juttu elävöitti osassa työväkeä aseellisen taistelun kysymyksen pohtimista ja epäilemättä välillisesti voimistutti se poliittisen joukkotaistelun terävöitymiseen. Tällä ei tarkoiteta sitä, että Grafton-jutun tunnetuksituleminen ja sen yleisen huomion esineeksi joutuminen olisi kypsyttänyt työväen keskuudessa ajatuksen sillä hetkellä käydä aseelliseen taisteluun tsarismia ja omia sortajiaan vastaan. Mutta epäilemättä sai se osan työväkeä ajattelemaan luokkataistelun kysymystä sen korkeinta astetta myöten. Oikeastaanhan ensi kerran Grafton-jutun yhteydessä joutui Suomen työväki laajemmin ja konkreettisemmin määrittelemään kantansa aseellisen varustamisen kysymykseen. Että se oli sille ajatukselle myötämielinen ja suurin piirtein omaksui sen, osottaa ensinnäkin se seikka, ettei työväen keskuudessa yleensä tuomittu Grafton-juttua, kuten tapahtui suuremmaksi osaksi porvariston keskuudessa. Työväki sen sijaan tunsi aseiden kuljetusyrityksen epäonnistumisessa vissiä pettymystä. Varsinkin inhosi se yleisesti suomettarelaisia, nykyisiä kokoomuslaisia, jotka taistelivat julkisesti ja salaa aseellista varustautumista vastaan, mennen siinä niin pitkälle, että tekivät julki ja salaa ilmiantoja tsaarin ohranalle tästä toiminnasta. Toiseksi työväen myötätunnon kääntymistä aseellisen toiminnan puolelle osoittavat marraskuun suurlakon aikaiset tapaukset punakaartin perustamisineen ja muine lakon yhteydessä sattuneine seikkoineen. Yhtenä siemenenä näille kaikille oli epäilemättä Grafton-juttu. Mutta vielä kaksitoista vuotta myöhemminkään ei tämä siemen kehittynyt Suomen kylmällä maaperällä siihen mittaan, että se olisi johtanut Suomen proletariaatin voittoon ja valtaan vielä v. 1918. Mutta kolmas kerta toden sanoo, on suomalainen sananlasku. Ja kun kolmas kerta joudutaan vallankumoukselliseen tilanteeseen ja taisteluun vallasta, joka kysymys vielä 1905 oli suureksi osaksi työväelle epäselvä ja vaistovarainen, v. 1918 proletariaatin suurelle enemmistölle selvinnyt, mutta ei kirkastunut sen johtavalle osalle, vanhalle sosdem puolueelle, niin seuraavalla kerralla kysymys työväenluokan ja talonpoikain suurelle enemmistölle on siksi selvä, että Suomen kommunistisen puolueen johdolla tulee työväenluokan taistelu vallasta vietyä lopulliseen ratkaisuun, voittoon porvaristosta.

SUOMEN PUNAKAARTIT SALAISINA JÄRJESTÖINÄ.

Kun Suomen hallitus Suomen punakaartien Viaporin kapinaan osallistumisen johdosta määräsi punakaartit hajoitettavaksi, niin julisti Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen Oulun puoluekokous myös ne «hajonneeksi». Mutta sen tarkoituksena ei ollut suinkaan kokonaan lopettaa niiden toimintaa. Se oli pikemminkin puolueen suojelemiseksi suoritettu toimenpide. Puoluekokouksen aikana oli jo erityinen neuvottelu, johon myös puolueen johtavat piirit ottivat osaa, jossa päätettiin järjestää punakaartien toiminta jatkumaan illegaalisena. Sellaista niiden uudelleen järjestelyä myöskin tapahtui. Mutta vaikka puolueen johto oli ollut mukana tätä päätöstä tekemässä, ei se kuitenkaan pitänyt huolta uudelleen järjestämisen ja kaaterien toiminnan johtamisesta. Se oli yhtenä syynä siihen, että näiden salaisten punakaartien toimeenpanemien pakkoluovutusten yhteydessä pian alkoi ilmetä myös erinäisiä epäterveitä, yksilöhyötyä tavoittelevia ilmiöitä. Maanalaisten punakaartien järjestymisestä ja todellisista tarkoituksista on muuan niihin osallistunut kuopiolainen työmies tätä aikaa koskevissa muistelmissaan kertonut seuraavaa:

Hallituksen Viaporin kapinan jälkeen antaman hajoitusmääräyksen jälkeen oltiin ainakin mainitulla paikkakunnalla punakaartin jäsenten keskuudessa sitä mieltä, että määräystä ei ole toteltava. Toimintaa on jatkettava salaisena. Asiasta puhuttiin kyllä paljon, mutta toiminnan järjestämisestä ei tullut kuitenkaan mitään. Tätä odotettaessa ilmoitettiin joillekin luotetuille, että työläiset ovat perustaneet maata käsittävän salaisen vallankumouksellisen järjestön, johon kehoitettiin liittymään jäseneksi. Jäseniksi lupautuneet kutsuttiin sitten määrättynä iltana salaiseen kokoukseen, jossa lopullinen jäseneksi ottaminen tapahtui.

Kokouksessa, jossa tässä mainittu toveri oli ensi kerran läsnä, oli osanottajia n. 15 henkeä, joiden mukana mm. Kuusisen klubilla 1920 murhattu veturinkuljettaja Konsta Lindqvist ja tun-

nettu viipurilainen rautatieläinen vallankumouksellinen Ristiseppä. Ensin mainittu puhui laajasti venäläisten vallankumousjärjestöjen toiminnasta ja järjestömuodoista, ilmoittaen suomalaisenkin järjestön hyväksyneen samat menettelytavat. Lähimpänä päämääränä tuli olla tsaarin kukistuminen. Sitä varten oli keinoista välittämättä hankittava aseita ja rahaa järjestön tarpeisiin. Muina tehtävinä tuli olla yhteyksien hankkiminen kasarmilla olevien venäläisten sotamiesten kanssa, jakaen näille kirjallisuutta, jos sellaista saadaan, ja yleensä harjoittaa heidän keskuudessaan agitationia. Samoin tuli auttaa ja suojata vainottuja venäläisiä tovereita, jos sellaisia tulee paikkakunnalle. Puheen jälkeen kysyttiin hyväksyykö järjestön päämäärän ja menettelytavan. Myöntävän vastauksen jälkeen tapahtui jäseneksi hyväksyminen. Annettiin myös tavallisia illegaalisen toiminnan ohjeita.

Eräässä sellaisessa kokouksessa selosti taas eräs Viipurista saapunut toveri siellä pidettyä neuvottelukokousta. Selostuksen jälkeen ilmoitti toinen toveri, että paikkakunnalla pitäisi panna toimeen muuan pakkoluovutus, jota varten tarvittaisiin vielä kaksi miestä lisää ja jonkun verran lisävälineitä. Lyhyen ajatusten vaihdon jälkeen annettiin asia lähemmin valmisteltavaksi seuraavana iltana jatkettavaa kokousta varten. Seuraavana iltana pidetyssä kokouksessa tehtäväksi päätetty yritys raukesi kuitenkin suunnitelmassa huomioon ottamattomien seikkojen tähden. Myöhemmin pantiin mainitun järjestön taholta kuitenkin toimeen joitakin pakkoluovutuksia. Rahoja ei suinkaan käytetty yksityisten hyödyksi, kuten usein on väitetty. Suurin osa niistä vietiin Helsinkiin keskuselimille, joilta saatiin myös revolvereja ja pommeja. Tunnettua on myös, että jotkut järjestön jäsenet tulivat tuomittua pakkoluovutusten johdosta moniksi vuosiksi kuritushuoneeseen. Järjestön jäsen kansakoulunopettaja Mustonen rupesi provokaattoriksi ja julkaisi Amerikassa järjestön toimintaa vääristelevän ja paljon valheita sisältävän kirjasen.

Samoihin aikoihin olivat myös porvarilliset aktivistit ja Voimaliiton miehet ahkerassa touhussa. Kerrottiin kuopiolaisia sosialidemokraattisia johtajia kutsutun heidän puheilleen, neuvottelemaan yhteistyöstä. Joku oli siellä käynytkin. Mitään yhteisrintamaa ei kuitenkaan syntynyt. Luokkarajat alkoivat olla selvät. Työväen vallankumouksellisen järjestön jäsenet etsivät porvarien asekätköjä, jotka heti siirrettiin toiseen paikkaan ja jaettiin järjestön jäsenille. Sillä tavalla löydettiin esimerkiksi ainakin kaksi Grafton-kiväärivarastoa. Toinen löydettiin santarmien

ensin suorittaman tuloksettoman etsinnän jälkeen. Toisessa oli 25 ja toisessa 50 kivääriä.

Kuopion kaupungissa ja sen lähiseudulla oli järjestön jäsenmäärä arviolta noin 70—80. Kuopiossa pidettiin salaisia kokouksia hyvin usein. Ne järjestettiin kesällä tavallisesti metsiin ja saariin. Talvellakin mentiin tavallisesti hiihtämällä johonkin edemmäksi kokousta pitämään. Kokouksessa oli tavallisesti läsnä 10—15 henkilöä. Keskusteluaiheena niissä olivat aina aseiden ja rahojen hankinta, terroristiset teot ja joskus ampumaharjoitukset.

Kuten jo mainittiin oli järjestön tarkoitus olla mukana tsaristisen hirmuvallan kukistamisessa. Mutta ainakaan suurin osa sen rivijäseniä ei olleet selvillä siitä, mitä venäläistä vallankumouksellista puoluetta se tahtoi auttaa, vaiko vain yleensä niitä. Järjestön heikkoja puolia oli myös sen organisatoorinen heikkous. Jäsenet tunsivat liian laajalti toisensa. Mutta siitä huolimatta oli järjestön toiminta kokonaan salaliittolaistoimintaa. Ei sen johtajat eikä rivimiehet ymmärtäneet käyttää hyväkseen vuoden 1905 vallankumouksessa syntynyttä työläisten suurta innostusta luodakseen todella voimakkaan vallankumouksellisen järjestön. Ei ollut marxilaista johtoa. Oltiin korkeintaan äärimmäisiä vasemmistolaisia, ehkä anarko-sosialistejakin, jotka haaveilivat pakkoluovutuksilla auttavansa työväen asiaa. Viimemainittujenkin täytyi myöhemmin tämä menettelytapa hyljätä, sanoo kysymyksessä oleva toveri.

M. AHUN ja V. PETROV.

VALLANKUMOUKSELLINEN TYÖ SUOMESSA MAJAILLEEN VENÄLÄISEN SOTAVÄEN KESKUUDESSA V. 1906—7.

Suomi, joka N. J. Bobrikovin sanojen mukaan «vieroksuu Venäjän hyväntekeväisyyttä ja avoimesti koettaa saada vakuutettua itselleen riippumattoman, perustuslaillisen valtion oikeudet», tulisi luonnollisesti olemaan suurena vaarana Venäjän itsevaltiudelle.

Erityisen vaarallisena pitivät Venäjän hallituksen edustajat (sotaministeri, kenraalikuvernööri ja Suomen Suuriruhtinaskunnan ministerivaltiosihteeri y.m.) Suomen kansallista armeijaa, ollen se realinen voima, joka voisi tukea «suuriruhtinaskunnan» pyrkimyksiä autonomiaan, ja itsevaltiuden «kriitillisellä» hetkellä olisi epäilemättä vallankumouksen puolella.

XIX vuosisadan lopulla kypsyi Venäjän hallituksessa ajatus Suomen armeijan hajoittamisesta. Bobrikov kirjeessään Plehvelle kirjoittaa: «Suomen armeija vaikuttaa luonnollisesti politiikkaan ja tukee suomalaisten rikoksellisia hankkeita. Vaihtaa Suomen armeija muun valtakunnan yleisen armeijan «täysin luotettuihin» osastoihin, oli tsaarin kenraalien mielestä paras toimenpide.

11 p. kesäk. (v. l.) v. 1901 Nikolai II allekirjoitti uuden sotilaslain, jonka nojalla hajoitettiin suuriruhtinaskunnan armeija. Tällä tavalla hävitettiin suomalainen sotaväki.

Suomen armeijan tilalle siirrettiin Suomeen venäläistä sotaväkeä, johon tsaarinhallitus aikoi turvautua väkivallalla venäläistyttäessään maata, mutta se «petti luottamuksen» ja alkoi vähitellen yhä suuremmassa määrin joutua vallankumousliikkeen pyörteisiin.

Vallankumouksellinen propaganda sai yhä enemmän osakseen vastakaikua sotaväen keskuudessa. Ei ollut yhtään sotilasosastoa, jossa ei olisi toiminut «tietoisten sotilaiden» piirejä. Toisissa piireissä valmistauduttiin esiintymään vallankumouksel-

lisesti ja toisissa suorastaan legaalisesti agiteerattiin ja toimittiin vallankumouksen hyväksi.

VSDTP:n Suomen sotilasryhmä harjoitti vallankumouksellista propagandaa joka paikassa. Arkistoissa säilyneiden papereiden perusteella oli sen toiminta kehittynyt korkeimmilleen vv. 1906—07. Jonkunlainen merkitys vallankumouksellisen aatteen ja tyytymättömyyden herättämisessä venäläistä järjestelmää kohtaan oli suomalaisten vallankumouksellisten propagandalla.

«Aktiivisen vastustuksen puolue» asetti m.m. tehtäväkseen «turmella» venäläisen sotaväen, että se kapinan puhjetessa ei asettuisi kapinallisia vastaan, vaan siirtyisi niiden puolelle.

Kaarlo Luoto, yksi Suomen punakaartin perustajista v. 1905, kertoo muistelmissaan: «Solmittiin tuttavuuksia venäläisten sotilaiden kanssa, että olisi voitu todistaa heille suomalaisten todellinen ystävyys», hän «oli heidän luonaan laivoissa ja kasarmeissa». «Kun sotilaille ei tahdottu missään antaa huoneustoa kokousten pitoa varten, niin annoin heille luvan pitää kokouksia omassa asunnossani.»

VSDTP:n Suomen sotilasjärjestö, niin kuin suurin osa muistakin sotilasjärjestöistä, vahvistui ja kehitti erityisen intensiivisesti toimintaansa ensimäisinä kuukausina v. 1906. Puolueen sotilastyöntekijät ottivat tehtäväkseen johtaa Suomen varusväen kaikilla sijoituspaikoilla vallankumousliikkeen uomaan. Tämä tehtävä tuli täytettyä itsensä sotilaiden ja «tietoisten sotilasten piirien» osallistuessa vallankumoukselliseen propagandaan.

Historiallisessa kirjallisuudessa on valaistu muutamia vallankumouksellisia esiintymisiä (Viapori ja muutamia muita), jotka tapahtuivat Suomessa. Seikat, joilla oli pienempi merkitys, kuten valmistautuminen kapinoihin, jotka jäivät puhkeamatta ja vallankumouksellisen työn kulku, eivät ole vielä olleet tutkimuksen esineinä. Näitä tosiseikkoja me ryhdymmekin tarkastelemaan.

Vuoden 1905:n lopussa ja v:n 1906 alussa muodostui melkein joka paikassa Suomea «tietoisten sotilaiden piirejä», jotka olivat kiinteässä yhteydessä VSDTP:n Suomen sotilasjärjestön kanssa. Tämän järjestön huomatuimpina johtohenkilöinä olivat Meer Trilisser («Anatoli», passin mukaan Kapustjanski, hänen veljensä David, «Ida», Peder), joka otti osaa Lontoon edustajakokoukseen v. 1907, Pietarin yliopiston ylioppilas Leonid Vorobjev ym. Sotilasjärjestön toimitsijat ottivat osaa leirikomiteoiden muodostamiseen, varustivat paikallisia vallankumouksellisia järjestöjä kirjallisuudella ja johtivat propagandatyötä. Väliaikaisen

sotilasjärjestöjen byron kanssa oli Suomen sotilasjärjestö hyvässä yhteydessä. Tämä byro yhdisti Pietarin, Kronstadtin, Novgorodin, Vjatkan, Kasanin, Permin ja Suomen sotilasjärjestöt. Olemme saaneet jokseenkin tarkat tiedot Viipurin piirin sotilasjärjestön harjoittamasta työstä Suomessa majailleen sotaväen keskuudessa.

V. 1905 lopussa, lokakuun suurlakon jälkeen, Tuusulassa olevassa tykkiväkirykmentissä organisoitiin «tietoisten sotilaiden piiri». Vähän sen jälkeen, helmikuussa v. 1906, alettiin järjestää sotilasjärjestöä Tuusulan varusväen keskuuteen.

V. 1906 laskiaisviikon viimeisenä päivänä saapui Tuusulaan Suomen sotilasjärjestön komennuksesta David Pigit (Dimitrij), jonka osanotolla pidettiinkin kauppias Vasiljevin myymälässä kokous. Hän toi mukanaan vähän kirjallisuutta levittämistä varten. Hän toivoi, että yhteys parannettaisiin ja sotaväen keskuudessa harjoitettaisiin propagandaa niin, että ne olisivat valmiita kapinan puhjetessa.

Tähän kokoukseen osaaottaneista muodostettiin Tuusulan vallankumouksellinen komitea, joka kuului Suomen sotilasjärjestöön. Komitean jäsenten velvollisuus oli harjoittaa agitationia ja levittää vallankumouksellista kirjallisuutta omassa osastossaan. Pigit lupasi, että aika ajoittain joku jäsen sotilasjärjestöstä tulee käymään Tuusulassa ja samalla tuo ohjeita ja määräyksiä. Jokaisessa rykmentin osastossa (patteri, pataljoona jne.) oli omat komiteat, jonka edustaja kuului rykmentin vallankumoukselliseen komiteaan, joka taas vuorostaan piti yhteyden varusväen komitean kanssa. Varusväen ja sotilasjärjestön välillä piti yhteyttä Leonid Vorobjev. Pian tämän jälkeen tuli Tuusulaan toinen sotilasjärjestön jäsen «Kristian», joka kesällä oli muuttanut asumaan Perkjärven leirin lähistöllä olevaan kylään. Tykistöosastossa hän harjoitti propagandaa «Vääpelin» nimisenä. Hänen osanotollaan järjestettiin illalla kokous Hämeenlinnan tien varrelle metsään, 1½—2 km. päähän kasarmista. Kolmas kokous pidettiin «pitkänä perjantaina» v. 1906. Puheenjohtajana toimi Leonid Vorobjev. Kokous pidettiin Tuusulan hautausmaalla, Hämeenlinnan tien varrella. Näissä kokouksissa puhujat alleviivasivat sitä, että sotilaiden on järjestäydyttävä aseelliseen taisteluun itsevaltiutta vastaan. Vorobjev luki katkelman «Erfurtin ohjelmasta» ja ehdotti sotilaille, että he valitsisivat valtuutetun Tuusulan komiteasta komennusta varten Helsinkiin. Valituksi tuli Tsiruljnikov. Tsiruljnikov ja L. Vorobjev tultuaan Helsinkiin menivät yhdessä S. A. Cyonin luokse, joka oli esikuntakapteenina Viaporin lin-

noitustykistössä ja yksi Viaporin kapinan johtajista. Hänen asunnossaan Neitsytpolku N:o 8 he tapasivat Viaporin tykkimiehiä (heidän joukossaan oli m.m. T. J. Detinitsh, joka myöhemmin ammuttiin osanotosta Viaporin kapinaan), propagandisteja, jotka tunnettiin nimillä: «Stephan», «Valentin» ja «Muhamed». Tässä kokouksessa, jossa käsiteltiin vallankumouspropagandaa koskevia kysymyksiä, olivat mukana myöskin Helsingin varusväestä sotamiehet Persikof, Grinenko ym.

Perkjärvellä jo mainitun «Kristianin» ohella huolehtivat propagandatyöstä muutkin sotilasjärjestön jäsenet, kuten: «Iisakki» (Stenbäck), jonka vanhemmat asuivat Viipurissa ja veli harjoitti siellä hattukauppaa. Etenkin kesällä v. 1906 oli vallankumouksellinen työ vilkasta. Silloin järjestettiin mielenosoituksia, joissa oli huomattava määrä osanottajia. Erääseenkin mielenosoitukseen otti osaa yli 500 h. Puhujina esiintyivät «Kristian», L. Vorobjev, David Stenbäck, Iisakin veli ym.

Muutama päivä ennen Viaporin kapinan puhkeamista Helsingin sotilasjärjestön keskusryhmä komensi Perkjärvelle propagandisti «Stepanin» tarkotuksella saada hyvän yhteyden. «Stepan» ei voinut täyttää tehtäväänsä, sillä leiri oli piiritetty. Kolmen päivän aikana, jotka hän oli siellä, ei hän tavannut yhtään komitean jäsentä. Kun tehtävä epäonnistui, niin hän palasi Viipuriin, jossa sai tiedon Viaporin kapinan puhkeamisesta 17 p. (v. l.) heinäk. 1906.

Kapinasta saivat Viipurin piirin sotilastyöntekijät tiedon seuraavalla ennen sovitulla sähkösanomalla: «Kauppa on auki, menee hyvin, avatkaa ja lähettäkää». Sähkösanoma oli lähetetty Stenbäckin kauppaan. Toisena Viaporin kapinapäivänä saapui Viipuriin L. Vorobjev keskusryhmän lähettämänä. Hänelle oli annettu tehtäväksi komentaa Lappeenrantaan «Muhamedin» avuksi «Pietari» tai «Stepan» ja itsensä oli mentävä Perkjärvelle ja nostattaa siellä sotaväki kapinaan. Vaikka hän pääsikin komitean jäsenten kanssa yhteyteen, niin eivät he kuitenkaan saaneet tykkiväkeä nostetuksi aseisiin. Vorobjev matkusti keskukseen ohjeita hakemaan. Näiden keskustelujen aikana oli Viaporin kapina saatu kukistetuksi, josta annettiin tieto Viipurin piirin toimitsijoille seuraavalla sähkösanomalla, joka oli osotettu Stenbäckin kauppaan: «Kauppa on suljettu, sulkekaa tekin.»

Meillä on, vaikkakin kyllä hajanaisia tietoja myös vallankumouksellisesta työstä Lappeenrannassa. Siellä majailleessa 55:nnessä Suomalaisessa rakuunarykmentissä oli luotu verrattain vahva sosdem. solu, joka koko vuoden 1906 suoritti val-

lankumouksellista työtä innolla omassa rykmentissään. Propagandá Lappeenrannassa, niinkuin muuallakin, yhdistettiin tilanteeseen: «Kapinaa kukistamaan kutsuttu sotajoukko ei saa ampua kapinallisia, vaan tulee sen yhtyä heihin, mennä sosialidemokraattisen puolueen punaisen lipun alle, joka muodostaa oman hallituksen ja antaa kaikille täydellisen vapauden. . .»

Propagandistit levittivät vallankumouksellista kirjallisuutta, järjestivät mielenosoituksia ja lentäviä kokouksia, joissa syytöskirjelmän mukaan: «Sotilaille puhuttiin, että kapinoitsijoita ei saa ampua, vaan on heihin yhdyttävä, noustava valtiota vastaan, otettava valtion omaisuus ym. ja jakaa kansan kesken maat ja rikkaudet.»

Parhaiten vallankumouksellinen työ edistyi Viipurissa, joka oli vallankumouksellisten järjestön keskus. Johtajana vallankumouksellisessa työssä oli kokenut propagandisti Leonid Vorobjev, jonka tilalle kesällä v. 1907 tuli David Abramovitsh Trilisser. Tiiliruukilla (Viipurin esikaupunkia) oli VSDTP:n sotilasjärjestön kirjallisuusvarasto, jonka hallitus löysi kesällä v. 1906. «Laatikoissa, jotka oli täytetty kaikenlaisilla julistuksilla, lentolehtisillä ym. maanalaisilla kirjapainotuotteilla», säilytettiin myöskin suuri määrä VSDTP:n Suomen sotilasryhmän vasta ilmestynyttä julkaisua «Kasarmin Sanansaattaja» (Wjestnik kasarmi) N:o 1 toukok. 1 päivältä v. 1906.

Erikoisen hyviä tuloksia tuotti propaganda Viipurin linnoitustykkiväessä, jossa kuohunta alkoi jo syksyllä v. 1906. Tähän asti päällystö luuli, että kaikki on hyvin ja että päällystön «onnistui pitää täydellinen järjestys sotaväessä Kronstadtin ja Viaporin kapinoiden aikana.»

Mutta kumminkin sotilaat pian käyttäytymisellään ja «ryhmiin kokoontumisillaan» alkoivat herättää «epäilystä». Propaganda teki tehtävänsä, vallankumouksellinen henki kantajoukossa yhä nousi. Propagandan onnistumisen syitä tykkiväen keskuudessa täytyi etsiä päällystön mielestä, linnoitustykkiväen paremmista kokoontumismahdollisuuksista, sillä «työskentely pikkuryhmissä patterissa ja keskusvarastoissa antaa tilaisuuden keskusteluun ja suunnitelmien laatimiseen vaikka mihin aikaan». Puoluehenkilöiden propagandatyöhön sotilaiden ja «syrjäisten» ohella otti osaa myöskin «Kaukaisesta Idästä» tullut luutnantti Georgi Josefovitsh Glinski. Glinski hirtettiin 14—15 pv. välisenä yönä syysk. v. 1907 järjestetyn Sevastopolin kapinan järjestämisestä 3 p. heinäk. 1908 (vanhaa lukua). Sillä ajallakin, kun Glinski oli Japanissa vankina, harjoitti hän vallankumouksellista propagandaa alemman päällystön keskuudessa. Kun Ja-

panista tuotiin vankeja pois, niin sitä järjestävän komitean komissaari merkitsi Glinskin «poliittisissa asiossa» epäluotettavien listalle. Palvelusaikanaan Viipurin linnoitustykistössä Glinski kiinnitti päällystön huomion itseensä sillä, että oli liian toverillinen sotilaille, ei pitänyt upseeriston seurasta ja oli yhteydessä «epäilyttävien» henkilöiden kanssa. Sotilaat kokoontuivat usein Glinskin asuntoon, jossa tutkittiin ja keskusteltiin poliittisista asioista ja jossa jaettiin julistuksia. Sotilaat eivät kutsuneet Glinskiä «teidän ylhäisyytenne», vaan «toveriksi». Viipurin linnoituksen jalkaväkipataljoonassa myöskin tehtiin vallankumouksellista työtä. V. 1905 lopulla pataljoonaan levitettiin hyvin paljon sosialidemokraattisia lentolehtisiä ja v. 1906 järjestettiin «Tietoisten sotilasten piirejä». Näiden piirien tarkoituksena oli m.m. vallankumouksellisen esiintymisen järjestäminen kesällä v. 1906. Esiintyminen ei toteutunut sen takia, että Viipurin tykkiväkiosasto ei ollut valmistautunut siihen ja ne sotilaat, jotka 1905 siirtyivät reserviin, eivät tahtoneet ottaa osaa, sillä Viaporissakin se oli epäonnistunut. Niinpä he päättivätkin sen jälkeen esiintyä, kun toiset ovat siirtyneet reserviin. Sotilaat kävivät usein «Pietarin» luona, jossa P. kehoitti heitä nousemaan kapinaan, osottaen Viaporia esimerkkinä.

Huonompia tuloksia propagandasta oli 3:nnessa, 7:nnessä ja 8:nnessa pataljoonassa (niinkuin oli odotettukin). Vaikkakin siellä päällikköjen sanojen mukaan vallankumouksellinen liike sai «vastakaikua sotilaissa».

Syksyllä ja talvella v. 1906—07 vallankumouksellinen työ linnatykkiväessä huomattavasti elpyi. Parhaiten toimi se ryhmä sotilaita, joka oli kokoontunut tykkimies Vasili Vasiljevin ympärille, joka yhteen aikaan palveli kansliassa pataljoonan kirjurina. Kanslia oli kokouspaikkana. Erään upseerin sanojen mukaan «olivat ne hyvin epäilyttäviä: heti kun joku päällikkö saapui, katkesi keskustelu ja tulokkaat alkoivat kysellä kirjeitä y.m. tietoja. Näissä kokouksissa pääasiassa keskusteltiin poliittisista kysymyksistä, mutta myöskin kosketeltiin sotilaiden elämää koskevia kysymyksiä. Vasiljev m.m. esitti: «Intendentuuri antaa osastoille kankaan, josta alemmat päälliköt saavat itse ommella vaatteensa, samaan aikaan kuin ylipäälliköt panevat tekopalkan taskuunsa. Upseerit saavat kyytirahat, kun on johonkin komennettu, mutta sotilaat eivät saa» ym. Keväällä v. 1907 Vasiljev siirrettiin plutoonaan, mutta sielläkin hänen ympärilleen kokoontuivat ne samat sotilaat, jotka ennen kokoontuivat kansliassa, nimittäin: Mishkin, Bystrov, Poljakov, Tsertov, Zukov, Neronov, Jegorov ym.

Linnoitustykkiväki meni leirille toukokuun puolivälissä Mustaansaareen, Ravansaareen ja Uuraaseen. Miinoitusplutoona asettui Uuraaseen, joka on Viipurin etulinnoitus. Uuraa oli melkein kokonaan sotaväen hallussa, mutta toisista saarista oli ainoastaan pieni osa. Leiri oli eroitettu ainoastaan piikkilangalla, joka antoi sotilaille tilaisuuden olla «maailman kanssa yhteydessä». Kesän aikana kokoontui Vasiljevin ympärille sama ryhmä sotilaita, jotka pohtivat poliittisia kysymyksiä ja muutamat heistä jo puhuivat: «Kun vaan tulee v. 1905, niin me näytämme heille omat oikeutemme.»

Sotaväen keskuuteen oli levinnyt huhu, että tämä ryhmä aikoo kesällä nostattaa kapinan. Zukovin veljelleen kirjoittamissa kirjeissä heijastui hyvin Vasiljevin ryhmän sotilaiden mieliala. Helmikuussa kirjoittamassaan kirjeessä hän tahtoo jakaa ideoitaan, t.s. ajatuksiaan, jotka «ovat sydäntäni painaneet monta vuotta paksuna kerroksena ja eivät anna rauhaa, kun Venäjällä katsotaan niin kylmäkiskoisesti työtätekeviä kohtaan harjoitettavaa riistoa ja sortoa... Hän kirjoittaa vielä m.m.: «Minä myöskin, veliseni, otan ylivoimaisen työn tehtäväkseni ja tahdon... avata silmät ja selvittää, että tällä tavalla ei enää saa elää, vaan on saatava maata ja vapautta. Tämmöistä monisatamiljoonaista valtiota ei saa hallita joku ryhmä paksumahaisia verenimijöitä ym. kansanriistäjiä, vaan meidän on itsemme otettava valta käsiimme ja pidettävä huoli omalla hiellämme saaduista rikkauksista». Edelleen Zukov kirjoittaa, että hän on ottanut yhteyden sosialidemokraattien kanssa ja on valittu linnoitustykistöstä edustajaksi. «Minun asiani luistavat jo sangen hyvin, sillä perustin «Tietoisten sotilasten piirin», jossa on osanottajia noin 100 h.»

Toinen kirje, jonka hän kirjoitti huhtik. v. 1907, loppui hyvin kiivaisiin sanoihin, kun ottaa huomioon sen aikaisen sotilaan poliittisen kehitystason: «Pitää järjestää yhtenäinen puolue, jonka johdolla voisimme lyödä kaikki loiseläjät ja esittää vaatimuksemme maasta ja vapaudesta. Itsevaltius mätänee omaan mahdottomuuteensa, minä kiroan sen. Minä en ole omieni murhaajien puolustaja, vaan niiden ensimäinen vihollinen. Nyt on jo kulunut 5 kk, kun pääsin sosdemien kanssa yhteyteen.» Zukovin kirjeet todistavat hyvin sotilaitten vallankumouksellisen mielialan, sotilaitten, jotka valmistautuivat ja aikoivat nousta kapinaan v. 1907 lopussa tai v. 1908 alussa.

Sotilaat, jotka vallankumouksellinen liike oli vetänyt mukaansa, valmistautuivat tosissaan aseelliseen esiintymiseen, ei ainoastaan propagandan harjoittamisen avulla, vaan myöskin

varaamalla patrooneja. Esim. Tregubov, 8:nnen Suomenmaalaisen tarkka-ampujarykmentin II plutoonan sotilas kääntyi instruktoorin (sotilas, joka pitää plutoonan kivääreistä ja ammuksista huolen) puoleen pyynnöllä, että tämä toisi patrooneja, jotka hän veisi sosdem. järjestöön, että se voisi niitä tarvittaessa käyttää (Tregubov oli sosdem. puolueen jäsen). Patrooneja ei hän kumminkaan saanut. Vallankumouksellinen työ Viipurin varusväessä päättyi epäonnistumiseen.

Laajalle levinnyt vallankumouksellinen työ Viipurin piirissä tuli hallituksen tietoon. Syksyllä v. 1908 tuli selville, että Viipurin varusväen alemmat päälliköt ovat yhtyneet sotilaihin ja aikovat nousta aseelliseen taisteluun. Silloin korkeimman sotaoikeuden tuomari Arbusov antoi käskyn perinpohjaisesti tutkia asiain tilaa. Asia oli esillä Viipurin väliaikaisessa sotaoikeudessa 18—23 p. kesäk. v. 1908. Sotilaat tuomittiin karkoitettavaksi ja pakkotyöhön 8—10 vuodeksi.

Tällä tavalla edistyi työ eri osastoissa Viipurin piirissä. Vallankumouksellinen propaganda laajeni myöskin Suomen keskuksessa Helsingissä, jossa huhtikuussa v. 1907 oli useita mielenosoituksia, joissa sotilaat vaativat Viaporin kapinan osanottajien vapauttamista ja keskustelivat, millä tavalla saadaan linnoitukset käsiin ja upseerit vangittua. Järjestön keskuksesta meillä on hyvin vajanaiset tiedot. Asiapapereiden mukaan työ oli järjestetty siten, että jokainen teki osastossaan (plutoona, patteri ym.) vallankumouksellista työtä. Yhteydestä ja kirjallisuuden levityksestä pitivät huolta erityisesti siihen komennetut toverit (pääasiassa lehdestä «Kasarmin Sanansaattaja» y.m. lentolehtisistä).

«Kasarmin Sanansaattaja», jonka ensimäinen numero ilmestyi 1 p. toukok. v. 1906, levisi melkein jokaiseen sotilasosastoon Suomessa. Päästäksemme selville sen sisällöstä, otamme katkelman artikkelista, jossa vaaditaan sotilaiden siirtymistä vallankumouksen puolelle. «Kansa kutsuu armeijaa yhtymään heihin, että viimeinkin voisimme kumota tilanherrojen ja virkamiesten kirotun vallan. Sotilas, ole valmis auttamaan kansaa... Mene kansan mukana, ohjaa pistimesi ja kuulasi kansan vihollisia vastaan, itsevaltiuden puolustajia kohti». Tämän lehden levittäjiä rangaistiin ankarasti.

Muita julkaisuja, joita vallankumouksellinen järjestö levitti, oli sotilaiden «Katkismus». Tässä kirjasessa on m.m. seuraava kohta: «Kuka on sisäinen vihollinen? Se on hallituksemme, joka tappaa ja ryöstää kansaa.» Edelleen puhutaan valasta: «vala on suitset, niin että emme heittäisi selästämme sinne is-

tuutuneita herroja ja päälliköitä, vala on silmälaput, että emme näkisi petosta, joka tapahtuu meidän ympärillämme.» Edelleen kirjasessa osotetaan, että sotilaat yksityisesti eivät voi mitään tehdä, mutta jos kaikki yhdessä taistelevat, niin silloin on hallituksen myönnyttävä vaatimuksiin. Edelleen sanoo lentokirjasen tekijä: «On olemassa sosialidemokraattinen työväenpuolue, joka koettaa järjestää kaikkialle sotilasjärjestöjä ja yhdistää työläisten taistelun kansan taisteluun vapauttaakseen kansan orjuudesta.» Lopuksi kirjoittaja kääntyy sotilaiden puoleen toivomuksella: «Valmistautukaamme aseillamme tukemaan kansaa. Kun kansa nousee, niin menkäämme sitä veljinä auttamaan ja älkäämme tuota kuolemaa, vaan vapauden.» Lentolehtisistä huomautamme tässä Viaporin kapinan oikeusjutun johdosta räikeästi kirjoitetusta julistuksesta «Suomen sotaväelle».

Sotilasjärjestön työ, joka yhdisti huomattavan määrän sotilasosastoja, tuli poliisille tietoon sinne tunkeutuneitten «agenttien» välityksellä. Elok. v. 1907 oli muutamia järjestön jäseniä vangittu. Tutkiminen kesti hyvin kauan. Syytöskirja oli tehty 28 p. heinäk. v. 1909. Asia otettiin esille 10 p. syysk. v. 1909 Pietarin piirin sotaoikeudessa. Oikeuden puheenjohtajana oli tuomari Girshert, sama, joka tuli kuuluisaksi Viaporin vallankumouksellisia tuomitessa.

11 p. syysk. v. 1909 langetettiin tuomio. Sotilasjärjestön jäsenet tuomittiin 4—8 vuoteen pakkotöihin ja karkoitettavaksi.

Niukat katkelmat, jotka ovat säilyneet arkistossamme, eivät anna täydellistä kuvaa VSDTP:n Suomessa toimineen sotilasjärjestön työstä. Sen lisäksi tosiseikoilla, joihin nämä rivit perustuvat, koskien pääasiassa eri paikkakunnilla ja eri sotilasosastoissa suoritettua työtä, ei johtavien elinten työ ole tullut riittävän tarkasti valaistua. Siitä huolimatta osottaa puutteellinen ainehisto sen vallankumouksellisen työn laajuutta, jota VSDTP:n sotilasjärjestö johti Suomessa. Melkein kaikki Suomessa majailleet sotilasosastot olivat sen vaikutuksen alaisina.

(Julkaistu "Krasnaja Lietopis" N:o 5(20) v. 1926).

A. M. IGNATJEV

MITEN A. B. KRASINIA YRITETTIIN VAPAUTTAA VIIPURIN LÄÄNINVANKILASTA

Huolimatta siitä, että Leonid Borisovitsh oli erinomainen organisaattori ja korkeampityyppinen konspiraattori, ei hänkään voinut välttää kaikkien maanalaisten työntekijäin kohtaloa — vangitsemista.

Asia tapahtui keväällä v. 1908. Krasinin silmälläpito tuli yhä tarkemmaksi. Hän varustautui vangitsemisen varalta. Puhdistautuen Pietarissa kaikesta illegaalisesta päätti hän sunnuntaina kohdata minut Groshanin kanssa huvilassaan Kuokkalassa luovuttaakseen työt meille. Tullen vakuutetuksi pian tapahtuvasta vangitsemisestaan päätti hän itse joksikin aikaa vetäytyä syrjään.

Hänen määräyksensä mukaan piti minun tuoda kohtauspaikalle mukanani eräitä hallussani olleita tärkeitä papereita.

Suomen Senaatin kanssa tehdyn sopimuksen nojalla päätti venäläinen poliisi suorittaa Krasinin vangitsemisen Kuokkalassa, mutta oli sitä varten pakoitettu toimimaan yhdessä Suomen hallituksen poliisin kanssa.

Palatessani Terijoella olevalta maatilaltani kiintyi huomioni suureen liikenteeseen ja tavallista suurempaan ihmismäärään. Päätin olla yötä sukulaiseni Kellomäen asemapäällikön Stenbergin luona.

Vietettyäni yön Kellomäellä menin aamulla suon läpi jalkaisin Kuokkalaan ja aavistaen jotakin epämieluista, menin ensin Krasinin äidin luokse, jonka osotteen hän oli antanut minulle edeltäpäin tehtäviä tiedusteluja varten. Häneltä kuulin kotietsinnästä ja vangitsemisesta sekä asemalle ja huvilalle jätetystä vartiostosta. Omaisten kertoman mukaan oli Krasin ollut hyvin huolissaan minusta ja sanonut. «Kunhan eivät vain vangitse Gregori Ivanovitsia, silloin olisi kaikki hukassa». Saatuani tietää, että poliisi oli vienyt Krasinin, Groshmanin ja Oksan Terijoen poliisiasemalle, jossa minulla oli yhteyksiä poliisin kanssa, lähdin, ottaen Krasinin vaimolta browningin, Terijoelle.

Mennen ensin jonkun matkaa jalkaisin ja sitten ottaen ajurin ajoin Terijoelle vieraskoti «Toverin» isännän Kakon luokse, joka oli aikaisemmin ollut poliisina. Häneltä kuulin, että vangitut olivat niinsanotussa poliisiputkassa. Selitin Kakolle, miten välttämätöntä oli järjestää heidän pakonsa. Harkiten kaikkia mahdollisuuksia hyväksyimme lopulta seuraavan suunnitelman: Vaihdetaan vartiopoliisiksi heti «omia» miehiä. Yksi sellaisista omista oli vanhempi konstaapeli Karhonen (Karhinen?). Minun oli määrä hankkia dynamiittia ja sen jälkeen kun poliisimme olivat päästäneet Krasinin ja toverit vapaaksi, olisi meidän pitänyt räjäyttää poliisiputka näytellen aseellista hyökkäystä. Ilman räjäyttämistä eivät he suostuneet vapauttamaan vankeja. Dynamiittia ei minulla ollut ja Terijoelta sitä ei voinut saada, olisi ollut matkustettava maatilalleni 30 km matka, johon kuluisi aikaa liiaksi. Silloin ehdotin aineellista avustusta niille poliiseille, jotka eroitetaan, jos auttavat Krasinin karkaamaan ilman räjäyttämistä. Paraillaan harkitessamme tätä suunnitelmaa saimme tiedon, että Krasin tovereineen on päätetty lähettää Viipurin vankilaan, ja todellakin jonkun minuutin kuluttua kulkivat kaikki vangitut poliisien seuraamana vieraskoti «Toverin» akkunan ohi. Sovittuani Krasinin omaisten kanssa ja järjestäen heidän kanssaan jatkuvan yhteyden matkustin Viipuriin järjestääkseni hänen pakonsa käyttäen hyväkseni siellä olevia porvarillisia ja vallankumouksellisia yhteyksiäni. Viipurin läänin kuvernöörin sijaisena (lääninsihteerinä) oli Oskar Åhlgren, sukulaiseni, jonka asunnossa olin joskus yötä. Hän kuului ruotsalaisen oikeistoaristokratian piiriin ja ei luonnollisesti tiennyt mitään minun vallankumouksellisesta toiminnastani. Ruotsalaisen porvariston vasemmistoyhdistyksen («aktivistien») kanssa olevien yhteyksieni kautta tutustuin Kornblittin asunnossa Viipurin lääninvankilan apulaisjohtajaan, joka näkyi olevan hyvin huvitettu salaisesta toiminnasta: ilman mitään syytä määräsi hän minun kanssani kohtauksen kalliolle. Häntä tapaamalla aijoin toteuttaa seuraavan pakosuunnitelman. Suunnittelimme järjestää Krasinin venäläisille santarmeille luovuttamisen (jota varten oli pukeuduttava santarmien pukuun). Tätä varten oli teknillinen taisteluryhmä ostanut Pietarista sotilaspukuja aseineen. Puvut oli muokattu santarmin puvuiksi ja tuotu Viipuriin. Siellä ne säilytettiin osaksi nykyisen Kominternin työntekijän Viktor Koson ja osin silloisen Työ-lehden toimittajan ja sittemmin Leningradissa vähemmistökansallisuuksien kommunistisen yliopiston prorehtorin nyt jo kuolleen Latukan luona. Myöhemmin näistä sinelleistä lapsille ommellut

puvut ovat säilyneet aina viime aikoihin saakka. Suunnittelimme edellisen järjestää seuraavalla tavalla. Santarmeiksi pukeutuneina saapuvat Viipurin esikaupungissa asuvat vallankumoustaistelijat ja lättiläiset «metsäveljet» Karl, Vanja ja muut suomalaisen poliisikomissarion — jona minun olisi pitänyt olla — seuraamana vankilan johtajan luokse esittäen määräyksen vangitun Krasinin luovuttamisesta venäläisille santarmeille, joka olisi tehtykin teeskennellyn estelyn jälkeen. Asiakirjat sitä varten olisi pitänyt tehdä kaikkien Suomessa saatujen kokemusten mukaan. Sitä varten oli välttämätöntä saada leima, vaikkapa vain lääninsihteeri Åhlgrenilta, joka säilytti sitä kirjoituspöydällään huoneessa, jossa minä hänen sukulaisenaan vietin yöni. Toisena pakokeinona oli Krasinin sairaaksi tekeytyminen ja leikkaaminen meille myötätuntoisen suomalaisen lääkäri Runebergin (tunnetun runoilijan poika) kautta. Tätä leikkausta varten olisi Krasin pitänyt viedä kaupungin sairaalaan, josta karkuun pääsy olisi ollut taattu.

Kolmas pakomahdollisuus, johon pysähdyin edellisten valmistelujen ohella, oli seuraava: Krasinin pitäisi äitinsä tapaamistilaisuudessa antamalla sahalla sahata poikki kalterit vankilan sairaalan akkunasta, jossa häntä säilytettiin. Sahan olin minä valmistanut Krasinin piirustusten mukaan. Pakohetkellä tulisi Krasinin murtaa vain poikkisahattu kalteri ja tiedottaa siitä ulkopuolella oleville tovereille. Santarmeiksi pukeutuneina kiipeävät he vankilan muurin päälle ja heittävät kokoon käärittävät tikapuut Krasinin akkunaa kohti, joka on vain jonkun askeleen päässä muurista. Yrityksen tullessa ilmi ja laukausten vaihdon sattuessa sekoittaisi santarmipuku kortit. Suurin vaikeus suunnitelman toteuttamisessa oli siinä, että Krasinin kopin akkunan vastapäätä oli vankilan muuri. Se esti näkemästä akkunasta annettua merkkiä, koska se oli muuria alempana. Tutkien seutua etsin sellaista paikkaa, josta voisi nähdä edes osan Krasinin kopin akkunasta. Ainoa sellainen kohta osottautui olevan Papulan mäen torni, joka sijaitsi kaupungin puistossa kapean lahden toisella rannalla. Kirjoitin Krasinille silkkipaperille kirjeen, että hän tarkastaisi näkyisikö hänen akkunastaan Papulan tornin huippu, ja jos näkyisi tulisi hänen illalla määrätyllä tunnilla ja minuutilla ottaa koppiaan valaisevaan öljylamppuun tuli kolme kertaa. Lappusen antoi Krasinille hänen äitinsä tavatessaan. Olin sanomattoman iloinen silloin, kun sovitulla tunnilla ja minuutilla tarkastaissani kiikarilla tornin huipusta näin sovitun merkin. Niin ollen oli yhteys ulkomaailman ja Krasinin välillä luotu ja ei katkeaisi, vaikka vanhempansa

olisi estettykin häntä tapaamasta. Määrätyllä kellonlyömällä tuli Papulan tornissa olevan toverin saada tieto Krasinilta, että hetki on todellakin edullinen paolle, joka taas vuorostaan ilmoittaa siitä muurin toisella puolen oleville tovereille.

Itseäni rauhoittaaksein katsoin välttämättömäksi tarkistaa tätä kokeella, joten kirjoitin Krasinille uuden lappusen määräten ajan, jolloin hänen tulisi taas antaa merkki. Samaan aikaan tuli jonkun toverin olla Papulan tornissa ja antaa heti sähkölyhdyllä merkki Krasinille. Toisen piti seistä vankilan muurin vieressä ja seurata merkkiä Papulan mäellä. Tämän merkkien vaihdon jaoin toveri Sashan kanssa kehoittaen häntä valitsemaan paikan joko tornissa tai muurin vieressä. Hän valitsi tornin. Hulikaaneiksi pukeutuneina horjuimme me suomalaisen työmiehen Meriläisen kanssa pullo taskussa ja suomalaisia lauluja laulaen vankilan muurin vieressä. Vähän ennen määrättyä hetkeä ilmoitin merkinantosuunnitelmista toveri Meriläiselle, joka ihastui tavattomasti ja tietäen kuka vangittu insinööri oli virkkoi hän: «Jos toveri insinööri olisi meidän mukanamme, niin voittaisimme kyllä porvariston». Määrättynä hetkenä näkyi tornista valomerkki. Hetken päästä olisi pitänyt näkyä toinen merkki. Mutta sitä ei tullut. Sen sijaan kuului tornilta päin kaksi laukausta ja sitä seurasi kokonainen kuulasade. Oli selvää, että Sasha oli poliisin piirittämä ja puolustautui. Pian kuului ratsupoliisin hevosten kavion kopinaa, jotka piirittivät vankilan. Paluutie oli katkaistu. Oli vain yksi tie lahden yli puolisulaa keväistä jäätä pitkin. Ehdotin sitä toverilleni maalarille. Aluksi hän kieltäytyi. Mutta kun lähdin menemään yksin, seurasi hän jälessä ja pääsimme toiselle rannalle jonkun kerran veteen vajonneina ja vahvasti kastuneina. Toveri Meriläinen johti minut rautatienkonepajan piikkilankaaitojen läpi ja vei kotiinsa Kolikkoinmäelle, sekä antoi yösijan. Seuraavana päivänä sai tov. Meriläinen selville, että lättiläinen toveri oli vahingoittumaton ja minä lähdin hänen luokseen. Ensimäinen kysymykseni oli, elääkö Sasha, onko vahingoittumaton ja missä hän on. Kysymyksiini sain välttteleviä ja pilkallisia vastauksia, mutta lähetettiin kuitenkin hakemaan S., joka tulikin. Tahtoessani suudella häntä vetäytyi hän vaistomaisesti pois. Sanoin, että ei kukaan minua, Sashaa ja Krasinia lukuunottamatta viime hetkeen saakka tiennyt sovitusta merkkien vaihdosta, joten joku meistä täytyy olla provokaattori, jos S. ei ole vain kenellekään muille puhunut. Vastaukseksi tähän räjähtivät kaikki lättiläiset toverit nauramaan, kysyen, kuka on provokaattori. Vastasin, etten ymmärrä yhtään mitään. Hetki oli

vaikea. Samassa tulee asunnon isäntä, suomalainen työmies kädessä sanomalehti, jossa oli sensatiomainen artikkeli otsikolla «Salaperäisiä tulia Papulassa» ja jota seurasi seuraavaa: «Viipurin vankilassa oli vangittuna venäläinen vallankumouksellinen insinööri Krasin. Vankilan johdon huomatessa, että hän sahasi koppinsa akkunan kalteria, oli se olevinaan siitä tietämätön. Yöllä yhtäkkiä sisään tunkeutuen tehdyssä tarkastuksessa löydettiin lappunen, jossa oli määrätty päivä, tunti ja minuutti, jolloin pakoa valmistelevat Krasinin kumppanit tulisivat antamaan merkkejä Papulan tornista. Tänne lähetettiin etsiviä poliiseja, joiden oli määrä piirittää torni ja jonka ne tekivätkin. Päättäen olla vangitsematta vallankumouksellista tornin huipussa lähestyivät he tätä hänen tullessaan alas ja julistivat hänet vangituksi. Vastaukseksi haavoitti hän kahta etsivää, lähtien itse karkuun vuorta piirittäneiden poliisien ajaessa takaa ja ampuen perään. Hänen onnistui paeta.»

Tämän kirjoituksen lukemisen jälkeen oli kaikki selvä. Itkien syleili Sasha minua ja silloin kuulin, että lättiläiset olivat valmistautuneet tappamaan minut. Nyt muistin, että saavuttuani S:n luokse he härnäsivät minua revolverilla osottelemalla, mutta ei silloin tullut mieleenikään, että minua voitaisiin epäillä provokaattoriksi. Muistutin vain heitä tapauksista, jolloin sellainen leikki oli päättynyt murhenäytelmään. Tämän epäonnistuneen vapauttamisyrityksen jälkeen riistettiin Krasinilta tapaamisoikeus ja hänet siirrettiin vankilan puolelle.

Suomen senaattiin olevien yhteyksien avulla onnistuttiin hänelle entisen suuriruhtinaskunnan lakien nojalla hankkia vapautus Suomen hallitukselta. Suomen lakien mukaan ei syytettyä saanut pitää vangittuna kuukautta enempää ilman että häntä vastaan olevia syytöksiä ei ole esitetty. (Ja kun venäläiset santarmit eivät siihen mennessä olleet esittäneet syytöksiä ja luovutusvaatimusta, niin päästivät vankilaviranomaiset Krasinin vapaaksi.) Vankilasta vapauduttuaan tapasi Krasin minut mainitun kauppias Kornblittin asunnossa. Hän oli hiukan laihtunut, mutta oli kuten aina reipas, iloinen ja energinen. Yöksi hankin minä hänelle asunnon Työ-lehden toimittajan Nestori Valleniuksen (Valavaaran) luona.

Viipurista matkusti Krasin kiireesti Helsinkiin, josta kiiruhti ulkomaille.

(Kirjoitus julkaistu ensi kerran Krasinin muistoksi v. 1928 julkaistussa kokoelmassa.)

HELSINGISSÄ TOIMINUT SALAINEN KIRJAPAINO.

Miten tov. Krasinin alotteesta Viipuriin perustettiin tunnetusti toinen venäläisten vallankumouksellisten illegaalinen kirjapaino Suomessa, kertovat Krasinin muistoksi julkaistussa kirjassa Vano Styra ja Lado Dumvadse seuraavaa:

«Kun Pietarin legaalinen kirjapaino vuoden 1906 lopussa mustan taantumuksen alkaessa poliisin toimesta suljettiin, siirtyivät vanhat maanalaisen kirjapainon työntekijät Krasinin ehdotuksesta Suomeen (Lenin oli myös silloin Pietarissa) Viipuriin, jossa painettiin puoluekirjallisuutta ja lehti «Pietarin Työläinen» ja kuljetettiin sieltä Pietariin.» — — — «Siellä painettiin myös bolshevikkien päälehdet «Proletaar» ja «Vperjot».

Paitsi tätä Viipurissa ollutta kirjapainoa, oli venäläisillä vallankumouksellisilla myös Helsingissä salainen kirjapaino, kuten seuraava poliisiraporttien nojalla tehty kertomus osottaa.

Helmikuussa 1907 tiedotti venäläinen virallinen tiedonanto Helsingistä Pietariin, että Helsingin poliisi oli 2 p. tammikuuta pitämässään kotietsinnässä löytänyt Tokankatu 1 Maria Alanteen omistamassa asunnossa salaisen vallankumouksellisen kirjapainon. Poliisi vangitsi asunnossa tapaamansa virolaisen latojan Wilhelm Georg Armanin, takavarikoi painokoneen, erilaisia painotuotteita, 179 kpl. suomenkielisiä julistuksia otsikolla «Tunnussana», 1 venäjänkielisen julistuksen ja maanalaisen lehden «Wjestnik Kasarmi». Etsinnän aikana ilmestyi asuntoon insinööri Vilho Severi Alanne tuoden samallaista paperia kuin kirjapainosta oli jo löydetty. Alanne pidätettiin myös. Poliisikuulustelussa kertoi sosialidemokraattiseen puolueeseen kuuluva Arman saapuneensa Helsinkiin työnetsintään v. 1906, jossa Alanne oli sitten hänet palkannut 100 markan kuukausipalkalla työhön mainittuun salaiseen kirjapainoon, joka Alannen sanojen mukaan kuului Pietarin sosialidemokraattiselle järjestölle. Alanteelta saamansa käsikirjoituksen mukaan oli Arman ehtinyt jo latoa 2.000 kpl. julistusta «Vaalilista». Sikäli kuin ne valmistuivat, luovutti hän ne insinööri Alanteelle.

Insinööri Alanne kertoi poliisikuulustelussa, että hän vuokrasi asunnon Tokankatu 1:ssä kälyään varten, jonka miehensä oli jättänyt, ja menoja vähentääkseen vuokrasi siitä toisen huoneen tuntemattomalle, saksaa puhuvalle kauppamatkustajalle. Vuokraaja toi huoneeseen suuren joukon laatikoita ja luovutti huoneen tuntemattomalle miehelle, joka myöhemmin osottautui olevan latoja Arman. Alanne kielsi kokonaan Arma-

nin häntä kohtaan tekemät syytökset. Hän ei tiennyt mitään kirjapainon olemassaolosta ja ainoastaan kotitarkastuspäivänä toi hän jonkun Dimitri-nimisen venäläisen sosialidemokraatin pyynnöstä Armanille pakan paperia. Toisessa kuulustelussa Alanne myönsi antaneensa Armanille rahaa, mutta ei suinkaan minään palkkana, vaan avustuksena, Arman kun oli vaikeassa asemassa.

Muista todistajista kertoi asunnon haltija Maria Alanne usein nähneensä Armanin työskennelleen painokoneen kanssa. Maria Alanteen palvelijatar Alvina Lahti kertoi huoneessa pidetyn usein suomalaisten ja venäläisten kokouksia, joissa oli mukana myöskin insinööri Alanne, ja oli viimeksimainittu uhannut todistajaa kuolemalla, jos hän ilmiantaisi poliisille huoneessa pidetyn kokouksia.

Kotitarkastuksessa ja kuulusteluissa esille tulleiden seikkojen johdosta nostettiin Alannetta ja Armania vastaan syyte salaisen kirjapainon perustamisesta valtiopetokseen yllyttävien julistusten painattamista varten. Alanne jätettiin vapaalle jalalle, mutta Arman vangittiin itse teossa tavattuna. Oikeudessa kielsi Arman syyllisyytensä häntä vastaan tehtyihin syytöksiin. Hänen selityksensä mukaan ei painetussa julistuksessa «Vaalilista» ollut mitään rikoksellista. Se oli vain vastalause sota-kenttäoikeuksia ja kuolemantuomioita vastaan. Alanne väitti edelleenkin, että hän ei tiennyt mitään kirjapainon olemassaolosta. Palvelijatar Lahden hänelle epäedullisen lausunnon selitti A. johtuvan tämän vihasta häntä vastaan. Helsingin raastuvanoikeuden yleinen syyttäjä vaati kuitenkin Armanille ja Alanteelle rangaistusta yllytyksestä valtiopetokseen ja keisarin häpäisemisestä sekä painamalla että levittämällä laittomia julistuksia. Samalla vaati yleinen syyttäjä myöskin Alanteen vangitsemista, ettei hän pääsisi karkaamaan. Alanteen selitettyä, että vangitseminen keskeyttäisi hänen opetustoimensa teollisuuskoulussa, hylkäsi tuomioistuin vangitsemisvaatimuksen.

Seuraavaan oikeuden istuntoon ei Alanne enää saapunut. Yleinen syyttäjä selitti Alanteen paenneen Helsingistä, jonka johdosta paikallinen poliisilaitos oli antanut kaikkiin satamakaupunkeihin määräyksen hänen vangitsemisestaan. Alanteen poissaolon tähden päätti tuomioistuin käsitellä vain osan jutusta, mikäli se koski Armania. Helmikuun 12 p. antamallaan päätöksellä hylkäsi raastuvanoikeus Armania vastaan tehdyn syytöksen sillä syyllä, että hänen painamansa «Vaalilista» ei sisältänyt mitään rikollista ja toiselta puolen ei oltu näytetty to-

teen, että Arman olisi painanut myöskin muut löydetyt julistukset.

Raastuvanoikeuden päätöstä vastaan ilmoitti yleinen syyttäjä tyytymättömyytensä ja vetosi asiassa Turun hovioikeuteen. Venäläiset viranomaiset olivat myös säilyneiden asiakirjojen mukaan erittäin tyytymättömiä tehtyyn päätökseen. Se oli niiden mielestä tulos paikallisten tuomioistuinten toiminnan rakentumisesta kokonaan muodollisen todistelun pohjalle. Kyseenalaisessa tapauksessa ilmeni selvästi sietämätöntä suvaitsevaisuutta ja vastenmielisyyttä käyttää lakia kaikessa ankaruudessaan niinkuin olisi pitänyt tehdä asian poliittiseen luonteeseen katsoen. Oikeuden olisi myös pitänyt selvittää, missä yhteydessä muut löydetyt julistukset olivat salaisen kirjapainon kanssa, joissa julistuksissa muka selvästi yllytettiin vallitsevan järjestelmän kumoamiseen. Kieltäytymällä vangituttamasta Alannetta auttoi Raastuvanoikeus myös hänen karkaamistaan. Asianomaisten viranomaisten mielestä oli kysymyksenalaiseen päätökseen kiinnitettävä erikoista huomiota senkin tähden, kun se oli ensimäinen tapaus kysymyksessä olevalta ajalta, jolloin paikalliset tuomioistuimet olisivat osottaneet näin anteeksiantamatonta suvaitsevaisuutta poliittisia rikoksellisia kohtaan, vieläpä päästäen erään niistä karkaamaankin. (Venäläiset viranomaiset olivat siis jo silloin tottuneet saamaan suomalaiselta poliisilta ja tuomioistuimelta kaipaamaansa apua metsästäessään Suomessa toimivia tai piiloittelevia venäläisiä vallankumouksellisia.)

(Tässä mainittu insinööri Alanne, ollen Suomen Sos.-dem. Puolueen jäsen ja yksi silloin Suomessa ilmestyneen «Sosialistisen Aikakauslehden» läheisiä avustajia, pakeni Amerikaan, jossa on toiminut eri työväenlehtien toimituksissa ja osuustoimintaalalla. Liittyi aikanaan Amerikan kommunistiseen puolueeseenkin, mutta tehtyään joku vuosi sitten matkan Suomeen muuttui renegaatiksi ja on nyt yksi aktiivisimpia ja häikäilemättömämpiä vallankumouksellisen työväenliikkeen vastustajia ja mustaajia Amerikan suomalaisen väestön keskuudessa.)

G. KRAMOLNIKOV

BOLSHEVIKKIEN KONFERENSSI TAMPEREELLA V. 1905

Bolshevikkien konferenssista Tampereella joulukuun 24—30 (v.l. 11—17) p. v. 1905 on ollut hyvin työläs saada kasaan tarkkoja tietoja. Konferenssin pöytäkirjoja ei ole vielä löydetty ja mahdollista on, että ne ovat kokonaan hävinneet. Miltei ainoat kirjalliset todistuskappaleet siitä ovat noin painoarkin käsittävät päätöslauselmat ja Leninin artikkelit konferenssin tuloksista. Muistitietojen nojalla on ollut vaikea saada yksityiskohtaista kuvaa siitä, sillä useassa tapauksessa ovat eri henkilöiden muististaan antamat tiedot osottautuneet lyövän ristiin. Marxilaisten historikkojen ensimäiselle konferenssille esitti G. Kramolnikov näiden eri lähteiden mukaan Tampereen kokouksen kulusta pääasiassa seuraavaa:

Aina konferenssin kokoontumiseen saakka puhuttiin vain IV bolshevikkien puoluekokouksen koollekutsumisesta. «Novoje Shisnin» numerossa 9, marrask. 23 p. julkaistiin puoluetiedonanto, jossa kehoitettiin valitsemaan edustajat ja niiden varamiehet IV puoluekokoukseen. Sen kokoontumisajaksi määrättiin 23 p. joulukuuta. Tämä tiedonanto on epäilemättä Leninin kirjoittama, josta on todistuksena sen tyylin ja kokonaisten kappaleiden samallaisuus artikkelissa «Puolueen uudelleen järjestämisestä», jossa juuri puhutaan tästä tiedonannosta. Ei ole myöskään suinkaan mikään sattuma tiedonannon otsikon alla oleva toimituksen muistutus, että se on hyväksytty KK:n täydellisenä kokoontuessa. Lenin oli juuri silloin saapunut Venäjälle ja nostanut heti kysymyksen edustajakokouksesta ja puolueen uudelleen järjestämisestä «Novoje Shisnin» numerossa 9.

IV edustajakokouksen vaalit suoritettiin eri paikkakunnilla vain kuten «enemmistön» kokoukseen. Menshevikit valmistivat omaa edustajakokoustaan — vähemmistön «II yleisvenäläistä konferenssia». Rautatieläisten lakko ja Moskovassa puhjennut kapina esti osan keskisen alueen edustajista kokoukseen saapumasta. Moskovan edustajat esim. puuttuivat kokonaan. Juuri nämä teknilliset vaikeudet estivät järjestöjä lähettämästä

täyttä määrää edustajia ja aiheutti sen, että kokous edustajien neuvottelussa päätettiin pitää vain puoluekonferenssina. Menshevikit päättivät konferenssinsa jo marraskuussa. Se pidettiin Pietarissa. Vieraina olivat siinä bolshevikeista läsnä Lenin ja Bogdanov. Kokousta kuvaavaa on, että sen hyväksymä sääntöjen 1 pykälä on täydellisesti Leninin vaatimusten mukaan muodostettu. Samoin tärkein päätöslauselma puolueen yhtymisestä ja uudelleen järjestämisestä on hyvin lähellä bolshevikkien konferenssin vastaavaa päätöstä. Mitä sitten bolshevikit itse odottivat konferenssiltaan? Tärkein sen ratkaistava kysymys oli, miten vedetään työläisiä sosialidemokraattisen puolueen jäseniksi ja miten saadaan aikaan sellainen tarkkaan määritelty «enemmistön» ja «vähemmistön» yhtyminen, joka toiselta puolen takaisi bolshevistisen linjan noudattamisen vallankumouksessa, mutta toiselta puolen antaisi vastaiskun niille epäterveille organisatoorisille aatteille (kirjallisten työntekijäin itsenäistymispyrkimykset, plebeijiläinen periaate y.m.), joita menshevikit olivat esittäneet toukokuulla pitämässään n.s. «I yleisvenäläisessä konferenssissa».

Siirtyminen vallankumouksen valmistelun linjalta itse vallankumouksen osanottoon, alkaen tammikuun 9 p. (v.l.), nopea taistelumuotojen muuttuminen, siirtyminen avoimeen kansalaissotaan, mutta samalla näiden tosiasioiden rinnalla esiintyvä hajanaisuus, jälelle jääneisyys, järjestömuotojen vanhanaikaisuus — kaikki tämä kehoitti työläisiä äärimmäiseen voiman säästöön. Nämä uudet tehtävät tekivät työläisille ja monille maaseudun komiteain intelligenttijäsenillekin sietämättömäksi sellaisen tilanteen, että järjestöt käyttivät 9/10 ajastaan ja voimistaan kysymysten käsittelyyn, jotka eivät olleet sisäisessä yhteydessä kehittyvän vallankumouksen kanssa. Pyrkimys puolueen molempien osien yhdistämiseen ilmeni selvästi III puoluekokouksen puheissa ja päätöksissä kuin myös menshevikkien konferenssin päätöksissä. Niin bolshevikkiset kuin menshevikkisetkin joukot siirtyivät vallankumouksen kulussa meidän puolelle ja takasivat jatkuvan nousun ja johtomme kasvamisen työssään — liikkeen saadessa laajemman pohjan — ja johti sen pois uskosta «ihmeisiin». Sellaisissa oloissa poisti yhtyminen yksinkertaisesti ja helposti joukon ahtaita, vähäpätöisiä riitakysymyksiä ja antoi tilaisuuden menshevismin olemuksen paljastamiseen kaikkein kaunopuheisimmalla ja joukoille parhaiten ymmärrettävällä rintamalla, juuri taistelussa proletariaatin hegemoniasta vallankumouksessa. Paitsi pöytäkirjassa julkaistua päätöstä suhtautumisesta puolueesta irtautuvaan osaan hyväksyttiin III

puoluekokouksessa vielä Semljatskan ja Buran (A. M. Essen) ehdotuksesta salainen päätös. Seuraavassa tämän päätöksen sanamuoto, joka on julkaistu v. 1924 «Proletarskaja Revolutsijan» N:o 2 (25) Nelidovin artikkelissa «Uutta aineistoa VSDTP:n III puoluekokouksesta»:

«VSDTP:n III puoluekokous antaa KK tehtäväksi ryhtyä kaikkiin toimenpiteisiin VSDTP:sta irtautuvan osan siihen liittämisen valmistamiseksi ja ehtojen muokkaamiseksi, ollen sellaisten ehtojen lopullinen hyväksyminen esitettävä seuraavalle puoluekokoukselle.»

Tällä päätöksellä esti puoluekokous puolueen kahden osan järjestymättömän, kaaosmaisen toisiinsa sekaantumisen. Menshevikkien keskuudessa vallitsi sellainen Babelin sekoitus, että Plehanovkaan ei sitä enää sietänyt, eli kuten hän sanoi, «organisatoorinen sumumaisuus», ja erosi «Iskran» toimituksesta. Konferenssin päätökset eivät olleet ehdottomasti paikallisten järjestöjen jäseniä sitovia. KK:n tilalle oli valittu Organisatiokomitea selityksellä, että he rakentavat puoluetta alhaalta käsin. «Iskra» esiintyi valtiona valtiossa ja bolshevikkien keskuskomitealaisten tuli käydä keskusteluja sellaisten puolueen edustajien kanssa, jotka eivät tienneet, miten pitkälle heidän valtuutensa riittivät. Näissä oloissa oli bolshevikkien KK:lle annettu määräys yhtymisen ehdoista: ehdottaa menshevikeille yhtyä puolueeseen III puoluekokouksen hyväksymien sääntöjen pohjalla ja jos menshevikit eivät tätä hyväksy, valmistaa ehdotus sovinnon ja yhtymisen ehdoista siten, että bolshevikkien seuraava puoluekokous tarkastaa ja vahvistaa ne. Keskustelujen suorittamista varten oli valittu Bogdanov ja Krasin, kaksi III puoluekokouksessa valittua keskuskomitean jäsentä. Menshevikkien puolelta osallistuivat keskusteluihin Tarasevitsh (Pyibak) ja Grintser (Aleksander). Krasin teki suuren palveluksen puolueelle mennessään yhdessä Ljubimovin kanssa vastoin puolueneuvoston päätöstä (menshevikkien) kokoukseen (he molemmat olivat pelastuneet koko KK:n joutuessa vangiksi Andrejevin asunnossa helmik. 1905). Kokouksessa ilmeni Krasinin entinen sovittelevaisuus vain hyvin heikosti. Mutta heti sen jälkeen joutuu hän sovittelevaisuuden valtaan ja valittaa jo Pariisista Bogdanovin puhuvan menshevikeistä liian kirpeästi. Bogdanov oli Pariisissa venäläisten sosdem siirtolassa selostanut III puoluekokousta, jonka johdosta Krasin kaipasi Leninille, että miten voi asettua elämään yhdessä menshevikkien kanssa, jos keskuskomitealaisen Bogdanovin selostuksessa käsitellään heitä polvilleen pakoitettuina vihollisina. Mutta hyvin pian

sen jälkeen joutuu Bogdanovkin, yksi puolueen huomattavin työntekijä ensimäisen vallankumouksen ajalta (Lenin piti Bogdanovia hyvin suuressa arvossa tottuneena kirjallisena työntekijänä ja organisaattorina), alkaen noin kesäkuussa 1905, «ilman airoja ja peräsintä» sovittelevaisuuden valtaan. Selostaessaan keskustelujen kulkua Leninille sanoo KK:n sihteeri Venäjällä D. Stasova suoraan: «yhä enemmän on syytä epäillä komiteoita, kunhan meillä ei vain olisikin menshevistinen KK?»

Leninin ja keskuskomitealaisten välillä oli huomattava kannan ero yhtymiskysymyksessä. Siten kirjoittaa Lenin esim. kirjeessään 12 p. kesäkuuta: «Kaikki otteet ilman todellisia rauhan takeita muodostuvat harha-askeleiksi, jotka sotkevat asiaa vielä enemmän, aiheuttaen uusia hajaantumisia, sopimuksen rikkomisia, väittelyjä, uutta katkeruutta ja siirtää vain yhtymistä. Minun mielestäni on kaikki puhe yhtymisestä pelkkiä sananparsia niin kauan kuin ei ole valmistettu kokemukseen perustuvaa, toteutettavissa olevaa suunnitelmaa: siihen asia menee, täytyy vain odottaa joku kuukausi, antaa kaikkien arvostella konferenssin järjetöntä päätöstä, antaa kokemuksen tuhota sen idiotimaisen «organisatooriset säännöt», antaa kokemuksen pienentää heidän vaatimuksiaan (muuten, yleensä asia on meille parempi ja me kuljemme kohti voittoa), — silloin alkavat keskustelut ilman välittäjiä (kysymys on Kansainvälisen Sosialistitoimiston edustajan Bebelin välityksestä) suoraan keskusten välillä... Nyt on taisteltava.»

Kirjeessään 15 p. syyskuuta kirjoittaa Lenin: «Kirjoitatte, että ette viekastelleet Organisationikomitean kanssa, vaan toteutitte III puoluekokouksen tahdon. Mielestäni olette kokonaan väärässä. On välttämätöntä valmistella yhtymisen ehtoja ja kahden puoluekokouksen pitämistä samassa paikassa yhtymistä varten (samassa paikassa ja samaan aikaan sekä kummankin järjestön velvollisuudella alistua kokoustensa päätöksiin), josta kirjoitin teille jo aikaisemmin... Siitä ei siis ole mitään erimielisyyttä. Mutta tosiasiaksi jää, että unohditte salaisen päätöksen (liitän sen tähän), velvollisuuden, että yhtymisen ehdot vahvistetaan IV puoluekokouksessa. Ahdistin sillä Organisatiokomiteaa sen puhuessa julistuksensa kahdessa kohdassa, kohdassa 2 ja 3, puoluekokoustietä yhtymistä vastaan. Tätä ei saa kieltää. Mutta te ette mainitse vastauksessanne tavuakaan siitä, ettette hyväksy sitä. On käynyt niin, että olette muuttaneet päätöstä. Kirjoitatte, että «oli kysymys yhtymisestä III puoluekokouksen pohjalla». Suokaa anteeksi, herrat! Mitä varten pitää pettää itseään? Yhtyminen III puoluekokouk-

sen pohjalla on hyljätty... Jää jälelle vain sopimus IV puoluekokoukseen saakka ja yhtyminen «neljännen puoluekokouksen pohjalla». (Lenin kokoelma V, sivu 86.)

«Novoje Shisnin» 9 numerossa julkaistussa puoluetiedonannossa oli määrätty, että edustajien tulee olla Pietarissa 21 (8) p. joulukuuta, josta sitten ryhmittäin siirtyvät Suomeen. Leninissä ilmeni tällöinkin vanha ammattivallankumouksellinen. Hän ehdotti, että huolimatta «vapauden päivistä» ei edustajien oikeita nimiä julkaistaisi, vaan mainitaan heidät vain tekonimillä, ja että on joka tapauksessa valittava varajäsenet. Tiedämme, että salainen poliisi ei saanut juuri ollenkaan tietoonsa oikeita nimiä. Ilmiannettujen joukossa on m.m. Reissner, mutta kun hänellä ei ollut vallankumouksellista entisyyttä, niin oli hän omalla nimellään. Hänet oli kokoukseen lähettänyt väestön, sotamiesten ja matruusien kokous Narvasta.

Moskovan kapinan ja rautateiden lakon tähden eivät Samaran, Nishni-Novgorodin, Moskovan y.m. järjestöjen valitut edustajat voineet ollenkaan matkustaa, jonka johdosta puoluekokous muuttui konferenssiksi. Menshevikkien virallisena edustajana oli siinä E. D. Gurevits-Smirnov. Konferenssin presidiumiin valittiin kolme toveria: Lenin puheenjohtajaksi ja hänen apulaisikseen Gorev ja Kiril (tunnettu Kiinan työntekijä Borodin). Pikakirjoituspöytäkirjaa ei pidetty. Sihteerit valittiin aina jokaisessa istunnossa. Jokaisen puhujan tuli antaa lyhyt yhteenveto puheestaan kirjallisesti. Nämä yhdessä sihteerien muistiinpanojen kanssa muodostivat aineiston keskustelupöytäkirjan tekemistä varten.

Konferenssin istunnot alkoivat jo 23 (10)/XII, mutta avattiin se vasta 24 p. Odottaen toisten edustajien saapumista kuultiin ensin Siperian ja Uralin paikalliskertomukset. Kaikkien osanottajain kertoman mukaan teki silloin Siperiassa työskentelevän toveri N. N. Baranskin selostus hyvin voimakkaan vaituksen. KK:n kertomuksen esitti P. P. Rumjantsev. Edustajien arvostelun mukaan oli se pelkkä organisatoorinen selostus. Tov. Stalin muistelee Leninin tehneen selostuksen päivän kysymyksistä. Tästä puhuu myös Gorev. Mutta mitään päätöstä ei sen johdosta hyväksytty. Hiukan myöhästyneenä saapui Krasin ja toi tullessaan joulukuun 11 p:n lain tekstin Valtakunnan Duuman vaaleista. Monistetussa päätöslausunnossa nimitetään sitä joulukuun 13 p:n laiksi. Gorev kertoo asuneensa Leninin kanssa jossakin hotellissa ja häneltä kuuli Lenin ensi kerran, luultavasti 12 p., laista ja tutustui G:n tuomaan tekstiin. Kysymys Valtakunnan Duumasta käsiteltiin nähtävästi 13 p. (v.l.).

Päätösten monistetuista kappaleista näemme, että yleinen organisatio- ja yhtymiskysymys olivat erotetut toisistaan. Ne oli valmistellut eri toverit. Siten oli Gorev valmistellut kysymyksen keskusten yhdistämisestä. Gorevin kirjoittamassa hyväksytyssä päätöslausunnossa oli ehdotettu asettaa ensin aluksi KK ja pää-äänenkannattajan toimitus rinnakkain. Vastaukseksi menshevikkien marraskuun konferenssille hyväksyttiin: «Toimituksen jäsenet voivat olla käytännöllisen työn keskuksen jäseniä». Menshevikkien päätöksessä kuuluu vastaava kohta: «Pää-äänenkannattajan toimituksen jäsenet eivät voi olla samalla käytännöllisten järjestöjen jäseniä». Menshevikit tahtoivat turvata itsensä siltä, ettei Lenin tulisi KK:n.

Losovskin ehdotuksesta hyväksyi kokous sitten päätöksen paikallisten rinnakkaisjärjestöjen yhdistämisestä.

Yhteisen puoluekokouksen kokoonkutsumisesta esitti päätöslauselman ja puolusti sitä Rumjantsev (R. ja Leninin allekirjoittama). Lenin käytti tämän johdosta lyhyen puhevuoron.

Ei ole onnistuttu toteamaan, kuka kirjoitti päätöksen puolueen uudelleen järjestämisestä. Mahdollista, että sen teki Lenin.

Seuraavana kysymyksenä oli päiväjärjestyksessä maatalouskysymys. Alustuksen siitä esitti Lenin. Hänen kirjoittamansa on myös siitä hyväksytty päätös. Talonpoikain maita koskevasta kohdasta ehdotettiin poistettavaksi vähennettyjen kappaleiden palauttamista koskeva osa, mutta sensijaan ottaa siihen kohta talonpoikain vaatimusten kannattamisesta aina tilanherrojen y.m. maiden takavarikoimiseen saakka.

Kysymyksen suhteesta Valtakunnan Duuman vaaleihin alusti Gorev, kuvaten, minkälaista menettelytapaa niissä olisi noudatettava. Hänen onnettomuudekseen oli menshevikki Gurevits-Smirnov ehtinyt jo tehdä edustajille tunnetuksi oman taktiikkansa, jonka mukaan Duuman boikotti ensi asteella hyljättäisiin ja kehoitettaisiin käyttämään vaaleja hyväkseen omavaltaisten edustajakokousten, neuvostojen y.m. muodostamiseksi. Gorevin kanta oli hyvin läheinen Smirnovin kannalle. Kaikki puhuttelemani edustajat muistelevat Stalinin kiihkeätä ja tiukkaa vastausta Smirnoville. Puhuen Smirnovin lausumien sanojen, «Siten me edellytämme», jälkeen heitti Stalin häntä vastaan: «Teidän päässänne oleva ei ole ollenkaan tärkeätä, se ei herätä kenessäkään mielenkiintoa, mutta erittäin tärkeätä on, minkälaisissa oloissa on hyödyllistä keskittää kaikki hyökkäykseen taantumusta vastaan.» Mitä mieltä Lenin oli, siitä kerrotaan Gorevin kertomuksessa seuraavaa:

«11 p. joulukuuta julkaistiin Witten laki Valtakunnan Duuman vaaleista, jonka mukaan työmiehet saivat oikeuden ottaa osaa vaaleihin, ja Duuma tulee olemaan ei vain neuvoa antava, vaan lakiasäätävä laitos. «Pörssi-Tiedonantoja» sen numeron, jossa oli lain sanamuoto, toi mukanaan sattumalta Krasin tai joku toinen. Asuin Leninin kanssa samassa huoneessa. Luimme yhdessä ensimäisen lehden, jolloin Lenin sanoi:

— Voisimme käyttää näitä vaaleja muodostaaksemme omavaltaisia neuvostoja.

Kuten tiettyä, valitsivat työläiset valtuutettunsa, valtuutetut valitsivat valitsijat ja valitsijat lähetettiin läänien vaalikokouksiin. Lenin ajatteli, että voitaisiin valita valtuutetut ja jättäytyä tälle asteelle, mutta näistä valtuutetuista muodostettaisiin ilmoitusjärjestyksessä uusia neuvostoja. Myöhemmin emme tästä keskustelleet. Se oli vain ohimennen heitetty ajatus. Seuraavana aamuna levisi huhu, että on olemassa lain tekstin sisältävä lehti ja ehdotettiin, että minä tekisin siitä selvää. Tutustuttuani edeltäpäin lakiin huolellisesti esitin sen edut, selostaen lain sisältöä, ja omin päin, puhumatta siitä mitään Leninin enempää kuin muidenkaan kanssa, tein saman ehdotuksen, jonka Lenin oli aikaisemmin maininnut, eivätkö työläiset voisi käyttää vaaleja ensimäisellä asteella muodostaakseen valituista valtuutetuista työväen edustajain neuvostoja.

Olisi kannattanut nähdä, minkä vaikutuksen tämä ehdotus teki konferenssin jäseniin. Onnettomuudekseni oli konferenssissa oleva menshevikkien edustaja vähää ennen yksityiskeskustelussa edustajien kanssa esittänyt samallaisen suunnitelman. Sananmukaisesti puhkesi valitushuutoja. Huudettiin, että tämä on petosta, että Pietarin komitea on lähettänyt menshevikin. Usea puhuja arvosteli ehdotusta ankarasti, nimittäen sitä opportunistiseksi, sovittelevaksi j.n.e. Käännyin silloin Leninin puoleen, sanoen:

— Vladimir Iljitsh! Todistakaa, että me eilen puhuimme tästä ajatuksesta teidän kanssanne!

Sananmukaisesti vastasi Lenin seuraavaa:

— «Toverit, minun on myönnettävä, että eilen olin samaa mieltä kuin toveri Igor (Gorevin tekonimi silloin), mutta tänään kuultuani kaikki teidän vastaväitteenne minä peräännyn täydellisessä taistelujärjestyksessä.»

On muistettava itse kysymys selvittääksemme Leninin todellisen suhteen Witten Valtakunnan Duumaan (1906). Lenin ei näet nerokkaassa kuvauksessaan bolshevismin kasvun eri etapeista («Vasemmistolaisuus lastentautina bolshevismissa») va-

hingossa erityisesti sano, että «virhe, tosin kyllä pieni ja helposti korjattava, oli jo bolshevikkien Duuman boikottaminen v. 1906». On suuri merkitys sillä että Leninillä joulukuun kapinan aattona voi olla näköpiirissä mahdollisuus taktiikan tarkistuksesta suhteessa Valtakunnan Duumaan. Aivan toinen kysymys on, oliko bolshevikeilla mahdollisuus mennä vaaleihin silloin, kun joulukuun kapina nostatti kysymyksen taistelun kohoamisesta uudelle, korkeammalle asteelle, mutta vielä suuremmassa määrässä kapinan epäonnistuessa. Joulukuun jälkeen, jolloin kaikki, jotka eivät olleet laiskoina, alkoivat käyttää kapinan epäonnistumista hyväkseen puolustaakseen luopumistaan kapinan johtamisajatuksesta, alkoi boikotti merkitä bolshevistisen taistelutaktiikan oikeaksi toteamista, ja toisin ei voinut ollakaan. Jos vielä myöntää, että Lenin Tampereen kokouksen edellä hylkäsi boikotin, niin on hyvin vähän uskottavaa, että Leninin suunnitelma olisi ollut se, jonka Gorev esitti.

Muuan Gorevin väite on päättävästi hyljättävä. Hän sanoo, että Lenin olisi tahtonut käyttää vaaleja hyväksi neuvostojen muodostamista varten.

Leninin artikkelissa, jossa hän tammikuussa 1906 puolustaa bolshevikkien ohjelmaa, sanotaan:

«Jos tarvitaan vapaita edustajia, niin minkä tähden on otettava huomioon jonkun Duuman vaalit? Minkä tähden tulee antaa poliisille luettelo valtuutetuistamme? Ja minkä tähden on uudestaan luotava työväen edustajien neuvostot, koska on olemassa (esim. Pietarissa) vanhoja työväen edustajain neuvostoja? Se on hyödytöntä, vieläpä vahingollistakin, koska se herättää väärää, alakuloista mielialaa, niinkuin muka kuolevat ja hajoavat neuvostot voitaisiin elävöittää uusien vaalien kautta, mutta ei uudella kapinan valmistamisella ja laajentamisella. Laillisten vaalien käyttäminen kapinatarkoitukseen saisi suorastaan aikaan hämmennystä.» (Lenin, Kootut teokset VII, nide 1, s. 58.)

Jotkut kokouksen edustajat, kuten esim. Tverin edustaja Mostovenko, esittävät sellaisen ajatuksen, että Leninin sanat Goreville olisivat olleet vain «koepallo». Lähellä Gorevin esittämää kantaa on Baranovskin kirjasessaan «Siperian sosialidemokraattisen liiton riveissä» esille tuoma mielipide.

Konferenssissa tapahtuneen ajatuksen vaihdon nojalla valittiin päätöslauselmaa laatimaan 5-henkinen komitea: Lenin, Stalin, Melsitov, Krasin ja Jaroslavski. Boikottikanta tuli hyväksyttyä.

On välttämätöntä edelleen tutkia, minkätähden Lenin oli Tampereen kokouksen edellä kahden vaiheilla boikottikysymyksen suhteen ja oliko hän sitä? Minusta persoonallisesti tuntuu, että tarve saada Pietarille levähdysaikaa, odottaessaan suurempaa aallon nousua vasta keväällä, jolloin oli odotettavissa suuria talonpoikaisliikkeitä, saattoi Leninin etsimään toimintamuotoja, jotka eivät antaisi aiheita hallituksen provokatoorisille pyrkimyksille saada aikaan osakapinoita ja siten tukahuttaa ne. Samaa sanotaan selvästi Leninin jo 26 marraskuuta Neuvostossa esittämässä sulkua koskevassa päätöslauselmassa ja artikkelissa «Epäonnistunut provokatio» «Novoje Shisnissä». Tämä levähdyksen tarve Pietarille, jonka esiintymisellä oli asiallisesti yleisvenäläinen merkitys, kenties aiheutti hetkellisen epäröinnin, mutta en pidä vielä koko kysymystä ratkaistuna ja ajattelen sen tarvitsevan vielä lisätutkimuksia.

Vielä kerran huomautan mahdollisesta väärinkäsityksestä. Hyväksyessään päätöslauselman oli Lenin jo täydellisesti toisten kanssa yhtä mieltä boikotista. Muuten ei hän olisi niin voimakkaasti puolustanut tätä päätöstä bolshevikkien menshevikkien taktiikan vastakohdaksi esittämässä ohjelmassa. Vallankumouksellinen tilanne, jossa konferenssi kokoontui ja tiedot Moskovasta tekivät nähtävästi lopun kaikista mahdollisista horjumisista.

Tekee mieli esittää joku rivi N. K. Krupskajan muistelmista, joissa hän kuvaa sitä tilannetta, jossa konferenssi työskenteli.

«Joulukuun alussa kokoontui Tampereen konferenssi. Vahinko, ettei tämän konferenssin pöytäkirja ole säilynyt. Minkälaisen nousun vallitessa se pidettiinkään! Se oli selvää vallankumouksellista hehkua, jokainen oli mitä suurimman innostuksen vallassa, kaikki valmistautuivat taisteluun. Väliajoilla opeteltiin ampumaan. Eräänä iltana olimme suomalaisessa joukkokokouksessa, joka pidettiin tulisoihtujen valossa. Tämän kokouksen juhlallisuus vastasi täydellisesti edustajain mielentilaa. Tokko kukaan tässä konferenssissa olleista edustajista on tätä unohtanut. Siellä olivat: Losovski, Baranski, Jaroslavski, Branderburg ja monta muuta. Muistan nämä toverit sentähden, että heidän selostuksensa «itse paikalta» olivat mielenkiintoisimpia.»

Tampereen konferenssissa, jossa oli vain bolshevikkeja, hyväksyttiin päätöslauselma «välttämättömyydestä kiireellisesti valmistella ja järjestää aseellista kapinaa». (Valtakunnan Duumaa koskevan päätöksen loppusanat.)

Valtiolliselle poliisille tehdyssä ilmiannossa puhutaan erityisesti joulukuun 31 (18) p:stä konferenssin päättymispäivänä. Mutta konferenssi päättyi ilmeisesti jo 30 (17) p. joulukuuta, sillä 18 p. oli Pietarissa jo kokouksia, joissa esiintyivät konferenssista palaavat edustajat. Edustajien palaamisesta Pietariin jo 18 p. puhuu myös Gorev.

Valtiollisen poliisin ilmiannoissa kerrotaan myös Pietarissa pidetystä kokouksesta, jossa ilmoitettiin yhteisen keskuksen muodostamisesta.

«22 p. jouluk. pidettiin Pietarissa Sagorodin prospekti N:o 9 Ivan Grigorjevits Simonovin asunnossa Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen keskuskomitean ja Tverin, Kasanin, Tambovin, Tiflisin, Rigan, Permin, Voronesin, Pietarin edustajain kokous Leninin ja Martov-Sederbaumin ollessa mukana. Tässä kokouksessa esitettiin selostus «enemmistö»- ja «vähemmistö»-fraktion yhtymisestä. Yhtyminen tapahtui seuraavilla ehdoilla: valittiin 14-henkinen toimituskomitea, yhtä monta kummaltakin puolelta, joista valittiin 4 (kaksi kummaltakin puolelta) kollegioon, jonka tulee seurata kummassakin fraktiossa ilmeneviä virtauksia. Leninin ja Martovin selostusten jälkeen selostettiin puolueen kahta taktiikkaa. Lenin suositteli Valtakunnan Duuman täydellistä boikottia ja ehdotti valmistautumaan aseelliseen kapinaan. Martov ei hyljännyt Duuman vaaleja aina läänin kokouksiin saakka... Päätettiin tarmokkaasti valmistautua aseelliseen kapinaan ja julistettavaksi se silloin, kun ollaan riittävän voimakkaita hyökkäämään. Puolueen päävoimat päätettiin suunnata sotaväen keskuudessa suoritettavaan propagandaan.»

Minkä verran tässä on ohranan agentin omaa, voivat tarkkaan sanoa vain mainitun kokouksen osanottajat.

Lopuksi joku sana tämän konferenssin paikasta puoluekokousten sarjassa. Tampereen konferenssi ei ollut vain III puoluekokouksen lapsi, mutta se oli myös hengeltään ja kokoonpanoltaan, ja erityisesti suorittamansa työn luonteen vuoksi organisatoorisesti sukua III puoluekokoukselle. Mutta se toteutti vielä laajemmalla pohjalla sen, mitä III puoluekokous oli viitoittanut. Tämä voi tuntua paradoksilta. Katsokaapas, perustavimmaksi III puoluekokouksessa, tässä ensimäisessä puhtaasti bolshevistisessa puoluekokouksessa, oli käsitetty VSDTP hajaantuminen, erityisen leniniläisen puolueen perustaminen. Konferenssi taas ajoi erityisen itsenäisen bolshevistisen puolueen takaisin vain VSDTP vasemman siiven puitteisiin. Muistamme, miten epätoivoista taistelua Leninin täytyi käydä koko

ajan toukokuusta elokuuhun voittaakseen johdossa esiintyvät horjumiset, jonka horjumiset epäilemättä olivat heijastusta maaseutukomiteoiden horjumisesta (varsinkin kauempana olevien), jotka eivät olleet onnistuneet vielä vetämään selvää rajaa bolshevikkien ja menshevikkien strategian ja taktiikan välille. Lenin pyrki siihen, että taistelu yhtymisen puolesta muuttuisi taktiikaksi yhteisrintama alhaalta käsin. Se oli taistelua joukoista III puoluekokouksen taktillisten päätösten pohjalla. Aluksi muodostuivat rinnakkaisina Yhdistynyt KK ja Yhdistynyt PÄ, mutta asiallisesti, kiinteäksi muodostuneen bolshevikkien järjestön ytimen ja menshevikkien järjestön selkärangan taittumisen vaikutuksesta menshevikit hyväksyivät puhtaasti bolshevistisen sääntöjen 1 pyk., ja puoluekokoukset tunnustettiin uudelleen puolueen korkeimmiksi elimiksi. Päätettiin, että keskuselimet valitaan puoluekokouksissa ja ovat tilivelvollisia sille.

III puoluekokouksen vahvistama hajaannus merkitsi hyvin paljon bolshevismin itsemäärittelyssä, mutta se jäi vieraaksi suurelle osalle vallankumouksellisia työläisiä, jotka asiallisesti kulkivat bolshevistista tietä tai elämä itse ne ajoi sille. Ja työläis-bolshevikkien terve puoluevaisto saneli heille kiinteän tehtävän helpottaa työläisten eroon pääsyä menshevismistä ja puolueen todella vallankumoukselliselle tielle tuloa. Tampereen konferenssin jälkeen merkitsi menshevikeistä luopuminen eroa menshevikkien johtajista ja niiden karkaamista. Mutta se oli jo joukkoja vailla olevan johdon pako. Tampereen konferenssi työskenteli joulukuun kapinan päivinä. Kaikkia sen päätöksiä lämmittää ja valaisee tämä vallankumouksen kohoaminen korkeammalle tasolle. Tukholman puoluekokous pidettiin jo Presnin häviön jälkeen, rankaisuretkikuntien ja työsulun jälkeen. Menshevikkien mielestä porvarillinen vallankumous oli asiallisesti päättynyt ja «yhtyjät» matkustivat Tukholmaan, paitsi muuta pakaasia, povi täynnä kiviä toisiansa vastaan.

Huolimatta siitä, että Tampereen konferenssi kokoontui sellaisella vallankumouksellisella hetkellä kuin joulukuun kapinan aikaan, olisi se tuskin silti ollut niin täydellisesti bolshevistinen, jos Lenin ei olisi aikanaan asianmukaisesti vastustanut poliittista kuolailua ja helläkätistä «sovittelevaisuutta». Puolue täytti sen eteen asetetun tehtävän yhtymisestä kompastumatta «sovittelevaisuuteen». Vielä kerran toteutui tunnus: «Voidaksemme yhtyä, täytyy meidän ensin erota».

A. SHENEVSKIJ

VIAPORIN KAPINA

(Poliisiosaston tietojen mukaan).

Viaporin kapinaa heinäk. 17—20 (v.l.) p:nä v. 1906 on verrattain vähän selostettu historiallis-vallankumouksellisessa kirjallisuudessamme. Samaan aikaan kun Sevastopolin kapinasta v. 1905 ja kapinasta «Potemkinilla» on kirjoitettu kokonaisia kirjoja, niin Viaporin kapinasta on olemassa vain N. Olshanskin artikkeli «Viaporin kapina» (aikakauslehdessä «Krasnyi Letopis» N:o 2—3 ja 4 v. 1922), kapinan johtajan, kapteeni S. A. Cyonin kirjoittama, hyvin harvinainen kirjanen «Kolme päivää Viaporin kapinaa» sekä joitakuita satunnaisia artikkeleja ja kirjoituksia siroteltuina useampiin aikakauslehtiin.

Tämän vuoksi kaikki Viaporin kapinaa valaisevat tai sitä seikkaperäisesti täydentävät uudet tiedot ovat meille hyvin mielenkiintoisia.

Poliisiosaston asiapapereissa N:o 2, 12 osastossa vuodelta 1906 «Tiedonantoja lääneistä ja alueista Suomen Suuriruhtinaskunnassa» on koko joukko mielenkiintoisia tietoja, jotka valaisevat Viaporin kapinan kulkua ja tilannetta. Samassa on tietoja myöskin kapinan jälkitapahtumista. Esitän kaikki nämä tiedot historiallisessa järjestyksessä.

I. Kokous Helsingissä kapinan aattona.

Aikaisemmin julkaistusta kirjallisuudesta on selvinnyt, että Viaporin kapinaa valmisteltiin pitkän aikaa. Siitä huolimatta se puhkesi ennen määräaikaa, luonnonvoimaisesti, johtuen miinakomppanian ja linnanpäällikön välisestä konfliktista. Jos ei olisi ollut tätä konfliktia, joka huomattavasti joudutti tapahtumia ja sentähden aiheutti sen epäonnistumisen, niin kapina olisi kehittynyt toista, enemmän organisatoorista tietä ja olisi saanut aikaan hallitukselle huomattavasti enemmän levottomuutta ja puuhaa.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan, jonka laativat Pietarin, Kronstadtin ja Helsingin vallankumoukselliset järjestöt, edellytettiin kapina alkavaksi samanaikaisesti Viaporissa, Kronstadtissa ja laivastossa. Tähän kapinaan olisi pitänyt osallistua

LENIN

VIAPORIN KAPINASTA

(Luonnos päätökseksi).

Saatuaan erikoisilmoituksen ***:sta *) tilanteen äärimmäisestä kärjistymisestä tässä kaupungissa ja mahdollisuudesta heti tapahtuvasta räjähdyksestä päättää VSDTP:n Pietarin Komitea:

1) lähettää kiireellisesti tovereiden NNNN **) muodostaman lähetystön ***:n.

2) antaa lähetystön tehtäväksi ryhtyä kaikkiin toimenpiteisiin asiain tilan tarkkaan tutkimiseksi itse paikalla;

3) antaa sen tehtäväksi vaikuttaa paikallisiin puoluejäseniin, vallankumouksellisiin ja väestöön siinä mielessä, että koettaa saada esiintymisen lykkääntymään, jos se suinkin on mahdollista ilman suuria uhreja väestön puolelta hallituksen jo vangittavaksi määräämien henkilöiden muodossa.

4) antaa saman lähetystön tehtäväksi siinä tapauksessa, että on aivan mahdotonta pidättää räjähdystä, osallistua mitä päättävimmällä toiminnalla liikkeen johtamiseen, s.o. auttamalla kapinaan nousseita joukkoja järjestymään itsenäisesti, riisua taantumus aseista ja tuhota se, koettaa suoritetun valmistelun pohjalla ryhtyä päättävästi hyökkäävään toimintaan ja (nostattaa) ***) esiintyä oikealla ja todella vallankumouksellisella toiminnalla ja tunnuksilla, jotka vetävät mukaan joukkoja.

---

*) Viaporin salamerkki.

**) W. R. Menshinskin välityksellä PK lähetti Viaporiin Leninin esittämät neljä toveria: Shlihter, Ljadov, Semljatska ja Trisson.

***) Käsikirjoituksessa ylipyyhitty.

aktiivisesti myös Suomen punakaartin, joka oli tähän mennessä järjestynyt useammassa Suomen kaupungissa ja maaseutupaikkakunnilla.

Kapinaan valmistauduttiin aktiivisesti sekä armeijassa että laivastossa. Samanaikaisesti valmistautui siihen myös Suomen punakaarti.

Heinäkuun 8 ja 9 p:nä, noin viikkoa ennen kapinan alkua, kokoontui Helsingissä Suomen punakaartin edustajain kokous, yksi edustaja kahtasataa punakaartilaista kohti. Kokous pidettiin työväenyhdistyksen talolla, Yrjönkatu 27 ja oli sen puheenjohtajana Suomen punakaartin päällikkö, kapteeni Kock. Taloa, jossa kokous pidettiin, vartioivat punakaartin patrullit. Kokoukseen ei päästetty yhtään poliisia eikä ohranaa, joten tässä kokouksessa käsitellyt kysymykset eivät joutuneet poliisiosaston tietoon.

Tähän kokoukseen osallistui n. 40 Venäjältä erikoisesti sitä varten saapunutta vallankumouksellista edustajaa, joista poliisiosasto mainitsee tunnetun kirjailijan Leonid Andrejevin ja valtakunnan duuman edustajat: sosdem. Mihailitshenkon, menshevikki Ramishvilin ja työpuoluelaisen Sedelnikovin.

Samanaikaisesti oli samassa huoneustossa toinenkin edustajakokous. Se oli Suomen rautatieläisten edustajiston kokous.

Heinäkuun 9 p:nä Helsingin punakaarti päätti tervehtiä kokoontunutta punakaartin edustajakokousta. Tätä varten kokoontui helsinkiläinen punakaarti klo 10 ap. Kaisaniemen puistoon viisi-kuusituhantisena joukkona ja kulki sieltä kapteeni Kockin johtamana järjestyneissä riveissä työväenyhdistyksen talolle, jonka luona järjestetyssä tilaisuudessa lausuttiin tervehdyspuheita. Muiden mukana esiintyivät myös venäläiset valtakunnan duuman jäsenet Mihailitshenko ja Sedelnikov. Toisen viimeksimainittujen puheista esittää poliisiosasto tiedoituksissaan seuraavasti:

«Eläköön punakaarti! Te — suomalaiset sankarit! Katselen teitä niinkuin punaista aurinkoa. Näen rakkautenne ja työnne isänmaatanne kohtaan ja kiitän teitä siitä. Näkee, että olette voimakkaita ja pystytte taistelemaan kirottua vihollistamme, tsaari Nikolai II vastaan. Auttakoon jumala teitä työssänne.» *)

---

*) Viimeisessä lauseessa poliisiosaston kirjeenvaihtaja on nähtävästi jotakin sotkenut, sillä on hyvin epäiltävää, että sosdemokraatti tai työpuoluelainen olisi puheessaan turvautunut jumalaan.

Punakaarti vastasi tähän puheeseen eläköönhuudolla.

Samana päivänä kello 2 ip. alkoi suomalaisten ja venäläisten edustajain kunniaksi punakaartin toimesta järjestetty suuri kansanjuhla Hesperian, Töölön ja Eläintarhan puistoissa.

Juhlan avajaispuheessa kapteeni Kock sanoi, että tämä on viimeinen juhla ennen edessä olevaa sotaa. Tämän jälkeen hän kääntyi juhlapaikkaa vartioivien punakaartilaisvartiostojen puoleen ja antoi määräyksen tarkastaa vartioimisesta, niin ettei juhlatilaisuuteen pääsisi urkkijoita. Jos sellaisia tultaisiin paljastamaan, olisi ne vangittava ja karkausyrityksistä yksinkertaisesti tapettava.

Tämän jälkeen seurasi vallankumoushenkisiä puheita. Suurin osa esiintyjistä kutsui kansaa suorastaan aseelliseen kapinaan. Vakuutettiin sellaistakin, että kansan puolella on kolmekymmentätuhatta sotilasta, jotka ovat valmiit nousemaan kapinaan tsaaria vastaan. Esiintyjien joukossa olivat taaskin valtakunnan duuman edustajat Mihailitshenko ja Sedelnikov sekä myös kirjailija Leonid Andrejev.

Mihailitshenkon puheen poliisiosasto esittää seuraavasti:

«Toverit! Taistelun hetki on lyönyt. Tsaari on hajoittanut duuman *) ja teljennyt tovereitamme haiseviin vankiloihin. Tsaari on hajoittanut duuman, mutta duuma julistaa itsensä väliaikaiseksi hallitukseksi ja ryhtyy johtamaan vallankumousta, julistaen tsaaria vastaan kansalaissodan. Tsaari on julistanut Pietarin sotatilaan, mutta huomenna tulee koko maa julistettavaksi sotatilaan. Tsaari on noussut meitä vastaan ja me nousemme häntä vastaan. Venäjällä virtaa jo veri, meidän toverimme taistelevat jo. Nopeasti aseisiin! Kaikki auttamaan tovereitamme!

Te suomalaiset punakaartilaiset, älkää odottako, sillä Nikolain avuksi rientää saksalainen konna Wilhelm voimineen. Tämän vuoksi nopeasti toimeen! Hirsipuu joko Nikolai II:lle tai koko Venäjän kansalle on jo valmiina. Alas tsaari! Eläköön tasavalta!»

Samansisältöisen puheen piti myös edustaja Ramishvili.

Tämän lisäksi Mihailitshenko kokosi ympärilleen kaikki juhlassa olleet entiset sotilaat ja koetti saada ne yhtymään kansankapinaan.

Juhlassa olleet merimiehet ja punakaartilaiset nostivat Mihailitshenkon käsilleen ja hurraa-huudoin kantoivat hänet puis-

---

*) Asetus duuman hajoituksesta oli julkaistu samana päivänä 9.VI.06.

tosta, jonka jälkeen kävellen saattoivat häntä kaupungille saakka.

Eläintarhan puistossa, joka sijaitsee Helsingin esikaupungissa, oli kokous käsitellyt nimenomaan valtakunnan duuman hajoittamiskysymystä. Huolimatta siitä, että sisäänpääsymaksu puistoon oli 40 penniä, saapui kokoukseen lähes kaksikymmentätuhatta henkilöä, joista 400 oli venäläisiä merimiehiä ja sotilaita. Puhujat esiintyivät suomen-, ruotsin-, viron- ja venäjänkielellä. Venäläisistä esiintyivät valtakunnan duuman jäsenet aikaisemmin mainittu Mihailitshenko, Gamartelli ja myöskin Leonid Andrejev.

Mihailitshenko luki sähkösanoman valtakunnan duuman hajoituksesta ja kääntyi senjälkeen pitämässään puheessa etupäässä merimiesten ja sotilaiden puoleen, sanoen, että nyt ei ole luonnonvoimaisten esiintymisten aika, jotka tavallisesti aina epäonnistuvat, nyt on yhdistyttävä ja toimittava järjestöjen ohjausten mukaan.

Leonid Andrejev sanoi, että hallituksen toimenpiteet pakoittavat kapinaan, joka lopulta tulee yleiseksi, sillä näin ei elämä voi jatkua. Kansa on jo riittävän yksimielinen ja osa sotilaista yhtyy kansaan.

Kolmantena esiintyi eräs sosialivallankumouksellinen, joka alkoi puheensa seuraavasti:

«Toverit! Tulipalo leimuaa ympärillämme. Kyynelillä tai vedellä ei tätä tulipaloa voi sammuttaa, se on sammutettava verellä, jonka jokainen pisara on myös verellä korvattava. Hetki on lähellä! Kaikkien on noustava ja kiiruhdettava taistelutantereelle.»

Edellisten lisäksi esiintyi suuri joukko muitakin puhujia.

Saman päivän iltapäivällä Leonid Andrejev, Mihailitshenko ja joukko muita valtakunnan duuman edustajia lähti asemalle, matkustaakseen Viipuriin, siellä olevaan valtakunnan duuman jäsenten kokoukseen. Punakaarti järjesti asemalle juhlallisen jäähyväistilaisuuden, laulaen vallankumouksellisia lauluja. Asemalle kokoontui suuri joukko ihmisiä, mukana myös sotilaita ja merimiehä.

Asemalla oli myös tuleva Viaporin kapinan johtaja, kapteeni Cyon. Hyvästiä sanoessaan hän ja valtakunnan duuman edustaja Mihailitshenko kansan nähden suutelivat. Junan lähtiessä Suomen punakaartin soittokunta soitti marseljeesia.

II. Miksi Suomen punakaarti ei täyttänyt siihen kiinnitettyjä toiveita.

Kuten tiedetään, ei Suomen punakaarti mieslukuisuudestaan huolimatta osallistunut huomattavammassa määrässä Viaporin tapahtumain kulkuun. Punakaartin päällikkö, kapteeni Kock, yritti julistaa Helsingissä yleislakon, mutta yritys epäonnistui siksi, että tätä julistusta ei kukaan totellut.*) Loppujen lopuksi Helsingin punakaarti asetti tehtäväkseen passiivisen puolustuksen, jääden Helsinkiin ja järjestäen vartiot, estääkseen niiden avulla hallituksen sotavoimien saapumista Helsingin läheisyyteen.

Miten on selvitettävissä se, että Suomen punakaarti näytteli niin vähäpätöistä osaa kapinaan nähden?

Tähän kysymykseen antaa vastauksen nimimerkki «Sosialidemokraatin» kirjoittama artikkeli suomalaisessa lentolehdessä.

Ennenkaikkea artikkeli asettaa kysymyksen, m i k s i S u o m e n t y ö v ä e s t ö ei vastannut myöntävästi kapteeni Kockin kutsuun yleislakon julistamisesta.

Vastaus tähän kysymykseen allekirjoittaneen mielestä on siinä, että Kock oli työskennellyt Suomen työväenliikkeessä ainoastaan puoli vuotta ja senkin ajan vain punakaartin päällikkönä. Tämän vuoksi hänellä ei ollut muodollista eikä moraalista oikeutta julistaa Helsingissä yleislakkoa. Kockin pyrkimykset toimia itsenäisesti, diktaattorimaisesti, sopimatta toiminnastaan Helsingin puolue- ja ammatillisten järjestöjen kanssa, johtivat hänen yrityksensä täydelliseen epäonnistumiseen.

Tämä epäonnistuminen vaikutti masentavasti kapteeni Kockiin ja pakoitti hänet vastaisuuteen nähden jäämään odottavalle kannalle, pidättäytymään aktiivisista toimenpiteistä.

Toisen huomattavan syyn kapteeni Kockin epäonnistumiseen näkee artikkelin kirjoittaja siinä, että kapteeni Kock oli useiden vuosien aikana ollut «aktiivisen vastustuksen» kannalla ole-

---

*) Tähän on huomautettava, että kapteeni Kockin lakkojulistusta totteli huomattava joukko Helsingin työväkeä. Sosialidemokraattisen Puolueen puoluetoimikunta, jonka tietämättä lakkojulistus oli annettu, päätti olla julistamatta koko maata käsittävää suurlakkoa, mutta hyväksyi äänestyksen jälkeen Helsinkiä käsittävän suurlakon. Paikallisen suurlakon johtoon asettui koko talven toiminnassa ollut suurlakkokomitea, jossa oli edustajia työväen joukkojärjestöistä. Kapteeni Kock lähetti radan repijöitä hävittämään siltoja Helsingin — Pietarin radalla. Nämä saivatkin joitakin räjähdyksiä aikaan, mutta korjattiin ne pian ja sotilasjunia tuli Helsinkiin. (Toimittaja.)

van porvarillisen puolueen jäsen ja sopi kaikista toimenpiteistään tämän puolueen kanssa, kun sensijaan hänen komentonsa alla olevat punakaartilaiset eivät tietäneet tästä mitään. Kuten tiedämme, olivat porvariston «aktiivisen vastarinnan» puolueen tehtävät luonteeltaan vieraita työväenluokalle.

Ratkaisevaa merkitystä kapinan onnistumiseen nähden ei punakaarti luonnollisesti olisi omannut, vaikka se olisi toiminut millä tavalla tahansa. Pääasiallisen syyn kapinan epäonnistumiseen näkee artikkelin kirjoittaja, samoinkuin mekin, sen ennenaikaisessa, luonnonvoimaisesti johtuneessa esiintymisessä.

III. Julistus viaporilaisten oikeusjutun johdosta.

Edellämainittuun Olshanskin artikkeliin «Viaporin kapina» liittyy myös vallankumouksellisten järjestöjen Viaporin kapinan ja viaporilaisten mestausten johdosta julkaisemia julistuksia. Näihin julistuksiin on vielä liitettävä yksi, jonka julkaisi VSDTP:n sotilasjärjestö Suomessa viaporilaisten oikeusjutun johdosta. Tämäkin julistus on säilynyt edellämainituissa poliisiosaston asiapapereissa n:o 2, osasto 12, v. 1906.

Esitämme tämän julistuksen kokonaisuudessaan:

Venäjän Sos-Demokraattinen Työväenpuolue.
Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!
Venäjän Sos-Demokraattisen Työväenpuolueen
Sotilasjärjestö Suomessa.

Suomessa olevalle sotaväelle.

Sotilaat ja merimiehet! Mainehikkaiden viaporilaisten tovereittemme juttua on alkanut käsitellä sota-«oikeus». Tuomittavana on yli 800 henkilöä. Heidät on jaoiteltu neljään ryhmään, sen mukaan, «missä määrin on kapinaan syyllinen». Monia ensimäisestä ryhmästä odottaa kuolemantuomio, toisia vankila ja pakkotyö, toisia taas karkoitus tai rangaistuskomppania. Tuomittavien joukossa on myös linnoituksen tykistökoulun komentaja, esikuntakapteeni Kushmin. Näin kohtelevat tsaarin hallituksen katalat kätyrit kansan sankareita.

Te tiedätte, sotilaat, minkä puolesta viaporilaiset lähtivät liikkeelle ja taistelivat: koko muun Venäjän kanssa he vaativat täydellistä vapautta, kaiken maan ja vallan siirtämistä kansan käsiin. Ajatelkaa, kiinnittäkää huomionne Venäjän kansan satavuotisiin kärsimyksiin! Kauan vaikeroivat isämme ja esi-isämme itsevaltiaiden kenraalien, ministerien, tilanherrain ja pohattojen sorron alla. Satoja vuosia imivät nämä vetelehtijät oikeudet-

toman ja pimeydessä kulkevan kansan verta. Nälkäinen ja kurjistunut kansa ei aina voinut kärsiä tällaista sortoa ja «kapinoi». Muistakaa Pugatshevin ja Rasinin kapinoita, «dekabristien» sotilaskapinaa, talonpoikaiston liikehtimisiä maaorjuutensa lakkauttamisen edellä ja satoja yksilöllisiä sankareita, jotka kuolivat vapauden puolesta. Näistä «kapinoista» hallitus kyllä selvisi nopeasti; kansa ei vielä käsittänyt täydellisesti, minkä puolesta ja miten on taisteltava, se ei noussut yksimielisesti ja järjestyneesti, vaan «luonnonvoimaisesti». Yksilöistä suoriutuminen oli vieläkin helpompaa, heidät mestattiin ja karkoitettiin Siperiaan pakkotöihin. Mutta Venäjälle rakennettiin tehtaita, syntyi työväenluokka (proletariaatti) — tapahtumat alkoivat kehittyä nopeammin. Niinkuin aina ja kaikkialla alkoivat työläiset ensimäiseksi tietoisen ja oikean taistelun sortajaisäntiään ja hallitusta vastaan — vapauden, parempien työehtojen ja paremman elämän puolesta. Alkoivat lakot, mielenosoitukset ja aseelliset esiintymiset. Poliisi ei enää riittänyt työläisten esiintymisten tukahduttamiseen, jonka johdosta säikähtyneen hallituksen oli turvauduttava sotaväkeen. Vapauden, valon ja leivän asemasta kohdistuivat kapinoitseviin lyijykuulat ja kasakkain pamput — virtasi kansan veri. Tulivat sitten tammikuun 9 päivän tapahtumat v. 1905. Te tiedätte tämän päivän, te olette riittävästi kuulleet siitä... Toverit, tästä päivästä alkaen romahti ikuisiksi ajoiksi Venäjän kansan usko «isä-Tsaariin». Ei ainoastaan työläiset, vaan myöskin talonpojat tulivat huomaamaan, että häneltä ei ole mitään parannuksia odotettavissa, vaan että parempi elämä saavutetaan ainoastaan aseellisin voimin. Hokekoon päällystö, että vapautta tarvitsevat vain «juutalaiset», «ylioppilaat», puolalaiset, suomalaiset ja vieraat kansallisuudet, meistä kuitenkin jokainen tietää, että se on julkeaa ja häpeämätöntä valehtelemista. Näin alkoi Venäjän kansan avoin taistelu hallitusta vastaan. Heräsi lopulta sotaväkikin, nousi «Potemkin», Sevastopoli, Kronstadt, Vladivostok, uhkaavina alkoivat viime syksynä liikehtiä työläiset ja talonpojat, syttyi yleislakko ja aseellinen kapina Moskovassa. Itsevaltias vapisi pelosta. Tsaari lupasi kansalle todellisen «perustuslain». Liikehtimiset hiukan hiljenivät ja tsaari kutsui koolle, ei koko kansan valitsemia edustajia, vaan typistetyn, valtaa omaamattoman duuman. Ministerit jatkoivat entiseen tapaansa vapauden puolesta taistelevien teloituksia ja vankiloihin sulkemista. Työläiset eivät koskaan uskoneet duumaan. Mutta kuukausi takaperin tämä typistetty duumakin, jossa määräämisvalta oli pääoman palveluksessa olevilla kadeteilla, tuli hajoitetuksi sen täh-

den, että se uskalsi kohottaa äänensä kansan parempien elinehtojen puolesta. Ja nykyään on kaikki entisellään, kurjuus, nälkä, oikeudettomuus, teloitukset, karkoitukset, pakkotyöt, kuulat ja kasakkain pamput loppumattomiin!

Toverit sotilaat ja merimiehet! Eikö tämä kaikki ole teille selvää. Ettekö te, sotilastakkiin puetut työläiset ja talonpojat ymmärrä, että tästä tilanteesta on yksi ainoa ulospääsy — yleinen aseellinen kapina. Kansan on otettava valta käsiinsä ja väliaikaisen vallankumouksellisen hallituksen on kutsuttava koolle täysivaltainen Perustava kokous. Tämän ovat ymmärtäneet Viaporin sankarit, ovat ymmärtäneet ja nousseet kapinaan. Ja näitä sankareita, näitä koko Venäjän kansan puolesta esiintyneitä rohkeita taistelijoita, joiden ainoa virhe on siinä, että he eivät odottaneet yleisvenäläisen esiintymisen merkkiä, uskalletaan nyt tuomita! Kuka heitä tuomitsee? Kansa? Ei, vaan kourallinen tilanherroja, upseereja, kansan julkisia vihollisia. Minkälainen katala ilveily, mikä oikeudettomuus! Tuomion ansaitsevat juuri nämä «tuomarit», teloittaja-upseerit, eikä mainehikkaat viaporilaiset. Sata vuotta sitten, Ranskan suuren vallankumouksen aikana, kuningas Ludvig XVI säikähtyen kansan kapinasta lupasi sille vapauden, mutta kohta peruutti lupauksensa ja kutsui ulkovaltojen sotaväkeä itseään sekä aatelisia puolustamaan, sillä ranskalaiset sotilaat kieltäytyivät nostamasta aseitaan omaa kansaansa vastaan. Tällöin vihastunut kansa järjesti kavaltajakuninkaalle oikeuden, joka tuomitsi hänet kuolemaan. Ja kaikkien nähden vieri giljotiinilta kruunatun hirmuvaltiaan pää. Suuri Venäjän vallankumous on myös alkanut. Se päättyy vain kansan voittoon. Meillä tulee myös olemaan kansanoikeus kaikille isänmaan kavaltajille. Ankara ja säälimätön tulee olemaan tämä vapaan Venäjän oikeus. Joka kylvää tuulta, saa niittää myrskyä — mahtava kansan vihan myrsky hävittää Venäjältä kaikki ne, jotka uskalsivat nousta kansaa vastaan. Kiitos ja kunnia Viaporin kapinallisille! Kansa ei unhoita teitä ja pian järjestää satamiljoonain Venäjä teille oikeuden kynsissä oleville tuomion asemasta juhlallisen vastaanoton! Kansa voittaa. Suurella riemulla se vapauttaa teidät todelliset kansan lapset, pakkotyötyrmistä ja kaikenlaisista rangaistuskomppanioista!

Kirous teille, tsaarin teloittajatuomarit! Teitäkään ei unhoiteta ja teitäkin muistaa Venäjän kansa... Valmistautukaa siis sotilaat ja merimiehet yhdessä koko kansan kanssa uuteen, ratkaisevaan hyökkäykseen inhoittavaa vihollistamme vastaan! Rohkeasti eteenpäin sosialidemokratian punaisen lipun alla!

Nouse koko kansa. Säälimättömän taistelun testamenttaavat teille mainehikkaat, «oikeuden kynsissä» olevat viaporilaiset toverinne!

Alas itsevaltius! Alas tsaarin tuomarit ja kaikki kansan pyövelit!

Kunnia kapinaan nousseille viaporilaisille!

Eläköön voittoisa Yleisvenäläinen aseellinen kapina ja täysivaltainen Perustava Kokous!

Venäjän Sos-Demokraattisen Työväenpuolueen Sotilasjärjestön keskusryhmä Suomessa.

Luettuasi anna toverillesi.

Painettu 2000 kpl. Venäjän Sos-Demokraattisen Työväenpuolueen Sotilasjärjestön kirjapainossa elokuun 14 p:nä v. 1906.

Hyvin ja selvästi kirjoitettu lentolehti!

(Julkaistu "Krasnaja Lietopis" v. 1925 N:o 3.)

VIAPORIN KAPINA.

I.

Vuoden 1906 heinäkuu, joka oli rikas suunnattoman tärkeistä sen aikaisista poliittisista tapauksista ja kokonaisesta sarjasta aseellisia kapinoita armeijassa ja laivastossa, oli vähällä tulla Venäjän historian siksi väistämättömäksi kohtaloksi, jota v:n 1917 helmikuu ja sitten saman vuoden lokakuu olivat.

Ensimäisen valtakunnan duuman hajoittaminen, «Viipurin julistus», vähän väliä puhkeavat kapinat linnoituksissa ja sotalaivastossa heinäkuussa v. 1906, olivat vähällä kääntää Venäjän kohtalon uusille raiteille.

9 p:nä heinäk. hajoitettiin valtakunnan duuma. Sen johdosta alkoi kansa liikehtiä. Vallankumouksellisen liikehtimisen sai aikaan sos.dem. puolueen harjoittama laaja propaganda, joka siihen aikaan ulottui laajalti sotaväen keskuuteen, siirtyi laivastoon ja illalla 17 p:nä heinäk. Viaporin Leirisaarella paukahti ensimäinen kapinallinen laukaus. Kapina valtasi koko linnoituksen, heijastui Räävelissä, siirtyi merelle sotalaiva «Pamjat Asova»lle, Kronstadtin linnakkeisiin ja leimahti kirkkaasti Kronstadtissa.

Viapori sijaitsee kaaren muotoisessa saarijonossa Helsingin edustalla. Saarien nimet ovat seuraavat, laskien idästä länteen: Degerö, Leirisaari, Mikaelinsaari, Aleksanterinsaari ja Tykkisaari. Näissä saarissa olivat linnoituksen tärkeimmät linnakkeet. Yllämainituista luoteeseen olivat seuraavat saaret: Komendantinsaari, Sairaalasaari, Avainsaari ja Nikolainsaari. Tämän puoliympyrän keskustassa oli kaksi saarta Waara (Opasnii) ja Sopimussaari. Mantereen puolelta Helsingin keskustasta päin pistää merelle Aleksanterin linnaketta kohti Katajanokka.

Leirisaarella oli tähän aikaan miinotuskomppania, pataljoona linnoitusjalkaväkeä ja viisi komppaniaa tykkiväkeä.

Komendantinsaarella oli linnoituksen komendantti, hallinto ja kirkko. Waara- ja Sopimussaarilla olivat ammus- ym. varastot.

Katajanokalla oli merihallinnon kasarmi ja vankila. Kapinan syttyessä oli Katajanokan itäpuolella risteilijöitä ja miinalaivoja ankkurissa.

Muutaman päivän aikana ennen heinäk. 17 päivää saapui Helsinkiin huomattava määrä venäläisiä vallankumouksellisia, jotka heti saavuttuaan aloittivat voimakkaan propagandan paikallisen sotaväen keskuudessa ja ottivat yhteyden punakaartin johtajien kanssa.

Illalla heinäk. 17 p. miinotuskomppanian alempi päällystö riitaantui ylemmän päällystön kanssa Leirisaarella. Tämän huomattuaan ottivat sotilaat kiväärit ja alkoivat ladata niitä, jonka jälkeen kajahtivat ensimmäiset kapinallisten laukaukset.

Heti nousivat myöskin aseisiin saaren toisessa päässä leirillä olleet tykkimiehet ja hyökkäsivät jalkaväkipataljoonan päälle, joka ei ollut siirtynyt heidän puolelleen. Tämä oli ensimmäinen ottelu.

Tykkiväen oli paettava ja he siirtyivät laivavenheissä Mikaelin, Aleksanterin ja Tykkisaaren linnakkeihin, joihin heille pian tuli avuksi Kronstadtinsaaren tykkiväki sekä punakaartilaiset ja venäläiset vallankumoukselliset Helsingistä.

Komendantinsaarella olleet varastot, joissa oli tykkejä ja kuularuiskuja, hävitettiin. Tykit ja kuularuiskut vietiin Insinöörisaarelle. Veneellä lähelle Komendantinsaarta saapunut eversti Notara ammuttiin ja heitettiin kivi kaulassa mereen.

Kapinan johtajana olivat alikapteeni Cyon ja aliluutnantit Kohanski ja Jemeljanov.

Saatuaan käsiinsä Mikaelin, Aleksanterin, Tykki- ja Insinöörisaaret, käänsivät kapinalliset tulen Komendantin- ja Leirisaarta kohti. Leirisaarella upseerit asettivat kenttätykin suojuksien taakse ja rupesivat puolestaan pommittamaan Mikaelin saarta, jossa vähän ajan kuluttua tuntemattomista syistä räjähti ruutikellari.

Kapinaan yhtymättömät linnoituksen jalkaväkirykmentin osastot alkoivat tykki- ja kuularuiskutulen Komendantinsaarella olleita kapinallisia vastaan.

Ruutikellarin räjähtäminen Komendantinsaarella ja saaren pommittaminen aiheuttivat suurta mieshukkaa, jonka johdosta Mikaelin saarella tultiin levottomaksi ja syntyi epäjärjestystä.

Linnoituksen komendantti tiedotti Suomenlahdella risteilleen eskaaderin päällikölle linnoituksessa puhjenneesta kapinasta ja pyysi pommittamaan kapinallisten valtaamia saaria, koskematta Leiri- ja Komendantinsaaria. Eskaaderi läheni Viaporia «Slava» ja «Tsesarevitsh» etunenässä.

Eskaaderin etummaista laivaa, jossa oli eskaaderin päällikkö, läheni kapinallisten valtaama laiva, jolla aliluutnantti Kohanski vei päällikölle väärennetyn paperin, jossa komendantti pyysi pommittamaan myöskin Leiri- ja Komendantinsaaria. Pettämisaikomus huomattiin, Kohanski vangittiin, laiva anastettiin ja eskaaderi aloitti tulen kapinallisten valtaamia saaria kohti.

Samaan aikaan venäläiset viranomaiset löivät hätärumpua. Sähkösanomat lensivät Helsingistä Pietariin merkiten melkein kirjaimellisesti jokaisen tapauksen yksityiskohdan Viaporissa. Sähköttivät santarmieverstit, ratsumestarit, sotilas- ja siviilivirkailijat ja yksityiset henkilöt. Sähkösanomat täyttivät poliisiosaston, ministerineuvoston puheenjohtajan-, sisäasiain ministerin, sota- ja meriministeriön-, sotaväen komentajien ja piirien virastot. Sähkösanomat eivät unhoittaneet suuriruhtinaita ja keisariakaan Pietarhovissa.

Santarmivirkailijat eivät lähettäneet ainoastaan omia sähkösanomia, vaan myöskin vieraita ja kopioita kaapatuista sähkösanomista. Heinäk. 18 p:nä saapui poliisiosastoon jonkun pankkivirkailijan vironkielellä Helsingistä Tarttoon lähettämän santarmien kaappaaman sähkösanoman jäljennös: «Tartto, Virokrediitti-Pankki suljettu. Viaporissa 500 kuollutta, 200 haavoittunutta. Sain Rytli.»

Heinäk. 19 p:nä lähettivät santarmit seuraavanlaisen kopion, epäillen todennäköisesti, että siinä on vallankumouksellinen sisältö: «Meillä kauppa alkoi, alkakaa lähettämään tänne. S. Gr.» Tämä sähkösanoma oli lähetetty Helsingistä: Perkjärvi, Kaukjärvi, Kelola, Matti Kelonen heinäk., 19 p. N:o 2365.

Ensimäinen pääskynen oli santarmieverstiluutnantti Zhilinin (salamerkki) sähkösanoma, joka lähetettiin Helsingistä Pietariin heinäk. 18 p. klo 2,50 yöllä, jossa hän tiedoitti Viaporin kapinasta. Sisältö oli seuraava: «Viaporissa sotilaskapina. Miinotuskomppania ja linnoitustykkiväki tarttuneet aseisiin, vallanneet patterit ja kuularuiskut. Illasta saakka kapinalliset ovat pommittaneet linnoitusta. Tilanne on kriitillinen; kuolleita on. Helsinki on ilman sotaväkeä. Kovasti pelkään, että sotilaskapinaan yhtyy punakaarti, sosialivallankumoukselliset, yleensä pelkään upseerien kohtaloa. Kapinan yhteydessä alkoi kaupungissa lakko».

Tätä seurasi poliisiosaston seuraavan sisältöinen huomautus: «Santarmilaitoksen erikoisosaston esikuntapäällikkö tiedoitti telefoonissa, että Suomen asemalla liikkuu sellaisia huhuja, että Suomessa on alkanut yleinen kapina, johon ottavat meidänkin matruusit osaa. Helsingin komendantin virallisen tiedoituksen

mukaan on 60 km. päässä Helsingistä rikottu rautatietä 20 km. pituudelta».

Pietarin piirin komentaja, kaartin majoitusmestari, kenraali Rauch, tiedoitti heinäk. 19 p. N:o 1313 ylipäällikön määräyksestä sen aikaiselle ministerineuvoston puheenjohtajalle P. A. Stolypinille seuraavat viimeiset tiedot Helsingistä ja yleensä Suomesta:

«Viaporin linnoituksen komendantti pysyttelee Komendantin- ja Leirisaarilla, toiset saaret, joissa on linnoitustykkiväki, ovat kapinallisten käsissä. Komendantinsaaren harvanlainen pommittaminen kapinallisten puolelta jatkui tänään päivällä. Sotaväkeä saapuu Helsinkiin. I Suomenmaalainen tarkka-ampujarykmentti ja kaksi komppaniaa kuularuiskuväkeä saapuivat jo. Tykistö lähti tänään Perkjärveltä ja on huomenna aamulla täällä. Simolan luona oleva rautatiesilta räjäytettiin tänään klo 2, mutta pian se on uudestaan rakennettu. Viipurin luona oleville silloille on asetettu sotilasvartiosto. Pietarissa on valmistettu rikkurijuna lähetettäväksi lakkopaikoille. Meriministerin suostumuksella on Viaporiin lähetetty eskaaderi. Osaston komentajan mielestä on tilanne hyvin vakava. Äsken saimme sähkösanoman, että eskaaderi saapui Viaporiin...»

Heinäk. 18 p. everstiluutnantti Legat tiedoitti sähkösanomalla seuraavaa: «Heinäk. 17—18 p. Viaporin linnoituksen tykki- ja jalkaväen välillä on tapahtunut aseellinen yhteenotto. On kuolleita ja haavoittuneita. Tänään Viaporin meripataljoona yhtyi tykkiväkeen. Kaupungissa on lakko. Suomen punakaarti on myötämielinen kapinalliselle sotaväelle. Rautatie on rikottu välillä Riihimäki—Hikiä ja Riihimäki—Ryttylä. Kaupungissa on mieliala levoton. Odotetaan eskaaderin saapumista. Tykit ovat tykkiväen käsissä...»

Heinäk. 18 p. myytiin ympäri Suomea suomenkielisiä sähkösanomia sanomalehti «Karjalan» lisäkkeinä. Ne olivat sisällöltään seuraavanlaisia:

«Meille tiedoitetaan, että oli aikomus nousta kapinaan yhtaikaa Viaporissa, Kronstadtissa ja Sevastopolissa, mutta Viaporissa se alkoi ennen sen takia, että jonkun rikoksen takia vangittiin 200 miestä miinoitusosastosta. Kapinalliset valloittivat muutamia saaria linnakkeineen, mutta tärkeimpiä saaria eivät saaneet käsiinsä. He ovat vanginneet kaksi upseeria ja tiedoittavat, että linnoituksen komendantti on myöskin vangittu. Tänä aamuna meriväki valloitti merikasarmit Katajanokalla ja nosti punaisen lipun katolle, jolloin satamassa seisoneet sotalaivat aloittivat tulen kasarmeja kohti. Kasarmien 3:nnesta kerrok-

sesta vastattiin tykki- ja kivääritulella. Kapteeni Kock julisti Helsingissä suurlakon, johon ei kuitenkaan suostuttu.»

Tällä tavalla esitettiin tapahtumat Suomessa.

Jokainen uusi minuutti toi yhä uusia sähkösanomia poliisiosastoon virastoilta ja siviilihenkilöiltä. Tämän johdosta kuva kapinasta laajeni laajenemistaan. Ilmoitettiin, että puhelin ei toimi, lennätinlaitos on rikottu, punakaarti yhtyi avoimesti kapinallisiin ja räjäyttelee rautatiesiltoja, sahailee lennätinpylväitä, tuhoaa puhelinjohtoja ja hävittää ainoan lennätinyhteyden Rääveliin. Viaporista kuului koko yön tykkien jyrinää. Lennätinyhteys Helsingin kanssa pidettiin kaapelia myöten Räävelin kautta. Työväenyhdistys valitsee lakkokomitean ja kehoittaa suurlakkoon...Odotetaan järjestyksen palauttamisvaatimusta kaupungin maistraatin ja eduskunnan valtuuttamien henkilöiden taholta...

Sama santarmieverstiluutnantti Zhilin tiedoitti sähkösanomalla, jonka lähetti heinäk. 18 p. illalla klo 9.10.: «Tilanne on sama. Kapinalliset pommittavat linnoitusta harvakseen. Kaupungissa majaillut laivasto-osasto nousi kapinaan. Heihin on kohdistettu kivääarituli. Mieliala on kaupungissa hyvin kiihtynyt. Linnoitus on suuressa vaarassa. Kaupungissa on levitetty lentolehtisiä, jotka kehoittavat aseelliseen kapinaan. On julistettu suurlakko.»

Suomessa majailevan sotaväen siirtämiseen valtuutettu eversti Jakovlev lähetti Viipurin aseman komendantille sähkösanoman, että tämä ei laskisi yhtään Pietarista tulevaa junaa Helsinkiin, muuten kuin sotilasviranomaisten pyynnöstä.

Lähetettiin myöskin radansuojelusjuna, jossa oli kaksi veturia, toinen oli tien tarkastusta varten ja toisen perässä oli 20 vaunua, joihin oli sijoitettu 2 tykkiä, plutoona ratsuväkeä, 10 santarmi-rautatieosaston aliupseeria, 20 korjaustyöläistä ja 10 rautatiekoneosaston työläistä.

Sotaväki lähti liikkeelle Krasnoje-Selosta. Heinäk. 18 p. levisi huhu, että Suomen rautatiellä on lakko.

Heinäk. 19 p. klo 9,25 everstiluutnantti Zhilin tiedoitti: «Klo 2:sta yöllä tähän hetkeen saakka kapinalliset pommittavat tykeillä linnoitusta. Kuolleiden ja haavoittuneiden lukumäärää ei tiedetä. Pommituksen takia on postinkulku keskeytetty. Hävitykset ovat hyvin suuria...»

II.

Samaan aikaan kun Helsingistä alkoi saapua Pietariin joukottain santarmien ja muiden hallituksen virkailijain sähkösanomia Viaporin tapahtumain kulusta (on huomioon otettava,

että tiedot todennäköisesti tulivat etupäässä agenttien kautta), niin Viaporin linnoituksen päällikkö kenraali-majuri Laiming kadotti kokonaan mielenmalttinsa ja kapinaan osallistuneen esikuntapäällikön Cyonin muistelmien mukaan säikähti niin, että ensimmäisten tykin laukausten aikana yhdessä esikuntapäällikkönsä Shnovyn kanssa, piilottautui kirkon kellarikerrokseen. Heinäkuun 18 p:nä klo ½6 aamulla (huom. kaikki päivämäärät vanhaa ajanlaskua) Laiming lähetti Krasnoje-Seloon kaartin joukkojen Pietarin sotilaspiirin ylipäällikölle seuraavan sisältöisen sähkösanoman.

«Yöllä heinäkuun 18 päivää vasten nousi linnoituksen tykistöväki kapinaan ja avasi kivääritulen suunnaten sen Komendantin saareen. Kuului myös joitakuita tykin laukauksia. Kapinalliset valloittivat seuraavat saaret: Mikaelin-, Tykkiväen- ja Insinöörisaaren sekä kaikki konekiväärit. Puhelinyhteys on katkaistu ja lennätinasema säretty. Linnoituksen tykistörykmentin neljän komppanian ja Helsingistä komennetun kahden tarkka-ampujakomppanian kanssa olen Komendantin saarella. Leirisaaren valloitti linnoituksen toinen jalkaväkipataljoona. Aleksanterin saaren on valloittanut eräs komppania. Kuolleita ja haavoittuneita. Siksi kun tilanne ei selviä, odotan uusia tapahtumia. Kapinan syyt tuntemattomat...»

Viimeisessä lauseessaan Laiming huomattavasti erehtyi tai valehteli. Kapinan syyt, joita oli riittävästi, hän hyvin tunsi. Hän itse suuressa määrin, joko tietoisesti tai tietämättään komennollaan, tökeröllä johdollaan ja luomallaan komennolla edisti niiden lisääntymistä ja joudutti tapahtumain luonnonvoimaista kulkua.

Turhaan santarmi- ja sotilashallitus myöhemmin yrittivät Viaporin tapahtumista syyttää vain vallankumouksellisten propagandaa.

Vallankumouksellinen propaganda tapasi vain hyvin sopivan ja valmistetun maaperän Viaporin sotajoukkojen keskuudessa, sillä sosialidemokraattisten propagandistien parhaimpina ja toimelijaimpina apulaisina olivat itse virkamiehet ja talousvirasto.

Viaporin sotaväen keskuudessa oli jo kauan ilmennyt tyytymättömyyttä ja liikehtimistä puhtaasti jokapäiväisten elinkysymysten ja sotilaiden etujen pohjalla. Puuttui ainoastaan johtavaa alkuunpanijaa, joka olisi pystynyt järjestämään sotilaat, ryhmittämään suuret ja pienet asiat, antaen niille määrätyn muodon, avartamaan tyytymättömien näköpiiriä, joka teki heille mahdolliseksi ymmärtää linnoituksen ulkopuolella eletyn yh-

teiskunnallisen ja poliittisen elämän. Tällaisena johtavana alkuunpanijana esiintyi vallankumouksellinen propaganda, jonka toteuttajana Viaporin tykkiväen keskuudessa oli sos.demokraatti, esikuntakapteeni Cyon, joskin tulokset kypsyivät aikaisemmin kuin propagandan harjoittajat halusivat. Sillä Viaporin kapina, joka vallankumouksellisen suunnitelman mukaan oli vain yksi osa yleisvenäläisestä kapinaketjusta, puhkesi niin aikaiseen ja odottamatta, että itse sen järjestäjät, jotka samaan aikaan olivat kokoontuneet Helsinkiin käsittelemään suunnitelmaa Räävelin, Kronstadtin, Sevastopolin ja muiden suurempien sotilaskeskuksien samanaikaisesta kapinasta, saivat vain muutamia tunteja ennen kapinan alkua tiedon, että sotilaat aikovat alottaa kapinan — tänään. Itse ylikomentaja ja kapinan sielu, esikuntakapteeni Cyon, joka myös oli Helsingissä, ei voinut samana päivänä päästä kapinaan nousseeseen linnoitukseen.

Japanin sota, lokakuun yleislakko v. 1905, lokakuun 17 päivän manifesti, suhteellinen painovapaus, sekä kirjeiden kautta leviävät mitä erilaisimmat uudet ajatukset eri paikkakunnilta tunkeutuivat myös Viaporin saarille ja joskaan eivät saaneet jalansijaa kaikkien sotajoukkojen keskuudessa, niin löysivät otollisen maaperän kuitenkin «etumaisissa», enemmän kehittyneimmissä osissa, kuten tykistössä, miina- ja yhteiskomppanioissa sekä merimiesten keskuudessa.

Koko Venäjän kuohuessa ja tsaarin hallituskoneiston kaikissa yksityiskohdissaan nostattaessa tyytymättömyyden korkeimmilleen kaikissa kansankerroksissa, eivät armeija ja laivastokaan voineet jäädä siihen osallistumatta, huolimatta ankarasta sotilaskurista ja eristäytyneisyydestään linnoituksissa ja sotalaivoissa.

Vallankumouksellinen propaganda taas, joka laajasti ja voimakkaasti suoritti tehtäväänsä sotaväen keskuudessa, otti huomioon kaikki pienimmätkin tyytymättömyyden syyt sotaväen keskuudessa, pani merkille jokaisen väärän toimenpiteen hallituksen taholta, käyttäen hyväkseen jokaista hallituksen harhaiskua. Ja tämän työn tuloksia ei tarvinnut kauan odottaa.

Suurimpana tyytymättömyyden aiheena Viaporin tietoisempien ja kehittyneempien joukkojen keskuudessa oli se, että vaikka sota Japanin kanssa oli jo lopetettu, niin hallitus ei kuitenkaan päästänyt sotapalveluksesta vv. 1901 ja 1902 kutsuntaa. Tämä nosti sotaväen tyytymättömyyden niin korkealle, että päätettiin kutsua koolle koko garnisoonin sotilaiden kokous. Tällainen ilmiö Viaporissa oli ennen tuntematon ja luonteeltaan kerrassaan vallankumouksellinen, sillä kokouskutsusta oli levi-

tetty lentolehtisiä, joista santarmit toimittivat yhden linnoituksen esikuntaan. Upseerit säikähtivät, eivätkä pystyneet järjestämään mitään tämän esiintymisen vastapainoksi, päättäen alussa odottaa tapahtumain kulkua, asettamatta kokoontumiselle minkäänlaisia esteitä. Myöhemmin päällystö kuitenkin toimi toisin.

Lähinnä seuraavan jumalanpalveluksen jälkeen linnoituksen ylipappi lausui: «Jumalaa peljätkää ja keisaria kunnioittakaa.» Linnoituksen päällikkö, kenraali Kaigorodov kokosi torille alipäällystön niiden keskuudesta, jotka olisi pitänyt päästää armeijasta ja puhui heille, että tsaari manifestillaan vapauksista antoi kansalleen paljon hyvyyksiä, joten tsaaria on kunnioitettava ja hänen puolestaan rukoiltava. Samalla hän puheessaan mainitsi lähettäneensä Pietariin sähkösanoman, jossa pyysi lupaa päästää nopeammin sotaväestä aikansa palvelleet aliupseerit. Koko puheen ajan olivat tykistömiehet aseistetun sotaväen piirittämät.

Sotilaiden hajaannuttua komppanioihinsa ilmoitettiin, että he voivat vääpeliensä kautta esittää kirjallisessa muodossa vaatimuksensa, joista osa tulee toteutetuksi linnoituksen päällikön kautta ja se osa, jota hän ei ole oikeutettu toteuttamaan, lähetetään Pietariin hyväksyttäväksi. Samana iltana olivat vaatimukset komppanioittain jätetyt ja vaikka upseeristo pyrki vaatimusten laatimisen aikana mahdollisimman hyvin eristämään komppaniat toisistaan, niin olivat sotilaiden 20 kohtaa esittämät vaatimukset ihmeteltävän yksimieliset ja samanlaiset.

Erikoisina pykälinä esitettyjen vaatimusten lisäksi esitettiin, että sotilaille lähetettyjä kirjeitä ei saa tarkastaa, kuten tähän asti linnoituksen päällikön päiväkäskyn mukaan tehtiin. Rahakirjeitä ei saa pidättää. Sotilaita on useammin käytettävä saunassa. Sänkyvaatteet on annettava valtion puolesta. Olkimatot, joilla sotilaat nukkuivat, on vaihdettava patjoihin, saunaa ja pyykkiä varten annettava saippuaa. Komppanioissa on työajat säännösteltävä ja sivutöistä, joille sotilaita usein lähetetään, maksettava. Sotilaita ei saa rangaista siitä, että he esittävät upseerien virheitä. Aliupseerien asunnoissa on valaistusta lisättävä j.n.e.

Sen jälkeen, kun vaatimukset olivat kaikista komppanioista esitetyt, kokoontuivat komppaniain komentajat ja muut upseerit omaan kokoukseensa. Huolimatta siitä, että jotkut vaatimukset, kuten esim. «Rangaistaessa sotilasta on päätös ilmoitettava sotilaillekin», «sotilaiden vapaa pääsy kaupungille ja kaik-

kialle...», «santarmit helvettiin», «itsenäisistä asunnoista» j.n.e. olivat luonteeltaan vallankumouksellisia, alettiin kokouksessa kyhätä niille vastausta päiväkäskyn muodossa. On mainittava, että suurin osa upseereista piti mahdollisena sotilaiden vaatimusten osittaista toteuttamista ja kun tämän luontoinen päiväkäskyn luonnos oli valmis, niin kutsuttiin kokoukseen itse linnoituksen päällikkö.

Viimemainittu vastusti kauan upseerien kannanottoa, mutta loppujen lopuksi taipui myönnytyksiin ja niin ilmestyi marrask. 1 p:nä v. 1905 linnoituksen päällikön päiväkäsky n:o 205, jonka 33 pykälässä sotilaiden esittämistä vaatimuksista osa hyväksyttiin kokonaisuudessaan, esim. se, että sotilaiden kirjeitä ei tarkasteta, osa hyväksyttiin puoleksi, osa osittain j.n.e.

Oli miten oli, mutta jo tämä ennen kuulumaton tapaus linnoituksessa oli sinänsä suuri voitto sotilaille, sillä tähän saakka eivät he olleet omanneet minkäänlaista sananvaltaa.

Propagandan harjoittajat käyttivät luonnollisesti hyväkseen tätä tapausta, jonka johdosta vallankumouksellinen propaganda alkoi levitä vieläkin voimakkaammin, eikä sen tuloksia tarvinnut kauan sotilaiden taholta odottaa.

Maaperä sekä vallankumoukselliselle propagandalle että kaikenlaisten konfliktien syttymiselle oli mitä otollisin ja kun vähänkin «alkoi tuntua kevään tuulahduksia linnoituksen elämässä», niin heti nousi myrsky. Hallituksen myrskyaallot kuitenkin löivät ja murskasivat kaikki «keväiset» uudistukset ja mielialat...

Heti kun Pietarissa saatiin tietää linnoituksen päällikön päiväkäsky asianmukaisine selvityksineen lähetettiin Viaporiin hallituksen tutkimuskomissia, joka aloitti toimintansa siten, että ensiksi asetti linnoituksen päällikön Kaigorodovin sijalle kenraali Kurgonovitshin ja sittemmin nimitti linnoituksen päälliköksi kenraali Laimingin. Kenraali Laiming ryhtyi juurineen hävittämään kapinallisia vehkeilyjä, alkaen siitä, että peruutti entisen linnoituksen päällikön Kaigorodovin päiväkäskyn n:o 205, peittämällä linnoituksen mustasotnialaisen kirjallisuuden tulvalla, sekä pyrkimällä kehittämään komppaniain aliupseeristosta urkkijoita.

Laimingin alotteen vastapainoksi voimistui sotilaiden keskuudessa luonteeltaan vallankumouksellisen kirjallisuuden levitys. Sos.demokraatti, esikuntakapteeni Cyonin toimesta ja hänen varoillaan kootun kirjaston kirjat eivät enää pystyneet tyydyttämään sotilaiden tarpeita vallankumoukselliseen kirjallisuuteen nähden. VSDTP ei suinkaan viivytellyt avun annossa, sillä

sovittuaan Suomen puolueen kanssa se järjesti nopeasti tämänsuuntaisen vallankumouksellisen toiminnan ei ainoastaan Viaporissa, vaan koko Suomessa olevan sotaväen keskuudessa.

Vallankumouksellista toimintaa harjoittivat etupäässä sos. dem. bolshevikit ja propagandan harjoittajain ihmeeksi sotilaiden vallankumouksellinen kehitys edistyi niin nopeasti, että eräässä kokouksessa, sos.dem. bolshevikin puhuessa väliaikaisesta hallituksesta, eräs kuulija teki huomautuksen puhujalle, sanoen hänen erehtyvän ja puhuvan väärin ja alkoi itse selostaa kysymystä menshevistiseltä näkökannalta.

Kohta pystytettiin perustamaan kirjapaino, jolloin alkoi ilmestyä Suomessa työskentelevän VSDTP:n sotilasjärjestön julkaisema «Kasarmin Sanansaattaja». Kaupungilla taas oli kahvila, etupäässä sotilaita varten, jonka yhteyteen oli perustettu kirjasto ja lentolehtivarasto. Kirjat olivat sisällöltään sosialistisia ja antimilitaristisia. Upseeristo ei myöskään nukkunut, se toimitti lukuisia odottamattomia tarkastuksia sotilaiden keskuudessa ja tuki voimakkaasti urkkijoita.

Tämä kaikki katkeroitti sotilaiden mielialaa, kärjistäen sotilaiden ja upseeriston keskinäiset suhteet huippuunsa. Tämän lisäksi valoi vielä intendenttilaitos toimenpiteillään öljyä tuleen, antaen jalkinerahoja ei siten kuin sotilasliikehtimisten johdosta annettujen uusien määräysten mukaan piti antaa, 1 rpl. 20 kop., vaan entisen summan, 75 kop., pistäen nähtävästi loput rahat omaan taskuunsa.

Tältä pohjalta sotilaiden keskuudessa kehittynyt kuohunta tuli myös linnoituksen päällikön tietoon, sillä hänelle lähetettiin kirjeitä, joissa oli sekä «armonpyyntöjä» että uhkauksia verisestä lopputilistä. «Jos linnoituksen päällikkö», sanoo muistelmissaan esikuntakapteeni Cyon, «olisi kuullut nämä, usein hyvin naivit armonpyynnöt, niin tällä hän olisi antanut voimakkaan iskun vallankumoukselliselle propagandalle ja pitkäksi aikaa rauhoittanut tietämättömät sotilasjoukot, mutta... sokea, puiden takaa metsää huomaamaton byrokratismi johti nopeasti hallituksen perikatoon ja tämän perikadon paraina jouduttajina ovat itse hallituksen agentit». Kirjeiden johdosta julkaisi linnoituksen päällikkö päiväkäskyn, jossa vakuutti, että intendenttilaitos toimii oikeudenmukaisesti ja että nimettömiä kirjeitä lähettelevät vain varkaat. Kapinoitsevat pakoitti hän taas jumalan avulla alistumaan.

Tämän jälkeen oli sotilasjoukosta kahdesti heitetty kivellä linnoituksen päällikköä. Linnoituksessa alkoivat vangitsemiset

ja kaikenlaiset sortotoimenpiteet. Tilanne jännittyi jännittymistään...

III.

Heinäkuun 2 p:nä v. 1906 saapui Viaporiin Kronstadtin garnisoonin eri osien yhteisen taistelukomitean edustaja, sosialivallankumouksellinen, tuoden sanan, että Kronstadtissa on ka valmiina kapinan varalta, siellä odotetaan ainoastaan merkkiä ja että hänet on lähetetty Viaporiin tekemään sopimusta kapinan samanaikaisesta aloittamisesta.

Samana päivänä sotilas-vallankumouksellisten järjestöjen ja Suomen puolueen yhteisessä kokouksessa päätettiin valmistella Viaporin ja Kronstadtin kapina samanaikaiseksi, käyttäen kaikki keinot tietojen lähettämiseksi sellaisiin sotalaivoihin, joihin oli «yhteys», pyrkien keskittämään kapinan ajaksi nämä laivat Viaporin läheisyyteen. Kaiken tämän tultua suoritetuksi Kronstadt tiedottaisi erikoisella merkillä kapinan samanaikaisesta aloittamisesta molemmissa linnoituksissa.

Päätös tehtiin pitkien ja kiihkeiden keskustelujen jälkeen sos.-demokraattien huomatessa, että heidän on kuitenkin saatava Keskuskomitean suostumus.

Hyväksytystä päätöksestä tiedoitettiin Rääveliin.

Kun Viaporissa saatiin kuulla heinäkuun 9 p:nä hajoitetun valtakunnan duuman jäsenten Viipurin kokouksesta ja että duuman jäsenet aikovat muuttaa Helsinkiin, «niin valtuutti tykistö», kertoo esikuntakapteeni Cyon, «minut ilmoittamaan heille (duuman jäsenille), että tässä tapauksessa kansan edustajat tulevat olemaan Viaporin tykkien suojassa ja että heidän koskemattomuudestaan tykistöväki panee päänsä pantiksi...»

Heinäkuun 16 p:nä klo 5 ip. esikuntakapteeni Cyonille, joka oli Helsingissä, tiedoitettiin linnoituksesta lähetin kautta, että «tänään on päätetty alkaa».

Kun kapinan suunnitelma ei ollut vielä lopullisesti valmis, niin ei myöskään ollut tarkkaa sopimusta kapinan alkamisesta Räävelin, sotalaivojen ja Kronstadtin kanssa. Cyon kiiruhti linnoitukseen peruuttaakseen siellä tehdyn päätöksen ja pidättääkseen esiintymistä niin kauan, kunnes valmistelutoimenpiteet päättyisivät.

Cyon saapui Mikaelin saarelle vasta myöhään illalla ja kysellessään odottamattoman päätöksen syitä sai selvitykseksi tykistömiehiltä seuraavan vastauksen: «miinamiehet vangittiin siitä syystä, että he pari päivää takaperin kieltäytyivät aset-

tamasta miinoja». Asian kulku oli seuraava: Linnoituksen päällikölle oli jostain tiedoitettu, että yritetään valloittaa linnoitus Itämeren eri laivoista kokoontuneiden merimiesten avulla siten, että nämä nousevat maihin pattereilla, jolloin tykistö yhtyy heihin. Juuri tämän vuoksi linnoituksen päällikkö käski asettaa miinoja, josta miinamiehet kuitenkin kieltäytyivät. Tästä sai kaikki alkunsa. Jalkaväki piiritti miinamiehet, jotka riisuttiin aseista. Tämän jälkeen alkoi linnoituksen päällikkö omakätisesti repiä miinamiehiltä «natsoja», leiri piiritettiin ja pidetään heitä vangittuina. Me haluamme heidät vapauttaa. Näin selvitettiin odottamaton päätös «aloittamisesta». Cyon kokosi komppanioiden komiteain edustajat, ja todisteli heille, että on välttämätöntä odottaa ainakin viisi päivää, jonka kuluessa saadaan tietoja sotalaivoista, Kronstadtista ja Sevastoopolista, jonne myöskin oli lähetetty tieto kapinan aloittamisesta ja jonka suostumusta ei epäilty.

Tämän mukaisesti tehtiin päätös ja ruvettiin tiedoittamaan kaikille osanottajille, että päätös «tänään alkamisesta» on peruutettu.

Klo 9 ip. peruutettiin päätös ja täsmälleen klo 12 yöllä jyrähti Leirisaarella sovittu signaali, 9-naulaisen tykin laukaus, ilmoittaen kapinan alkavan. Jälkeenpäin ei voitu selvittää, kuinka tämä oli voinut tapahtua siitä huolimatta, että päätös oli peruutettu. Esikuntakapteeni Cyon arvelee muistelmissaan, että huolimatta päätöksen peruuttamisesta jäi se hötäkässä tiedoittamatta tykkimiehelle, jonka aikaisemmin oli käsketty antaa sovittu merkki. Ne, jotka tiesivät peruutuksen, nähtävästi arvelivat, että on uudestaan päätetty «alkaa» samana päivänä.

Tykkimiesten hyökätessä vapauttamaan miinamiehiä syntyi verinen ottelu näitä vartioitsevan jalkaväen kanssa. Tässä kahakassa kaatuivat ensimäiset uhrit molemmin puolin.

Hävittyään oli tykkimiesten peräännyttävä Mikaelin saarelle. Kapinoitsevien käsissä olevilla Mikaelin-, Aleksanterin-, Tykistö- ja Insinöörisaarilla olevat upseerit ja tykistöpäällikkö, kenraali Aggejev vangittiin ja sijoitettiin esikuntakapteeni Smirnovin asuntoon. Murhatuiksi tulivat ainoastaan käytännöllisen toiminnan päällikkö eversti Notar ja aliluutnantti Shakov, jonka sotilaat nostivat pistimien päälle ja heittivät mereen. Esikuntakapteeni Borg kätkeytyi vaimonsa ja lähettinsä kanssa asuntonsa ullakolle ja tykistömiesten yrittäessä häntä vangita alkoi sieltä ampua, haavoittaen neljää hyökkääjää ja lopettaen viimeisellä kuulalla oman elämänsä. Tämän jälkeen

kapinoitsevat valloittivat hyökkäyksellä päävahdin ja vapauttivat vangitut.

Upseerit johtivat tykistöväkeä vastaan aseistettua jalkaväkeä, joka ei yhtynyt kapinaan. Tykistöväki huusi hyökkäävälle jalkaväelle: «Toverit! Lyökää upseerinne ja siirtykää meidän puolellemme. Me taistelemme vapauden ja maan puolesta! Haluamme korvata rosvojen hallituksen perustavalla kansalliskokouksella!»

Syntyi hämmennys jalkaväen riveissä. Vastattiin, että he eivät ryhdy ampumaan, jos eivät tykistömiehet aloita. Viimemainittujen joukosta kajahti laukaus, jolloin yksi haavoittui jalkaväestä, joka hajaantuen yritti paeta. Upseerit kokosivat sen uudelleen ja marssittivat saaren itäiseen osaan ja Aleksanterin kirkkoon päin ja kirkkopuistosta alkoi sataa kiväärin kuulia tykistömiesten niskaan.

Koko yö 18 päivää vasten kului kiireisissä valmisteluissa aamutaistelun varalta. Koetettiin järjestää myös sanitaariosastoa, mutta kapinoitsevilla ei koko kapinan aikana ollut käytettävissä ainoatakaan lääkäriä, ei lääkkeitä eikä sidetarpeita. Kun kaupunkiin tuli tästä tieto, niin alettiin siellä tämän johdosta muodostaa Suomen Punaisen ristin sanitaarijoukkuetta. Lupa pyydettiin kenraalikuvernööri Gerardilta, joka useampien suureksi ihmeeksi antoi sen viivyttelemättä, mutta kun asiasta sai tiedon Suomessa sijaitsevan sotaväen ylikomentaja, kenraaliluutnantti parooni Salza, niin hän kategoorisesti kielsi sen. Samalla hän ilmoitti, että joukko tulee ammutuksi heti yrittäessään lähetä Viaporia. Vaikeuksia ilmeni tämän lisäksi vielä siinä, että yksikään Helsingin lääkäreistä ei suostunut osallistumaan kapinallisten auttamiseen, sanoen, että: «suomalaisten ei tarvitse sekaantua Venäjän sisäisiin asioihin». Kapinan toisena päivänä, tiistaina, heinäk. 18 p:nä, alettiin aamusta alkaen kapinallisten käsissä olevilta saarilta evakuoida upseerien vaimoja ja perheitä, yleensä sellaisia henkilöitä, jotka eivät kuuluneet rivistöön. Niinpä esim. päästettiin saarelta insinööriupseerit, koska nekään eivät kuuluneet rivistöön.

Kun Leirisaarella sijaitseva jalkaväki jatkoi aamusta alkaen ammuntaa kapinallisten käsissä oleviin saariin, niin olivat viimeiset toiveet sen siirtymisestä kapinoitsevien puolelle sammuneet, jonka johdosta päätettiin seuraavana aamuna alkaa Mikaelin saarelta pommittaa raskaista tykeistä hallituksen käsissä olevaa Leirisaarta, hajoittaen siten kaikki saarella olevat rakennukset.

Kapinallisten avuksi saapui Helsingistä 200 miehen suuruinen «Punakaartin» osasto, joka sijoittautui Mikaelin saaren patterien selkäpuolelle pitkin rannikkoa, suojaten täten patteria mahdollisilta hyökkäyksiltä Leirisaaren jalkaväen taholta.

Sotilaiden keskuudessa levitettiin Helsingistä tuotua seuraavan sisältöistä lentolehteä, jota samanaikaisesti levitettiin myös Helsingissä ja sen läheisyydessä sijaitsevien sotajoukkojen keskuudessa:

Venäjän sos.dem. Työväenpuolue.

Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!

Venäjän sos.dem. Työväenpuolueen Sotilasjärjestö Suomessa.

Toverit sotilaat!

Linnoituksen päällikkö vangitsi miinakomppanian 200 sotilasta. Komendantti murhasi omalla rikollisella kädellään kaksi sotilasta tykistöväestä. Murhasi ja pakeni. Sotilaat eivät tätä kärsineet, yhtenä miehenä nousivat he toveriensa loukkausta vastaan. Viaporin sotilaat päättivät lopullisesti vapauttaa isänmaansa vertajanoovista virkailijoista ja aatelistosta. Viaporilaiset ovat päättäneet nousta kapinaan yhdessä koko Venäjän kansan kanssa — yhdessä työläisten ja talonpoikain kanssa, vaatimalla Maata ja Vapautta.

Sotilaat kohottivat kapinan ylpeän lipun.

Mikaelin saari on jo kapinaan nousseen sotaväen käsissä. Kaikki Viaporin linnoituksen keskuspatterit ovat vapauden puolesta taistelevien sotilaiden hallussa. Yksi everstiluutnantti on saanut kuoleman kapinoitsevien sotilaiden käden kautta ja yksi tykkiväen kenraali on otettu vangiksi. Ainoastaan Leirisaari on verihurttien, upseerien käsissä, jotka suunnittelevat miten voisivat kukistaa sotilaiden mainehikkaan taistelun Venäjän vapauttamisen puolesta.

Mutta ei! Näiden suunnitelmien toteuttaminen ei ole sallittu.

Laivasto nousee kannattamaan viaporilaisia!

Toverit, nyt on teidän vuoronne. On tullut hetki, jolloin venäläinen sotilas on velvollinen puhdistamaan itsensä velimurhista!

Nouskaa kapinaan yhtenä miehenä!

Yhtykää kapinallisiin viaporilaisiin — ja me voitamme.

Ottakaa valta käsiinne. Tuhotkaa kaikki upseerit, jotka joivat vertanne ja kaikki, jotka yrittävät teitä vastustaa.

Toimikaa yhdessä! Yksimielisesti!

Muistakaa, että koko Venäjän kansa on puolellanne!

Eläköön yleiskansallinen aseellinen kapina!

Eläköön Armeijan, Laivaston ja kansan yhteys!
Eläköön Perustava kokous!!!

Venäjän Sos.dem. Työväenpuolueen
Sotilasjärjestön Keskusryhmä Suomessa.

Painos 3,000 kpl. heinäk. 18 p:nä v. 1906 VSDTP Sotilasjärjestön kirjapaino Suomessa.

Hirvittävä tykkien pauke alkoi jymistä ilmassa ja tehdä suurta tuhoa kaikkialla linnoituksessa.

Komendantin talon katolle ilmestyi useita kertoja valkoinen lippu, mutta heti kun vallankumouksellisten patterien tykkien jyminä hiljeni, katosi lippu talon katolta.

Linnoitusta tuhoavien vallankumouksellisten patterien yllä liehui punainen lippu, jonka elämänsä uhalla toi Mikaelin saarelle aliluutnantti Jemeljanov.

Kauas merelle näkyvillä suurilla kirjaimilla oli lipun toiselle puolelle kirjoitettu: «Maata ja Vapautta», ja toiselle puolelle: «Perustava Kokous».

Puolenpäivän jälkeen oli tykkien pauke korkeimmillaan. Kapinoitsevien patterien päällä taas vuorostaan räjähtelivät shrapnellit, tuottaen suurta ihmishukkaa. Pian eräs Leirisaarelta karannut toi tiedon, että jalkaväki on päättänyt antautua, mutta upseerit pitävät tarkasti silmällä sotilaita, koettaen kaikin voimin pidättää heitä. Silloin koottiin Mikaelin saarelle sotilasneuvosto, joka päätti pakoittaa vangitun tykistöpäällikön, kenraali Aggejevin lähettämään komendantille kirjeen, että hän antautuisi.

Jonkun aikaa epäröityään ja keskusteltuaan asiasta upseerien, vankitoveriensa kanssa, Aggejev kirjoitti komendantille seuraavansisältöisen kirjeen: «Ottaen huomioon sen, ettei jalkaväen aseistusta voida asettaa tykistön vastapainoksi, katson hyödyttömäksi vastustaa tykistöä, joten taistelusta johtuvien uhrien ja vahinkojen välttämiseksi ehdotan, että antaudutte. Tykistömiehet ovat määränneet kahden tunnin välirauhan. — Aggejev.»

Tähän vastasi komendantti voimistuttamalla tulta, jolloin kapinallisten patterit kehittivät niin voimakkaan tykkitulen, että tykkien jyrähdyksistä särkyivät kaupungissa useassa talossa akkunaruudut. Koko linnoitus peittyi tykkien laukauksista johtuvan savun valtaan. Tämän valkean vaipan sisältä näkyi sieltä täältä leimuavaa tulta, sillä tykkien pommituksesta oli syttynyt rakennuksia palamaan.

IV.

Viaporin kapina alkoi maanantain ja tiistain välisenä yönä klo 12 heinäk. 17 p:nä. Helsingissä saatiin tästä tietää samana yönä ja seuraavana aamuna saapui kapinoitsevasta linnoituksen osasta tieto, että suurin osa linnoituksesta on sotamiesten käsissä. Sos.demokraattisen Sotilasjärjestön Keskuskomitea ryhtyi heti toimenpiteisiin Helsingissä olevien merimiesten ja Helsingin edustalla olevien laivojen kapinaan nostattamiseksi. Kahdeksan jälkeen aamulla nousi Viaporin merimieskomppania kapinaan, kohottaen kasarminsa katolle punaisen lipun merkiksi Helsingin edustalle ankkuroiduille sotalaivoille. Sataman edustalla seisoivat silloin miinaristeilijät «Finn», «Trukmenez» ja «Emir Buharskij».

Merimieskomppania oli vakuutettu laivojen täydellisestä tuesta, mutta heidän hämmästykseksen «Finn» ja «Trukmenez» alkoivat ampua konekivääreillä ja keveillä tykeillä merimieskomppanian kasarmia. Kestämättä laivojen tulta merimiehet jättivät kasarmin ja piiloutuivat sen ulkopuolelle. Samaan aikaan saapui kaupungilta punakaartin osasto merimiesten avuksi, jolloin he palasivat kasarmiin.

Risteilijä «Finn'stä» läksi laivavene, josta nousi rantaan midshipmani Delivron, suunnaten askeleensa kasarmille, jonne saavuttuaan repi alas punaisen lipun, mutta kaatui heti viiden kuulan lävistämänä.

Risteilijä «Emir Buharskij» pidätti ja vangitsi vallankumouksellisten käytettävissä olevan «Pushkar»-nimisen laivan, jonka avulla vallankumoukselliset pitivät yhteyttä saariin. Tällöin selvisi lopullisesti se seikka, että sotalaivojen apuun ei voinut luottaa, jonka vuoksi merimiehet ja punakaartilaiset 300-miehisenä joukkona, esikuntakapteeni Cyonin johtamana, klo 2 ip. alkoivat marssia järjestyneissä riveissä kaupunkiin, mutta sillalla tulivat heitä vastaan kasakat ja kaksi komppaniaa toisesta tarkka-ampujarykmentistä.

Ottaen huomioon voimiensa vähyyden ja pitäen ratsurivien läpi murtautumista mahdottomana kääntyivät vallankumoukselliset takaisin. Osa heistä sai venheitä ja souti vallankumouksellisten käsissä oleville linnakkeille, osa heitti aseensa ja yritti rautatiesillan kautta päästä kaupunkiin. Yritys ei onnistunut. Sotilaat ja kasakat pidättivät 110 merimiestä ja 11 siviilihenkilöä.

Esikuntakapteeni Cyonin onnistui päästä venheellä Mikaelin saarelle, jossa hän otti käsiinsä kapinan yleisen johdon.

Kaupungille jääneet punakaartin joukkueet sijoitettiin seuraavasti: yksi pataljoona entisessä Suomen sotaväessä palvelleen vääpeli Lahtisen johdolla lähetettiin särkemään Helsingin —Pietarin rataa. Tämä pataljoona räjäytti rautatiesillan lähellä Simolan asemaa. Toinen pataljoona levittäytyi lähellä rautatielinjaa, Eläintarhan puistoon, ja kolmas pitkin Töölön tietä, sokeritehtaan ja Eläintarhan välille. Kaikkien tarkoituksena ja tehtävänä oli pidättää hallituksen joukkojen Helsinkiin tuloa. Loput punakaartin joukkueet kuljettivat avoimesti aseita ja varastoja kaupungilta, n.s. «työväentaloilta», joissa niitä siihen asti oli säilytetty, rintamille pitkin Töölön tietä.

Venäläisten Vallankumouksellinen Komitea piti yhdessä suomalaisten vallankumouksellisten järjestöjen kanssa istuntoja, milloin työväenyhdistyksen talolla, milloin eräässä hotellissa. Näihin istuntoihin osallistuivat punakaartin perustaja ja ylipäällikkö, entinen Suomen armeijan kapteeni Kock, hajoitetun valtakunnan duuman jäsenet Mihailitshenko, Anikin, Aladjin ja Sedelnikov.

Viaporin tykistöväen everstiluutnantin poika, venäläinen ylioppilas Jaroshovskij, nähtävästi vallankumoukselliselta komitealta saamansa tehtävän mukaan, piti koko päivän yhteyttä kaupungin ja linnoituksen välillä.

Tapahtumat kasvoivat ja kehittyivät nopeasti. Tykkien jyrinä linnoituksessa oli taukoamaton, mutta illalla tilanne sai täydellisesti määräämättömän luonteen.

Yön saapuessa oli kaikkialla hiljaista, tuntui kuin Viapori rauhoittuisi. Tavalliset vartiotulet syttyivät ja mereltä loistivat majakat, sotalaivat seisoivat rauhallisina sataman edustalla. Tuntui kuin edellisen päivän myrskyistä ei olisi jäänyt jälkeäkään. Tämä hiljaisuus oli kuitenkin tyyntä myrskyn edellä. Aamulla heinäk. 19 p:nä alkoi taas raskas tykistö jyristä ja molempien taistelevien puolien tykkien ammunnasta johtuva savu peitti linnoituksen, meren ja kaupungin.

Mikaelin saarella kokoontui sotilasneuvosto kaksi kertaa. Molemmilla kerroilla käsiteltiin kysymystä Sopimussaaren räjäyttämisestä, jolla saarella sijaitsivat miinakomppanian pyrokseliinivarastot. Jos tämä saari olisi räjäytetty, niin keskuslinnoituksesta, joka oli hallituksen joukkojen käsissä, ei olisi jäänyt mitään jälelle. Molemmilla kerroilla tämä kysymys kuitenkin peruutettiin sen tähden, että räjähdys olisi hävittänyt myöskin Aleksanterin saaren, joka melkein kokonaan oli vallankumouksellisten käsissä. Samalla olisivat tulleet tuhotuiksi ne joukot, jotka jo olivat siirtyneet kapinoitsevien

puolelle, kuin nekin joukot, jotka eivät vielä olleet siirtyneet, mutta mielipiteiltään olivat vallankumouksellisten puolella ja odottivat sopivaa hetkeä lopulliseen siirtymiseen. Tällaisia joukkueita olivat tykistöväen viides komppania ja osa jalkaväkeä. Näiden joukkueiden siirtymistä odotettiin joka hetki, sillä vallankumouksellisilla oli tästä luotettavia tietoja. Sitäpaitsi oli hyvin paljon-mahdollista, että räjähdys olisi pyyhkäissyt pois maanpinnalta koko Katajanokan sekä tuottanut suurta tuhoa Helsingissäkin. Tämä olisi voinut johtaa mahdollisesti koko Suomen suuttumukseen, mikä luonnollisestikaan ei ollut vallankumouksellisten tarkoitus. Sitäpaitsi, jos kapinoitsevien puolelle olisivat siirtyneet linnoituksessa olleet hallituksen joukot, niin pyrokseliinia olisi tarvittu meren miinoittamiseen Viaporin edustalla puolustautumista varten vihollisten sotalaivoja vastaan. Tilanne kärjistyi yhä uhkaavammaksi... Yhtäkkiä Mikaelin saarella, nähtävästi varomattomasta käsittelystä kiireisen ammunnan aikana, räjähtivät panokset ja ruuti. Räjähdyksessä sai surmansa ja haavoittui lähes kuusikymmentä tykkimiestä. Kaupungissakin kuului räjähdyksen aiheuttama jyrinä.

Tästä hetkestä alkaen onni ikäänkuin käänsi selkänsä vallankumouksellisille... Heinäkuun 19 p:nä klo 4 ip. huomattiin kaukana horisontissa nousevan laivojen savua. Viaporia kohden saapui eskaaderi, jossa olivat panssarilaivat «Tsesarevitsh» ja «Slaava», sekä miinaristeilijä «Bogatyir». Saavuttuaan lähelle «Grohara»-nimistä majakkaa laivat laskivat ankkurinsa ja ampuivat neljä tyhjää laukausta. Vallankumoukselliset pitivät tätä hyvänä merkkinä. Linnakkeilta kuului myrskyinen «hurraa»-huuto ja neljä tyhjää laukausta vastaukseksi, mikä oli sovittu merkki vallankumoukselliselle eskaaderille. Mutta vallankumouksellisten riemu oli ennenaikainen.

Eskaaderi poistui Viaporista noin 11 virstan päähän, tehden tällä tavoin asemansa vaarattomaksi vallankumouksellisten pattereihin nähden, ja avasi hirveän tykkitulen Viaporia kohden klo 6 illalla. Osumat sotalaivoista kävivät yhä tarkemmiksi, tuottaen suurta tuhoa patterien miehistölle ja uhaten hävityksellä linnakkeita. Ilmeisesti joku ohjasi laivojen ammuntaa ja antoi tietoja osumista. Mahdollisesti oli tämä ohjaaja Helsingin radioasema. Sen sijaan oli patterien tykkituli sotalaivoille kokonaan vaaraton, sentähden, että linnakkeilla oli ainoastaan 11-tuumainen raskas tykistö ja puuttuivat matkamittarit, joten ei voitu ampua näkymättömiin maaleihin sille välimatkalle, jonka päässä laivat olivat. Laivoilla oli 13-, jopa 14-tuumaisiakin tykkejä, ja matkamittareja, joten niillä, ollen itse kokonaan turvat-

tuina, oli hyvä mahdollisuus tuhota linnakkeita. Kello 6 illalla laivoista alkanut tykkien pauke alkoi illan hämärtyessä klo 9 aikana hiljetä, tauoten pian kokonaan. Laivojen ammuksista linnakkeilla johtuneet tulipalot oli nopeasti sammutettava, koska ne uhkasivat räjäyttää panos- ja ruutivarastot.

Tilanne muuttui toivottomaksi. Mihailovskin saarella kokoontui sotilasneuvosto uudelleen käsittelemään Sopimussaaren räjäyttämistä, josta taaskin luovuttiin entisten syiden perusteella. Ei haluttu tuottaa kaupungille suuria uhreja.

Esikuntakapteeni Cyon kuvaa muistelmissaan antautumispäätöstä likipitäen seuraavasti:

Kapinan viimeisenä yönä, heinäkuun 19 p:nä, ei kukaan ummistanut silmiänsä Mikaelin saarella. Päivän sarastaessa alkoivat laivat uudestaan pommituksen. Päättäen osumista, jotka lähenivät saarella olevaa suurta pyrokseliinivarastoa, voi arvata, että tarkoituksena oli varaston räjäyttäminen. Samanaikaisesti alkoi ensimäinen jalkaväkirykmentti hyökkäyksensä Leirisaarelta. Tällöin kaulaan haavoittunut aliluutnantti Emeljanov kokosi komppanioiden edustajat sotaneuvostoon, jossa yksimielisesti päätettiin antautumisesta. Mikaelin saarelle nousi valkoinen lippu, jota esimerkkiä seurasivat muutkin vallankumouksellisten käsissä olevat saaret.

Pommitus ei kuitenkaan heti lakannut. Tykkitulen suojassa hallituksen joukot alkoivat piirittää ja valloittaa vallankumouksellisia saaria, joiden puolustajat valkoisen lipun kohotettuaan alkoivat veneillä poistua saarilta. Suurelle osalle tämä yritys onnistui, mutta suurin osa niistä veneistä, jotka kulkivat Nikolajevskin saaren ohi, tuli tuhotuksi, sillä tältä saarelta niitä ammuttiin tykeillä ja konekivääreillä ja kun näin ei saatu tyydyttäviä tuloksia, niin turvauduttiin shrapnelleihin. Kaikki ne, jotka valitsivat pitemmän kiertotien, pelastuivat.

Näin ollen saarille jäivät ainoastaan kuolleet, sairaat, haavoittuneet ja ne terveistä, jotka veneiden puutteen vuoksi eivät voineet karata. Kaikki saarille jääneet vangittiin heti. Vangittujen joukossa Mikaelin saarella oli myös kaulaan haavoittunut aliluutnantti Jemeljanov. Aliluutnantti Kohanskij oli vangittu jo aikaisemmin, viedessään eskaaderin päälaivaan väärennettyä kirjettä siitä, että linnoituksen päällikkö oli pyytänyt pommittamaan Leiri- ja Komendanttisaaria.

Esikuntakapteeni Cyon karkasi ja huolimatta kaikista valtion toimenpiteistä (minkälaisia nämä toimenpiteet olivat ja kuinka paljon hallitus tuhlasi niihin, siitä puhumme myöhemmin) jäi kuitenkin vangitsematta.

Kun kaupunkiin ilmestyi karkulaisia ja saatiin tietää kapinan kukistumisesta linnoituksessa, niin punakaartin ylipäällikkö, kapteeni Kock julisti kaupungissa yleislakon, jonka toteuttamiseksi punakaartin joukot käyttivät asevoimaa siellä, missä siihen ei alistuttu.

Tämän johdosta punakaartin ja kaupungin suojelusmiliisin välillä, joka kulki Valkokaartin nimellä, tapahtui aseellinen yhteentörmäys. Valkokaartilaisista tulivat tapetuiksi Suomen armeijan entiset upseerit, esikuntakapteeni Calonius, aliluutnantti Okerman ja arkkitehti Lindenberg. Muutamia valkokaartilaisiakin haavoittui.

Valkokaartilaisten avuksi saapui sotajoukkoja, jolloin punakaarti oli pakoitettu perääntymään. Tämän jälkeen tarkastettiin sotajoukkojen avustuksella punakaartin kanslia, josta löydettiin 86 kivääriä, patruunalaatikko ja 6 säkillistä asiakirjoja. 15 henkilöä vangittiin.

Sotaväen avulla toimitettiin vielä eräitä tarkastuksia kaupungilla. Löydettiin aseita ja useampia laatikoita dynamiittia. Samassa paikassa vangittiin venäläinen ylioppilas Ignatjev, joka sanoi olevansa keisarillisen kansliatoimitsijan poika, sekä muutamia punakaartilaisia. Kapinoitsevilta saarilta kaupunkiin ja sen ympäristöön kätkeytyneitä karkureita etsittiin ja vangittiin. Sen jälkeen kun jalkaväki valloitti vallankumoukselliset linnakkeet, oli linnoituksessa vangittu noin 1.000 aliupseeria, 66 punakaartilaista ja 10 venäläistä siviilihenkilöä. Kuinka paljon kapinaan nousseita aliupseereita kaatui linnakkeiden pattereilla, ei voitu heti sanoa, sillä kuolleita löydettiin ainoastaan 17 sotilasta ja kaksi venäläistä siviilihenkilöä, mutta tiedettiin, että suuren määrän kuolleista vallankumoukselliset heittivät mereen. Paljonko karkasi ja pelastui, ei myöskään tiedetä.

Linnoituksessa pidätetyt punakaartilaiset siirrettiin kaupungin vankilaan.

Heinäkuun 20 päivänä saapui Pietarista tutkintoa suorittamaan sotilaskomissia ja kenttäoikeus alkoi toimintansa. Ensiksi tämä oikeus käsitteli kahdeksan kapinan «pääsyyllisen», nimittäin upseerien Jemeljanovin ja Kahanskin sekä kuuden aliupseerin asian. Heidän syyllisyytensä esitettiin syytöskirjelmässä seuraavasti:

Syytöskirjelmä.

Viaporin tykistöväen aliluutnanttien Arkadij Pietarinpoika Jemeljanovin, Jevgenij Lvovinpoika Kohanskin, vanhemman arvoluokan aseeton Terentij Jakovlevinpoika Betinitshen, tykistö-

väen aliupseerien: Vasilij Jevshevinpoika Tihonovin, Makar Ivaninpoika Ivanovin, Pietari Gerasimovinpoika Gerasimovin, Vasili Jefinovinpoika Vinogradovin ja Viaporin linnoituksen jalkaväkirykmentin rivistömiehen Nikolai Matinpoika Vorobjevin asian johdosta.

Heinäkuun 17 päivänä Viaporin linnoituksen tykistöväen 2:ssa, 3:ssa, 4:ssä, 6:ssa, 7:ssä, 8:ssa, 9:ssä ja 10:ssä komppaniassa, yhdessä aseettomassa komppaniassa, sekä opetus-, työ-, laboratorio- ja erikoiskomennuskunnissa puhkesi ilmeinen kapina. Kapinaan noussut sotaväki otti käsiinsä seuraavat Viaporin linnoituksen piiriin kuuluvat saaret: Leirisaaren, Tykkisaaren, Aleksanterin ja Mikaelin saaret. Näiltä saarilta kapinoitsijat alkoivat tykki- ja konekivääritulen Komendantinsaareen, valloittaakseen koko linnoituksen. Kapinalliset pitivät hallussaan näitä saaria heinäkuun 20 p:n aamuun saakka, jonka jälkeen antautuivat panssarilaivojen «Tsesarevitshin» ja «Slaavan» sekä risteilijä «Bogatyirin» tykkitulen pakoittamina.

Suoritetut ennakkotutkimukset ja todistajien tykistöpäällikön, kenraalimajuri Aggejevin, upseerien: Nikolajevin, Klushanovskin, Semenovitshin ja Filemonovin, aliupseerien: Fedotovin, Baronovin, Zaitsevin, Shirotshenkon, Gramovin, Nikitinin, Lavrovin, Moresovin, Schleshevin, Danilovin, Zyimban ja Aleksandrovin, kapteenien Vlasovin ja Nikiforovin, everstiluutnantti Glushkovin ja rivistömies Tshekalajevin todistukset osoittavat, että kapinaa Viaporin tykistöväen keskuudessa valmistelivat saman tykistöväen esikuntakapteeni Cyon, joka on paennut ja jota tähän saakka ei ole löydetty, sekä aliluutnantit Jemeljanov ja Kohanskij, toimien vallankumouksellisten järjestöjen agentteina. Vallankumouksellisten järjestöjen päämääränä oli kiihoitettujen sotajoukkojen, merimiesten ja sotalaivaston avulla valloittaa kaikki linnoitukset ja pakoittaa täten hallitus toteuttamaan sosialidemokraattien, sosialivallankumouksellisten alipäällystön keskuudessa tunnettuja ja enimmäkseen «Työväen Puolueen» nimellä vaatimus: «Maata ja Vapautta». Valmistaakseen tykistöväen upseereja kapinaan aliluutnantit Jemeljanov ja Kohanskij kutsuivat heitä asuntoihinsa, keskustelivat heidän kanssaan ja jakoivat heille kiellettyä kirjallisuutta ja lentolehtisiä. Kun täten valmistettu kapina puhkesi, niin he lähempien seuralaistensa ja apulaistensa, vanhemman arvoluokan aseettoman Detinitshin ja aliupseerien Tihonovin, Makar Ivanovin, Gerasimovin, Vinogradovin ja rivistömies Vorobjevin kanssa johtivat kapinallisten toimintaa. Kuoleman uhalla pakoitettiin kapinaan

ryhtymään ne aliupseerit, jotka muuten eivät halunneet siihen osallistua. Upseerit, joiden joukossa oli tykistöpäällikkö Aggejev vangittiin, eversti Notar ammuttiin, koska hän oli kapinoitsijoille vaarallisin. Sen jälkeen valtasivat kapinoitsijat konekiväärit ja tykit, särkivät ovet ruutikellareista ja ottivat sieltä patruunia ja ammuksia sekä avasivat johdollaan tykkitulen Komendantinsaarelle. Laivaston saapuessa heinäkuun 19 päivänä tukahuttamaan kapinaa tuli aliluutnantti Kohanskij yhdessä muutamien aliupseerien kanssa «Vyistrel»-nimisellä laivalla panssarilaiva «Tsesarevitshille», yllyttääkseen ja vietelläkseen sen miehistön puolelleen, mutta vangitsi mitshipsman Petuhov. Kohanskij jo silloin tunnusti luutnantti Timeroville aikomuksensa vietellä panssarilaivan miehistö.

Oikeuteen haastettu aliluutnantti Jemeljanov tunnusti itsensä syylliseksi niin kapinan valmisteluun tykistöväen keskuudessa kuin myöskin sen johtoon kapinan aikana. Aliluutnantti Kohanskij tunnusti itsensä vain kapinaan osallistumiseen. Aliupseerit Detinitsh, Tihonov, Ivanov, Gerasimov, Vinogradov ja Vorobjev eivät tunnustaneet itseään syyllisiksi ja kielsivät puolustuspuheessaan kapinaan osallistumisensa, joskaan Gerasimov ei kiellä olleensa 8:nnella linnakkeella silloin kun ammuttiin Komendantinsaareen, josta linnakkeesta ammunta suoritettiin.

Edelläesitetyn nojalla syytetään aliluutnantteja Jemeljanovia ja Kohanskia, aliupseereja Terentij Detinitshiä, Vasilij Tihonovia, Makar Ivanovia, Pietari Gerasimovia ja Vasilij Vinogradovia siitä, että he sopien ennakolta keskenään, asettaen tehtäväkseen Viaporin linnoituksen valloituksen ja saadakseen hallituksen täyttämään työväenpuolueen vaatimukset «Maata ja Vapautta» taivuttivat Viaporin linnoituksen tykistöväen alipäällystön ilmeiseen kapinaan, jonka puhjetessa tämän vuoden heinäkuun 17 p:nä linnoituksen tykistöväen 2:ssa, 3:ssa, 4:ssä, 6:ssa, 7:ssä, 8:ssa, 9:ssä ja 10:ssä, ja yhdessä aseettomassa komppaniassa he ottivat kapinallisten johdon käsiinsä. Edellämainittujen sotavoimien avulla he valloittivat seuraavat Viaporin linnoituksen piiriin kuuluvat saaret: Leirisaaren, Tykkisaaren, Aleksanterin- ja Mikaelin saaren. Vangitsivat tykistöpäällikön, kenraalimajuri Aggejevin, sekä muut upseerit, jotka vastustivat kapinaa ja ampuivat vaarallisimpana eversti Nataran. Edellämainitun päämääränsä toteuttamiseksi he tämän jälkeen alkoivat edellämainituilta saarilta ampua kivääreillä, konekivääreillä ja tykeillä Komendantinsaarta. Komendantinsaaren pommitus jatkui heinäkuun 20 päivään saakka, jolloin kapinaa tukahuttamaan lähetettyjen sotalaivojen tykistötuli pa-

koitti kapinalliset antautumaan. Kaiken tämän johdosta haastaa 22:sen Armeijaosaston komentaja heidät Sotilasasetuksen 3:nnen painoksen XXII kirjan 110 luvun nojalla sotaoikeuteen syyllisten rankaisemiseksi edellä olevan kirjan 91:ssä osassa, lit. B. 110:ssä luvussa sota-aikaa koskevien määräysten mukaan.

Syytöskirjelmä on laadittu Viaporin linnoituksessa heinäk. 26 p:nä v. 1906.

Ylimääräisen sotaoikeuden sotilasprokuraattori
Eversti Adrianov.

Kaikki syytetyt tuomittiin ammuttaviksi, joka tuomio pantiin täytäntöön heinäk 29 p:nä.

Tämä hallituksen ensimäinen kostotoimenpide niille, jotka kapinan kukistumisen jälkeen joutuivat sen kynsiin. Vangittuna oli yli tuhat henkilöä, jotka kaikki tuomittiin. Tosin he kaikki eivät saaneet kuolemantuomiota, mutta useimmat saivat hengellään maksaa sen, että uskalsivat yrittää asevoimin valloittaa sitä, mikä jumalallisten ja inhimillisten lakien mukaan kuuluu kansalle, nimittäin «Maata ja Vapautta».

Kostaessaan näille kahdeksalle, niinkuin muillekin, oli hallitus säälimätön. Samana päivänä kun väliaikainen sotaoikeus antoi kuolemantuomion, vahvisti sen 22:sen sotilasosaston komentaja, kenraali, parooni Shalza ja vuorokauden sisällä pantiin tuomio täytäntöön.

Heti kun tuomio ilmoitettiin, jonka muuttamiseen ei ollut mitään toiveita, lähetti aliluutnantti Kohanskijn isä keisarille Pietarhoviin seuraavansisältöisen sähkösanoman:

«Paljon on surua ja huolta Teidän keisarillisella majesteetillanne, mutta uskon, että paljon on myöskin armahtavaisuutta tsaarilla. Yhtä armahdusta pyytää isä kansojen hallitsijalta yhteisten lapsiensa isältä. Tunteisiinne vedoten pyydän lahjoittamaan elämän alaikäiselle pojallehi, Viaporin tykistöväen aliluutnantille Jevgenij Kohanskille ja aliupseereille, jotka Viaporin ylimääräinen sotaoikeus on tuominnut kuolemaan. Armahtakaa vanhaa isää, joka uskollisuudella ja kunnioituksella palvelee teidän keisarillista ylhäisyyttänne, samoinkuin on palvellut isäänne ja isoisäänne, uhraten elämänsä tsaarin ja isänmaan puolesta. Teille uskollinen eversti Kohanskij.»

Tuomitun aliluutnantti Jemeljanovin äiti lähetti tsaarille seuraavansisältöisen sähkösanoman: «Viaporin linnoituksen ylimääräinen sotilasoikeus on kapinaan osallistumisesta tuominnut kuolemaan rikollisen poikani, Viaporin tykistöväen aliluutnantin

Arkadij Jemeljanovin ja hänen kanssaan aliupseereja. Murheesta sortuneena rukoilen alamaisesti armoanne säästämään heidän elämäänsä. Olen aina uskonut hallitsijan armoon ja olen nytkin syvästi vakuutettu, että rukoukseni ja pyyntöni kuullaan. Teille uskollinen esikuntakapteenin leski Vera Jemeljanov.»

Ensimäisen sähkösanoman sai tsaari 57 minuutin kuluttua sen lähettämisestä ja toisen 52 minuutin kuluttua, mutta ei antanut kumpaankaan mitään vastausta. Ilman minkäänlaista merkintää sähkösanomiin hän samana päivänä, heinäk. 29, antoi ne sisäasiainministerille Stolypinille, joka elok. 1 p:nä lähetti ne poliisiosastoon.

Elok. 21 p:nä sama oikeus vahvisti 22, syysk. 5 p:nä 17 ja syysk. 11 p:nä 4 kuolemantuomiota.

Loput syytetyistä joutuivat pakkotyöhön ja rangaistuskomppanioihin. Esikuntakapteeni Kushmin tuomittiin yllytyksestä 8 kuukaudeksi vankeuteen. 77 henkilöä tuomittiin pakkotyöhön 4:stä vuodesta 20:een vuoteen ja 7 määräämättömäksi ajaksi. Yli 700 henkilöä tuomittiin eri pitkiksi ajoiksi rangaistuskomppanioihin. Syyttömiksi julistettuja oli hyvin vähän.

Linnakkeilla pidätettyjen kapinaan osallistuneiden joukossa oli sekä suomalaisia että venäläisiä siviilihenkilöitä, jotka eivät kuuluneet linnoituksen sotaväkeen. Kaikki venäläiset joutuivat saman sotilaskenttäoikeuden tuomittaviksi kuin sotilaatkin, neljä heistä tuomittiin kuolemaan ja ammuttiin.

Alussa päätettiin sovelluttaa samoja toimenpiteitä suomalaisiin nähden. Vaikka pääsotilasprokuraattori Pavlov lähetti sotaministeri Redigerille huomautuksen, että lain mukaan silloin kun rikoksen tekevät sotaväki ja suomalaiset siviilihenkilöt yhdessä, ei määräyksiä yhtyneestä rikoksesta Suomessa käytetä, vaan tuomitaan suomalaisten lakien mukaan, ja sotilaat sotaoikeudessa, niin sisäasiain ministeri Stolypin, saatuaan tästä tiedon Redigeriltä, lähetti kuitenkin Helsinkiin sähkösanoman, että kaikki kapinaan osallistuneet, myöskin suomalaiset, tulee tuomita sotaoikeudessa.

Suomen kenraalikuvernööri Gerard lähetti silloin vaikutusvaltaisten piirien painostuksesta Stolypinille sähkösanoman, jossa pyysi päätöksen muuttamista ja määräystä suomalaisten luovuttamisesta Suomen hallitukselle, jolloin heille annetaan tuomio suomalaisten lakien mukaan. Kun Stolypin ei suostunut tähän ja vastasi, että se on ministerineuvoston päätös, niin lähetti Gerard tsaarille Pietarhoviin pitkän sähkösanoman, jossa tiedoitti, että suomalaisten asettaminen sotaoikeuteen on aikaansaanut suomalaisten keskuudessa «äärimmäistä liikehtimistä»

ja että «kaikkia seurauksia tällaisten epäperustuslaillisten toimenpiteiden käyttämisestä on vaikea etukäteen arvata.» Edelleen hän vakuuttaa: «mikäli on mahdollista, tulevat oikeuden päätökset olemaan ankarat», että «vallankumouksen siemen tässä maassa tulee juurineen kitketyksi», jonka johdosta hän pyytää suomalaisten tuomitsemista ei venäläisessä sotakenttäoikeudessa, vaan siinä tapauksessa, että heitä ei voi antaa suomalaisen oikeuden tuomittaviksi, yleisessä kansanoikeudessa. Tähän häntä velvoittaa uskollisuus kansaa kohtaan.

Gerardin pyynnön johdosta tulivat suomalaiset vapautettua joutumasta venäläisen sotaoikeuden tuomittaviksi ja kaikki 81 henkilöä tuomittiin Turun hovioikeudessa. Kaikki katsottiin syyllisiksi ja annettiin kuritushuonetuomio yhdelle 6 vuodeksi, yhdelle 5 vuodeksi ja lopuille 4 vuodeksi. Ennen tuomiota kärsitty vankeusaika otettiin tuomiota määrättäessä huomioon.

Jo ennen suomalaisten vapautumista joutumasta sotakenttäoikeuden tuomittavaksi teki Suomen Senaatti päätöksen Punakaartin aseistariisumisesta ja hajoittamisesta Uudenmaanläänissä. Mitä tulee Punakaartin yleiseen aseistariisumiseen ja hajoittamiseen muissa lääneissä, niin siihen ei senaatti löytänyt riittäviä perusteita.

Senaatti teki myös päätöksen karanneen kapteeni Kockin etsimisestä ja oikeuteen haastamisesta.

Samoin oli olemassa sotakenttäoikeuden päätös esikuntakapteeni Cyonin hakemisesta, jonka toteuttamiseksi poliisiosasto, postikuiteista päättäen, lähetti Venäjän eri kaupunkeihin ja paikkakunnille ei enempää eikä vähempää kuin 800 sähkösanomaa Cyonin etsimisestä, luetellen tarkoin hänen tuntomerkkinsä.

Heti kapinan kukistumisen jälkeen alettiin kuulustella niitäkin henkilöitä, jotka komendantti oli jo syrjäyttänyt toimesta, sentähden, että olivat kapinan aikana olleet toimettomia sen kukistamisen suhteen. Sellaisia olivat linnoituksen tykistön päällikkö kenraali Aggejev, tykistöväen taloudenhoitaja, everstiluutnantti Jaroslevskij ja komppanian komentaja, kapteeni Geushanovskij. Kärsimään joutui sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät ollenkaan osallistuneet kapinaan, mutta onnettomuudekseen olivat tavalla tai toisella joutuneet santarmien tarkkojen silmien «näköpiiriin».

Niinpä aliluutnantti Jemeljanovilta löydettiin jonkun «Zhenjan» kirjeitä, jonka santarmit pian hakivat ylös ja joka osottautui erään siviilivirkailijan 23-vuotiaaksi tyttäreksi, Jevgenia

Mihailovna B:ksi. Löydettyään hänet santarmit toimittivat heti kotitarkastuksen ja vangitsemisen.

Ensimäinen hänen kirjeistään oli heinäkuun 9:nneltä päivältä, ja oli se seuraavan sisältöinen:

«Kirjoittivat tänään, että Duuma hajoitetaan. Mitä tästä oikeastaan seuraa? Jumalani, haluaisin ajatella, mutta peloittaa. Arkasha, armaani, siis hetki on saapunut. Toimi, ystäväni, sekä omasta että minun puolestani, minä olen kanssasi ja siunaan sinua. Suutelen omaa, kallista ystävääni. Luulen, että kirjeeni vielä saapuu perille. Älä lannistu missään tapauksessa. Vielä kerran suutelen sinua.

Zhenja.»

Toinen kirjeistä oli lähetetty Pietarhovista heinäk. 20 p:nä ja saapui se Helsinkiin sen jälkeen kun Jemeljanov vangittiin. Tätä kirjettä ei Jemeljanov enää saanut, se annettiin oikeuteen tutkintoa varten ja sieltä poliisiosastoon sekä santarmiosastoon. Tämä kirje oli jonkunverran pitempi edellistä:

«Arkasha ystäväni, täällä liikkuu huhuja, että teillä on kapina. Mitä nyt tulee, kun ette jaksaneet odottaa määräaikaa? Kallis, älä ole surullinen. Jumalani, alkaisi kaikkialla, saavutettaisiin oikeus ja loppuhan selviäisi sitten. Älä lannistu, tiedä, että minä olen aina ja kaikkialla kanssasi. Tuskaannun täällä täydellisessä tietämättömyydessä, mutta en kuitenkaan lannistu. Jospa sinä olisit luonani. Oi, mitä antaisinkaan ollakseni siellä sinun kanssasi, vaikka kuolisin kanssasi oikeuden puolesta. Oletko elossa ja terveenä? Sanomalehdet kirjoittavat, että on kuolleita ja haavoittuneita. Jospa nopeammin, nopeammin saisin tiedon sinusta. Jos on pieninkin mahdollisuus, niin kirjoita, rupean käymään postiasemalla, odotan vaikka paria, kolmea sanaa sinulta, armaani. Viime aikoina en kirjoittanut enkä käynyt hakemassa kirjeitä, sillä olin hiukan sairas, mutta nyt olen terve. En kirjoita enempää, en voi, haluan pian tietää, mitä teille on tapahtunut. Voi olla, että sinä olet haavoittunut, virut siellä ja minä olen täällä. Kirjoita itsestäsi. Miten Koh.? Suutelen sinua, kirjoita jos voit.

Zhenja.»

«Voi olla, etteivät annakaan kirjettä sinulle.
Kalleimpani, koko ajan ajattelen sinua.»

Tästä toisesta kirjeestä, jota Jemeljanov todellakaan ei saanut, joutui «Zhenja» «istumaan». Hän sai olla vankilassa kunnes oli otettu selvää melkein kaikilta hänen ja Jemeljanovin

tuttavilta, joiden nimet tavalla tai toisella tulivat mainituiksi todistusten yhteydessä tai joutuivat muuten santarmien tietoon.

Näiden kirjeiden johdosta vangittiin hänet kaksi kertaa. Ensimäisen kerran silloin, kun hän kuultuaan Jemeljanovin olevan vangittuna ja syytettynä kapinaan osallistumisesta matkusti Helsinkiin heinäk. 26 päivänä. Hän oli oikeudessa silloin kun Jemeljanovia tutkittiin ja sai 10 minuuttia puhella hänen kanssaan. Oikeuskäsittely tapahtui Viaporissa ja kun komendantti Laiming sai tietää, että hän oli sama «Zhenja», jonka kirjeet löydettiin Jemeljanovilta, niin annettiin määräys hänen vangitsemisestaan. Toisen kerran sai hän vangittuna ollessaan kohdata Jemeljanovia tämän mestauksen edellä. Tämän jälkeen hänet vapautettiin, mutta kun hän saapui kotiinsa elokuun 2 päivänä, niin vangittiin hänet uudelleen ja nyt pitemmäksi aikaa.

Toisiltakin vangituilta löydettiin kirjeitä, joiden allekirjoittajia haettiin. Vaikka nämä eivät «siunanneetkaan», kuten «Zhenja» ensimäisessä kirjeessään, niin kirjeiden äänensävystä santarmit tunsivat, että niiden kirjoittajat hengessä olivat Viaporin saarilla olevain kanssa, joten ei ainoastaan yksi, vaan monta «Zhenjaa» joutui vankilaan...

Elokuun 18 ja 19*) päivinä oli kaikissa Helsingissä ilmestyvissä lehdissä artikkeli: «Venäläiset merimiehet suomalaisille».

Viaporin tapahtumien johdosta venäläiset, sosialidemokratialle myötämieliset merimiehet, ollessaan Suomen vesillä, kääntyivät suomalaisten puoleen seuraavalla julistuksella:

«Suomen kansalaiset.

Meillä ei ole sanoja ilmaistaksemme myötätuntoamme niille suomalaisille, jotka sankareina kaatuivat tai muuten joutuivat kärsimään Viaporin kapinan aikana.

Havaitsimme Viaporin kapinan aikana joidenkin suomalaisten alkavan epäillä meitä sen vuoksi, että jotkut meistä kavalsivat kansan asian ja alkoivat ampua niitä kapinaan nousseita, jotka taistelivat Viaporissa vapauden puolesta. Tapahtunutta emme voi tehdä olemattomaksi, mutta ei ole olemassa sellaista vahinkoa, jota ei tulevaisuudessa voisi korvata.

---

*) Uutta ajanlaskua.

Ne tovereistamme, jotka pommittivat kapinoitsevia, eivät olleet täysin järjestäytyneitä. Tämän vuoksi onnistui väkivallan saada heidät puolelleen viinan avulla ja pakoittaa heidät kavaltamaan sekä omansa että koko kansan yhteinen asia.

Viinan turmiollinen vaikutus tulee olemaan tulevaisuudessa hyödyllisenä oppina raittiutta kannattaville sotilaille ja tulee vaikuttamaan paremmin kuin raittiusseuralaisten monivuotinen toiminta.

Toverit! Älkää masentuko, älkää halveksiko meitä. Meillä ja teillä on yhteinen vihollinen, mutta vähän ystäviä. Osoittakaa meille toveruutta! Se vahvistaa ja lujittaa meitä taistelussamme, jolle olemme elämämme omistaneet.

Olkaa vakuutettuja siitä, että meidän tappiomme on myöskin teidän tappionne, meidän voittomme teidän voittonne, sillä kohtalo on yhdistänyt meidät. Te tiedätte, että kehityksen ja vapauden tiellä tarvitaan muutakin kuin aseellista kapinaa ja veren vuodatusta, mutta me tiedämme myöskin sen, että Venäjän väkivaltahallitus ei kiinnitä vähäisintäkään huomiota mielenosoituksiin, sillä se halveksii siveellisiä toimenpiteitä ja yhteiskunnallisia mielipiteitä. Mutta taistelussa hallituksen suosimia toimenpiteitä vastaan aseeton ja niiden käyttöön tottumaton kansa on kerrassaan voimaton.

Suomi, elokuu v. 1906. Sotalaivaston sosialidemokraattinen merimiesryhmä.»

Näin päättyi Viaporin kapina ja tällaiset olivat sen tappion syyt. Satoja ihmisiä sai surmansa ammuksista, kuulista ja shrapnelleista. Satoja nieli meri heidän karatessaan ja kiertäessään Nikolajevskinsaarta, jonka rannoilta heitä ammuttiin. Tuhansia ihmisiä joutui pakkotyöhön, vankilaan ja Siperiaan karkoitetuksi, kymmeniä kuoli mestauslavalla. Sortuivat taistelussa «Maata ja Vapautta» aatteen, ihmisten ja kansan oikeuksien puolesta.

Ihmiset sortuivat, mutta aate ei hävinnyt eikä sortunut, vaan eli ja vahvistui kansan keskuudessa. Ei laimentunut taisteluhalukaan. Patoutunut, mahtava, uhkaava voima, kauan salassa ihmisten sydämissä kiehunut, pursui viimein esille, mutta ei laajentunut uhkaavaksi, koko laajaa Venäjää käsittäväksi myrskyksi ennenkuin 16 vuotta sen jälkeen, kun Viaporin saarilla kajahti ensimäinen kapinallisten laukaus.

(Julkaistu «Krasnaja Lietopis». Leningrad 1922. N:o 2—3 ja 4.)

N. M. FEDOROVSKIJ

TAISTELU VIAPORISTA V. 1906

(Otteita N. M. Fedorovskin (Stepan) tämän-nimisestä kirjasta.)

Suomen työläisissä on hyvin vähän luku- ja kirjoitustaidottomia. Sanomalehti on hyvin tärkeä heidän elämässään. Heille ovat hyvin mielenkiintoisia poliittiset ja ammattiliittotapahtumat. Heillä on voimakkaita ammattiliittoja, joissa oli jäseniä yli 70.000, ja ohjasi sos.dem. puolue.

Marraskuun suurlakon aikana Suomessa järjestettiin Suomen Kansalliskaarti, joka poliisin asemasta piti järjestystä. Kun kaarti ei voinut yhtaikaa ajaa proletariaatin ja porvariston etuja, niin se jakautui kahtia. Muodostui työväen punainen kaarti ja porvariston lahtarikaarti, niin kuin sitä Suomessa sanottiin. Punakaarti ei järjestynyt puolueen alotteesta, mutta aatteellisesti ja käytännöllisesti sitä johti sos.dem. puolue. Se asetti itselleen suuria tehtäviä, m.m. «Isänmaan oikeuksien puolustaminen Venäjän kaksipäiseltä kotkalta». Eräänä aikana siinä ilmeni myöskin agressiivista toimintaa, tukien Viaporin kapinaa. Punakaartin järjestymisessä ja sen vallankumouksellisessa liikkeessä näyttelemässä osuudessa esiintyi työväenliikkeen omaperäinen voima, johtajien ollessa siitä täydellisesti erossa. Punakaartin ja puolueen välit olivat omituiset, oli vaikea tietää, kuka ja miten ja minkä nojalla ja kenen alainen se oli. Punakaartin päällikkönä oli kapteeni Kock. Hän nimitti itseään «puolsosialistiksi», mutta tosiasiassa hän ei ollut sekään. Ensikatseella hän näytti läheiseltä, mutta viekkaalta. Hänen näköpiirinsä ahtaus teki hänen politiikkansa lyhytnäköiseksi. Hänen päähänpistonsa oli upseeristo, siinä hän näki pelastuksen, voiman ja vallan. Hän oli valmis antamaan koko liikkeen upseerien käsiin huolimatta heidän vakaumuksestaan, «kunhan ei vain olisi monarkisti», ja toiminnastaan päättäen valmistautui hän esiintymään Suomen Napoleonina. Mutta tämä oli liian hei-

koilla eväillä tehty yritys. Ei ollut järkeä — oli vain viekkaus, ei ollut päättäväisyyttä ja rohkeutta, oli vain upseerin ruumis ja ryhti. Kun Viaporin kapinan aikana Helsingin taloihin ja seiniin ilmestyi julistuksia, joissa työläisiä kehoitettiin yleislakkoon Johan Kockin nimessä, niin ei tiennyt itkikö vaiko nauroi. Johan Kock kehoittaa suurlakkoon kymmeniätuhansia työläisiä?

Pelokkaaksi pikkuporvariksi osottautui hän «sotatoimissaan». Vetäytyi punakaartin kanssa metsään Helsingin taakse, ympäröi itsensä vartioilla ja kulkuvahdeilla, siellä istui hän levottomuuteen ja suunnitelmiin vaipuneena aina kapinan loppuun saakka. Rautateitten rikkomisessa ja yleensä kaikessa, johon kaarti ryhtyi, vallitsi jonkunlainen hermostunut kaaos, siitä puuttui strategiaa, eikä siinä näkynyt myöskään välitöntä johtoa. Kaikki se, mitä punakaarti teki auttaakseen kapinaa, oli joukon eikä sen johtajan urhoollisuutta.

Vapun vietossa vv. 1904—05 ei ollut sellaista räikeätä vallankumouksellista leimaa, kuin oli v. 1906. Silloin pieniä kulkueita, tavallisia ja harvoja puheita, mutta nyt tuhantiset joukot täyttävät kadut ja torin, punakaartin suorat rivit, reippaat, sytyttävät, 3:lla kielellä pidetyt puheet, josta näkyi, että taistelun henki ilmeni kaikkialla.

On huomautettava, että proletaarinen juhla, Vappu Suomessa sattuu yhteen jonkun porvarillisen juhlan kanssa. Ennen porvariston juhlan melu tukahdutti kokonaan proletariaatin tyytymättömyyden heikot ilmaukset.

Minkälaisella rauhattomuudella odotettiin tätä Vappua v. 1906. Kansallisen ylpeyden tunnekin puhui: «Mekö, suomalaiset, kulttuurisen maan työläiset, emme vastaisi Venäjän kansan rohkeaan yritykseen viskata pois päältään orjan kahleet».

Ja he vastasivat. Vaikka oli hiukan sateinen aamu, niin asematori, johon oli päätetty kokoontua, täyttyi pian. Punakaarti ympäröi neljältä puolelta mielenosoitukseen osallistuvat. Joka puolella liehui punaisia lippuja, usein kullattuja, samettisia. Ne ovat ammattiliittojen lippuja, ja näyttää siltä, niinkuin ne kilpailisivat keskenään lippujen komeudesta.

Ensimäisenä lähtee liikkeelle Punakaarti. Orkesteri soittaa «Työväen marssia» ja lukemattomat rivit lähtevät liikkeelle häviten näkyvistä kadun kulmassa. Tämän jälkeen lähtevät toiset laulaen. Menevät metsäiselle mäelle. Siellä on jo puhujalavat valmiina. Niitä on paljon. Tänään on erikoinen päivä, tulee venäläisiä ja ruotsinkielisiä puhujia, ja miten paljon ihmisiä!

Niin, päivä on erikoinen: liikuttavat puheet, mielenosoituksen osanottajat ovat kuin juovuksissa tällaisesta saavutuksesta, joka valtaa jokaisen tässä monituhantisessa joukossa.

— Ei ole milloinkaan ollut tällaista.

— Ja kuinka paljon venäläisiä!?

— Eläköön Venäjän vallankumous! — tällaista kuuluu ympärillä.

Illalla juhli toinen ryhmä, hyvästi puettu ja ruokittu, kävelivät pitkin katuja, joivat hotelleissa, juovuksissa leikkivät moniväristen paperien ja katutyttöjen kanssa. Kävelivät joukoissa Suomen ylioppilaat, melkein kaikki — pääoman valittujen poikia. Vaikka he päältä katsottuna ovatkin hyvällä tuulella ja rauhallisia, niin tuntuu siltä, että heitä pelottaa tämä proletariaatin melu, joka äkkiä tukahduttaa heidän joupuneen rähinänsä.

Kapina.

Kesäkuussa tilanne yhä enemmän ja enemmän kiristyi, etenkin linnoituksessa. Päällystö siirtyi varoittamisesta ratkaisevampiin toimenpiteisiin, mutta tunnusteli vielä maaperää. Linnoituksessa oli 10 komppaniaa tykkiväkeä, 10 komppaniaa jalkaväkeä ja 200 miestä miinoittajia. Tykkiväki oli sellaisenaan jo kehittynyttä väkeä, hyvin valmennettua sekä suullisen että kirjallisen agitation kautta, miinoitusväki oli myöskin hyvästi valmennettua, vain jalkaväki jäi taantumuksen puolelle. Meidän puolueemme vaikutus oli hyvin pieni jalkaväen keskuudessa. Heitä opetettiin kaiket päivät. Vaikka heitä lyötiin ja haukuttiin, niin sittenkin he olivat tyytyväisiä asemaansa. Heillä oli paljon kovempi kuri kuin tykkiväellä. Viimeaikoina komendantti alkoi nimittää jalkaväkeä, omia luotettujaan «urhoolliset jalkamiehet», joka oli aina hänen suussaan. Huhujen mukaan komendantti järjesti heille illanviettojakin.

Tämä oli hyvin rauhatonta aikaa. Ennen duuman hajoittamista antoi hallitus sotilaselimille ohjeita. Täydellisesti puhdistaakseen linnoituksen «vahingollisista aineksista», päätti komendantti käyttää provokationia hyväkseen. Eräänä aamuna puuttuikin monta linnoituksemme keskuskomiteaan kuulunutta toveria. Ensin luulimme, että he olivat menneet johonkin, mutta henkilöt, jotka olivat heitä veneellä kuljettamassa määräpaikkaan, kertoivat; «Varhain aamulla, noin klo 4 aikaan, heidät herätettiin ja vietiin kansliaan «asialle». Sieltä he eivät palanneet takaisin. Levottomuus kasvoi nopeasti. «Ei saa jättää to-

vereita, ei saa», kuului suusta suuhun. «Ryhtykäämme lakkoon». Vangittujen lukua liioiteltiin suuresti, huhujen mukaan oli vangittu koko «keskuskomitea», noin 50 h. Kaupunkiin lähetettiin sanansaattaja sosdem. järjestön luokse avunpyynnöllä ja pyynnöllä suunnata liike johonkin päämäärään.

Sosdem. järjestö päätti järjestää rauhallisen lakon toverien vapauttamiseksi ja levitti siinä mielessä lentolehtisiä. Tiedoitukset olivat vääriä. Vangittu oli ainoastaan 11 h. ja syytöksetkin olivat vähäpätöisiä. Todennäköisyyden mukaan tämä oli vasta kokeilua. Kaksi meidän (sosdem puolueen jäsentä) upseeria Jemeljanov ja Kohanski koettivat vaikuttaa sotilaisiin, että eivät nyt rupeaisi lakkoon, vaan odottaisivat parempaa tilaisuutta, he vakuuttivat, että toverimme pian pääsevät vapaaksi. Tämä vaikutti ja he rauhoittuivat. Toverit pääsivätkin pian vapaaksi.

9 p. heinäk. sosdem. järjestö pyysi meitä saapumaan mielenosoitukseen Hesperian puistoon. Siellä olisi pitänyt olla myöskin duuman jäseniä. Osittain kutsut eivät saapuneet perille ja osittain ei kutsuja voitu täyttää. Täytyy sanoa (joka on hyvin tärkeä myöhemmin) että sosdem. järjestön ja linnoituksen välinen yhteys yhtäkkiä katkesi. Sotilasjärjestön Helsingin keskusryhmässä oli alikapteeni Cyon. Juuri tähän aikaan hän demagogisesti (tahtoi tuoda järjestöön korpraalin kypärin) erosi järjestöstä. Ennen hän oli tehnyt suuria palveluksia, hänen kauttaan oli yhteys linnoitukseen, mutta nyt muututtuaan periaatteettomaksi ihmiseksi, hän antoi yhteyden kokonaan eserrien käsiin, jotka olivat siihen aikaan saapuneet Helsinkiin. Koko persoonallisen vaikutusvaltansa, joka upseerina oli verrattain suuri, käytti hän sosdem. järjestön maineen huonontamiseen ja sai áikaan täydellisen epäjärjestyksen ja sen lisäksi vaikeutti yhteyttä linnoituksen kanssa.

Mielenosoitukseen pääsin ainoastaan minä. Se oli kaikin puolin suurenmoisin mielenosoitus, jonka olen nähnyt Suomessa. Sotilaita oli paljon. Joka puolella välkkyivät jalkaväen valkeat hatut, matruusien hattunauhat ja vielä santarmienkin olkalappuja. Ravintolapöytien ympärillä puiden välissä oli suuret joukot suomalaisia työläisiä, venäläiset sotilaat ympäröivät tiiviisti puhujalavan, jonka päällä liehui sosdem. puolueen punainen lippu.

Valtakunnan duuman jäsenistä saapui ainoastaan yksi, Mihailitshenko ja hänen kanssaan kirjailija Andrejev. Mihailitshenko puhui selvästi, kuten työläinen, ja hänen sanansa saivat vastakaikua sotilaissa, vaikka niissä ei erikoista vallanku-

mouksellisuutta huomannutkaan. Mielenosoitus alkoi olla jo lopussa, kun yhtäkkiä Mihailitshenko jälleen nousee rauhattomana puhujalavalle ja alkaa puhua. «Toverit, puhuu hän, on saatu sähkösanoma Valtakunnan Duuman hajoittamisesta. Tämä on taas taisteluhaaste Venäjän kansalle ja kansa ei jätä siihen vastaamatta. Ehkä tänään, ehkä huomenna alkaa Venäjällä vallankumous. Minun on tänään matkustettava pois, sillä meidän on kaikkien oltava paikallamme. Käännyn teidän puoleenne Suomen kansalaiset ja venäläiset sotilaat, tukekaa kansan valittuja heidän taistelussaan tsaarihallitusta vastaan».

Puheen humina meni läpi joukon. Alkoivat toisten puheet.

Duuman hajoittamisen jälkeen kiihdyttivät levottomat huhut päällystöä. Sotilaille Duuma oli kuin sumun läpi heikosti näkyvä olento, josta heille puhuivat päälliköt ja «kapinoitsijat». Mitään realista se ei ollut sotilaille. Talonpojille ja työläisille oli Duuma kuin puhujalava, josta voi vapaasti lausua mielipiteensä, mutta sotilasta se ei tavannut juuri ollenkaan. Legaalista tietä eivät tiedot duumasta voineet päästä kasarmeihin ja illegaalinen tie oli kapea. Talonpoikaisto valitsi omat edustajansa ja evästi niitä. Edustajat matkustivat kylissä ja kaupungeissa, mutta kasarmeihin eivät päässeet, sillä sinne oli pääsy kielletty. Mielenosoitus Hesperian puistossa oli onnellinen poikkeus. Sotilaspäällystö oli levoton, sille kummitteli kiihtymys sielläkin, missä sitä ei ollut. On syytä muistaa meriministerin käsky ampua Kronstadtin patterista kaikkia ohikulkevia laivoja.

Viaporin komendantti sai myös tietoja laivaston siirtymisestä kapinallisten puolelle ja ryhtyi kiireesti vastaaviin toimenpiteisiin. Hän komensi miinoituskomppanian miinoittamaan Viaporin ympäristöä. Tästä tuli tapaus, joka aiheutti kapinan puhkeamisen. Komppania kieltäytyi tekemästä heille annettua tehtävää. Tämän lisäksi he panivat vastalauseensa systemaattista orjuuttamistaan vastaan. Niinkuin kaikkialla, niin heilläkin poliittisiin vaatimuksiin yhtyivät taloudelliset, jonka takia koko komppania pysyi lakossa niinkuin yksi mies. Komendantille tuli tilaisuus päästä selville kapinahengen laajuudesta ja vangita alkuunpanijat. Edelleen kaikki oli provokationia, jonka tuloksia päällystö ei voinut aavistaakaan. Komppania vangittiin heti ja vääpelit alennettiin rivimiehiksi. Komendantti antoi käskyn riisua miinamiehet aseista, itse repi virkanauhat irti heiltä, uhkasi ampumisella ja pilkkasi aseettomia. Osa heistä vietiin päävahtiin ja osa jalkaväen piirittämälle leirille, josta heidät myöhemmin pakotettiin ottamaan osaa sotaväen kuljetukseen kapinan kukistamista varten. Heille ei annettu ruokaa 1½

vuorokauteen. Nälkäisinä ja kiihtyneinä he olivat valmiit vaikka mihin. Vahdit olivat kokonaan heidän puolellaan ja heidän onnistui lähettää sanantuoja ilmoittaen nälästä ja pyynnöllä vapauttaa heidät. Kiihtymys tykkiväen keskuudessa yhä kasvoi, tietoisimmat koettivat pidättää heitä taistelusta. Päätettiin, että iltatarkastuksessa jokainen komppania esittää rauhallisesti vangittujen vapauttamisvaatimuksen. Niin myöskin tehtiin. N. saaressa esittivät sotilaat klo. 9 illalla vapauttamisvaatimuksen niinkuin yksi mies. Jalkaväki pysyi syrjässä. Päällystö ei vastannut sanallakaan eikä yhdelläkään liikkeellä. Kuivasti, rauhallisesti, niinkuin ei olisi kukaan mitään sanonutkaan, tekivät upseerit tehtävänsä. Tarkastuksen jälkeen alkoi komppanioissa melu. «Emme anna häväistä». «Pelastamme!... Lähtekäämme veljet, vapautamme itse...» Näyttää niinkuin tykkiväki olisi tullut hulluksi. Yksi toisensa jälkeen juoksivat he ulos teltoista ja juoksevat veneille. He eivät kerinneet vielä istuutua veneisiin, kun alkoi kuulua laukauksia. Jalkaväki luutnantti N:n johdolla ampui laukauksen laukauksen jälestä ilmaan. Täytyi peräytyä ja siirtyä tykkien luokse, sillä teltat olivat aavalla paikalla. Kumeasti kumisi ensimäinen tyhjä tykin laukaus. Taistelu alkoi.

Kuningas (Mikaelin) saarella asiat olivat toisin. Kohanski (sikäläinen upseeri) yhdessä kaupungista tulleen alikapteeni Cyonin kanssa vaikuttivat, että siirryttiin odottamaan parempaa tilaisuutta. Oli jo päätetty, että nyt ei vielä esiinnytä. Mutta saaret olivat niin eristettyjä keskenään, että kaupunkiin matkustanut Cyon ei kerinnyt vielä kaikille ilmoittaa, kun alkoi jo kuulua tykkien laukauksia. Gustafssvärd (Artilleriski), Susisaari (Inshenern) y.m. saaret eivät tienneet mitään näistä keskusteluista. Kuultuaan ensimäisen tykin laukauksen särkivät tykkimiehet varastohuoneen, ottivat kiväärit ja kuularuiskut ja lähtivät vapauttamaan vangittua miinoituskomppaniaa.

Varastoja vartioivat vahdit antautuivat vapaaehtoisesti. Varastohuoneen ovet särjettiin palasiksi. Huudot ja toverilliset tervehdykset sekaantuivat laukauksien kanssa. Lähelle varastohuonetta oli komendantti järjestänyt komppanian jalkaväkeä. Käsiään levitellen komendantti juoksenteli laajan rintaman edessä ja vaati «urhoollisia» jalkamiehiään taistelemaan tsaarin ja isänmaan puolesta. Mutta jalkaväki ei tahtonut taistella omiansa vastaan. Komendantti erotti heistä luotetuimmat suojelemaan taloaan ja omaisuuttaan. Tykkiväki vapautti vangitut ja otti heidät mukaansa.

Kun Kuningas-Mikaelin saarella saivat tietää kapinan alkamisesta, ampuivat he merkkilaukauksia ja vangitsivat upseerit. Luutnantit Kohanski ja Jemeljanov, molemmat sosdem., pidättivät viimeiseen saakka sotamiehiä, mutta olosuhteiden voima voitti heidät ja he ottivat komennon käsiinsä. Ensi hetkellä, kun kaikki vielä pyöri ja kiehui, etsi Jemeljanov komendanttia joka paikasta vangitakseen hänet, mutta tämä pelastui luultavasti kirkon kellariin.

Vähän ajan kuluttua tilanne selvisi täydellisesti. Kuningassaari (Mikaelin), Susisaari (Inshenerni), Gustafssvärd (Artilleriski), Vallisaari (Båkholm, Skanslandet, Aleksandrovski) olivat kapinallisten käsissä. Keskuslinnoitus s.o. Iso Itäinen Mustasaari (Komendantskij, eli Tsentralnajakreposti, myös Svartö) ja Santahamina (Lagernij) olivat komendantin ja hänen puolelleen jääneen jalkaväen käsissä. Läntinen Mustasaari (Strelkovi) ja Harakka (Nikolainsaari) olivat puolueettomia.

Tykki- ja kuularuiskutuli oli kohdistettu keskuslinnoitusta kohti tarkoituksella, että jalkaväki pääsisi Gustafssvärdiin (Linnansaarelle). Upseereista oli tapettu Isaakov ja eversti Notar ja vangittu kenraali Agejev. Notar ja Agejev, kuultuaan laukaukset, lähenivät veneellä Kuningas (Mikaelin) saarta. Heille huudettiin, mutta he eivät vastanneet, silloin laukaistiin. Notar haavoittui ja he antautuivat. Kun heitä lähdettiin kuljettamaan, niin alkoi Notar sotilaita haukkua ja uhkasi ampumisella, silloin sotilaat raivostuivat ja huusivat: «Sinulla ei ole linnoituksessa tilaa!» — työnsivät hänet veteen ja ampuivat.

Kaupungissa saivat tietää kapinasta vasta aamulla. Ensimäinen tykinlaukaus ei vaikuttanut mitään, sillä ne eivät olleet Viaporissa mitään harvinaisuuksia. Toinen ja kolmas laukaus ja kivääreillä ammunta kokosi rannalle joukon uteliaita, mutta kun sitten tuli hiljaisuus, niin kaikki menivät kotiinsa.

Aamulla tuli Jemeljanov ohjeita hakemaan ja järjestö päätti ottaa aktiivisesti osaa taisteluun. Hänelle annettiin ohjeet pommittaa Isoa It. Mustaasaarta (Keskuslinnoitusta, Tsentraljnaja) ja Santahaminaa (Leirisaarta) ja lähetettiin hänen mukanaan linnoitukseen ruokatarpeita, joita siellä ei ollut (jauhoja ja lihaa). Linnoituksen avuksi päätettiin nostaa taisteluun Katajanokalla olevat matruusit (250 m.), kaksi risteilijää, jotka seisoivat satamassa ja kaupungin jalkaväki.

Päällystö ei myöskään nukkunut: II Suomenmaalaisen tarkka-ampujarykmentin 2 komppaniaa oli lähetetty Santahaminaan (Leirisaarelle, Lagerniin) ja Lappeenrannasta kutsuttiin kiireellisesti I:n rykmentti. Yleensä oli päällystö ymmällä, etenkin

pelkäsi se eskaaderin tuloa, joka huhujen mukaan oli nostanut punaisen lipun laivoihinsa.

Jemeljanov saapui linnoitukseen päivällä ja heti alkoivat Keskuslinnoituksen tykit jymistä. Tuli oli säälimätöntä. Ilma oli täynnä tykkien, kuularuiskujen ja kiväärien laukausten jyminää ja rätinää. Vaikka me hirvittävällä tulella pommitimme Keskuslinnoitusta, niin emme saaneet mitään huomattavia vaurioita aikaan.

Kuulat olivat harjoituskuulia. Harjoituskuulat eivät ole mitään vaarallisia sotavälineitä, siksi ne tekivätkin meille huonon palveluksen. Kuningas (Mikaelin) saarelta ammuttiin Santahaminaa (Leirisaarta, Lagerni) samalla onnella, siellä ei kukaan edes haavoittunutkaan. Näin kului ensimmäinen kapinapäivä (tiistai heinäk. 18 p.).

Seuraavana päivänä ampuminen jatkui keskeytymättä. Santahaminasta (Lagerni) ja Isosta It. Mustastasaaresta (Komendantski) vastasi jalkaväki. Piiloutuen kaikenlaisten esteiden taakse ja taloihin käyttivät he hyväkseen lyhyttä välimatkaa ja ampuivat valikoiden. Meidän tykkiemme kuulat lentelivät selvinä heidän yllään, mutta sattumia oli hyvin vähän. Mustasotnialaiset sanoivat, että itse jumala on heidän puolellaan. Meillä oli vaikeata. Ruoka ei riittänyt, sillä sitä oli vaikea valmistaa, kun keittiön ja kasarmin välillä oleva aukea paikka oli altis jalkaväen tulelle. Piti turvautua viekkauteen. Ruoka kuljetettiin keittiöstä kasarmiin paksua köyttä myöten, mutta kerran onnistui jalkaväen kuulien ampua sekin poikki. Ruokaa oli vähän, kaupungin kanssa ei ollut yhteyttä, Iso It. Mustasaari (Komendanski) piti aina puhtaana saarien ja mantereen välin. Komendantti ymmärsi kaupungin ja linnoituksen yhtymisen vaarallisuuden. Tätä todistaa seuraava tapaus Kaivopuistossa. Kaivopuisto on korkeimmalla paikalla, josta näkee hyvin monta Viaporin saarta. Siellä ei ollut yhtään vapaata paikkaa näinä päivinä, ihmisiä seisoi siellä yhtenä vahvana seinänä. Sotilaat oli järjestetty rantaan ketjuun, että mereltä ei kukaan pääsisi rantaan. Illalla kun ampuminen oli kuumimmillaan, näkyi mereltä vene tulevan rantaan päin. Isosta Itäisestä Mustasaaresta (Komendanski) alettiin heti ampua shrapnelleilla sitä. Ihmiset sydän kurkussa odottavat, miten heille käy. Näkyy kuinka kuulat ympärillä räjähtelevät. Näyttää, että veneessä istuu kaksi henkilöä soutaen, mies ja nainen. Huutoja kuuluu joukosta, linnoituksesta ampuvat kartessilla. Mies laskeutui veneen pohjalle, mutta nainen jatkaa soutamista, kartessia sataa niinkuin vettä. Joukosta rannalla tuntui, niinkuin

se olisi kasvanut yhdeksi kokonaisuudeksi. Vene lähenee ja lähenee vähitellen. Jo pääsee ampumisalueen ulkopuolelle ja lähenee suoraan rantaan. Sinne juoksee upseeri ja sotilaita kivääreineen. Niinkuin yhdestä suusta huutaa joukko: «Ei saa ampua!» — ja kaikki koettivat päästä veneen luokse rantaan. Puristetut nyrkit, kepit ja kivet näkyvät joukon yläpuolella. Upseeri ja sotilaat ovat piiritettyjä ja joka puolelta heitä uhataan ja sanotaan: «Ettekö häpeä — siellä on nainen. Telottajat! Murhaajat!»

Sotilaat seisovat vaaleina ja pelokkaina. Upseeri huutaa: «Minä itse heille heilutin, että eivät ampuisi, mutta nyt minun täytyy heidät vangita — se on minun tehtäväni». Vene laskee rantaan, siellä on poika ja tyttö. Poika on kokonaan veressä ja loikoo veneen pohjalla. Tyttö pelokkaasti katsoo kaikkia.

Rantaan pääseminen kapinaan yhtyneiltä saarilta oli melkein mahdotonta, ja sentakia ne jäivät ilman ruokatarpeita ja apua. Eristyneisyys mantereen kanssa, josta olisi voitu heitä auttaa, vei kapinalta sen voiman, joka sille olisi ollut välttämätöntä. Toiselta puolen oli kaupungissa vaikea itsenäisesti aloittaa kapinaa.

Samana päivänä (keskiviikkona heinäk. 19 p.) lähetettiin kaupungista hallituksen joukkoja kiertoteitse Degeröön huvilaseudun kautta. Sen lisäksi lähetettiin roomussa 12 kuularuiskua ja muutamia tykkejä. Saavuttuaan Santahaminaan (Lagerni), järjestivät nämä patterin (2 tykkiä, joista upseerit itse ampuivat) niin, että tykkimiehet eivät huomanneet sitä viereiseltä saarelta. Tykkien jyminä voimistui entisestään. Kapinalliset päättivät käyttää kaikkia keinoja saadakseen Ison It Mustansaaren (Komendantski) tuhottua. He pakottivat kenraali Aggejevin kirjoittamaan kirjeen komendantille, jossa hän käski tätä luovuttamaan saaren kapinallisille, sillä oli hulluutta taisteluttaa jalkaväkeä tykkimiehiä vastaan. Kaksihenkinen lähetystö lähetettiin komendantille. Komendantti otti heidät vastaan ja luettuaan kirjeen tahtoi heti ampua lähetystön, mutta muut upseerit pidättivät hänet. Antautumasta hän kieltäytyi. Toisen lähetin hän vangitsi ja toisen lähetti vastausta viemään. Keskustelun aikana oli asiallisesti noin 2 tunnin lepoaika, jota tykkimiehet käyttivät hyväkseen. He aloittivat keskustelun jalkaväen siirtymisestä kapinallisten puolelle. Asia näytti onnistuvankin. Päätettiin, että jalkaväki siirtyy vähitellen sillan yli, joka yhdistää Ison Itäisen Mustansaaren (Komendantski eli Tsentralnaja) ja Gustafssvärdin (Linnansaaren, Artilleriski) ja keräävät aseet tykkisillan viereen.

Jalkaväen mieliala ei ollut ollenkaan päällystön puolella. Santahaminassa kieltäytyivät sotamiehet osastoittain ampumasta, heittäen aseet sinne tänne, vain keskeytymättömästä ammunnasta ja upseeriston puheista, että suomalaiset ovat ostaneet tykkiväen, johtui, että he uudelleen ottivat aseet käsiinsä. Tässä tapahtui surullinen väärinkäsitys... He alkoivat jo siirtyä, mutta komendantti pakotti avaamaan akkunoista tulen jalkamiehiä kohti ja osa Susisaarella (Inshenerni) olevista tykkimiehistä avasi jälleen tulen Isoa It. Mustasaarta (Tsentralnaja, Komendantski) kohti. Jalkaväki peräänty ja kieltäytyi auttamasta kapinallisia.

Taistelu alkoi uudella voimalla. Tuli oli niin kova, että näytti siltä niinkuin kaikki lentäisi ilmaan. Tykinkuulia, shrapnelleja, granaatteja ja kiväärin kuulia satoi Ison It. Mustansaareen (Tsentralnaja). Komendantti odotti joka hetki tuhoa ja varusti valkean lipun. Juuri tällä ratkaisevalla hetkellä avasi Santahaminassa peitetty hallituksen patteri tulen Kuningas (Mikaelin) saarella olevaa ruutikellaria vastaan. Kuului hirmuinen räjähdys, talojen akkunat särkyivät, rakennuksen kappaleet ja ihmiset ikäänkuin pyörivät ilmassa. Ihmisiä ei niin paljon haavoittunut ja kuollut kuin heitä pakeni. He joutuivat kaikki paniikin valtaan, jättivät tykit ja aseet ja pakenivat toisille saarille, odottaen toisten ruutikellarien räjähdystä. Jemeljanov, kapinan pääjohtaja, haavoittui ja makasi tainnoksissa.

Tunnin perästä saapui eskaaderi. Tämä oli hirvittävän jännittävä hetki. Kaikki odottivat laivastoa ja kaikki olivat varmoja siitä, että se on vallankumouksellisten puolella. Tästä riippui kaikki ja kun meren jättiläiset tulivat näköpiiriin, niin jokaisen kielelle tuli kysymys: Onko se meidän vai ei?

Tultuaan 15 km. päähän linnoituksesta seisattuivat panssarilaivat «Tsesarevitsh» ja «Bogatyr». On itsestään selvä, että kaupungista oli heille langattomalla lennättimellä tiedoitettu kapinasta. Kun Kohanski saapui laivaveneellä vallankumouksellisten nimessä kutsumaan matruuseja yhtymään heihin, niin hänet vangittiin heti.

Laivat aloittivat tulen Kuningassaarta (Mikaelin) kohti... tulet leimahtelivat ja suuret 12 tuumaiset panokset vinkuivat yli saaren. Lensi yli! Panokset räjähtelivät vedessä ja nostivat korkeita vesisuihkuja, mutta se oli samantekevä maaliin tai sivu, kaikki näkivät, että kapina on voitettu ja jälellä oli vain kunniallinen antaantuminen.

Kaupungista ja Isosta It. Mustasta saaresta (Tsentraljnaja, Komendantski) annettiin merkkejä ja pian panokset alkoivat sattua saariin. Panssarilaivojen 12 tuumaisista tykeistä pommitettiin iltaan saakka.

Ne saivat aikaan hirvittävää hävitystä. Linnoitus oli voimaton, sen 9- ja 6-tuumaiset tykit eivät kantaneet läheskään laivoille asti. Ruutikellarin räjähtäminen, laivaston petturuus, ruuan- ja kokeneiden johtajain puute pakotti saaren nostamaan valkean lipun, sen jälkeen antaantuivat Vallisaari (Aleksanterin), Susisaari (Inshenerni) ja Gustafssvärd (Linnasaari Artilleriski).

Rannalla.

Samaan aikaan kun Viaporissa kapina syntyi alkuvoimaisesti, niin Katajanokalla sen nostatti sosdem. järjestö. Katajanokka on niemi — osa Helsinkiä ja siellä on matruusien kasarmeja. Kapinan syttyessä siellä oli noin 200 matruusia ja satamassa seisoi 2 risteilijää: «Buharan Emiiri» ja «Suomalainen» (Finn). Rannalla olevat matruusit olivat hyvin järjestyneitä ja melkein kaikki olivat myötämielisiä kapinallisille. Heillä oli oma vallankumouksellinen ryhmä. Risteilijöistä oli myös suuria toiveita, sillä laivojen puoluekomiteoilla oli huomattavasti jäseniä laivoissa.

Järjestö päätti nostattaa laivat kapinaan ja niiden avulla nostattaa jalkaväki Viaporin avuksi. Tämä olisikin turvannut kapinan onnistumisen, mutta odottamattomien tapahtumien vaikutuksesta muuttui kaikki toisin.

Seuraavassa erään aktiivisesti osallistuneen selvä kuvaus silloisista tapahtumista:

«Noin 12 aikaan yöllä tulimme kokouksesta, jossa päätimme nousta kapinaan seuraavana aamuna, 18 p. heinäk. kapinan toisena päivänä, Viaporin avuksi. Vastaamme sattui tulemaan «Suomalaisen» (Finn) matruusi, pysäytimme hänet ja kysyimme, miten asiat ovat laivalla ja pyysimme valmistautumaan esiintymiseen. Rantaa pitkin kulkiessamme kuulimme melua. Rantaan tuli veneitä, jotka olivat täynnä ihmisiä. Soutamassa oli sotilaita ja upseerit olivat siviilipuvuissa. Joku meikäläisistä huudahti:

— No, miten, veljet, tuliko linnoituksessa ahdasta?

Siviilipukuun puettu mies nousi seisomaan ja sanoi:

— Miten teillä ovat asiat?

— Ei mitään, elämme.

Kiiruhdimme edelleen. Satamassa kehoitimme tovereita olemaan valmiina. Asestauduimme brovningeilla. Määräsin kiväärimiehen vahtiin puhelimen luokse. Koko yönä emme ummistaneet juuri ollenkaan silmiämme. Aamulla olivat kaikki iloisella tuulella. Klo puoli 8 saapui entinen matruusimme tuoden ohjeita järjestöltämme.

Matruusit tarjosivat hänelle teetä, laskivat sukkeluuksia, nauroivat, mielessä tuntui niin kevyeltä. Klo 8 saapunut vääpeli «vislasi työhön». Toveri N. sanoi hänelle: «Minkätähden työhön, eikö voisi odottaa?»

Vääpeli sanoi naurahtaen hänelle: «Sinun on hyvä, sinä palvelit aikasi, mutta ei meidänkään ole paha työskennellä. Tuli torvenpuhaltaja. Vääpeli näki jo, että asiat eivät ole oikein ja tov. N. sanoi: «Mitä tästä työstä — soitappas sotahälyytys! Hän soitti ja heti alkoi pihalta juosta matruuseja, juostessaan ottaen kiväärejä, vääpeli vaaleni, ylhäältä kuului revolverin laukauksia. Siellä vallankumouksellinen etujoukko nostatti mielialaa.

10 minuutin perästä olivat kaikki pihalla riveissä sotavalmiina. Ammuttiin 3 yhteislaukausta — tervehdittiin linnoitusta, nostettiin punainen lippu ja ryhdyttiin odottamaan laivojen yhtymistä. Laivat seisoivat noin 100 sylen päässä rannasta ja näkyivät hyvin. Osa matruuseista nousi ylemmäksi, minä otin kiikarin ja aloin tarkastella. Ihmettelymme oli suuri, kun emme laivoissa huomanneet mitään liikehtimistä, kannella kävelivät upseerit. Tämä suututti monia ja kuului huutoja: «Mitä te siellä nukutte?» «Lyökää upseeripiruja!» Sanat kaikuivat hyvin aamusessa ilmassa, mutta vastausta ei kuulunut. Vähän ajan perästä näimme risteilijästä lasketun veneen, jossa istui upseeri ja matruuseja. Vene lähestyi sitä paikkaa, jossa liehui punainen lippu ja vasta silloin selveni meille, että upseeri valmistautuu repimään lipun alas. Kiiruhdin heti tovereitten kanssa sinne ja kysyin: Mitä te tahdotte?» Matruusit katsoivat synkkänä veteen ja upseeri otti browningin esille ja sanoi: «Minä en keskustele kapinallisten kanssa» ja samalla painoi hanasta, mutta ei muistanutkaan avata varalukkoa ja siten eräs toveri ehti ennemmin. Samalla hetkellä alettiin risteilijästä ampua tykeillä (47 mm. tykit). Panos räjähti lähellä lipputankoa ja repi erään matruusin palasiksi. Kiiruhdimme pois tältä onnettomuuspaikalta. Heti sen jälkeen alettiin ampua kuularuiskulla: Kuulat lensivät viheltäen ympäri, sattuivat kattoihin ja tippuivat kaikille aukeille paikoille. Kaikki poistuivat pihalta kasarmeihin. Vastata emme voineet, sillä ei voinut nenääkään pistää ulos. Iloinen mieliala hävisi kuin

tuhka tuuleen; risteilijät ampuivat, meidän toivomme petti. Yleisen mielialan valtaan antautui myöskin järjestöstä lähetetty toveri X (kuka, en muista tarkalleen) lähtien kysymään neuvoa punakaartilta, joka tapahtui vähintään sopimattomaan aikaan.

Ilman johtajia, pettynein toivein matruusit joutuivat kokonaan hämilleen, sekaisin viskattuja kiväärejä oli kaikkialla, miehet istuivat kuin veteen laskettuina ja kuului tyytymättömyyden murinaa.

Klo 11 saapui tov. Georg järjestöstä ja sai leikkipuheillaan mielialaa vähän kohotettua. Sen jälkeen saapui venäläinen sotilasryhmä, särettiin varastohuoneen ovet ja otettiin revolvereja ja kuulia. Kuularuiskut soittivat musiikkia kun rupesimme päivälliselle ja noin puoli 1 kaikki tulivat tuntoihinsa. Viimeinkin tuli mieleen ajatus, joka voi koko asian parantaa (jos olisi ennemmin tullut ajateltua): pitää mennä kaupunkiin ja saada jalkaväki avuksemme. Mutta kaupunkiin on ainoastaan yksi tie, yli sillan. Mutta jospa päällystö ehti jo miehittää sen kasakoilla? Täytyi kiirehtiä. Itseään ravistellen tarttuivat matruusit kivääreihinsä, asettuivat riviin ja lähtivät sillalle.

Mutta voi...sillalla vilkkui jo sotilaslakkeja, kiväärimiehet seisoivat tiheässä rivissä ja upseerit kävelivät edestakaisin rintaman edessä. Ilmeisesti emme hälinässä ja paniikin vallassa huomanneet tätä siltaa. Nyt on kaikki menetetty. Matruusit alkoivat horjua. Osa seisattui ja kuului huutoja: «Takaisin»! «Kasarmeihin!»

Muutamien päättävien tovereiden kanssa menin eteenpäin. Sotilaiden riveistä kuului huutoja: «Älä lähesty! Älä lähesty!»

Ei voinut arvata katsoessaan. Noista ilmeettömistä kasvoista oli mahdoton arvata, tulevatko he ampumaan vai eikö?

Seisatuimme. Huudot: «takaisin, älä lähene!» kuuluivat yhä vaativimpina. Ne kuuluivat kahdelta puolelta ja me...käännyimme takaisin.

Katajanokan vallankumoustaistelu oli lopussa. Perääntyneet matruusit eivät voineet puolustautua kasarmeissa ja antaantuivat. Osa pelastautui veneissä ja venäläinen ryhmä murtautui läpi sotilasrivien.

Tämmöinen on matruusin kertomus. Asian sisällön se selvitti täydellisesti, mutta vielä tarkemmin selvittää epäonnistumisen syyt erään kapinan johtohenkilön (entinen upseeri) artikkeli lehdessä «Kasarmin Sanansaattaja» N:o 7.

Esitän sen täydellisenä: «Tiistaiaamuna heinäk. 18 p. sosdem. sotilasjärjestön kokouksen jälkeen toveri X ja minä menimme komennuksellemme. Kanssamme oli myös yksi toveri tykkivä-

estä. Tultuamme ulos istuimme raitiovaunuun ja lähdimme Katajanokalle. Matkalla emme keskustelleet. Tehtävänämme oli kolmella kapinaan yhtyneellä risteilijällä yhdessä Viaporin laivakomppanian kanssa lähteä satamasta linnoitukseen ja laskea siellä maihin aseistettu joukko, 150 miestä, saarelle, joka vielä ei ollut hallituksen joukkojen käsissä ja samalla pitää huoli, että hallituksen joukot eivät pääse linnoitukseen. Tällainen oli ainakin ensim. suunnitelmamme. Olimme siitä varmoja, että tämä ensimmäinen ote toteutuu ilman vaikeuksia, sillä laivoilla ja kasarmeissa olevat matruusit olivat hyvin järjestyneitä, heille oli tiedoitettu Viaporin kapinasta ja olivat valmiit kaikkeen. Laskeuduimme hiljaa raitiovaunusta, jossa paitsi meitä oli vielä yksi matkustaja ja laskeuduimme sillasta vasemmalle olevalle laiturille. Klo oli noin 8. Satamassa oli kaikki niinkuin ennenkin. Laivat ajelivat, veneet liikkuivat, työläiset, kauppiaat ja soutajat häärivät. Täällä piti tov. X kohdata yksi matruuseistaan. Odotimme. Tuolla tulee valkoisiin puettu olento. Matruusi! Toveri meni häntä kohden, mutta hän ei ollut se odotettu. Taas odotamme. Istuuduimme penkille. Ohitsemme meni laivastokonduktööri, «nahka». Käsi puristaa vaistomaisesti browninkia. Viimeinkin toverimme tapasi odotetun ja aloitti keskustelun.

— Siis kaikki on valmista?

— Niin! Heti kun laivassa soittaa torvi, niin se merkitsee, että he ovat meidän puolellamme, silloin te tulkaa mitä pikemmin komppanian kanssa laivaan.

— Hyvä on, keskeytti toverini, — menkää.

Matruusi poistui liikutettuna, mutta päättäväisenä. Me lähenimme merimieskasarmeja, pian ilmestyi sieltä yksi meikäläinen.

Kasarmeissa lähtivät kaikki liikkeelle. — «Alkoi», tiedoitti hän, «Miten laivoissa?»

Tov. X teki hänelle selvää. Kasarmeista kuului 2—3 laukausta. Laivoissa löi kello 8 (aamulla). Kasarmeista tuli muutamia kivääreillä varustettuja matruuseja. Ohitsemme meni joku matruusi, hänet tahdottiin pidättää, mutta laskettiin kuitenkin menemään. Revolverit käsissä lähenimme kasarmeja. Porttivahti ei tahtonut laskea, mutta kun häntä uhattiin, niin hän vaikeni. Pihalle kokoontui matruusiryhmiä ja kasarmeista saapui yhä lisää. Kaikki olivat aseistettuja kivääreillä ja revolvereilla. Kuului hälinää ja naurua. Meidät otettiin iloisesti vastaan. En tuntenut persoonallisesti juuri ketään, mutta meitä syleiltiin ja puristeltiin käsiä «Hurraa! Hurraa toveri!» «Eläköön Vapaus!» «Vapauden ja maan puolesta!» vastasin minä puristaen minulle ojennettuja kä-

siä. Päätettiin ampua yhteislaukaus Viaporin kunniaksi, jossa liehui vapauden punainen lippu, joka olisi samalla merkkinä, että kasarmeissa on kaikki valmista.

Mieliala oli yleensä korkealla, sydän sykki ilosta. Kajahti yhteislaukaus. Muistelen, että minua persoonallisesti hieman ärsytti kun laukaukset tulivat niin hajallaan, sillä jotkut matruusit eivät osanneet laukaista yhtaikaa. Näki, että kaikki eivät tunteneet kivääriä, ja komentajat, sikäli kuin tunnen rivistöohjesääntöä, hämmentyivät ja sotkivat. Mutta tällainen ajatus vain vilahti, se ei ollut nyt paikallaan. Nostimme punaisen lipun ja rupesimme odottelemaan merkkiä laivoista. Kaikki keskustelivat liikutettuina. Tov. X, juoksenteli paikasta toiseen ja puheli, että heti mennään linnoitukseen j.n.e. Mutta laivoista ei kuulunut minkäänlaista merkkiä. Mitä tämä merkitsee? Päätettiin antaa merkki, että meillä on kaikki valmista. Joku tuli ja ilmoitti, että risteilijöissä on vielä kaikki rauhallista. «No heti se alkaa sielläkin» monet meistä päättelivät. Portille lähetettiin vartio. Silloin ilmaantui näkyville upseeri, taisi olla luutnatti. Hän asteli rauhallisesti komppaniaa kohti. «Pitää vangita» «Ampua hänet» — kuului matruusien huutoja joka puolelta. Upseeri piiritettiin. Tov. X riensi sinne ja luutnantti vietiin vangittuna kasarmiin. Mieliala kävi kiihkeämmäksi. Oli kulunut jo ehkä tunti, kun tulimme kasarmiin. Tähystäjät pitivät silmällä mitä satamassa tehdään. Yht'äkkiä kuului meren puolelta yhteislaukaus ja sen jälkeen toinen, kolmas. Ammuttiin kuularuiskulla, kuulat sattuivat kasarmin yläosiin. Kuka? Mistä? Onko mahdollista, että laivoista? Tämä on petosta.

Kävi selville, että risteilijä «Suomalainen» (Finn) ampui. Laukaus seurasi toistaan. Pitkin selkäpiitäni kulkivat väristykset. Kaikki tulivat rauhattomiksi, alkoivat juoksennella, keskustella...Kuularuisku ei vain lopettanut ampumista. Tilanne selveni: jostain meille tietämättömästä syystä eivät risteilijässä tarttuneetkaan aseisiin, olivat kansaa vastaan. — «Meidät tapetaan niinkuin peltopyyt!» huudahti joku. «Toverit, mennään kasarmien taakse, edemmäksi, sieltä kuulat eivät tapaa.»

Mieliala laskeutui, monet joutuivat epätoivon valtaan. Alettiin neuvotella. Minä olin sillä kannalla, että täytyy vahvistaa tähystäjiä ja vartiostoa. Aika kului. Tieto meidän kapinaan yhtymisestä varmasti levisi kaupungille. Joka minuutti voi odottaa jalkaväkeä tai kasakoita meitä rauhoittamaan. Mitä tehdä. Millä keinolla antaa heille vastaisku? Mitäpä, jos jäimme satimeen, meitä uhataan sekä maalta että mereltä. Minusta tuntui, että kasakat ovat vaaralisempia. «Tulevat kuin vihuri, tallaavat jalkoi-

hinsa», vilahti mielessäni. Ymmärsin, että komppania on rivistötaistelussa huono, siltä ei voi mitään nopeita ja täsmällisiä liikkeitä odottaa. Joukkueiden komentajilla, matruuseilla ja komitean jäsenillä, jokaisella oli oma mielipiteensä hyökkäyksen mahdollisuudesta. Se oli paha. Miten puolustautua ratsujoukkoa vastaan? Koettelin muistella. Pihalla oli muutamissa paikoissa hirsiläjiä, niiden korkeus oli noin vyötäisiin saakka. Eikö niiden takana olisi paras puolustautua kasakoita vastaan? Mutta ehkä on paras mennä kaupunkiin ja jakaantua siellä jokainen erikseen? Joku ehdotti vetäytymistä takaisin pääkasarmeihin ja alkaa sieltä jo ampua. Monet kannattivat sitä, aluksi myönnyin minäkin. Myöhemmin käsitin, miten vaarallista se olisi ollut asialle: Komppania olisi hajaantunut ja me olisimme joutuneet täydellisesti umpikujaan. Mutta tässä meidät pelasti muuan oikea merimies, joka ei joutunut epätoivoon. «Miten? Takaisin kasarmeihin, piiloon? Ei milloinkaan toverit! Herätkää! Työ on alettu, saman tekevä, meitä odottaa vapaus tai kuolema!»

Komppania rohkaistui. Tuli lääkäri ja pyysi 4 miestä paareja kantamaan. Hänelle annettiin 8. Pian saapui kasarmiin tovereita kaupungista. He tahtoivat päästä linnoitukseen, mutta se ei heille onnistunut. Kaikki matruusit tunsivat hyvin toveri G:n ja ottivat hänet ilolla vastaan. Hän päätti jäädä Katajanokalle, toverinsa poistuivat. Kuularuiskutuli jatkui koko ajan. Yksi 47 mm. tykin panos lävisti kasarmin seinän ja tappoi yhden matruusin. Tilanne oli vakava. Tov. X. meni kaupunkiin tiedustamaan, miksi täällä ei ole punakaartilaisia. 2 joukkuetta siirtyi pääkasarmiin vastapäätä olevaan taloon. Lähdin heidän mukanaan. Monet menivät päivälliselle. Tähän aikaan tuli tov. X. kaupungista ilman mitään varmoja tietoja ja aikoi palata uudelleen kaupunkiin. Päätin mennä hänen kanssaan, eikä tulla takaisin ilman punakaartia. Kasarmien ulkopuolella oli näköjään hiljaista. Otimme ajurin ja ajoimme punakaartin esikuntaan, jossakin kaukana kaupungin takana. Esplanaadilla oli paljon yleisöä, sotaväkeä ei ollut. Ajoimme kauan, kauan etsimme Kockia. Lähellä häntä tapasimme 100 miehisen työläisryhmän. Suureksi iloksemme osottautui tämä Suomen proletariaatin vallankumouksellisin osa oleva menossa Katajanokalle. Kockin kanssa käydyn keskustelun jälkeen lähetettiin vielä yksi joukkue. Oli päätetty, että matruusit yhdessä punakaartilaisten kanssa poistuvat kiireesti satamasta. Kun joukkueet lähtivät, niin paikalla tuli helpompi olla. Uneton ja kuuma yö — elämykset Katajanokalla ja täydellinen tietämättömyys tulevaisuudesta, kaikki se kiihoitti äärettömästi hermoja. Olisi välttämättä pitänyt tietää,

mitä tapahtui linnoituksessa, minkälainen mieliala oli jalkaväen keskuudessa. Tämän jälkeen en enää päässyt Katajanokalle. Vähän sieltä lähtöni jälkeen valloitti jalkaväki sillan, joka on ainoa tie mantereelle. Osa matruuseista pääsi punakaartilaisten kanssa pois satamasta, sillä heitä ei ammuttu, toiset lähtivät veneissä ja heihin oli kohdistettu tuli. Kasarmeihin jääneet 150 matruusia antaantuivat ja heidät vangittiin.

Oikeus.

Heinäkuun 29 p. noin puolenpäivän aikana ammuttiin sotaoikeuden tuomion nojalla 7 Viaporin tykkimiestä: kaksi upseeria, aliluutnantit Jemeljanov ja Kohanski ja 5 ilotulittajaa — Detinitsh, Ivanov, Tihonov, Vinogradov ja Gerasimov. Heidät tapettiin kaikkien «sääntöjen mukaan», rummunpärinällä, että se tukahuttaisi «kapinallisten» viimeiset sanat. Upseeri, joka komensi «laukaiskaa» oli kalpea ja hädin tuskin pysyi jaloillaan; ammuttavat olivat suurimmaksi osaksi rauhallisia. Jemeljanovin viimeiset sanat olivat seuraavat: «Tänään te ammutte meidät, mutta vuoden perästä vapautunut kansa asettaa meille muistopatsaan ja minä valitan sitä, että ehdin niin vähän tehdä lyhyen elämäni aikana sen hyväksi.»

Loput Viaporissa vangitut tykkimiehet (800—1000) oli sijoitettu kasarmeihin, jossa odottivat kohtalonsa ratkaisua. Miten tietoisesti he suhtaantuivat asiaan, näkyy kirjeestä, jonka he kirjoittivat sos.dem. järjestöön levitettäväksi (sen oikeaperäisyys on epäilemätön):

«Rakkaat sotilastoverit. Me, Viaporin tykkiväki, yhteensä 1000 miestä, lähetämme teille toverillisen tervehdyksemme.

Olemme hyvin iloisia siitä, kun saimme tietää, että te toverit ette ole lannistuneet, huolimatta toimeenpannuista ankaroista vainoista, jotka nykyään voisivat vaikuttaa hyvinkin voimakkaasti muissa sotaväen osastoissa. Me tiedämme, että, te toverit, ajattelette meitä ja koetatte meitä auttaa. Mutta tietysti se on vaikeaa. Odottakaa, toverit, sellaista aikaa, jolloin ratkaisu on helpompi sekä kansalle että teille. Älkää tehkö niin kuin me teimme.

Toverit, emme ole joutuneet epätoivoon, mielialamme on loistava. Meidän täytyi antaantua, ei sen takia, kuten monet luulevat, että me jouduimme epätoivoon. Ei. Meidät voitti laivasto. Laivasto, josta niin paljon toivoimme, pettikin meidät. Asiat olivat meillä hyvin, emme aikoneetkaan antaantua. 3 saarta oli

järjestetty hyvin, Susisaari, (Inshenerni) Vallisaari, Aleksandrovski ja Kuningassaari (Mikaelin) ne juuri aloittivatkin toiminnan. Huomattuaan huonon asemansa vaati komendantti 2 komppaniaa II:sta Suomenmaalaisesta rykmentistä. Nämä komppaniat olivat meitä vastaan. No se ei mitään, olisimme heidät karkoittaneet tykkitulella. Avasimme tulen melkein kaikista tykeistä ja asiat kääntyivätkin jo hyvälle puolelle, mutta sitten räjähti ruutikellari, jossa oli 3,400 puutaa ruutia. Se tappoi monta taistelijaa, mutta tämäkään ei vielä mitään. Sitten levisi huhu laivaston tulosta, kaksi panssarilaivaa odotetun yhden sijasta. Me ilostuimme, mutta jalkaväki lamaantui ja oli jo valmis antaantumaan. Mutta tultuaan lähemmäksi laivasto avasikin tulen Kuningas (Mikaelin) ja Vallisaarta (Aleksandrovskin) kohti. Vastustaminen meidän puoleltamme olisi ollut hulluutta tällaisissa olosuhteissa. Me aloimme antaantua. Laivasto petti sen takia, että näissä laivoissa « Slaava» ja «Tsesarevitsh» oli vähän matruuseja. Heidät oli vaihdettu kadetteihin (merisotakoulun oppilaita). Mutta Viaporin jalkaväki kunnostautui paremmin kuin semjonovilaiset Rimanin ja Minonin johdolla. He ampuivat meihin virheettömästi, koettivat saada tapetuksi mahdollisimman paljon ja kun tykkiväki antaantui, niin heidän kohtelunsa meitä kohtaan oli mitä raukkamaisinta. Meidän tavaralaatikkomme oli säretty, saappaat, alusvaatteet, rahat, yhdellä sanalla kaikki, millä oli vähänkin arvoa, ryösti jalkaväki meiltä. He ryöstivät upseerienkin aikana, jotka voivat vain sanoa: «Niin, tykkiväellä ovat hyvät saappaat, meidän upseereilla ei ole sellaisia.» Teekannut pisteltiin pistimillä reikiä täyteen. Tähän rosvoukseen osallistuivat myöskin tarkka-ampujat.

Toverit! Odotamme tuomiota. Tuomio tulee olemaan säälimätön komendantin sanojen mukaan, mutta emme sitä pelkää. Tiedämme, että kärsimme Vapauden ja Maan puolesta. 7 parasta toveriamme siirtyivät parempaan maailmaan, he eivät tahtoneet enää nähdä vääryyttä ja valhetta, he tahtoivat oikeutta Venäjällä ja sen tähden heidät ammuttiin. Olemme valmiita jakamaan heidän kohtalonsa, kuolla niin suuren asian puolesta.

Toverit, sotilaat ja matruusit! Seisokaa lujana oikeuden puolesta. Seuratkaa meidän esimerkkiämme. Yhtykää: siinä on meidän voima. Me olemme valmiita taistelemaan uudestaan oikean asian puolesta, jos jäämme elämään» — Vangitut.

Viaporin sotaoikeus tuomitsi elok. 17 p:nä (v. 1906) ammuttavaksi 19 sotilasta, 3 siviilihenkilöä, 33 sotilasta pakkotyöhön 1/2—1/3 vuoteen, 33 sotilasta samaan 4 v. 195 h. rankaisupataljoonaan 3—4 v:een, 298 sotilasvankiloihin 3—4 kk, 75 h, kurin-

pitovankeuteen 20 vrk., 30 vapautettiin. Tuomio astui täytäntöön Saltzin (22 armeijakunnan komentajan) vahvistamana. Kuolemantuomiot oli muutettu pakkotyöksi.

Vangituista matruuseista oli 16 tuomittu kuolemaan, 11 vapautettu ja 80 tuomittu pakkotyöhön eri pitkiksi ajoiksi. Viaporista kirjoittavat teloituksen johdosta seuraavaa (lehdessä «Kasarmin Sanansaattaja» syysk. 5 p. 1906): «Tänään puoli 9 aamulla ammuttiin 16 matruusia ja yksi välskärikandidaatti. Matruuseja ampuivat matruusit ja välskärin 4 tarkka-ampujaa...Ammuttiin epäröiden ja äänettömästi, sillä laivaston eversti, joka komensi ampumista, sanoi sotilaille: «Veljet! Teidän täytyy ampua omia tovereitanne...Mutta sille ei voi mitään. Toivon, että te tulette ampumaan. Kuljetin teidät tänne ilman kivääreitä. Ottakaa kiväärit tänne tulleilta tykkimiehiltä. Jos te ette ryhdy ampumaan, niin tietäkää: teidän takananne on 2 komppaniaa jalkaväkeä, 1 komppania tykkiväkeä ja puoli tarkka-ampujakomppaniaa toisesta pataljoonasta, jotka on sijoitettu Vallisaarelle (Aleksanterin).» Tuomitut olivat hyvin rauhallisia. Monet lauloivat pitkin matkaa lauluja. Kandidaatti Ivan Jakovlev kieltäytyi silmien peittämisestä ja kaksi matruusia eivät antaneet itseään sitoa tolppiin ja huusivat: «Me kuolemme pyhän vapauden puolesta, maan ja kansanvallan puolesta. Kuolkaa tekin, toverit, sellainen kuolema!»

Silloin komennettiin, rummuttaja löi rumpua, ettei totuuden ääni kuuluisi ja laivaston eversti viittasi nenäliinalla, ja he olivat tapetut.

Heidät heitettiin kaikki yhteen hautaan Santahaminassa lähellä meren rantaa.

SISÄLTÖ:

Hinta 90 kop.
H

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО „К[illegible]ЬЯ“
ЛЕНИНГРАД 1931 ПЕТ[illegible]К